Bidrag til

SØUNDEROFFICERERNES OG FLAADENS UNDEROFFICERS-SKOLERS HISTORIE

Bidrag til

SØUNDEROFFICERERNES OG FLAADENS UNDEROFFICERS-SKOLERS HISTORIE

KØBENHAVN

1958

Forsidebillede:

Linieskibet DANNEBROG under tilrigning udfor Nyholms Kran.

Efter maleri af kommandor Paul Sinding.

DUO TRYK - BYEN 3038

Foranlediget af personlig interesse for søunderofficerernes oprindelse, levevilkår og uddannelse på militære skoler gennem årene - specielt Flaadens Underofficersskole, der oprettedes i 1868, og det liv, som levedes der af elever i en 6½ årig periode - påbegyndte jeg på eget initiativ i februar 1956 det her foreliggende arbejde, idet der udover den af afdøde løjtnant P. Andersen i 1909 udgivne bog »Bidrag til Søartilleriets Historie« ikke forefindes noget samlet materiale til belysning af søunderofficererne igennem tiderne.

Jeg har anset det formålstjenligt i bogens første afsnit at give en kort historisk oversigt over flåden og dens personel samt underofficerernes kår, uddannelse m. m. igennem tiderne indtil 1868 for at lette forståelsen af de efterfølgende afsnit.

Det her gjorte forsøg på at samle et historisk materiale må kun opfattes som et *bidrag* til oplysning om søunderofficersstandens oprindelse, tjeneste, vilkår og uddannelse samt skoler indtil 1932.

Det i bogens første afsnit benyttede historiske materiale er væsentligt taget fra trykte kilder suppleret med hidtil ikke offentliggjort stof. Under bestræbelserne på at finde historisk materiale i arkivernes *tilgængelige* sager er der ikke fundet overvældende stof udover det, som kan uddrages af divisionsprotokoller o. l.

I ovenomtalte »Bidrag til Søartilleriets Historie« er skildret en del om artilleriunderofficererne formentlig på grundlag af søtøjmesterens daværende arkiv. Tilsvarende stof om matrosunderofficererne havde været ønskeligt, men er kun lykkedes i beskeden grad, medens stoffet omhandlende Underofficers Skolen og (Dæksofficerselevskolen) og underofficererne efter 1868 er taget fra arkiverne.

Betegnelsen *underofficer* forsvandt som bekendt ved forsvarsordningen af 1922 og erstattedes for søværnets vedkommende af dæksofficerer og dæksofficersassistenter, og da tilgangen til disse stillinger skete ved optagelse på Dæksofficerselevskolen, hvor eleverne underbragtes under de samme forhold og med tilsvarende uddannelse som i den tidligere underofficersskole i Søkvæsthuset, er Dæksofficerselevskolen og det herfra udgåede personel medtaget i det foreliggende arbejde.

Derimod er håndværker-, værfts- og arsenalunderofficererne ikke omtalt, medens maskinunderofficererne først omtales efter 1905, fra hvilket tidspunkt

deres undervisning og uddannelse påbegyndtes på den daværende Elevskole i Søkvæsthuset.

Underofficerernes sociale og foreningsmæssige arbejde igennem årene er kun kort omtalt, da dette emne tidligere er behandlet i den i 1947 udgivne bog »Foreningen Ørnen 1883-1945«.

Da de benyttede trykte kilder ikke altid har været samstemmende, er det forståeligt, at der af denne og andre årsager kan være fejl hist og her, men trods sådanne er det mit håb, at det foreliggende arbejde må bidrage til at give et billede af søunderofficerne og deres skoler igennem tiderne.

Kommandørkaptajn H. F. Kiær, der har ydet mig stor støtte og hjælp i udvælgelse og fremskaffelse af historisk materiale og andre hjælpekilder samt ved gode råd og på anden måde bistået mig under arbejdet, bringer jeg her min hjerteligste tak, for den store interesse han har vist dette arbejdes tilblivelse.

Jeg retter også en tak til kontreadmiral F. H. Kjølsen, der under min tjeneste ved Grønlands Kommando inspirerede mig til ved lejlighed at skrive flådens underofficersskolers historie og senere beredvilligt har ydet mig gode råd og vejledning i arbejdet.

Endelig har arkivar Einer Olsen på en fortræffelig måde velvilligst assisteret og korrigeret mig i manuskriptets endelige udformning samt deltaget i udvalg og fremskaffelse af billedmaterialet. For denne hjælp retter jeg en varm tak til min kammerat fra årene på Søværnets Elevskole.

Når det har været muligt, at udsende dette arbejde, skyldes det den storslåede velvillie og støtte som nedennævnte fonds, institutioner og selskaber har ydet til værkets fremstilling:

CARLSBERG BRYGGERIER
DANSK ESSO FOND
DET CLASSENSKE FIDEICOMMIS
FAMILIEN LAURITZENS FOND
TUBORG BRYGGERIER OG KONGENS BRYGHUS

I dyb taknemmelighed retter jeg en hjertelig tak for den store hjælp og venlighed jeg mødte ved mine henvendelser.

København i januar 1958.

JANUS SØRENSEN

Hver saa uforsagt og glad
Stred for Konge, Land og Stad.
I det rædselsfulde Møde
Kjækt I stode, faldt og døde [1]).

SØUNDEROFFICERERNE FRA DET 16. ÅRHUNDREDE TIL FLAADENS UNDEROFFICERSSKOLES OPRETTELSE I 1868

Efter kong Christian III.s tronbestigelse i 1536 begynder egentlig først sejlkrigsskibs-periodens historie. Såvel orlogsflådens personel som materiel var endnu på den tid i en meget ufuldkommen tilstand, men under krigen [2]) havde den unge konge lært den betydning en veludrustet flåde havde for landets sikkerhed og styrke, og han lagde derfor særlig vægt på at skabe et godt søværn. Den orlogsflåde, som allerede eksisterede omend i mindre målestok, blev dannet af de egentlige orlogsskibe, som byggedes såvel i Danmark som i Norge og underlagdes en særlig forvaltning, men hvem der var dens egentlige chef kendes ikke.

Tidligere stod flåden under marskens umiddelbare ledelse, men i Christian III.s tid nævnes først Peder Skram, senere Herluf Trolle som rigsadmiral, hvormed der må være ment, at de var orlogsflådens overhoved. Admiral var dengang ikke en fast stilling eller embede, kun når en flåde udrustedes, blev der udnævnt en admiral eller eskadrechef for denne, ellers var der af officerer kun chargerne kaptajner og løjtnanter.

Foruden orlogsflåden henhørte der endvidere til søstridskræfterne andre skibe, som de forskellige dele af rigerne var pligtige til at stille til rådighed i krigstid, men som regel var det mindre skibe med 60-70 mands besætning, og som da førtes af skippere. Endelig indgik der også i orlogsflåden handelsskibe, der armeredes.

Orlogsflåden havde sin station i København, hvor skibene blev oplagt, når de ikke anvendtes, og her blev de istandsat og udrustede. Flåden lå fra ca. 1428 i *Rævehalegattet* bag Slotsholmen og flyttedes derefter til *Grønnegaards Havn*

[1]) Strofer af en koral sunget ved bisættelsen af heltene fra Kongedybet.
[2]) Grevens Fejde i 1534-36.

Københavns slot og flådehavn i Christian IV.s tid.
Udsnit af et stik på Nationalmuseet efter tegning af J. van Wick 1611.

syd for den nuværende Knippelsbro på Amagersiden. Senere lå skibene i havnen i en linie indenfor Refshalegrunden, noget sydligere end det i vore dage kendte *Flaadens Leje,* (Holmen).

Den 18. december 1556 overdrog kong Christian III. havnen til staden København, efter at flåden var flyttet til *Krabbeløkke,* nord for det senere *Bremerholm,* som udbyggedes i 1536, og hvor der opførtes værksteder, magasiner, reberbane, beddinger, kølhalingspladser m. m. Havnen underlagdes statholderen på Københavns slot. Senere blev værftet ganske naturligt underlagt rigsadmiralen, men fik så omsider sin egen chef: Befalingsmanden på Holmen (Holmens Admiral), hvis stilling i mange henseender svarede til den, der senere betroedes *Chefen for Orlogsværftet.*

Den 14 fod dybe *Nye Slotshavn* eller *Skibshavnen* imellem Tøjhuset og Proviantgaarden på Slotsholmen blev først anlagt ca. 1604 og benyttedes indtil 1680.

Den beskrives af en fransk rejsende [1]) i 1629 således: »Paa hin Side af Københavns Slot ved Havet er Tøjhuset bygget i selve Havet, saaledes at det har 4 Sider, den ene mod Byen, som hindrer i at se, hvad der her foregaar, - den anden imod Havet, som alene har en Aabning stor nok til, at et Skib kan

[1]) Harald Jørgensen: København fra Boplads til Storby.

gaa igennem, og ad hvilken selv de største Skibe var i Stand til at gaa ind. De to andre Sider frembringer en Firkant som en Gaard, hvor de Skibe, man vil lade med Kanoner og Krigsudrustning, befinder sig, uden at kunne bemærkes af nogen. Saaledes kan Kongen af Danmark udruste en Flaade, uden at nogen faar nys om det«.

Kong Christian III.s Ordenantz [1]), udstedt for Admiral- og Aarlauffuisskibe, dateret St. Egedie 1536, angiver regler for disciplinen om bord i orlogsskibene, for krigsbyttets deling m. m., hvilke regler udvidedes og forbedredes ved de af kongen den 5. juni 1555 på tysk udfærdigede søkrigsartikler, der foreskrev tjenestens udførelse på orlogsskibene. Endvidere indførtes troskabseden, som enhver mand ved indtrædelse i tjenesten skulle aflægge. Denne edsaflæggelse ophørte først i 1909.

Det hedder i Ordenantzen bl. a.: »Hver Mandag skal der, om det behøves, holdes Ret paa Krigsskibene, hvori Admiralen, Skibscheferne (Hoffuitzsmenndt), Skipperne, Quarteermestrene, Constablerne (Bøsseskutthere) tillige med andre af Mandskabet skulde dømme dem, som opføre sig utilbørligt«. Højbådsmanden findes først omtalt under fordelingen af prisepengene, og benævnelsen *Underofficerer* findes overhovedet ikke i kong Christian III.s Ordenantz.

Tilsyneladende har øl spillet en meget vigtig rolle dengang, for Ordenantzen indeholder en bestemmelse om, at 30 landsknægte og krigsmænd skulle - ligesom 24 matroser - lade sig nøje med en tønde øl i eetmålet [2]), og »findes Nogen at spilde saa meget Øl, som man kan skjule med et Knabe Fadtt, da skal han straffes efter Loven af *Mestermanden* [3]).

Mandskabets bespisningsreglement af 1599 var således:

8	mand	i en uge	erholdt	1	lispund flæsk
12	mand	i en uge	erholdt	1	fjerding kød
32	mand	i en uge	erholdt	1	otting smør
64	mand	i en uge	erholdt	1	tønde sild
80	mand	i en uge	erholdt	1	tønde gryn
11	mand	i en uge	erholdt	1	tønde brød
4	mand	i en uge	erholdt	1	tønde øl
1	mand	i en uge	erholdt	1	skålpund fisk.

Danmark stod ganske naturligt i forbindelse med andre førende søfartsnationer, hvor der altid var noget at lære og høste erfaring af. Af disse må især nævnes Holland, der endog svang sig over den dengang så berømte spanske søfartsnation. Hollændernes magt og betydning var stor, for de drev en udstrakt søhandel såvel i Europa som på deres betydelige kolonier i Indien, hvor-

[1]) H. G. Garde: Den danske og norske sømagt, bind 1.

[2]) Døgnet.

[3]) Mestermanden: Oprindelig skarpretteren, finder man omtalt for første gang i Ordenantzen.

for deres flåde var af den største betydning. Tilmed var skibsbesætningerne fortrinligt uddannede, dygtige og højt kvalificerede.

Holland var derfor et mønster for andre nationers søfolk, der lærte af dem og optog deres uddannelsesformer, men moderlandet var ikke stort nok til at forsyne de mange orlogsskibe med besætninger, når ikke handelsflåden skulle blottes for meget. Derfor gik mange fremmede nationers søfolk i hollandsk tjeneste, navnlig fra Danmark og Norge. På den anden side søgte ikke få hollandske officerer, underofficerer og matroser til Danmark for at forrette tjeneste i flåden, og det hændte derfor ikke sjældent, når Danmark trængte til erfarne og dygtige søfolk, at disse hentedes fra Holland, og mange af dem, som kom, var ofte vore egne landsmænd. Samkvemmet med Holland fik ikke alene indflydelse på skibenes skrog og udrustning, manøvrering og eksercits, men også på sproget i betegnelser på rigning, manøvrer med mere. For eksempel er ord som: Vuling, anduvning, dørk, bomdirk, slup, vaterstag og mange andre betegnelser i et skib hentede fra Holland.

Befalingsmændenes opdragelse og uddannelse i vore skibe lod en del tilbage at ønske, selv om de i praksis var gode og dygtige søfolk. Der savnedes f. eks. såvel en kadet- som en underofficersskole herhjemme, hvor de unge jævnsides militær opdragelse tillige kunne få en hårdt tiltrængt teoretisk uddannelse.

Officererne fik, hvad man vil kalde en meget beskeden undervisning i navigationens grundregler, der enten bibragtes den yngre af den ældre om bord eller på private såkaldte navigationsskoler i land. Dette gjaldt især skippere og styrmænd, idet officererne i orlogsflådens tidligste tid ikke beskæftigede sig specielt med skibenes navigation. For dem gjaldt det hovedsageligt om at uddanne sig som søkrigere og taktikere.

På det i så mange henseender veludstyrede Bremerholm fandtes ingen navigationsskole, men i 1647 bevilgede kongen, at Bagge Jensen Vandel måtte informere ungdommen på Holmen i navigation og »derfor have Kost og 78 Rdl. i Løn, fri Vaaning lige ved en af Skipperboderne og sejle for Skipper, naar det Behov gjordes«.

Bagge Vandel indsendte i 1666 en ansøgning om oprettelse af en navigationsskole, som var omtrent det eneste, der efter hans mening manglede på det ellers med alle militære fornødenheder så vel forsynede Bremerholm. Videre anførte han, »at han sin meste Tid havde anlagt yderste Flid og Perfektion udi Astronomia, Navigation og mere matematiske Kunster ved mange kostbare Rejser«. Han tilbød sin person for at gøre kongen og fædrelandet skyldig tjeneste ved at undervise »ædle og uædle« personer i en sådan skole.

Ansøgningen blev bevilget, og han antoges til at holde skole såvel for alle og enhver som for kongens styrmænd, sø- og bådsfolk.

Det er en kendsgerning, at der blandt befalingsmændene dengang fandtes mange, som kun var i besiddelse af ringe teoretisk uddannelse, ligesom deres optræden bar præg af sølivets hårde tilværelse, som ofte medførte en råhed og

hårdkogt optræden, der kunne ytre sig på højst forskellig måde - dette gjaldt naturligvis alle befalingsmandsklasser. Derfor var *sømænd* i almindelighed i de tider ikke altid velsete i det bedre selskab, og de mange fremmede befalingsmænd af alle kategorier, som tog tjeneste i Norden og var opdraget under lignende forhold virkede omend i endnu højere grad ikke til at forædle tonen. Dette kan vist henføres under: »the gentlemen were not seamen, and the seamen were not gentlemen«.

Dette forhold forbedredes imidlertid med årene bl. a. ved, at mange »højbaarne Mænd«, der vel ikke fra barndomsårene var bestemte for sølivet, men som efter en omhyggelig opdragelse, og efter at de havde set sig om i verden, ofrede sig for fædrelandets søforsvar, ledede det og indlagde sig fortjenester og berømmelse. Det var da også disse mænd, hvem den egentlige krigsledelse blev overdraget, medens den mere underordnede skibs- og sømandstjeneste tilfaldt de praktisk øvede befalingsmænd, der ofte havde arbejdet sig op i graderne fra matroser eller bøsseskytter.

Medens man har eksempler på, at officerer af hæren, f. eks. oberst Henrik Bjelke, der i 1657 blev udnævnt til rigsadmiral, tidligere var sat til at være flådeførere, anerkendtes det senere, at virkelig sømandsmæssig uddannelse var en nødvendighed for at kunne lede en flåde i slag. Dog bibeholdt man i orlogsskibene under kommando af en løjtnant og nogle underofficerer af hæren en mindre styrke soldater om bord, dels for at kunne disponere over de uddannede håndvåbenskytter til deres egentlige formål, dels fordi en virkelig disciplineret politistyrke - den såkaldte *Soldatesque* - ikke sjældent var nødvendig om bord for at opretholde orden blandt de ofte temmelig brogede sammensatte besætninger. I 1840 hørte der således til et linieskib med fredsbemanding en soldatesque på 59 mand. Soldatesquen måtte også afgive det fornødne vagtmandskab til bevogtning af flådens værfter.

I juli 1616 udstedtes der er forordning om indrullering af mandskab til flåden:

Alle Matroser (Baadsmænd) og Constabler (Bøsseskytter), som herefter vil blive tagne til Tjeneste, saavel fra Købstæderne som Landet i Danmark og Norge skulde kun tjene i 5 Aar, »og da forløffuis hjem til sit igen, og siden der at bruge deres Nering det beste de kand«, med mindre de selv maatte ønske at blive i Tjenesten, dog maa de ej begive sig ud af Rigerne for at bosætte sig andetsteds eller tjene nogen anden Herre. Men naar Krig udbryder, da skulde de atter være forpligtede til at tjene som andre Undersaatter. I den Tid de er hjemme, »oc de icke bruger nogen stor Kjøbmandsskab, men allene nerer dennem aff Seglatzen eller oc af Fiskeri, maa oc skal de være fri og forskaanet for den seduanlig oc aarlig Skat, saa oc for Vagt at holde udj de Kjøbsteder, de i boer«.

Da den her nævnte indrulleringsordning vakte misfornøjelse og utilfredshed, blev der i 1649 indført en ny, der ændrede tidligere givne bestemmelser, hvor-

efter det tillodes søfolkene »for den tro Tjeneste, som de i Krigstiden havde bevist og fremdeles hafver at gjøre«, såvel officerer som de gemeene, der var indrullerede eller herefter blev det, at nedsætte sig, hvor de ville i kongens riger og lande og være fri for alle »borgerlige oc Byesbestillinger samt tynge og paaleg af, hvad Navn det end var, om de endog dreve en eller anden lille borgerlig Neringsvej«.

I 1690 fik admiralerne Niels Iuel, Chr. Bielcke og Holmens Admiral, Henriq Span, kgl. ordre til at udfærdige en fortegnelse over alt i tjenesten stående personel fra officerer til lærlinge. I de tider, da begrebet »Rammer« med hensyn til flådens personel ikke kendtes, antog man, når forholdene krævede det, nødvendigt mandskab af alle grader, og man fik derved ikke alene danske, men også udenlandske statsborgere i den såkaldte *månedstjeneste*.

Især, når det trak op til krig, var det forbundet med vanskeligheder at skaffe fornødent personel til flåden, da tjenesten til orlogs ikke var særlig eftertragtet. Under sådanne forhold så man sig derfor nødsaget til jævnsides indrulleringen, at hverve frivilligt mandskab ved at love dem højere løn, end dem der var i fast tjeneste.

Sædvanligvis afskedigedes månedstjenerne efter endt krigstjeneste, dog hændte det, at nogle gik over til kgl. majestæts faste *årstjeneste*.

De mange udrustninger af flåden krævede stort behov af mandskab, således skulle der i 1656 bruges: Skippere, styrmænd, højbådsmænd, højbådsmandsmather, skibmænd, skibmandsmather, 20 personer af de her nævnte charger. Desuden bl. a. 80 qvartermestre, 2388 matroser, 822 bøsseskytter, 60 trommeslagere o. s. v.

I krigstid var behovet langt større, og man så sig derfor nødsaget til antagelse af mange månedstjenere.

Riget savnede jævnligt penge, og det hændte derfor, at hverken det faste eller det hvervede personel fik deres tilkommende løn, hvilket medførte stor utilfredshed, indtil det lykkedes regeringen at skaffe de fornødne midler.

I 1700 blev flåden udrustet til krig, og i den anledning udsendtes der officerer for at hverve tilstrækkeligt mandskab til flådens bemanding. Hvervningen skulle ikke alene foregå i rigerne, i fyrstendømmerne, i Hamborg men også i Holland, hvor det skulle ske i al hemmelighed. Disse officerer blev beordrede til at antage duelige »Ober-Officerer, Constabler og Matroser samt Styrmænd, som vare bekjendte i Østersøen«.

Ialt skulle der antages 6542 mand i månedstjenesten, heraf 75 officerer. De hvervede styrmænds, underofficerers og constablers antal af hver gruppe findes ikke angivet, men det var befalet, at der skulle antages 100 styrmænd og 277 artilleriunderofficerer og constabler (archeliemestre og bøsseskytter). Styrmændene skulle, når de var godt kendte i Østersøen, have 13-16 rdl., understyrmændene fra 9-12, højbådsmændene fra 6-9, skibmændene 6-7 og constablerne 6-9 rdl. pr. måned.

De mange krige gjorde folk kede af stadig at blive revet bort fra deres gerning, og der blev derfor i 1723 fastsat nye bestemmelser for indrulleringen: Alle som ville fare til søs eller ernære sig ved søen, skulle indrulleres og være forpligtede til krigstjeneste, når det behøvedes og iøvrigt nyde alle de friheder, som tidligere var lovet dem. Der skulle indrulleres 9000 mand til flåden - et ikke ringe antal sammenlignet med nutidens indkaldelser til søværnet - de skulle inddeles i 3 kategorier og nyde en årlig ducør i sølvmønt; 1. kategori omfattede 2000 mand, der alle tidligere havde tjent som underofficerer, og som endnu var duelige. Den årlige ducør var sat til 10 rdl., men de skulle da forpligte sig til at bosætte sig på Sjælland, Lolland, Falster eller Møn. Ducøren måtte dog først udbetales, når de pågældende mødte ved de årlige sessioner.

Disse bestemmelser blev ophævet allerede 3 år efter, fordi man fandt det uhensigtsmæssigt, at lægge et sådant bånd på de søfarende, der istedetfor at binde dem til fædrelandet, fjernede dem derfra.

Søetatens befalingsmandsklasser udgjorde dengang et særegent lav. Den 15. december 1642 havde »Admiralitetslavet« [1]) fået bevilling på at indføre »en læst Øl accisefrit« til brug i lavshuset. I lavets ansøgning herom gives følgende oplysninger om denne forenings oprindelse: »Eftersom Anno 1558 er udi den hellige Trefoldigheds Navn stiftet og anordnet et hæderligt og lovligt Admiralitetslav for Eders Kgl. Mayestæts Skibsofficerer og Tienere, hvilket Lav nu saa vidt er tiltagen og formeret ved ærlige Riddersmænd, Kapteiner, Lieutenanter, Skippere og Højbaadsmænd og andre, saa at vi nu er over 300 Mand stærk udi samme Lav, og til dets Bestyrelse, Skik og Lov er af Kgl. Mayestæts Admiral [2]) Kristoffer Trundsen (Rustung) med menige Lavsbrødres Raad og Vilje og Samtykke, som paa den Tid til Lavet var ankommen, gjort og oprettet en Skraa og Lavsret, hvorefter enhver Lavsbroder sig skikkeligen og tilbørligen skulde have at rette, hvilken vi med flere dertil tjenlige og velbetænkte Artickler vil sammenfatte og formode, det af Eders Kgl. Mayestæt at konfirmeres og stadfæstes«.

I Frederik III.s dage hører man intet mere til denne forening, som formentlig må være smeltet sammen med Skipperlavet, hvori senere i det mindste een søofficer vides at have været bisidder.

Kong Christian IV. nærede som bekendt den største interesse for flåden og dens personel. Kongen, der jævnligt færdedes på Bremerholm og fulgte arbejdet i skibene og på værksteder o. l., fik efterhånden også et godt kendskab til personellet og dets duelighed. Kongen skrev i 1641 bl. a. om en højtstående officer:

»Det er bekændt, at Erik Ottesen Orning en rum Tid haver nydt Admiral paa Bremerholmens Traktement til den Ende, at han med Flaaden i Rigens Admirals Absens skulde have den i Agt, som det sig bør«. Dette havde E. O.

---

[1]) H. D. Lind: Kong Christian IV. og hans Mænd.

[2]) Holmens Admiral.

ikke gjort. STORE SOFIE [1]) var sprunget læk på kongens rejse til Norge det år, uagtet skibets svaghed havde været »dem paa Holmen« længe bekendt. Pumperne var ikke i orden, kabyssen var brandfarligt bygget, »og der fandtes ovenikøbet en uduelig Skipper og en fordrukken Arkeliemester om Bord«. På grund af disse misligheder »skulde Bremerholm forbydes E. O., og han selv degraderes, indtil han beviste, at han ikke var Skyld deri« [2]).

Kong Christian IV. havde i sin regeringstid givet den dansk-norske flåde et godt opsving, selv om det under den stedse herskende pengenød kneb med finanserne. Flåden led ret store tab i krigen mod Sverige, men den fik dog en ikke ringe tilvækst i de sidste år af den berømte konges regering eller kort efter hans død, idet der tilgik flåden 6 nye skibe på 30-90 kanoner, og to år efter kongens død talte flåden 20-24 orlogsskibe, 26 mindre skibe foruden defensionsskibe, skærbåde eller de såkaldte skjøtningsbåde.

Holberg giver da også i sin Danmarks Riges Historie, 3. del, følgende anerkendende ord om kongen: »- - - dog var Søe-Magten stedse udi stor Anseelse, og var der ingensteds mægtigere Flode end udi Danmark under Christiano 4, hvis Hoved-Studium var Søe-Mandskab. Foruden den kongelige Flode, som var baade stor og tallrig, var der ogsaa mange monterede Kjøbmænds-Skibe, som udi Freds-Tider havde særdeles Privilegier, og derfor maatte gjøre Tjeneste i Kriigs-Tider. Det er ogsaa troligt, at disse Riger aldrig haver haft større Forraad paa experimenterende Søe-Folk, end under denne Konge, og det formedelst Handelen, som da ogsaa var i stor Anseelse« [3]).

En del officerer havde utvivlsomt inden deres forfremmelse levet underbefalingsmandens liv, ja der er endog eksempler på, at nogle ved flid og dygtighed har arbejdet sig op helt nede fra, og andre synes på en uforståelig måde at have haft held til at opnå avancement.

Iver Børgesen ses i regnskaberne indtil 1651 at være underarkeliemester og arkeliemester, men han har dog til forskellige tider gjort tjeneste som kaptajn med en løn af 150-300 rdl. I 1642 synes han at have været chef for MARKATTEN, og i 1644 var han medvirkende - dog måske som arkelimester - ved blokeringen af Kieler Fjord. I 1646 udnævntes han til kaptajn på et af de skibe, der var befalet at skulle gå til Spanien. I 1651 beskikkes han udtrykkeligt til kaptajn og ses også at have sejlet som sådan i 1649 og 1651-58.

I 1658 kommanderede Iver Børgesen »Vores Skibskaptajn« batteriet på Toldboden [4]).

---

[1]) *Store Sofie* er formentlig identisk med orlogsskibet *Sophia* bygget som admiralsskib og skal have ført 50 kanoner, hvoraf 20 var på øverste og de øvrige på underste batteri.

[2]) H. D. Lind: Kong Christian IV. og hans Mænd.

[3]) H. G. Garde: Efterretninger om den dansk-norske Sømagt, bind 1.

[4]) H. D. Lind: Kong Christian IV. og hans Mænd.

Peter Jensen Bredal, født i Ditmarsken, begyndte sin løbebane i flåden som matros og blev i 1644 skibskaptajn. Han var med 4 skibe i Nyborg Fjord i vinteren 1657-58, da isen lukkede sig om skibene, og han blev angrebet af svenskerne. Bredal, der må have været en tapper mand, skrev til kongen, at han ville forsvare sig til sidste mand, og han holdt ord. Senere bragte han sine skibe velbeholdne til København, og kongen »beviste Peter Bredal alle Æres-Tegn«, udnævnte ham til ekvipagemester på Holmen og skænkede ham 6 af Skipperboderne som erstatning for et tilgodehavende på 1900 rdl. I oktober 1658 kommanderede han TRE LØVER [1]).

Thomas Seerup, født 1638, gik i koffardifart og senere til orlogs, hvor han tjente som matros, constabel, qvartermester, tømmermand, højbådsmand og styrmand. Han havde bl. a. deltaget i 18 engelsk-hollandske søslag, været qvartermester under admiral Martin Tromp og senere også sejlet under Niels Iuel. I to år førte han branderen GRØNNE JÆGER (8 kanoner og 16 mands besætning). I 1679 blev han antaget i årstjeneste som løjtnant.

Udover at han har været en god sømand, synes hans bedømmelser ikke at have gjort ham særlig skikket til kommando, for de lyder således: »En god Sømand og Styrmand, kan noksom forrette sin Tjeneste, naar han sig kan entholde fra Drik, hvortil han inclinerer. Har mestendels kommanderet paa Brandere og da gjort, hvad han burde.« En anden bedømmelse siger: »Er nok en god Styrmand, men en Druckenbolt, som ikke er ædru, saa længe han gaar i Land, - og han er et overgivent og ugudeligt Menneske«. Og endelig giver admiral Span følgende bedømmelse af ham: »Har engang været aftakket, - meriteres ikke at nævnes en Officer - og er ikke Vand og Brød værd«.

Noget helt for sig selv var dog Nikel Helmer Kok, der i 1642 fik udbetalt kostpenge som kgl. skibskaptajn, da han førte SNARENSVEND. I 1643 modtog han udnævnelse som generalvisitør i Danmark og Norge, og skibet POSTILLIONEN tildeltes ham som »Visitørskib«. Han var oprindelig handelsmand, knyttede gode forbindelser og leverede bl. a. hamp og skibstømmer til flåden. Han blev senere genstand for et almindeligt had, der endog udartede til håndgribeligheder imod ham.

Han har så afgjort været noget af en eventyrer, for i en udtalelse fra 1651 skildres han som »en uforstandig Kumpan, der af Profession havde været Kok udi Flensborg, og han kunde hverken læse eller skrive; en dumdristig, uforfaren, løgnagtig Opsnidere og Druckenbolt« [2]).

Det har formentlig på grund af manglende personel været ret tilfældigt, hvem der førte småskibe som hukkerter o. l. Da det i 1709 rygtedes, at svenskerne udrustede en eskadre i Gøteborg afsendtes der 2 hukkerter til at krydse udenfor Skagen for at holde øje med de svenske forberedelser til krig og samtidig skulle de praje alle hjemgående danske skibe om situationen, for at de

[1]) H. D. Lind: Kong Christian IV. og hans Mænd.
[2]) H. D. Lind: Kong Frederik den Tredjes Sømagt 1648-1670.

kunne undgå evt. opbringelse. Disse hukkerter førtes af højbådsmand L. Hansen og qvartermester A. Torgiesen.

Det var ofte en stor fristelse for førerne at pleje »egne interesser« ved siden af kongens, og af den grund blev der allerede fra kong Christian IV.s tid holdt godt øje med dem. I 1711 blev således en skipper sat fast, fordi han havde »beschaert« for meget.

Helt tilbage fra det 16. århundrede blev Holmens faste mandskab bespist på Bremerholm fra et sted, der benævntes *Boden*, men 1625 ændredes bestemmelserne, hvorefter højbådsmandsmather, skibmænd og deres mather, qvartermestre, befalingsmænd af søartilleriet i tilsvarende grader samt profosser og sergenter på Kgl. Majestæts orlogsskibe måtte »deris Underholling hiemme i deris Huuse bekomme, naar de hiemme ere, i Steditt for deris Underholling paa Holmen«. Senere udvidedes denne bestemmelse til, at alle gifte, bosiddende i Nyboder selv måtte hente deres proviant, der udleveredes fra den overfor Tøjhuset liggende Proviantgaard.

Spisesedlen var hurtigt overset, for af den udleverede proviant, der var uden variation og opfindsomhed fra myndighedernes side, kunne menuen kun bestå af gule ærter 14 gange om ugen, altså middags- og aftensmåltid, og dertil regnedes 6-7 potter øl som daglig ration for en mand. Denne i høj grad ensartede kost var naturligvis ikke sundhedsbefordrende, hvorfor senere byggrøden blev den dominerende ret, der dog i længden var lige så ensformig og trist, som ærterne havde været det.

Det leder uvilkårligt tanken hen på en ung underofficer, der holdt meget af leverpostej, og da hans kone en morgen smurte hans frokostpakke til Holmen spurgte, om han gerne ville have leverpostej, svarede han meget betegnende: »Ja tak, - men ikke på alle 14 stk«!

I 1659 kom der forslag til et nyt bespisningsreglement: Til frokost skulle der hver dag, undtagen søndag og torsdag, uddeles ost, brød og øl. Søndag og torsdag bestod middagen af flæsk, kød og ærter, brød og øl. Mandag, onsdag, fredag og lørdag skulle der til middagsmåltidet udgives grød, torsk, smør, brød og øl. Tirsdag spistes ærter, torsk, smør og brød samt øl til middag. Til aften var måltidet tørfisk, smør, brød og øl.

Til een person beregnedes i ugentlig ration: $1^1/_{16}$ pund flæsk, $1^1/_4$ pund tørfisk, 2 pund kød, $2^1/_2$ pund torsk, 20 lod smør, $1^1/_2$ pund ost, $^3/_8$ ottk. gryn, $^2/_7$ ottk. ærter, $6^1/_4$ pund hårdt brød (eller $9^1/_4$ pund blødt brød) samt 20 potter øl.

De, der var i kost hjemme, fik den oprindeligt bestemte ration efter Holmens takst.

Kongen tilbagesendte forslaget med rentemesterens bemærkning, der lød således: »- - dog at Folket bekommer tre Maaltider om Dagen«, hvormed mentes, at dette også skulle gælde søndag og torsdag.

Kosten blev i 1688 vurderet til ca. 20 rdl. årlig pro persona, og prisen holdt sig næsten uforandret i henved 100 år, indtil den i 1772 begyndte at stige, for 12 år senere at være nået til ca. 38 rdl.

Orlogsskibene var dengang meget primitivt indrettede, hvad angår den indenbords aptering. For de overordnede befalingsmænd var forholdene yderst beskedne og mandskabets uhyre ringe. Skaffeborde og bænke, skabe o. l. ansås for overflødige, og mandskabet måtte derfor indtage deres måltider siddende eller henslængte på dækket, hvilket også var tilfældet, hvad enten de syslede med det ene eller andet. I 1609 blev det således forbudt »bådsmændene« at medtage aflåsede kister eller de såkaldte låsetønder om bord på orlogsskibene, men efter gammel skibsbrug gemme deres klæder i en pose [1]). Befalingsmændene havde det ikke meget bedre, for selv chefen måtte opbevare sit tøj i kufferter stående på dækket i kahytten, hvor vandet ofte sivede ind gennem de utætte kanonporte. Det vil forstås, at det var såre beskedne forhold, man dengang levede under.

Det samme var tilfældet for officerernes vedkommende, hvilket fremgår af en ekstrakt af 5. maj 1790 og 13. maj 1791 angående »Cahyt-Spiisningen paa de Kongelige Skibe«, der i § 16 angiver følgende bestemmelse:

»Paa Fregatterne spiser Chefen i sin Cahytte, og Officier-Bordet holdes, hvor Archeliets Rummelighed ikke tillader det, der under Skandsen. Ved Maaltidstiden omringes Bordet med dertil afpasset Sejldug« [2]).

Reglementerede hængekøjer, som vi kender i vor tid, fandtes ikke. Det vides, at i 1678 anskaffedes 6700 af sådanne »undtagende de som paa Skibene er i Behold og Folchene ey har med sig bekommet«. Alle måtte selv forsyne sig med madrasser og tæpper, men der måtte ikke mere som i Christian IV.s første regeringstid føres hø og halm om bord til dette brug.

Endnu i 1789 må køjetøjet have været folkenes ejendom, idet det var husværterne forbudt at tilbageholde de indrullerede søfolks køjer og klæder, når de var i gæld til deres logiværter.

Set med nutidens målestok var disse rå og simple besætninger utvivlsomt både hårdføre, udholdende og nøjsomme, men de måtte på mange måder holdes nede for at opretholde disciplinen. Der var kun få lyspunkter i det strabadserende liv, de førte, hvortil kom strengt arbejde, slet behandling og visheden om nød og fattigdom i hjemmene. Kosten om bord var ussel og meget ensartet, og lønningerne blev i perioder ikke udbetalt, familierne led sult, eller de bortreves af pest eller anden sot.

Det har ikke været let for en skibschef at tumle en besætning, der bestod af så højst forskellige elementer, der, omend de var nok så uforfærdede i hele

[1]) H. D. Lind: En liden Bremerholms Krønike 1576-1648, Tidsskriftet Museum 1892.

[2]) Anhang nr. 12 til Søkrigsartikelbrevet af 1752, Instruktion for Chefen for et Kgl. Skib. Bilag nr. 1.

deres indstilling, gik ind til en tilværelse i overordentlig streng disciplin og mandstugt, men det har uden tvivl været nødvendigt, at køre dem i stramme tøjler.

Vel var der strenge straffe, men skrappe midler skulle der til for at holde styr på en besætning af en så broget sammensætning. Det må her erindres, at det ikke altid var blomsten af befolkningen, der tjente i flåden, og hertil kom, at mange af dem var eventyrere. Det var i det hele taget en eventyrets tid, for dem der færdedes på søen. Man måtte vente sig overraskelser af enhver art, for folkene kendte af egen erfaring livet som slaver hos barbaresker og fribyttere, hvor galgen til enhver tid var at vente. De undertiden tøjlesløse mennesker truedes nødvendigvis med de sværeste og mest afskrækkende straffe, for der blev ikke lagt fingre imellem, ej heller skelnet mellem menig og befalingsmand, og dog kunne den menige matros dengang, hvis han havde evner og forstod at føre sig, med årene arbejde sig op nedefra og nå højt op i graderne.

Privatlivet lod også meget tilbage at ønske, således måtte admiral Span i 1690 gøre kongen opmærksom på, hvorledes »daglig Erfarenhed bragte adskillige skadelige Exempler, som forefaldt ved Søefolkets Indtrædelse i Ægteskab, idet een og anden ung og uforstandig, som ikke forstod eget Vel, givtede sig, ved en og anden Antrækkelse paa adskillige Maader, nogle med gamle, udlevede Qvinder, og andre med løse og berygtede Qvindfolk, hvor udover de siden, naar den første Lyst var forbi, levede deres øvrige Tid hen i største Forargelighed, især ved adskillige Liderligheder, som de forefaldt til, og endelig enten gandske forsømmede, bortløb eller faldt til Disperation, hvorved Hans May.s Tieneste led stor Hinder«. Span bad derfor, om kongen ville behage selv at anbefale præsterne »ikke at trolove eller copulere nogen Gemeen, som virkelig stod i Hans May.s Tieneste til Søes«, før end samme personer fremviste Holmens Admirals tilladelse. Dette andragende bifaldt kongen.

Tumulter hørte dengang ikke til dagens orden, men da rigshofmesteren, Korfits Ulfeldt, en dag havde foretræde for kongen, havde der samlet sig en større hob af aftakkede matroser af Bremerholms folk udenfor slottet. Ved Ulfeldts bortkørsel omringede de hans vogn og forlangte deres lønninger udbetalt, ellers måtte de i den herskende dyrtid med koner og børn sulte ihjel. Forgæves søgte han at berolige dem ved gode ord og ved trusler om anvendelse af soldater. To rigsråder måtte derefter på kongens vegne love dem 3 måneder løn udbetalt, hvorefter demonstranterne omsider fjernede sig [1]).

I december 1677 samlede en del artillerister og matroser sig og lavede tumulter i byen, fordi de ingen prisepenge havde fået udbetalt. Penge fik ingen af dem, men tre af hovedmændene blev lillejuleaften hængt i galgen på Bremerholm.

---

[1]) H. D. Lind: Kong Frederik den Tredjes Sømagt 1648-1670.

De mange krige gjorde ikke forholdene bedre, hvilket fremgår af flere officielle skrivelser. En admiralitets-indstilling af 5. juli 1718 omhandlede den store nød, hvori familierne befandt sig, blev forelagt kongen: »- - - de stripper Gaderne omkring Troppeviis, raabende om Penge og Brød til at stille deres og deres usle Børns Hunger og Tørst, de beder ikke om deres, men det de skal opholde deres Børns Liv med. Det er indtil i dette Aar endda holdt saaledes, at de dog af og til har faaet noget, men, som Betalingen bliver jo slettere og slettere ved det, Cammeret ikke fournerer Penge, saa har Nøden nu saaledes taget Overhaand iblandt dem, at man omsider maa frygte for een eller anden desperat Accidentser. Kommer de paa Gaden og betler, eller kand finde nogen paa Torvene, der vil give Dem af Medynk een Gulrod eller noget grønt, saa er de strax antastet af Staader Fogderne og bringes i Børne Huset, som gjør ikkun deres Desperation større«.

Under 2. august forestillede ligeledes General-Commissariatet, at sømagten ville gå tilgrunde, dersom der ikke blev tilstået penge til lønninger som til anskaffelse af fornødenheder. »Kjellingernes Opløb om Forstreckning er icke at beskrive, og de suplicerer aldeeles om Forlov til at stjæle eller tigge« [1]).

Da Struensee's politiske magt tog sin begyndelse i 1770, sporedes der også indenfor søetaten nye forhold, der bl. a. fremkaldte strejker og optøjer. 2400 matroser, som var kommen til København for at deltage i et togt mod de algierske sørøvere, fik ikke deres kostpenge, og i 1771 drog de i sluttet trop til Hirschholm slot for at forebringe kongen deres klager. Det lykkedes her at stille dem tilfreds, men man var dog lidt betænkelig ved situationen, og de ledende mente derfor, at der måtte gøres noget for at genvinde folkets sympati. Det var bl. a. hensigten med »forsoningsoksen« på Frederiksberg Runddel, hvor Holmens folk beværtedes med fjerkræ, grise, øl, rom og tobak, og endvidere fik de fuld dagløn.

For datidens underbefalingsmænd - i hvert fald for de yngre - har det uden tvivl været svært at begå sig imellem så urolige elementer som datidens søfolk, hvad enten det var på Bremerholm eller om bord i skibene. Der krævedes af underbefalingsmændene en vis moral i deres forhold som mellemled mellem officererne og mandskabet, og den har vel nok for mange været vanskelig at finde, fordi de selv var forkuede og lidet agtede. Lønnen var ussel, og som hørende til de »gemene« var de selv udsat for hug og straf.

Det er sandsynligt, at de ældre underbefalingsmænd i kraft af alder og dygtighed blev respekteret og kunne sikre sig en vis anseelse ikke alene overfor besætningen men også hos officererne. Anderledes stillede forholdet sig mellem de yngre underbefalingsmænd og de undergivne, der ofte kunne være betydeligt ældre i levealder, og derfor var ganske blottet for respekt opadtil og tog de prygl og hug, der fulgte med.

---

[1]) H. G. Garde: Efterretninger om den danske og norske Sømagt, bind 2, pag. 374.

I modsætning til søofficererne, der kan føre deres skole tilbage til 1701, da »*Søe-Cadet-Compagniet*« oprettedes, er søunderofficerernes uddannelse *ikke* foregået *ensartet og samlet fra en enhedsskole før »Flaadens Underofficersskole« oprettedes i 1868* [1]).

Tilgangen af emner til underbefalingsmænd, de senere underofficersstillinger, blev derfor i tidligere tid af mere tilfældig karakter ved uddannelse af dertil egnet, menigt mandskab om bord eller på Holmen og atter senere ved korpsene, hvor det først og fremmest gjaldt om at undervise dem i elementære fag som læsning, regning og skrivning.

Det har åbenbart stået sløjt til dengang, for under 20. april 1722 blev der udstedt en instruktion for regnskabets førelse, hvoraf det bl. a. fremgår: »- - at da det ikke kunde antages, at Skipperen, som stod for Material-Regnskaberne, og Arkeliemesteren, som forestod Artillerie-Regnskaberne, kunde føre disse i den befalede Form, var det Chefen tilladt at antage en duelig Skriver dertil« [2]).

Fra kong Christian IV.s tid er mange underbefalingsmænd og senere underofficerer rekruteret fra *Holmens faste Stok*, hvor der var skabt en vis tradition for, at sønnerne fortsatte i fædrenes livsstilling. Et stort kontingent af Nybodersdrenge gik derfor i marinens tjeneste enten som søfarende eller som fast mand i håndværkerstokkene. Hvad angår undervisningen i barndoms- og ungdomsårene i Nyboders Skole, Holmens Drengeskole, Artilleri- og Ankerøskolerne, da var disse mere eller mindre gennemgangsled for at komme i betragtning ved uddannelsen til underofficer eller som håndværker på Holmen.

Man finder derfor gennem årene gamle slægtsnavne i Nyboder f. eks. Børresen, Henckel, Hoppe, Lynge, Lønholt, Pantmann, Weigel o. s. v., navne der atter og atter går igen i maritime skrivelser og beretninger.

Når der i det efterfølgende skal gøres et forsøg på en redegørelse af underbefalingsmændenes, de senere underofficerers, historie, ja, så foreligger der en del stof, selv om kilderne ikke altid er samstemmende, således at man *stort set* kan danne sig et billede af personellets inddeling i divisioner, delinger o. l., uddannelse og levevilkår gennem årene, indtil ordningen med årene blev lagt i mere faste rammer.

Hvornår møder man første gang betegnelsen *underofficer?*

I de af kong Christian IV. affattede »Holm og Arsenalartickler« af 8. maj 1625, »Hvorefter alle Vore Offuer og Under Skibs og Archelie Officerer samt alle underhaffuende oc Archelie- og Skibsfolck sig tilbørligen skulde haffue at rette oc forholde«, omtales af befalingsmænd kun Skippere, Archelie-Capteinen, Archeliemestre og Bøsseskytter.

I de af kongen samtidig udgivne »Skibs Artickler« findes underbefalingsmændene overalt i paragrafferne nævnt som *Under Officerer*.

---

[1]) Ved lov af 24. april 1868. - Skolen begyndte dog allerede sin virksomhed i efteråret 1867.

[2]) H. G. Garde: Efterretninger om den danske og norske Sømagt, bind 3.

Det pålægges f. eks. i artiklernes § 5 »En huer Officer og *Under Officerer* saa og den gemene Mand, skulde under samme Ed være forplictede, at rette sig efter Holm- og Arsenal-Articklerne«.

I andre paragraffer møder man jævnligt personellet af underklasserne betegnet som *under* Officerer.

Om fordeling af bytte i § 81 bestemmes for underklasserne, at styrmænd, archeliemestre og højbådsmænd hver skal have 6 parter, skibsmænd og quartermestre 5, corporaler, bøsseskytter, profossen og »de eldste forsøgte« bådsmænd hver 4 parter.

Det fremgår således af ovenstående, at betegnelsen *Underofficierer* er fremkommet på et tidspunkt, der ligger mellem 1625 og udstedelsen af kong Frederik V.s søkrigsartikelbreve i 1752. I disse sidste findes betegnelsen *underofficerer*.

Ifølge en kgl. resolution af 7. august 1680 blev søetatens faste mandskab inddelt i 4 *eskadrer* hver under kommando af en Schoubynacht, og disse eskadrer deltes igen i kompagnier, som kommanderedes af kaptajner.

En kongelig egenhændigt underskreven Ordonnance [1]), dateret den 6. november 1680 viser organisationen af søetatens faste mandskab i land [2]), befalede:

1) General-Admiral-Lieutenant N. Iuell skulde føre Generalkommandoen over de ved Holmen og Tøjhuset i Kompagnier delte Søfolk.
2) Hvert Kompagni skulle bestaa af 1 Captain, 1 Lieutenant, 2 Skippere, 1 Højbaadsmand, 1 Skibmand, 1 Skibmandsmath, 4 Quartermestre, 2 Skibs-Sergeanter, 1 Profos-Svend, 2 Drenge og 90 Gemene, ialt 106 Mand. 10 Kompagnier ialt 1060 Mand skulde udgøre en Deling, hvoraf der skulde være 3. General-Admiral-Lieutenant N. Iuell skulde kommandere den ene og Admiralerne Chr. Bielcke og Henricq Span under ham de to andre Delinger.
3) Ved hver Deling skulde der ansættes 1 Viceadmiral og 1 Schoubynacht, som i Admiralens Fraværelse kunde føre Kommandoen.
4) Delingschefen skulde sørge for, at Kompagnierne altid var fuldtallige, samt at Kompagnicheferne omgikkes deres Underhavende saavel Officerer som *Underofficerer* og Gemene, saaledes at de ei med Grund kunde klage.«

Her finder vi således i 1680 for første gang betegnelsen Underofficer.

Hvorledes rekrutteredes underbefalingsmændene dengang?

Sammensætningen af underbefalingsmænd og matroser var meget broget. Sømandsgerningen her var et håndværk, der kunne drives lige godt i Holland,

---

[1]) Admiralitetets Arkiv. H. G. Garde: Efterretninger om den danske og norske sømagt, bind 1, pag. 274 og 301-306.

[2]) Indtil 1739 var artilleriet fælles for hær og flåde, artilleriunderofficererne er derfor ikke nævnt i Ordonnancen.

England, Norge, Danmark eller et hvilket som helst andet land. Matroserne var verdensborgere, og hvad angik sproget, da havde de ingen vanskeligheder ved at forstå hinanden, for når en mand kunde tåle sølivets besværligheder, tumle sig i riggen under sejlbeslåning og rebning, tåle kulde, døje fugtighed, savn og elendig kost, da var han anvendelig, uanset hvilket sprog han talte. Eksercits og våbenbetjening betød dengang ikke så meget som i vore dage. En rask og kraftig matros lærte snart at betjene datidens små, primitive kanoner, hvor det gjaldt om at skyde hurtigt og have tilstrækkelig øvelse i brugen af halvpig, huggert, luntebøsse og pistol.

Den tiltagende handel og deraf følgende større skibsfart gav anledning til, at der uddannedes dygtige matroser, som under angreb af sørøvere ikke måtte være ukendte med våbenbrug, og af disse »bådsmænd« udtoges de bedste til at lede arbejdet om bord som en slags underbefalingsmænd.

Medens man med sikkerhed ved, at den danske søartilleri-underofficer som arkeliemester ikke har eksisteret forud for kanonernes anvendelse til søs, hvilken begivenhed må henføres til den flåde, der var ude i 1535, kommer man ikke udenom den kendsgerning, at der før det tidspunkt har været anvendt befalingsmænd, hvis tjeneste har været således, at man med rette kan benævne dem som »matrosunderofficerer«.

I kong Frederik II.s lov om søret af 9. maj 1561 findes koffardiflådens højbådsmand omtalt [1]), »I Land maa hverken Skipper, Købmand eller Baadsmand gaa med Økse eller andet Værge paa Gaden uden Højbaadsmanden alene, som maa medtage en Økse til Skibets Nytte og Behov, men naar han har udrettet Skipperens Gavn, skal han lægge Værget fra sig i Herberget.«

Videre hedder det: »Dersom Skipperen er saa længe paa sin Rejse, at Fetaljen slipper op, da skal han kvartere [2]) mellem alt Skibsfolket efter Tidens Lejlighed og med Styrmandens, Højbaadsmandens og Skriverens Raad.«

Det fremgår heraf, at koffardiflåden har haft en højbådsmand, hvis gerning ikke adskiller sig væsentlig fra orlogsflådens ældste matrosunderofficer.

»Bådsfolket«, botzmentene, var matroser. Et handelsskib kunne på den tid godt ende med »Orlog«, for i krig var mange orlogsskibe i virkeligheden kun armerede handelsskibe, ligesom det kunne hænde, at et orlogsskib førte last.

På kong Frederik II.s tid fandtes 4 »Quartheremestre« på større og 2 på mindre skibe, og mærkeligt nok omtales højbådsmanden tilsyneladende i charge under quartermesteren, hvilket dog senere ikke var tilfældet, idet højbådsmanden da er den højeste charge af matrosbefalingsmændene.

Efter kong Frederik II.s forordning af 20. november 1587 skelnes mellem de skippere og højbådsmænd, der gør tjeneste på skibene og dem, der er ansat

[1]) Danmark Søfart og Søhandel, bind I pag. 184 og 186.

[2]) d. v. s. rationere.

på Bremerholm, og det ser ud til, at højbådsmanden her har nået den plads i den militære rækkefølge, som han senere som overbådsmand har beholdt gennem årene til de første decennier i vort århundrede.

Søkrigsartiklerne af 1625 omtaler følgende underbefalingsmænd: Over-Arkelie-Mesteren, Under-Arkelie-Mesteren, Constablen, endvidere Høj-Baadsmanden, Baadsmanden, Baadsmands-Mathen, Skibmanden, Skibmandsmathen og Quarteermesteren.

Navnet Arkeliemestre, som betegnelse for de senere artilleriunderofficerer, forekommer første gang i et overslag over rigernes udgifter i 1602. Heri anføres endvidere, at skrædderne får 3 mark 4 sk. for en matrosklædning og tråd dertil.

Arkeliemester betegner stillingen som forstander og regnskabsfører for et arkeli, d. v. s. artillerigods og våbenbeholdningen i et skib eller en fæstning, og denne stilling var naturligvis af meget forskellig vigtighed og betydning.

De arkeliemestre, der sendtes på togt med flådens større skibe var artilleriregnskabsførere om bord, medens bøsseskytterne ofte var regnskabsførere i mindre krigsskibe. På den tid kendtes også Arkeliemester-Mather, formentlig de senere Under-Arkelie-Mestre.

Skibs-Arkeliemestrene sorterede indtil 1739 under Københavns Tøjhus, hvis væsentlige karakter som et *Søtøjhus* fremgår af den 1624 givne - og rimeligvis længe før den tid - gældende bestemmelse om, »at der med Undtagelse af de Haandværksfolk, som arbejde ved Tøjhuset, ikke ved samme maa antages andre Folk, end der til Skibs bruges kan og Søen taale« [1]).

Arkeliemestrene aflagde regnskaber, der undertiden var ret vidtløftige, mange arkeliemestre har her været lidet fortrolige med pen og blæk. Om en af dem bemærkes det udtrykkeligt som undskyldning for et slet holdt regnskab, »at han slet ikke kan regne og kun daarligt kan skrive«, hvilket dog ikke hindrede, at han året efter fik ansættelse ved Københavns Tøjhus »for at have Opsigt med Kgl. Majestæts Artilleri«. Han benævntes *officer* og skulle aflægge prøve i fyrværkerkunsten, utvivlsomt for at kunne forfremmes [1]).

Der var endog flere bøsseskytter, der nåede op ad rangstigen. En af dem, Hans Budtz, var arkeliemester på Kronborg fra 1600 til 1611, en efter datidens forhold stor og betroet stilling. Han havde i 1585 tjent som bøsseskytte på Kronborg.

Islænderen Jon Olafsson har i sine oplevelser [2]) som bøsseskytte under Christian IV. bl. a. anført følgende:

»Artilleriet var før 1645 ikke organiseret i noget Korps, men der var til Tøjhuset i København, Kronborgs Fæstning og Orlogsflaaden knyttet en Af-

[1]) O Blom: Christian IV.s Artilleri.

[2]) Udgivet af Julius Clausen og P. Fr. Rist.

deling Bøsseskyter, der stod under Befaling af Tøjhusets Forstander (øverste Arkeliemester) eller Tøjjunker, der var stillet direkte under Rigshofmesteren eller Københavns Statholder.«

Jon Olafsson blev i 1615 indskrevet som bøsseskytte sammen med 25 andre, som forinden måtte sværge kongen huldskab og troskab.

I et tidsbillede beskriver han bl. a., hvorledes forbrydere »blev lagt i Jern paa Bremerholm«, en af datidens strengeste straffe, og indsat i den såkaldte »Trunk«. Forbryderne her havde en jernring om halsen og en om livet, sidstnævnte så stor, at der kunne skiftes tøj. Der var 4 vogtere, som skulle passe på forbryderne, »og daglig drive dem frem med Svøber til Slid og Trældom«.

I 1627 var der 433 bøsseskytter til tjeneste, men egentlig krævedes der ialt 863, når der regnedes med 1 bøsseskytte til hvert stykke skyts i flåden samt dem, der behøvedes til vagten på tøjhusene på Kronborg og i København.

Artilleribesætningerne til flåden og de to nævnte tøjhuse må tilsammen have udgjort et korps, formentlig spiren til det fremtidige artillerikorps, idet der er bevis for, at en mand, der havde ladet sig hverve til bøsseskytte, havde gjort tjeneste alle tre steder.

Det er dog ikke sandsynligt, at de 433 bøsseskytter, der af kronen holdtes til stadig tjeneste i København og på Kronborg, har været tilstrækkeligt. Uden tvivl er der til tjeneste på flåden bleven udskrevet bøsseskytter fra købstæderne, hvilke der i så henseende påhvilede en lovbestemt forpligtelse.

Bøsseskytterne var den tids menige artillerister - eller måske laveste »Underofficersgrad«. Formentlig kan de nærmest sammenlignes med de senere i orlogsflåden værende constabler og underconstabler.

At bøsseskytternes stilling ikke kan have været meget attråværdig synes at fremgå af en kongelig ordre til lensmanden på Båhus, »at den Fange, som nu nogen Tid lang haver været der paa Slottet anholden, maa nu af sit Fængsel løsgives, dog med den Kondition, at han skal forpligte sig udi sin Livstid at blive udi Vores Tieneste for en Bøsseskytte, enten paa Båhus, eller hvor vi ham vilde bruge«.

Bøsseskytterne kunne blive gamle og grå i kongens tjeneste, hvilket fremgår af to dokumenter på Københavns Tøjhus, dateret den 12. og 28. juni 1627, hvoraf det ene indeholder en indstilling om, at seks navngivne, gamle bøsseskytter, hvoraf nogle »udi det sidste svenske Opløbende« er blevet taget ud af Slagelse hospital, og »som i langsommelig Tid haver været i Kongens Tieneste, nemlig fra 15 til 42 Aar, men nu er ubrugelige formedelst Alderdom og Svagelighed, fortsat maa nyde deres daglige Brød og Huus i nævnte Hospital« [1]).

Bøsseskytterne var hvervede i årssold til at tjene såvel til lands som til søs, eftersom der var brug for dem. De havde håndlangere eller »svende« til at udføre det grovere arbejde ved kanonerne, og de fik mindst 9 dalere halvårlig

[1]) O. Blom: Christian IV.s Artilleri.

i lønning, den nødvendige beklædning og udrustning samt frit underhold eller vederlag, men bøsseskytterne drev ofte anden næringsvej ved siden af deres militære håndværk og var således indlemmet i et laug. De bar en ensartet, i høj grad broget klædedragt i gule og røde farver.

Bøsseskytter kunne forfremmes til fyrværker, eller som det hed »Fyrverper«, en højere charge, afhængig af hans kvalifikationer og »hvorledes de Prøver, som han undertiden maatte aflægge for Kongen personling, faldt ud.« Helst skulle han have kendskab til laboratoriearbejder eller i betjening af morterer. Fra fyrværker, eller endog fra stillingen som bøsseskytte, kunne han avancere til arkeliemester, det var dog kun få af dem, der nåede så højt op i chargerne.

Af en forordning af 1616 fremgår det, at bøsseskytter, der under krigene blev lemlæstede, og som ikke selv kunne ernære sig, kunne indlægges på hospitalerne i Roskilde, Helsingør og Slagelse, »hvor ingen Huusarme skulde indtages«.

I nævnte invalidehuse måtte kun bådsmænd og bøsseskytter, der var bleven kvæstede og skamferede i kongens tjeneste, indlægges.

En bøsseskytte på Christian IV.s tid.

I 1673 var følgende matrosunderbefalingsmænd og matroser i tjeneste:

40	højbådsmænd	à 30 rdl. årlig
19	højbådsmandsmather	à 24 rdl. årlig
29	skibmænd	à 30 rdl. årlig
18	skibmandsmather	à 24 rdl. årlig
92	qvartermestre	à 30 rdl. årlig
1200	bådsfolk (matroser)	à 21 rdl. årlig

I krigstid, når de mange skibe skulle udrustes, var der ikke tilstrækkeligt personel til at bemande flåden, og man indkaldte derfor det fornødne mandskab, de såkaldte månedstjenere.

Den forskel, der var i lønningerne for det fast ansatte personel og månedstjenerne, fremgår af nedenstående oversigt over artilleriets personel i 1675 [1]):

36	overarkeliemestre	à 36 rdl. årlig
33	overarkeliemestre	à 10 rdl. månedlig
13	underarkeliemestre	à 30 rdl. årlig
16	underarkeliemestre	à 8 rdl. månedlig
62	constabler	à 30 rdl. årlig
11	constabler	à 7 rdl. månedlig
322	bøsseskytter var dels lønnede med 21 rdl. pr. år og dels med 6 rdl. 40 sk. pr. måned.	

Ifølge H. D. Lind: »Marinekommissionen 1673« var der i »*Rullen over Tøjhusfolket*« 75 arkeliemestre à 38-25 rdl. og 127 bøsseskytter à 21-15 rdl.

Hvilke pligter påhvilede der underofficererne under udkommando? Disse er meget nøje beskrevet i kong Frederik V.s søkrigsartikelsbreve af 1752:

»*Over-Arkelie-Mesteren* skal have flittig Tilsyn med det ham anbetroede Gods, at intet deraf vorder forkommet, bedærvet, unyttig eller unødvendig anvendt, hvorfor han og hver Morgen skal efterse, om noget af Godset, som ikke er, eller kan være, i hans Lukke eller i Arkeliet, er spoleret eller forkommet«.

»Han skal gjøre tilbørlig Anstalt med sine Folk, at alting holdes udi Orden inden Borde, saavidt ham vedkommer, og at ingen omgaaes skjødesløst med Ild, Lys eller Krud. Skulde noget utilbørligt forøves, skal han give det Skibs-Chefen tilkjende, at det kan vorde hemmet og straffet«.

Han skulle have tilsyn med og ansvaret for alt arbejde, der foregik i krudtmagasinerne, og at der udvistes den største forsigtighed. »Og skal Chefen til den Ende med en a parte Nøgel til Krud-Kammeret og Krud-Kisterne være forsynet«.

Vedrørende udlevering eller udlån af inventar ifølge chefens ordre følges denne bestemmelse: »Befaler Chefen af een eller anden ham ubekjendt Aarsag, at han skal udlevere, udlaane, eller forbruge, saadan Qvantitet af een eller flere Sorter, saa at han formener, at saa stor Qvantitet ikke uden Conseqvence i

[1]) P. Andersen: Bidrag til Søartilleriets Historie.

Skibet kan undværes, da skal han med al Sømmelighed og Ærbødighed Chefen sine Tanker mundtlig forestille. Men derefter hørsommeligst efterleve, hvad Chefen befaler«.

I action skulle det være ham magtpåliggende, at alt skete i behørig orden: Krudtets og »Skarpets« langning og uddeling skete ordentligt og forsigtigt. At ingen af kanonerne uden speciel befaling af chefen blev ladet med »dobbelt Skarpt«, og at »ingen Koe-Fødder, under hvad Skin det maatte være, lades i Canonerne, at Chefen varskoes betimelig, førend de fyldte Carduser eller nogen anden Slags Ammunition er forbrugt, at Dækkene og Gangene fra Krud-Kisterne bestandig bliver vædskende, paa det ingen Ulempe af det Krud, som muligen spildes, skulde foraarsages«.

»Begaar han noget falskt i Regnskabet, eller noget Underslæb, da skal han erstatte det, og efter Omstændighederne straffes, enten med at have nogle Maaneders Gage, eller al sin Gage forbrudt, eller med at degraderes til Gemeen paa vis Tid, eller paa Forbedring, ja vel og med at arbejde i næste Fæstning i nogle Aar«.

»Han skal selv, og ved Under-Arkelie-Mesteren og Constablerne exercere Mandskabet i at drille med Canonerne, og især see derhen, at Commandeurerne og Vice-Commandeurerne af Canonerne ere vel exercerede, saa at de ved Lejlighed kan undervise de andre.«

»*Under-Arkelie-Mesteren* skal under Over-Arkeliemesteren forrette alt det, som hannem vorder befalet, og, for saavidt ham vedkommer, efterleve det som for Over-Archelie-Mesteren foreskrevne«.

Han skal, hvor ingen Over-Arkelie-Mester er, og han stå for regnskab, holde sig de givne bestemmelser efterrettelig.

Constablen. Han skulle som 3. Under-Officier ved Artilleriet, under Over- og Under-Arkelie-Mesteren forrette alt det, som ham befales.

Han skal, hvor ingen Over- eller Under-Arkelie-Mester er, stå for regnskab og holde sig de givne bestemmelser efterrettelig.

Constabels-Mathen. Han skulle som 4de Under-Officer ved Artilleriet, under Over- og Under-Arkelie-Mesteren, eller Constablen, forrette alt det som befales.

Han skal, hvor ingen Over- eller Under-Arkelie-Mester er, og han står for regnskab, holde sig de givne bestemmelser efterrettelig.

Hvad matrosunderofficererne angår skulle *højbådsmanden,* når et skib beordredes rigget, forestå tilrigningen af rejsningen, underslå sejl m. v. og drage omsorg for, at alt gods henhørende under hans regnskab kom om bord.

Af de bedste folk i skibet måtte han udsøge sig de bedste gaster. I et skib på 90 kanoner fik han 4 bakkers mandskab, på 60-70 kanoner 3 bakker og på 40-50 kanoner 2 bakker. Imellem hver bakkes folk skulle der være »en Opløder [1]), som derved skal anføres til at blive en god Matros.«

[1]) Opløder = Opløber, en dreng der gør tjeneste som halvbefaren (jungmand).

Højbådsmanden skulle lede arbejdet såvel på dækket som tilvejrs ved »at sætte Folkene til Verks. Til den Ende skal han være den første oppe om Morgenen, heele Dagen ved Arbejdet, og den sidste oppe om Aftenen. Ved alle Arbejder tilsee, om Arbejdet er forsvarligt udført, og at intet er forgjeves gjort, hvorimod, saalænge Skibet er til Ankers, skal være forskaanet for at gøre Vagt«.

Som Over-Arkelie-Mesteren var han regnskabsfører, og han skulle, »siden Præsten, Over-Styrmanden, Over-Tømmermanden, Sejl-Læggeren og Kokken, staae ham til Ansvar, paasee, at de med det anbetroede forsvarlig omgaaes, og at de, som skulle holde Journaler, rigtig holde dem, at de daglig og ugentlig lade dem attestere, og at de hver Morgen forevises Cahyt-Skriveren til Indførsel i Regnskabet, saaledes som han selv leverer ham sin Journal, for af den at indføre i Regnskabs-Bogen«.

»Skulde nogen inden Skibs Borde ved Døden afgaae, og Skibs-Chefen befalede ham at udlevere noget til Begravelsen af de Materialier, som ere under hans Ansvar, da tager han derfor Ordre, og besørger Udgiften. Men paa det samme Udgift paa den Afdødes Conto kan behæftes, saa antager han ved No., Caracter, Division, og Compagnie, Værbing, den, som det er udleveret til (Soldaterne [1]) undtagne, saasom de nyde fri Begravelse) og anfører det bag i Journalen, speciel for sig, lader det antegne paa den Afdødes Kost-Seddel, og ellers ser det ved første Lejlighed Vores Combinerede Admiralitets- og General-Commissariats-Collegio tilmeldet«.

»Som han for al Tilfortkommelse er ansvarlig, saa skal han desuden, om noget falsk af ham i hans Regnskab begaaes, eller noget Underslæb ham overtydes, straffes efter Omstændighederne, med at have nogle Maaneders, ja vel al sin Gage, forbrudt, med at degraderes paa vis Tid, eller paa Vores Naade, til Matros, ja vel og med at arbejde i næste Fæstning i nogle Aar.«

Det ville føre for vidt at citere enkeltheder, for såvel overarkeliemesterens som højbådsmandens pligter omfatter alene for hver af disse to befalingsmænd ikke mindre end 31 paragraffer.

Bådsmanden var højbådsmandens højre hånd og skulle om bord i skibe, hvor ingen højbådsmand var udkommanderet, varetage dennes pligter. Det samme gjaldt *bådsmandsmathen,* såfremt han var ældste matrosunderofficer om bord.

Skibmanden var »anbetroet« lasten, lægge ballasten i skibet ved dets ekvipering, og »menagere Rummet saa meget mueligt er, og lægge Lempe-Jernene saaledes, at han uden Besvær kan komme til dem, naar det kræves«. Han var ansvarlig for lastens stuvning, og at intet ferskvand blev spildt, ejheller udleveres »uden Chefens expresse Ordre«. Forøder han vand i den tid, der skal spares på det, da straffes han som anordnet for tyveri!

Han skulle påse, at lysene ikke udtoges af lanternerne i lasten, »ey heller betro Nogen med Lys, undtagen han er forsikret om, at samme er ædruelig

[1]) Fra Soldatesquen.

og varsom«. Ved ankerarbejdet besørgede han så meget tov halet op og lagt klar, som dybden fordrede, ligesom han tog beddingslag og klædte ankertovet for skamfiling i klydset.

Hans hjælper var *Skibmandsmathen.*

Den yngste matrosunderofficer, *Qvartermesteren,* var nøje knyttet til mandskabet, og han skulle således »blandt meenige Mænd holde Orden og Skik«. Hans pligter var mangfoldige, for han var en slags forbindelsesled mellem for og agter, besætningen vedrørende. Han anviste folkene deres køjepladser, holdt øje med renlighed både vedrørende dæk, banjer, batterier og mandskab, drev folkene til arbejde - især de uvillige -, mønstrede til vagt og rousede de søvnige ud af køjerne, når »Purre-Glas« var slået. Han var ved spillet under letning og ved »Touget«, når ankeret skulle falde. Ved vendinger og i det hele taget ved manøvrer fordelte han gasterne til fald, givtouge, braser o. s. v. Under rebninger kunne man finde ham tilvejrs i mærset eller på æselhovedet. Skulle skibet pumpes læns, var han også på færde, og han skulle derefter til journalen meddele styrmanden, hvor mange slag, der var pumpet.

På nattevagten patruljerede han jævnligt på batteri og banjer, jævnsides at han holdt tilsyn med skildvagterne. Baksfordelingen var ham også underlagt, og når der med klokken blev lydt til bøn, var han ansvarlig for, at ingen af folkene forstak sig. Ringedes der til skafning, trådte en af drengene efter tur hen til stormasten og læste en kort bordbøn, og da skulle qvartermesteren »i værende Tid holde Folkene til Stilhed og Andagt«.

Han styrede chaluppen, lærte sluproerne at ro samt afværge, at de ikke »negligere sig« ved at snakke og passiare. Endelig var han en slags vogter for dem, der kom i bøjen eller i det hele taget blev idømt straffe. Man tør uden at overdrive påstå, at han var en stærkt optaget mand. Et lille århundrede senere var hans bestilling da også fordelt på flere hænder [1]).

I kong Frederik V.s »Krigsartikelbrev for Landtjenesten i Søeetaten 1756« indledes afsnittet »Om Underofficierer« således:

»En Under-Officier skal saa meget mere beflitte sig paa at efterkomme de Pligter, der saa vel tilkommer ham, som en Matros, eftersom hans u-paaklagelige Forhold og Opførsel bør være de ringere til et Exempel og Efterdømme: Hans Ærekærhed bør gaae saa vidt, at han, der haver Indseende og Opsigt med de Andre, og dennem i visse Lejligheder at befale, ikke af andre noget kan bebrejdes«.

Under arbejdet på Holmen måtte matrosunderofficererne fordele mandskabet med fornuftig hensyntagen til, at de unge fik lejlighed til at lære, og havde vedkommende underofficer selvstændigt arbejde, stod han under visse forhold

[1]) Hvornår den quartermestrene pålagte tjeneste omhandlende tilsyn og opretholdelse af orden om læ er overtaget af søartilleriets underofficerer vides ikke, men *skibssergeantens* tjeneste findes tilsyneladende første gang nævnt i »Instructioner og Reglementer for Tjenesten paa de Kongelige Skibe« 8. kapitel: Underofficerernes almindelige Pligter, trykt i 1849.

i direkte rapport til Holmens chef. Havde folkene »forsagt arbejde« (akkordarbejde), var det hans pligt, at der var truffet sådanne forholdsregler, at ingen kom tilskade ved, at der »vovedes for meget«.

Det var så sandt ingen sinecurepost dengang at være matrosunderofficer, men når man er vidende om, at »Overkanonererne af Artilleri-Choret« i en skrivelse 1793 anfører, at de kunne smigre sig med det »Høye Collegios Naade«, at de i betragtning af det fag de med hensyn til videnskaben betrådte blev anset for »hæderlige Mænd fremfor andre Underofficerer«, så kan man vist med rette sige, at den beskedne, flittige matrosunderofficer har fået skam til tak, navnlig når man erfarer, at overkanonerernes skrivelse har sit udspring fra kong Frederik V.s Krigs-Artikel-Brev for landtjenesten, der udtrykkeligt siger om Over-Archelie-Mesteren, at han »for hans Videnskab er agtet som en hæderlig Mand fremfor alle Under-Officierer«.

Nævnte skrivelse [1]), hvori de ansøger om at få lov til at bære en epaulet, viser de høje tanker overkanonererne dengang nærede om deres eget værd. Her skal citeres noget af den skrivelse, hvormed de indsendte modellen til epauletten:

»- - - i Anledning af den os bekiendtgjorde Communication fra det Høye Kgl. Collegie, at det Naadigst er tilladt Ober-Canonerer at bære Epaulet, hvorfore vi med underdanig Taknemmelighed skiønner paa det Høye Collegios Naadigste Gunst for os. Men! - da vi smigrer os endvidere af det Høye Collegios Naade, at vi i Betragtning af det Fag vi i Hensyn til Videnskabet betræder, hvorfore vi og ifølge Krigs-Articuls-Brevet ansees for hæderlige Mænd fremfor alle Underofficierer, som og ved Vacance eller anden Leylighed har den Udsigt at avancere til Officierer, maatte destingveres for andre i Hans Majestæts Tjeneste staaende Underofficierer, da vores Uniform i det heele er destingveret.

Model til en saadan Epaulet, som vi samtlige Ober-Canonerer ønske at bære, give vi os hermed den underdanigste Frihed at fremstille haabende underdanigst, at samme maatte finde Høye Approbation i Hensyn til Ære for Corpset, hvor vi baade her og paa Reyser for andre Nationer skal viise os - - -«.

Videre anfører P. Andersen i sin bog: »Flere af overkanonererne har dog sikkert gjort en uheldig figur i den fine uniform, thi nogle af dem var så affældige, at de næppe kunne gå. Holmens chef forlangte i 1793, at en overkanoner, der havde været syg i flere år, skulle afskediges, men tøjmesteren svarede hertil, at »jeg savner Competence, da Artilleristernes Antagelse eller Afskedigelse endnu ikke er lagt i min Haand, hvorfor jeg underdanigst henstiller til Holmens Chef selv at lade Manden pensionere, skønt man ikke hidtil er gaaet strengt frem mod Mænd, Vorherre har straffet med Svaghed, eftersom der i Artilleriet findes en Ober-Canoner, der i den sidste Snes Aar har været stokblind og dog ikke er sat paa Pension«.

[1]) P. Andersen: Bidrag til Søartilleriets Historie.

Det er en kendsgerning, at søartilleriets underofficerer helt op til sejlskibsperiodens afslutning følte sig »finere« end deres kolleger og kammerater i matroskorpset.

Årsagen hertil kan måske bl. a. også søges deri, at de under daglig tjeneste såvel på Holmen som om bord i skibene kunne gå pænere påklædt end matroskorpsets underofficerer, der f. eks. ved tjeneste på takkelloftet eller ved skibenes ekvipering, hvor især de yngre underofficerer var nødsaget til at gå tilvejrs i den nytjærede rigning eller »sjove med ankre og kæder«, stuve last o. l. så sig nødsaget til at være påklædt efter arbejdets beskaffenhed.

Matrosunderofficerernes tjeneste i almindelighed tillod som anført ikke, at de var for nette i påklædningen. - og dog kunne man for blot ca. 40-50 år siden på takkelloftet, hvor underbådsmænd med under 8 års tjeneste i graden efter bestemmelserne var forpligtede til at deltage i arbejde med eftersyn af skibenes takkellage, se underbådsmænd arbejde i båsene iført hvid manchetskjorte med flipper så høje som manchetter. Det skyldtes nu mere dette - end at være »fine« i ordets bogstavelige betydning - at de yndede at drille den gamle løjtnant på takkelloftet, som naturligvis af »den gamle skole« havde den opfattelse, at en duelig matrosunderofficer måtte være påklædt efter sin gerning og ikke optræde som verdensmand!

Medvirkende til søartilleriets underofficerers »ophøjede tanker om eget værd« var som allerede omtalt deres viden om moderne skydeteori, ballistik, afstands-, tryk- og hastighedsmålinger, men måske også at de indtil 1816 var højere lønnet end matrosunderofficererne.

Højbådsmanden var dog en såre betydningsfuld mand om bord, hvem det var pålagt at skulle være den første, der var oppe om morgenen, og den sidste der måtte gå tilkøjs om aftenen, hvilket ikke fritog ham for at være på dækket om natten under vigtige sejlmanøvrer, rebning o. l. For ikke at tale om qvartermestrene, der var pålagt så megen tjeneste på vagterne, at de ikke alene udførte den senere skibssergents (banjermesters) krævende tjeneste, men også måtte være på dækket under ankring og letning, gå tilvejrs under rebninger, styre chaluppen og meget mere. Og som det hedder i søkrigsartikelbrevene: »Alle Eksekutioner, som maatte forefalde, skulde forrettes med al Nidkærhed«. I nyere tid er billedet vendt, da er det artilleriunderofficeren, der måtte holde for.

De små eller større gnidninger, der har været korpsenes underofficerer imellem, ændrede sig dog heldigvis med årene, og hertil har samværet og kammeratskabet på Søværnets Underofficersskole sikkert i høj grad bidraget og udjævnet herskende divergenser.

Noget lignende, men på en lidt anden måde, kendes også fra den nyere tid, hvor dækspersonellet ofte var kontra maskinbefalingsmændene. Dette gav undertiden anledning til ret kraftige meningsudvekslinger, - men alt dette hører heldigvis fortiden til.

Den type af mænd, der gennem årene havde levet under hårde vilkår, streng disciplin og mandstugt, men samtidig havde tiltvunget sig en enestående respekt i sømandsmæssig henseende, forsvandt med sejlskibenes tid.

Den af underofficererne i skibe benyttede bådsmandspibe findes efter en foreløbig undersøgelse første gang omtalt i kong Christian IV.s egenhændigt underskrevne Krigs-Artikler, dateret den 8. maj 1625 § 55

»Hvo som forsover eller forsømmer Pibe-Signalerne (Siøfløiten) han skal første Gang straffes »til Masten«, anden Gang i Jern paa Vand og Brød, tredie og fjerde Gang med at springe fra Raaen og kølhales eller høigere«.

H. D. Lind anfører følgende i »Kong Frederik den Tredjes Sømagt 1648-1670«: »Det blev i 1654 paalagt Povl Klingenberg (Admiralitetsraad) som Kongens Kommissar at antage sig det Ostindiske Kompagnis Sager, da de tidligere Bewindthebbere (Direktører) for Kompagniet alle var døde. Det havde været Planen at sælge Dansborg i Ostindien, enten til Ostindisk Kompagni i Amsterdam eller til Englænderne. Men da Underhandlingerne herom mislykkedes, og man intet havde hørt derovre fra i lang Tid, paatænkte Kongen at ville sende Skrivelser til Officererne i Dansborg, hvori de opmuntredes til at holde ud i Troskab mod Kongen. Brevene afsendtes i Maj med 2 (hollandske) Baadsmænd, som for 100 Styk von Akten (Pjastre) hver over Holland skulde begive sig til Ostindien; *de fik Sølvsnore og Baand til at hænge deres Søfløjter og Kors (?) i*« [1]).

I 1679 var antallet af underbefalingsmændene m. v. og deres lønninger således:

30	højbådsmænd	à 36 rdl.
30	skibmænd	à 30 rdl.
30	højbådsmandsmather	à 24 rdl.
30	skibmandsmather	à 24 rdl.
138	qvartermestre	à 30 rdl.
1000	matroser	à 21 rdl.
150	drenge	à 12 rdl.
30	overarkeliemestre	à 50 rdl.
30	underarkeliemestre	à 30 rdl.
500	bøsseskytter	à 21 rdl.

Foruden lønningen fik hver mand en kostration, d. v. s. arkeliemestre fik $1^1/_2$ ration.

Desuden blev der til hver mand leveret en klædeskjole og en lærredsklædning, der blev fornyet hvert andet år.

Uniform for officerer blev først obligatorisk i 1722.

Den 19. januar 1680 blev der udstedt et nyt bespisningsreglement ifølge

[1]) Rentekammerets Betalingsprotokoller 1640-61.

hvilket en skipper skulle have en ration, der tilsvarede 2 mands kost, en underskipper og styrmand fik $1^1/_2$ portion.

Der var dog forskel på den månedlige kostration for landtjeneste og under udkommando, hvilket fremgår af nedenstående:

	I land.	*Om bord.*
Flæsk	8 pund	$4^1/_3$ pund
Kød	15 pund	8 pund
Sild	$^1/_8$ otting	ingen
Torsk	$^1/_4$ otting	ingen
Bergfisk	4 pund	8 pund
Smør	$3^1/_2$ pund	ingen
Gryn	1 ottingkar	$^1/_2$ otting + 1 ottk.
Ærter	$^3/_4$ ottingkar	1 otting + 1 fjerdingkar
Rug	$1^1/_2$ skæppe	hårdt brød 24 pund eller blødt brød 36 pund
Malt	$1^1/_2$ skæppe og $1^1/_2$ fjdk	ingen
Humle	30 lod	80 potter øl

1 otting = $^1/_8$ td. Anvendtes væsentlig som betegnelse for et rumfang smør, hvis vægt var 14 kg.
1 ottingkar = $^1/_8$ skæppe = $2^1/_4$ pot.
1 skæppe = $^1/_8$ tønde = 4 fjerdingkar.
1 lod = $^1/_{32}$ pund.

Alle folkene, skipperen, styrmanden, kirurgen, skriveren og andre *underofficerer* var fordelt i bakker, »udj Fad«, d. v. s. at alle fik den samme kost som mandskabet, blot at der for nogle kategoriers vedkommende var en større kostration. Qvartermesteren førte fra gammel tid et vist tilsyn med kokken og »Kjeldersvenden« samt, at mandskabet holdt *bord*skik, hvilket formentlig ikke skal forstås i bogstavelig forstand, da der som tidligere omtalt ikke fandtes skaffeborde. Endvidere skulle han tilse, at folkene »opsvabrede efter Maaltiderne, for ikke at Sygdom skulde opstaa af Urenlighed og Stank«.

I 1722 blev bespisningsreglementet gjort tilgængeligt for besætningerne i orlogsskibene, idet et eksemplar skulle ophænges på stormasten om læ.

Da skibsofficererne tidligere ikke havde speciel maritim uddannelse, var det nødvendigt, at der på orlogsskibene fandtes en i det praktiske liv uddannet sømand, nemlig skipperen, som under chefens overtilsyn kunne forestå skibets vedligeholdelse og navigation.

Om hans pligter om bord siger Søkrigsartikelbrevet: »Skippere (og Styrmænd) have - med og under Kaptajnen og Løjtnanten - Skib, Underofficerer, Skibsfolk, Soldater og Bøsseskytter at kommandere eller befale, særdeles have

de at befale med Sejl at gøre, det mere eller mindre at føre, Kaasen [1]) at sætte, saa og lade og stuve, og ellers hvis andet Kongens Tjeneste vedkommer, og udi *Overofficerernes* Fraværelse have de fuldkommen Kommando. Ere Skippere og Styrmænd uenige om Kaas og Gedsingen, da skulde de fleste Stemmer med Kaptajnens Samtykke gælde«.

Endvidere fastsætter Søkrigsartikelbrevets § 355, at overstyrmanden skal under chefen »dirigere Skibets Sejlads, og naar Chefen har sagt, hvor de skal hen, sætte Kursen, hvor de skal sejle, og for samme være ansvarlig, med mindre han kan bevise, at Chefen det anderledes har befalet«. Og efter § 356 skal overstyrmanden »tilholde den vagthavende Styrmand ved hver Vagts Udgang at indgive til den vagthavende Officer den beholdne Kurs og Distance for Vagten, hvilket da Chefen rapporteres«.

Her møder vi altså direkte omtale af den *vagthavende Officer*.

Den egentlige navigering var således under skipperen overladt til overstyrmanden og understyrmændene, hvilket dog senere ændredes, da der som vagthavende officerer udkommanderedes søofficerer udgåede fra Søkadetakademiet.

Før den tid synes det ikke altid at have været særlig godt bevendt med styrmandskunsten, endskønt man havde sikret sig på forskellig vis. Det var f. eks. under sejlads forbudt enhver at gøre unødvendig støj, og ejheller måtte man nævne djævlen eller paakalde noget ondt.

Alligevel skete det for en transportflåde, der den 7. november 1689 gik fra Lister Dyb, »at de forfaldt den 9. samme Maaned under Flamborgerhooft« (Flamborough Head) på den engelske østkyst ved styrmændenes forseelse, »thi deres Agt var at have gaaet til Edinborg udi Scotland, men formedelst denne Misgerning blev de tvungne til at løbe ind i Hull den 12. s. m.«

Skipperne rangerede i begyndelsen af det 18. århundrede med fændrikker af landetaten, og de skulle således efter datidens forhold høre til overklassen, hvilket ikke synes indlysende, da de bl. a. spiste i »bakker«. Der var dog en bestemmelse om, at for hver 4-5 kadetter, der avancerede til officer, skulle een af de i kongens tjeneste stående skippere forfremmes til samme grad.

Trods skippernes højere stilling blev de dog i adskillige tilfælde slået i hartkorn med underklassen. De spiste således ikke sammen med officererne, og efter en forordning af 1720 skulle fiskalen være til stede ved alle forhør over *mandskabet* fra skipper til matros begge inclusive.

I Søkrigsartiklerne af 1752 ses skipperne overhovedet ikke at være nævnt, men er om bord erstattet af overstyrmand og understyrmand. Det kan derfor fastslås, at skipperne omkring midten af det 18. århundrede ikke længere har været udkommanderede, i hvert fald ikke med de større skibe, for højbådsmanden havde på det tidspunkt overtaget takkelladsregnskabet og ledede under næstkommanderendes tilsyn det daglige arbejde om bord.

[1]) Kursen.

Under skibenes ophold på Bremerholm havde skipperne ansvaret for deres fortøjning og vedligeholdelse, sørge for rengøring, lapsalving m. m. Skippernes embedspligter ses bl. a. af en »Bestilling af 29. April 1625, hvorefter de Skippere, som ere udi Kgl. Maj.s Tjeneste, sig skulde have at forholde«.

På Holmen skulle han være til stede morgen og middag ved mønstringen og skiftevis overvære bespisningen, udleveringen af viktualierne til Holmens og skibenes mandskaber, syne brødet og vrage øllet. De var endvidere bisiddere ved Holmens Ret og deltog i vagten både på skibene og Holmen.

Det er en kendsgerning, at skippernes stilling med årene ændredes, især efter tilgangen af søofficerer. De anvendtes derfor hovedsageligt til tjeneste på Bremerholm ved tilsyn med og vedligeholdelse af oplagte skibe samt ansattes som ledere af bradbænkene (kølhalingspladserne) og fra 1726 tillige på Nyholm, ved takkelloftet, i bådskurene, mastekraner o. l. steder, hvor der krævedes praktisk anlagte folk, der som regel tidligere havde været underofficerer.

Disse stillinger tilsvarer da også dem, der senere beklædtes af værftløjtnanter i ekvipagen og for søartilleriets vedkommende af tøjhusløjtnanter.

For - ved officielle dokumenter - at oplyse om, hvor mange faste officerer, og hvor stort mandskab søetaten dengang bestod af samt størrelsen af deres lønninger, blev der den 15. oktober 1655 på flådens opholdssted, *Bremerholm*, afholdt mandtal [1]).

Nedenstående er et uddrag af ekstrakten:

1	admiral	
1	viceadmiral	650 rdl. årlig
8	capitainer	à 400 rdl. årlig
2	capitainer	à 350 rdl. årlig
6	capitainer	à 300 rdl. årlig
2	capitainer	à 250 rdl. årlig
4	capitainer	à 200 rdl. årlig
13	lieutenanter	à 200 rdl. årlig
1	lieutenant	100 rdl. årlig
1	lieutenant	40 rdl. årlig
1	overskipper	350 rdl. årlig
23	skippere	à 60 -100 rdl. årlig
16	underskippere	à 40 rdl. årlig
1	styrmand	90 rdl. årlig
6	styrmænd	à 50 - 70 rdl. årlig
14	højbådsmænd	à 38 rdl. årlig
14	højbådsmænd	à 24 - 36 rdl. årlig

[1]) Når artilleriets personel ikke er anført i ordonnancen skyldes det, at personellet henhørte under Tøjhuset.

22	højbådsmandsmather	à 24 - 25 rdl. årlig
43	skibmænd	à 22 - 34 rdl. årlig
84	qvartermestre	à 29 - 33 rdl. årlig

samt et antal matroser, hvis månedlige løn var 5-6 mark courant.

Ialt var der 39 officerer og 2012 betjentere, underofficierer og gemeene [1]).

En kgl. egenhændigt underskreven ordonnance af 6. november 1688 befalede, at organisationen af søetatens faste mandskab i land skulle være således, at der oprettedes 3 delinger (divisioner) à 10 kompagnier [2]), og hvert kompagni skulle bestå af:

1 kaptajn
1 løjtnant
2 skippere
1 højbådsmand
1 skibmand
1 højbådsmandsmath
1 skibmandsmath
3 qvartermestre
2 skibs-sergeanter
1 profossvend
2 drenge
90 matroser.

Ialt i hvert kompagni 106 mand.

Den 24. januar 1700 blev der af admiralitetet udstedt en *Vagts-Ordonance*, hvoraf der skal gengives følgende, da den giver et tidsbillede af de omfattende forholdsregler, der blev truffet på Bremerholm og Nyholm til sikring af de der oplagte skibe:

Alle til vagt kommanderede skulle møde på batteriet *Neptunus* [3]) fra påske til Mikkelsdag kl. 6 morgen og den øvrige del af året kl. 8 fm.

Hovedvagtchefen skulle her mønstre og fordele mandskabet til de forskellige vagter efter den rulle, der var ophængt i hovedvagten.

a) På *det store batteri Neptunus:* Hovedvagtchefen, 1 skipper, 1 højbådsmand, 1 qvartermester, 1 skibmandsmath, 2 overarkelimestre, 2 arkelimestre, 24 matroser, 16 constabler foruden et detachement af soldatesquen, ialt 90 mand.

---

[1]) Ved betegnelsen gemeene skulle forstås mandskabet fra søfolkene til løjtnanter i h. t. kgl. resolution af 23. januar 1650.

[2]) Artilleripersonellet henhørte endnu under Tøjhuset men var inddelt i 3 kompagnier.

[3]) Det senere Batteri Sixtus på Nyholm.

b) På *batteriet ved Bommen:* 1 captain, 1 skipper, 1 skibmand, 1 qvartermester, 1 overarkelimester, 1 arkelimester, 10 matroser og 10 constabler foruden et detachement fra soldatesquen, ialt 54 mand.

c) På *det gamle Batteri:* 1 captain-lieutenant, 1 højbådsmand, 1 skibmand, 1 skibmandsmath, 1 overarkelimester, 1 arkelimester, 8 matroser og 6 constabler foruden soldatesquen, ialt 39 mand.

d) I det nye *Corps de Guarde:* 1 lieutenant, 1 qvartermester, 1 højbådsmandsmath, 1 arkelimester, 8 matroser og 2 constabler, 1 underofficer og 12 mand fra soldatesquen, ialt 27 mand.

Hovedvagtchefen skulle formane og tilholde enhver vagthavende ikke at lade nogen uvedkommende passere omkring flåden eller om vinteren på isen og om sommeren i båd komme flådens skibe nærmere end et geværskud.

To gange hver vagt, aften og morgen, skulle skibene pumpes læns, og officererne såvel som underofficererne beordredes til at følge mandskabet, som forinden skulle visiteres, at de ikke medtog nogen økse, kniv, pibe, tobak, fyrtøj eller flaske under arbejdet med pumpningen.

Der var dengang ikke noget, der hed 8 timers arbejdsdag. Den normale arbejdstid på Holmen var om sommeren fra kl. 4¾ morgen til kl. 4 eftermiddag og om vinteren fra kl. 8½ fm. til kl. 3 em.

I 1710 var det samlede antal af matrosdelingernes personel og størrelsen af deres lønninger således:

12	højbådsmænd	à 30 rdl. årlig
8	højbådsmænd	à 28 rdl. årlig
10	højbådsmænd	à 26 rdl. årlig
30	højbådsmandsmather	à 18 rdl. årlig
12	skibmænd	à 24 rdl. årlig
18	skibmænd	à 22 rdl. årlig
30	skibmandsmather	à 18 rdl. årlig
1	qvartermester	28 rdl. årlig
29	qvartermestre	à 24 rdl. årlig
60	qvartermestre	à 22 rdl. årlig
30	sergenter	à 24 rdl. årlig
30	profossvende	à 24 rdl. årlig
1921	matroser	à 16 rdl. årlig
30	lærlinge	à 12 rdl. årlig
30	lærlinge	à 8 rdl. årlig

Søartilleriets personel hørende under Tøjhuset var:

42	overarkelimestre	à 48 rdl. årlig
51	underarkelimestre	à 26 rdl. årlig
73	constabler	à 18 rdl. årlig
1	profos	48 rdl. årlig
1	profossvend	24 rdl. årlig
320	bøsseskytter	à 16 rdl. årlig
30	artillerilærlinge	à 8 rdl. årlig

1 højbådsmand ved bradbænken og hans kollegaer på takkelloftet og ved prammene var lønnet med 42 rdl. årlig.

Overarkelimestrene fik 1½ kostration og øvrige personel een, som for hele året beregnedes til en værdi af 39 rdl. I kvartergodtgørelse fik hver mand 4 rdl., og fra højbådsmænd og nedefter 3 rdl. pr. måned til klæder.

Under krigen i 1710 var der som *månedstjenere* antaget følgende personel. Den opførte lønning er månedsløn:

32	højbådsmænd	à 9 rdl.	52	overarkelimestre	à 10 rdl.
36	skibmænd	à 8 rdl.	95	underarkelimestre	à 8 rdl.
82	højbådsmandsmather	à 7 rdl.	70	constabler	à 7 rdl.
86	skibsmandsmather	à 6 rdl.	1277	bøsseskytter	à 6 rdl.
263	qvartermestre	à 6 rdl.			

Den 24. november og 11. december 1719 befalede kongen, at de 3 delingers 30 kompagnier skulle inddeles i *6 divisioner*, som hver skulle indbefatte *5 kompagnier*. Hver division bestod derefter foruden divisionschefen og officerer af følgende personel:

5 over- og 5 underskippere, 5 højbådsmænd, 5 skibmænd, 15 quartermestre, 5 sergenter, 1 profos, 480 matroser og 10 lærlinge.

Det blev pålagt divisionscheferne at påse, at deres underlagte mandskab ikke blev »ilde behandlet af Holmens Betjente eller nogen anden«, og at det i enhver henseende »erholdt Ret«.

Kompagnicheferne bemyndigedes til at ansætte sergenter og underofficerer, men de skulle være ansvarlige for, at de var dygtige folk. Iøvrigt skulle de våge over, at mandskabet fik, hvad der var lovet og tilstået dem ifølge reglementet, og såfremt noget manglede, skulle det meldes til admiralitetet, som da ville forelægge det for kongen.

Af hensyn til rigets slette finanser og for at opnå en del besparelser af mandskabets dagløn i vinterens korteste dage, blev det ved befaling af 30. november 1722 bestemt, at arbejdet skulle indstilles på Holmen i perioden 14. december til 14. januar. Det hed sig, at denne ordning også var truffen for »at faa Tid til at ordne Holmens Regnskaber«.

Skippere og overarkelimestre skulle ifølge et munderingsreglement af 1722 selv anskaffe sig uniformer af gråt klæde med rødt underfoer, krave og opslag med farve efter den division, de var ansatte ved. Knapperne var af metal.

Divisionernes farvekendetegn skulle være således: 1. division orange, 2. div. rødt, 3. div. gult, 4. div. hvidt, 5. div. lyseblåt og 6. div. paille. Artillerikompagnierne havde violet og håndværkerne grøn farve.

Det synes mærkeligt, at højbådsmændene ikke var normeret med en tilsvarende uniform som overarkelimestrene, men selv om højbådsmanden om bord eller under landtjeneste på Holmen var en højt agtet og betydelig personlighed, var han tilsyneladende på det tidspunkt endnu ikke så »estimeret« som sin kollega ved søartilleriet.

Kompagnicheferne fik hvert tredie år 9 rdl. for hver mand til anskaffelse af en trøje af gråt klæde forsynet med metalknapper, korte grå klædesbenklæder, røde strømper og en af klæde foret hue (kabuds) med metalskilt. Yderligere skulle hver mand årlig have en sejldugsklædning. Underofficererne måtte dog selv betale, hvad deres mundering kostede udover ovennævnte munderings pris, »hvilket dog skønnedes ikke maatte være betydeligt«.

For at opmuntre de matroser af månedstjenesten, som fandtes egnede til at tage fast tjeneste, blev der lovet, at de skulle erholde deres halve tilgodehavende udbetalt i sølv, og at 10 mand af hvert kompagni, når disse vare fuldtallige, skulle erholde tilladelse til at fare med koffardiskibe, hvortil hele kompagniets mandskab skulle skifte hver 3. måned. Det var den såkaldte *Frimandsordning*, der desværre til stor utilfredshed hos folkene aldrig blev rigtig overholdt. Frimandsordningen ophørte i 1822.

Det tidligere nævnte hårde arbejde, især med pumpning af skibene i forbindelse med de mange ledige numre i indrulleringen, forårsagede imidlertid at der ikke kunne gives nævneværdig frihed, hvilket gjorde folkene mismodige.

Admiralitetet krævede derfor i 1726 påny bestemmelserne overholdt om divisionernes mandskabs frihed hver 3. uge, og der syntes herefter at være opnået mere tilfredshed hos underklasserne. Drengene, der tidligere havde været antaget fra deres 14. år, skulle nu herefter være fyldt 17 og daglig møde til tjeneste på værkloftet for at erholde undervisning i regning og skrivning.

Da divisionerne i 1727 reorganiseredes fra 6 til 3 divisioner, bestemtes det, at en trediedel af mandskabet ugentlig skulle arbejde på Holmen, når ikke særlige forhold gjorde sig gældende, $^1/_3$ skulle gøre vagttjeneste i skibene og resten skulle være fri for tjeneste.

Et indblik i tidernes hårde disciplin giver følgende i 1729 udstedte offentlige bekendtgørelse, hvori det pålægges mandskabet at møde på Holmen, når det kommanderes dertil, selv i dets fritid, for »de der modsatte sig, blev truede med Bremerholms Jern. Gjorde hele Compagnier sig skyldige deri, da skulde hver 10de Mand ved Lodkastning lide denne Straf, og gjorde Nogen endnu

Indsigelser, da skulde de stilles for en Standret, dømmes fra Livet og strax hænges«.

Ifølge betalingsreglementet for 1728 var der ved hvert matroskompagni, hvoraf der var 10 ved hver division, ansat: 1 over- og 1 underskipper, 1 højbådsmand, 1 skibmand, 1 qvartermester, 1 tambour, 4 tømmermænd, 84 matroser og 1 dreng, ialt 98 mand. Desuden var der ved alle tre divisioner ekstra ansat 2 overskippere.

Hvert artillerikompagni, hvoraf der var 3, bestod af: 10 overarkelimestre, 10 underarkelimestre, 18 constabler, 4 tømmermænd, 1 bøssemager, 97 bøsseskytter og 5 drenge, ialt 145 mand. Ved alle 3 kompagnier var der desuden 1 profos, 1 profossvend og 1 skolelærer.

Lovens strenghed finder vi personificeret i en bestillingsmand - desværre henhørte han under begrebet underofficer uden direkte at være det - men hans blotte navn vækker nutidens afsky og foragt: det er den tidligere nævnte *profos* eller *mestermanden,* som han også kaldtes.

Mestermanden finder vi første gang omtalt i de af kong Christian III. i 1555 udstedte søkrigsartikler: »Ingen maa sammenrotte sig mod de Foresatte eller mod Mestermanden og hans Knecte. Hvo som gør dette skal uden Naade straffes af Mestermanden«.

Ligesom de senere søkrigsartikler var Christian III.s meget hårde. Her skal citeres et par eksempler:

»Hvo som stjæler saa meget som af 4 Skillings Værdi skal hænges for Bougsprydet.

Ingen maa drage sit Værge eller sin Kniv imod nogen anden med vred Hu. Gør nogen dette, da skal hans Haand nagles til Masten. Gør Nogen betydelig Skade eller saarer en anden med Sværd eller Kniv, da lide han, hvad Ret er: Liv for Liv, Øje for Øje, Haand for Haand.

Naar Skibet ligger til Ankers, maae Ingen ransage eller udspeide det. Hvo som gør dette skal uden Naade straffes af Mestermanden«.

En profos var oprindelig betegnelsen på en overordnet politimyndighed. En skarpretters sædvanlige funktioner måtte han også påtage sig , og Bremerholm var en lang tid fælles med byen København om mestermanden, der havde en fast årlig løn af 100 rigsdaler, en efter datidens forhold pæn løn. Noget kunne tyde på, at eksecutionernes antal ikke har været helt ringe, men taksterne for de enkelte »forretninger« var ikke høj. Mestermanden fordrede således i 1612 *kun* 4 rdl. for at brænde en forbryder, 2 rdl. for at hænge eller halshugge og 3 mark for at kagstryge eller pine en mand.

Det må have været en uhyggelig bestilling, for selv om den var indbringende, må det have krævet en vis indstilling hos en mand at beklæde et så utiltalende »embede«.

Når han om bord havde »afrobtt« måtte ingen larme eller tappe øl længere. Det var også ham, der om aftenen påbød stilhed i skibet. Han eksekverede alle straffe, der idømtes såvel på Bremerholm som om bord i skibene, og straffene var dengang mangeartede: Kølhaling, springe fra råen, »staa til Masten«, tamp, sætte folk i bøjen o. s. v.

Foruden i skibene var der fra 1688 også en profos ved hvert kompagni, men fra begyndelsen af det 19. århundrede hører man heldigvis ikke mere til profossen eller mestermanden, der som tegn på sin høje værdighed oprindelig bar en ca. 1 meter lang stav - kaldet *Regimentet* - som var af sølv eller malet træ prydet med et våbenskjold.

Her skal anføres nogle uddrag af kong Christian IV.s Søe-Krigsartikelbreve af 1625:

»Som alle Ting bør begynde med Gud, og ethvert Menneske bevise Ham, som sin Skaber og Herre, al Hæder og Ære, og Hans guddommelige Villie al Hørighed og Lydighed, om ellers det, som foretages, skal nyde hans Velsignelse, og fra Ham Held og Lykke: Saa bør enhver inden Skibs-Borde Hannem med al Hjertens Oprigtighed dyrke, og Hans hellige Villie i alle sine Gjerninger stræbe at efterkomme, og ikke paa nogen Maade være saa ugudelig, at han i Ord eller Gjerning, vilde vise nogen Vanære, eller Foragt, mod ham, Hans hellige Væsen og Villie.

Er Nogen saa ublue, og Guds forgjætten, da skal Tungen hannem levende af hans Mund udskjæres, og saa hans Hoved afslaaes med Øxe.

Enhver skal vise Gudsfrygt og møde til Prædiken, Morgen- og Aftenbøn og bede til Gud om Naade for Flaaden, Skibet og Mandskabet.

Den som forsømmer Søndags- eller Onsdagsprædikenen eller Bønnen, naar han er frisk, skal straffes første Gang ved at miste et Maaltid, anden Gang desuden »til Masten« og tredie Gang ligeledes »til Masten« og i Jern paa Vand og Brød, en Dag eller flere.

Ingen maae undvige, ellert bortløbe. Er det en Gemeen, da skal han hænge fra Raa-Nokken: Er det en Under-Officier, da belægges han med samme Straf: Er det en Officier, da skal han arqvebuseres [1]). Træffes han ikke, da er han fredløs, og hans Navn skal slaaes paa Galgen: Overløber han til Fienden, da skal han, om han er Gemeen, hudstryges af Bøddelen for hvert Skib i Flaaden ialt 27 Slag af Koste, og halshugges med Øxe. Er det en Under-Officier, da casseres han, og belægges med samme Straf: Er det en Officier, da casseres han, og arqvebuseres i Ryggen.

Skulde nogen være saa formastelig, at gaae med bar Lys i Arkeliet, eller tage Lys af Lygten i Krud-Kammeret, eller Cardus-Kisten, da straffes han med at miste sit Hoved med et Sværd.

---

[1]) Skydes.

Ingen maae ved Landgang, eller paa Togt, forøve Vold, mindre beskadige Qvinder, Børn, Gamle, eller dem, som ingen Værn have, eller ikke ere i Stand til at gjøre Modværge. Er det en Gemeen, da skal han kattes for hvert Skib i Flaaden, eller Eskadren, i alt med 150 Slag, og arbeide i Jern sin Livs Tid, ja vel og efter Omstændighederne hænges: Er det en Under-Officier, da degraderes han, og belægges med samme Straf: Er det en Officier, da skal han casseres.

Hvo som overfalder en anden med Ørefigen eller Næveslag om bord, han skal straffes med at kølhales 3 Gange.

Ingen maae understaae sig i vred Hu at trække Kniv, eller blotte Værge, mod en anden. Trækker nogen Kniv, da skal den slaaes igjennem hans Haand til Stor-Masten, og han selv rive den ud. Blotter han andet Værge, eller tager til noget dødeligt Gevær, da, om han er Gemeen, skal han kattes med 3de Gange 27 Slag i 3 Dage: Er han Under-Officier, da degraderes han paa vis Tid, og belægges med samme Straf.

Skulde nogen have begaaet Sel-Mord, da hænges han ved Benene fra Raa-Nokken til Solens Nedgang.

Myrder en Nogen, da skal han, om han er Gemeen, bindes til den Myrdtes Krop og druknes: Er han en Officier eller Under-Officier, eller Betjent, miste han sin Haand og Hoved med en Øxe.

Ingen maae true eller undsige Qvartermesteren, fordi han har afstraffet ham. Gjør nogen det, da skal han kattes i 3 Dage, hver Dag med 27 Slag, og arbejde i Jern sin Livs Tid«.

Afsnittet om straffe i Søkrigsartiklerne omhandler ikke mindre end 117 paragraffer, - der var således noget at tage af.

I 1688 kom en månedsløjtnant i orlogsskibet DRAGEN ud for den ubehagelige tildragelse, at en qvartermester og nogle matroser satte sig op imod hans kommando. Krigsretten dømte qvartermesteren til at arqvebuseres, en af matroserne skulle kølhales og resten dømtes til »at skulle springe fra Raaen« og have »150 Slag for Masten«.

Behandlingen om bord var, som det fremgår, meget hård. Småforseelser blev straffet med prygl, andre disciplinarmidler kendtes ikke. Officererne slog underofficererne, og disse pryglede igen mandskabet ved enhver lejlighed.

Som følge af den strenge justits, den slette lønning, forplejning og behandling i det hele taget, kan man ikke undres over, at mandskabet undertiden søgte at unddrage sig den forpligtelse, som bandt dem til en stilling, der blev mere og mere forhadt. Desertering var derfor ret hyppigt, selv om det var forbundet med strenge straffe, som var ens for såvel underofficerer som menige.

Af 3 overløbere i marineregimentet blev to dømt til at løbe spidsrod, me-

dens den tredie, »som har tjent 4 Konger i et Par Sko, og allevegne er løbet bort, for at lade sig hverve paany, blev klynget op« [1]).

I 1730 blev der givet ordre til, at ingen vagthavende officer måtte slå en underofficer eller andre gemene med kårde eller stok, men alle afstraffelser skulle foretages af profossen. Der kunne dog af og til vanke lussinger, for næverne sad løst, men denne handling blev i 1756 betegnet som »en uanstændig Ræfselses Maade«. Underofficererne var det dog »ikke aldeles« forment at bruge tampen for derved at drive de uvillige til arbejdet, men forøvrigt regnede man med hans konduite. Han skulle under arbejdet på Bremerholm i det hele taget stræbe hen til »at tiltage i Kyndighed udi sit Metier, saaledes at han kunne blive placeret ved Holmens faste Arbejde for maaske med Tiden at avancere til en af Holmens faste Skippere«.

I subordinationsanordningen af 27. april 1792 hedder det, »at enhver Superiør, som ej af Inferiøren vises ufortøvet Hørighed og Agtelse, give vi herved Magt til, paa det af Tjenesteorden og Disciplin stedse kan iagttages, paa Stedet at korrigere en Inferiør, *en Menig med nogle Rap af en Stok, en Underofficer med det flade af Klingen*«.

Mærkeligt nok tilføjes der: »Dog maa en saadan Correction ingenlunde ligne en virkelig Straf«, uagtet det senere i samme anordning netop hedder, at »den tilladte Correction maa ske paa frisk Gjerning, saa at den kan antages som en velfortjent Straf«.

Det synes herefter, at det kun har været »den umanerlige« pryglen, som har været ilde set, og at det er den, som de gennem årene givne forbud egentlig gælder, men »den tilladte korrektion« fandt rimeligvis hyppigt sted, og var vel også vanskelig at skelne fra »umanerlig pryglen«.

»Brugen af Stokken er bleven saa almindelig hos Officerer og Underofficerer«, siger en forfatter, »at de for at tilfredsstille deres Grusomhed, ofte uden Grund prygle den Ulykkelige, som er Genstanden for deres Kapricer« [1]).

Ved parolbefaling af 10. juli 1815 fastsattes straffe for de officerer og underofficerer af hæren, som tildeler nogen af deres undergivne »anden eller haardere Correction end Subordinations-Anordningen hjemle, eller personligt mishandle dem«. Den 3. september samme år blev en lignende bestemmelse også gældende for søetaten. Det bestemtes herefter, at en vagtkommandør kun er bemyndiget til at lade en underofficer give nogle få »Fugtel [2]) og en Gemeen ikke mere end 6 Stokkeprygl«.

I 1793 bestemtes det, »at Underofficerer ej herefter skal staa til Pæls [3]),

[1]) P. Fr. Rist: Fra Støvlet Tiden.

[2]) Slag med det flade af klingen.

[3]) Når en mand skulle »staa til Pælen«, fik han oftest en sejldugsskjorte over sit tøj, formentlig for at skåne tøjet, at det ikke blev sønderslidt ved slagene. Han blev derefter ved et tov om begge hænder klynget op i pælen således, at hans fødder lige berørte jorden, og skuldre og ryg derved udspændtes, »desto føleligere mærkedes tampens slag«.

men til Straf for dem skal bruges et mørkt, tørt og reenligt Chachot, dog maa en Underofficer aldrig sættes i Chachotte paa længere Tid end 8te Dage«.

Drenge under 16 år måtte ikke få tamp, men skulle straffes med ris. Der var også bestemmelse om, hvorledes der skulle gives tamp: Den strafskyldige måtte foruden sin skjorte kun være iført en tynd trøje, slagene skulle gives langsomt »og med temmelig Intervalle, hvorved de nemlig bliver mere følelige og mindre skadelige«.

Ifølge »Instructioner og Reglementer for Tjenesten paa de kongelige Skibe«, 1849, skulle skibssergenten have øje med lærlinge og drenge »og holde dem til at iagttage Skik og Orden, hvorved det var ham tilladt, naar Irettesættelse eller Advarsel ikke frugtede, at anvende Tugtelse ved et Par Rap af den for Drenge reglementerede Tamp«.

Den unge fabrikmester Hohlenberg på Holmen var en overmåde dygtig mand, men meget pirrelig, og han kom ofte i en ubehagelig situation overfor såvel over- som underordnede. Her skal nævnes et eksempel, som han selv redegør for i en rapport i 1802 til overekvipagemesteren:

»Efter at være fra Orlogsskibet NORGE velbekendt med den til Fregatten FREDERIKSSTEN ansatte Skibmand, hans uordentlige Omgang med en Last, paalagde jeg ham at holde Lasten i Fregatten saa ren som mulig. Da jeg desuagtet i Morges fandt, at Brændet til Lastens Stuvning blev hugget i Lasten, hvilket ikke andet medfører end megen Urenlighed, tiltalte jeg Skibmanden derfor, men blev besvaret paa en Maade, som opirrede mig til at slaa Hatten af ham. Hans uforskammede Udtryk gik nu saa vidt, at jeg har maattet lade ham arrestere, og udbeder herved hos Deres Velbaarenhed den Straf, hvortil han maatte findes skyldig.

End bør jeg ikke lade ubemærket at have tilbudt Hjælp til, at Brændet til Fregattens Last skulde blive apteret udenfor Skibet, saaledes at det passede bedst til Mellemrummene og gjorde Lasten kapabel til muligste Indhold«.

Sagen blev indberettet til kronprinsen af overekvipagemesteren, som udtalte, at skibmanden havde de bedste skudsmål af NORGE's daværende chef og ekvipagemesteren, og derefter hørte man ikke mere til sagen [1]).

Når der i ældre tider opretholdtes en streng disciplin om bord i skibene, ofte i form af korporlige straffe, hvis størrelse og karakter afhang af forseelsens art, da har det ikke været uden ydre årsager.

Der synes derfor fra forskellig side at have været nogen betænkelighed i anledning af de arbitrære, korporlige straffes afskaffelse, hvilket bl. a. fremgår af en artikel i »Tidsskrift for Søvæsen« 1864 omhandlende dette emne, og hvorfra følgende uddrag er taget:

»Folkene kommer f. eks. forsent om Bord og tildels berusede efter Landlov.

[1]) I. H. Schultz: Den Danske Marine 1814-1848, Bind I, pag. 79.

De bedre iblandt dem lider under den Uorden, som derved opstaar, og under det forøgede Arbejde, som falder i deres Lod. Underofficererne bliver de subalterne Officerers Syndebukke, og de søger derfor nedad til den Støtte, som de skulde finde opad til, men de ulykkelige Underofficerers Myndighed er naturligvis aftaget i et endnu større Forhold end Officerernes. De maa nu trygle, hvor de tidligere skulde befale, og det er til syvende og sidst dem, som Officerernes og Folkenes onde Blod gaar ud over, for det er de sletteste blandt Folkene, der fører det store Ord og angiver efterhaanden en Tone, der undergraver hele Tilværelsen.

Ser man nøjere til, finder man følgelig Misfornøjelse hos de subalterne Officerer, der modløse over at faa deres Meldinger tilbageviste af Næstkommanderende med et »Chefen kan ikke døje Meldinger, - eller Chefens Udtalelse om, »at de ikke forstaar at tage Folkene«, tvinges til at lukke Øjnene for al Slags Forsømmelse og Uorden, og til at udføre Tjenesten i den Bevidsthed, at den udføres slet.

Der skabes Misfornøjelse hos Underofficererne, der faar Grovheder af Officererne og maa taale alt af Folkene, og endelig Misfornøjelse hos Folkene selv, der til Hobe lider under den Mangel paa Orden og Velvære, der bør findes om Bord, og blandt hvilke de bedre ikke sjældent følte sig fristede til at gaa over til de Sletteres priviligerede Kaste: altsaa paa Bunden af den tilsyneladende Fred og Orden, en Uorden og Utilfredshed, der paa en eller anden Maade maa udarte sig, naar Togtet er af længere Varighed.

En saadan Udarten vil da sandsynligvis ytre sig ved, at »En af de værste« - naturligvis en Stedfortræder, som fra flere Togter har samlet Erfaring i sligt, - stundom med et Par Ligesindede som Følgesvende - giver en Forestilling til bedste, der i Retning af Uforskammethed og Insubordination overgaar det, som den godmodigste kan taale. Sligt maa virke som et Tordenskrald paa en klar Solskinsdag. Den med sit fredelige Skib veltilfredse Chef vil vanskeligt paa en naturlig Maade kunde gøre Rede derfor. Vedkommende Officer eller Underofficer maa ved deres Optræden have »irriteret« den Skyldige, og det maa snarere have været hines end dennes Fejl, at det smukke Fredsværk er forstyrret.

Det værste ved det Hele er, at der nu maa straffes, og da selv den største Overbærenhed i det skete ikke kan se en Disciplinærforseelse, tvinges man nu til at nedsætte en Krigsret. Dommen maa fældes efter Krigsartiklernes for vor Tidsalder brutale Straffebestemmelser. Chefen har da som en anden Konge sin Benaadningsret, den benyttes i videste Maal, og der gives til syvende og sidst nogle Slag Tamp! Den hele formelle Opstilling af Krigsrettens Apparat, med en spøgefuld Bemærkning fra Offerets Side til Slutningsresultatet, har en tragikomisk Virkning, der i Sandhed er skikket til alt andet end at ophjælpe Disciplinen«.

Nedenstående oversigt viser personelfordelingen og lønningsvilkårene i 1731 i hver af de 3 matrosdivisioners 10 kompagnier:

	Årlig løn rdl.	Kost rdl. sk.	Mundering rdl.	Kvarter rdl.	Ialt rdl. sk.
1 højbådsmand	40	21 64	3	4	68 64
1 skibmand	40	21 64	3	4	68 64
1 qvartermester	30	21 64	3	4	58 64
2 qvartermestre	à 24	21 64	3	4	52 64
1 sergent	24	21 64	3	4	52 64
84 matroser	à 16	21 64	3	4	44 64
1 dreng	6	21 64	3	-	30 64

Hvert af de 3 artillerikompagnier bestod af:

	Årlig løn rdl.	Kost rdl. sk.	Mundering rdl.	Kvarter rdl.	Ialt rdl. sk.
8 overarkelimestre	à 50	32 48	-	4	86 48
8 underarkelimestre	à 36	21 64	3	4	64 64
16 constabler	à 24	21 64	3	4	52 64
97 bøsseskytter	à 16	21 64	3	4	44 64
5 drenge	à 8	21 64	3	-	32 64
1 profos	24	32 48	3	4	63 48
1 profossvend	16	21 64	3	4	44 64
1 skolemester	36	21 64	3	4	64 64

I 1737 blev hvert artillerikompagni forøget med 2 overarkelimestre, 2 underarkelimestre, 2 constabler og 5 drenge.

Sergenter og de andre underofficerer skulle antages af kompagnichefen og prøves en måned, om de var duelige. Endvidere skulle der ifølge befaling holdes øje med, at underofficererne ikke gjorde folkene uret, samt skulle kompagnicheferne jævnligt lade deres mandskabs huse inspicere, sørge for orden og tilkaldelse af politi, når det viste sig nødvendigt. Der var streng justits, men det har formentlig været nødvendigt.

Et unikum, hvad angår opnået levealder, er Christian Jacobsen Drackenberg, født 1626 i Bohus len i Norge. Fra sine drengeår sejlede han til søs og blev derefter underofficer i marinen, hvor han dog først i 1735, 109 år gammel, udnævntes til højbådsmand. Han deltog i krigene mod Sverige i 1657-60, 1675-79 og 1709-20. Udenfor disse perioder var han, som datidens forhold tillod det, af og til i koffardifart. I 1694 blev han taget til fange af algierske sørøvere og kom i slaveri fra sit 68. til 83. år. Efter at være undvegen derfra kom han tilbage til Danmark og var atter med i krigen. I sin høje alderdom blev han ofte vred, når folk ikke troede, at den alder han opgav var rigtig. Han var tilmed legemlig stærk, hvilket han bl. a. engang viste, da en ung løjt-

nant stillede sig tvivlende om Drackenbergs høje alder. Da den gamle kæmpe derefter tog løjtnanten i hånden, vred den unge officer sig af smerter ved det kraftige håndtryk.

111 år gammel ægtede han en skipperenke, som han overlevede. Den 11. november 1735 ansattes Drackenberg som overkomplet højbådsmand ved takkelloftet med en årlig løn på 70 rdl. 4 sk., formentlig for på denne måde at sikre ham et sorgfrit udkomme, for selv om han blev 146 år gammel, og han således havde levet under ialt 7 konger, var han fysisk set ikke i stand til i sin høje alder at forrette tjeneste. I 1767 overførtes Drackenberg som pensionist med 80 rdl. årlig, og han tilbragte derefter sine sidste år hos forskellige velyndere, bl. a. hos grev Danneskjold-Samsøe i Aarhus, hvor han døde i 1772 og blev begravet i domkirken.

I 1736 kom der atter nyt bespisningsreglement for de kgl. skibe, efter hvilket rationen for een mand i en uge bestemtes til:

Flæsk	$1^1/_2$ pund	Ærter	$^3/_8$ ottk.
Oksekød	3 pund	Hårdt brød	7 pund
Smør	$1^3/_8$ pund	Skibsøl	$17^1/_4$ pot
Dyppesmør	$^2/_5$ lod	Øl-eddike	$^1/_{80}$ pot
Bergfisk	$^1/_4$ pund	Brændevin	1 pægl
Byggryn	$1^1/_{40}$ ottk.		

Måltiderne var således:

	Frokost	*Middag*	*Aften*
Søndag	Brændevin	Flæsk og ærter	Smør og grød
Mandag	Smør og brød	Smør og grød	Smør og grød
Tirsdag	Brændevin	Kød og ærter	Smør og grød
Onsdag	Smør og brød	Smør og grød	Smør og grød
Torsdag	Brændevin	Flæsk og ærter	Smør og grød
Fredag	Smør og brød	Smør og grød	Smør og grød
Lørdag	Smør og brød	Bergfisk og ærter	Smør og grød

Variationerne i retterne var hurtigt overset.

En halv ration bestod af: $^1/_2$ pund flæsk, 1 pund oksekød, $^1/_2$ pund smør. Til »brændevinsfrokosterne« blev der alene givet brød, men til de andre frokoster smør, brød og øl. Flæsk og kød skiftede således, at på den dag, hvor der i den første uge var givet flæsk, blev der i den følgende uge givet kød.

Avancementerne har alle dage været højst forskellige for artilleri- og matroskorpsene. Det var derfor ikke ualmindeligt, at underofficererne i det ene korps avancerede hurtigere op i graderne end den jævnaldrende kammerat i det andet korps. Avancementerne afhang i høj grad af tilfældige vakancer eller normal afgang i de øverste grader. Helt fortvivlet var det, før der fastsattes lovmæssig aldersgrænse, - man undlod simpelthen i ældre tider at afskedige under-

officerer, som f. eks. var døve eller næsten blinde og derfor ikke var istand til at forrette virkelig tjeneste. Pensionen var yderst ringe og deraf den store barmhjertighed fra myndighedernes side.

Her skal anføres et typisk eksempel:

»20. December 1782. Høibaadsmand af 3die Division, 8de Companie, Nr. 2, Peder Andersen beordres herved til at forrette Under-Skippers Tieneste paa Nyeholm. Og at gaa Skipper Jens Andersen Holm til Haande i hans nuværende Svaghed ved Flaadens Forretning.

11. December 1787. Der søges om en Ducør til Høibaadsmand Jæchel, der udi indeværende Aar har forrettet Tieneste som Skipper ved Flaaden i Jens Andersen Holms Svaghed. Skipper Lynge ved Mastehusene har slet ikke været til Tieneste i Aaret 1789, hvorfor det henstilles, at han pensioneres, og at Jens Andersen Holm til denne Post indstilles som mere rolig og passende for den gamle Mand. Til Skipper i Jens Andersen Holms Sted proponeres Christopher Jæchel.

25. Marts 1790. I Anledning af Under-Skipper Lynges Død foreslaas Høibaadsmand Christopher Jæchel (han var kun 29 år gammel), som Under-Skipper ved Nyeholm, men da Skipper ved Flaaden Jens Andersen Holm er svag o. s. v. foreslaas det, at Jæchel tager Flaaden og Jens Andersen Holm Mastehusene.

7. December 1790. Høibaadsmand Johannes Mathisen er paalagt Opsynet ved Mastehusene, siden den for Ansvar staaende gamle Skipper Jens Andersen Holm ei for sin Alder og Svaghed allene kan bestride denne Post.

10. December 1795. Høibaadsmand Casper Larsen er paalagt Opsynet ved Mastehusene, siden den herved for Ansvar staaende gamle og ellers flittige Mand Jens Andersen Holm ey for sin Alderdom og Svaghed allene kan bestride denne besværlige Post ved Til- og Eftersyn af heele Flaadens Rundholter.«

6. december 1798 findes en ligelydende skrivelse om den da 86 år gamle skippers ubrugelighed, men derefter omtales han ikke oftere.

Hvor stor var besætningen i datidens orlogsskibe, og hvilke kategorier af personel fandtes der om bord?

Der foreligger en bemandingsliste fra 1739, der for et orlogsskib med 80 kanoner omfatter følgende personel:

3 kaptajner, 1 kaptajnløjtnant, 5 løjtnanter og 2 kadetter. 1 præst, 1 kontrollør, 1 skipper, 1 underskipper, 4 styrmænd. 2 højbådsmænd, 2 skibmænd, 8 qvartermestre, 2 bådsmandsmather, 2 skibmandsmather, 4 tømmermænd, 3 ruehuggere, 2 sejlmagere, 2 dito drenge, 3 skrivere, 1 bager, 5 kokke og mather, 1 korporal, 2 badskærere, 1 tambour, 1 profos, 8 arkelimestre, 8 constabler, 40 bøsseskytter, 414 matroser og 150 soldater (soldatesquen), ialt ca. 700 mand, »men om en Flagmand overtræder paa saadant Skib, behøves der efter hans Character til Chalouppe Roerer og Flagfolk aparte 45 à 30 Mand«.

Ved avancementer var der ikke altid taget hensyn til vedkommendes dygtighed og evner, men i 1743 bestemtes det, at ingen kunne avancere eller forfremmes til de øverste underofficersgrader uden at have bestået den befalede eksamen.

Myndighederne var naturligvis interesserede i, at underofficererne fik den bedst mulige uddannelse, ikke alene her hjemme, men undertiden også i udlandet. I 1744 beordredes således en del arkelimestre og constabler til at tage tjeneste i den hollandske flåde, og de blev forinden afrejsen nøje instruerede om at bruge øjnene og sætte sig godt ind i alt, hvad der angik artilleriet og dets betjening i de fremmede skibe.

I 1748 blev underofficerernes faste lønninger forhøjede, hvorimod satserne for kost, mundering og kvarter uændret var henholdsvis 21 rdl. 64 sk., 3 rdl. og 4 rdl., ialt 28 rdl. 64 sk.

Overarkelimestrenes faste løn forhøjedes ikke, men de erholdt stadig 1½ kostration mod højbådsmandens ene ration, og opnåede derfor i realiteten at ligge 2 rdl. højere end kollegaen i matroskorpset.

I de 3 matrosdivisioner var der ved hvert af de 10 kompagnier følgende personel:

1 højbådsmand	56 rdl.	1 sergent	34 rdl.
1 skibmand	56 rdl.	84 matroser	à 16 rdl.
1 bådsmandsmath	37 rdl. 64 sk.	10 opløbere	à 12 rdl.
1 qvartermester	37 rdl. 64 sk.	3 drenge	à 6 rdl.
2 qvartermestre	à 32 rdl.		

Desuden var der 1 højbådsmand til tjeneste på takkelloftet, som erholdt 67 rdl. 32 sk. og 1 højbådsmand ved Bradbænken, der var lønnet med 79 rdl. 32 sk. årlig foruden de sædvanlige emolumenter for kost, mundering og bolig.

I hvert af de 3 artillerikompagnier [1]) var der følgende:

10 overarkelimestre	à 50 rdl.	10 drenge	à 8 rdl.
10 underarkelimestre	à 36 rdl.	1 profos	24 rdl.
18 constabler	à 24 rdl.	1 profossvend	16 rdl.
87 bøsseskytter	à 16 rdl.	1 skolemester	36 rdl.

Underofficerernes lønninger og emolumenter var herefter uændrede indtil 1793.

I ovenstående oversigt er opført en profos og en profossvend; disse ses ikke at figurere i senere lønningsoversigter i divisionerne, derimod er der i et betalingsreglement af 1755 [1]) opført 1 *justitssergeant* og 1 *justitsqvartermester* med en løn af henholdsvis 95 rdl. 30 sk. og 52 rdl. 54 sk. Det er første gang disse stillinger findes omtalt, og fra dette tidspunkt synes justitssergeanten og justitsqvartermesteren at have erstattet profossen og profossvenden *i skibene*.

[1]) H. G. Garde: Efterretninger om den danske og norske Sømagt, bind 3.

Justits-Sergeantens tjeneste omfattede ifølge kong Frederik V.s »Krigsartikelbrev for Landtjenesten i Søe-Etaten« af 1756, at han skulle være til stede ved alle forhør, visitere arrestanter, efterse om håndhøjlerne, på dem der var i jern, passede o. s. v., medens alle eksekutioner ved revselse og straf skulle udføres af justits-qvartermesteren under justits-sergeantens tilsyn: »saavel med at slutte i Jern, krumslutte, sætte til Pæls, paa Canonen, i Fiddelen, paalægge Flinter, hudstryge, banke med de smaa Tampe og katte med de smaa og store Katte, skal af ham fuldbyrdes, og er han i de Ting Justits-Sergeanten subordinered«.

Justits-Sergeanten var underlagt en Søe-Krigs-Procureur.

Ifølge et nyt munderingsreglement i 1752 bestemtes det, at de for underofficerer og menige tidligere reglementerede grå klæder skulle afløses af blå uniformer, og at kabudsen med skiltet skulle erstattes af en læderkasket.

17 år senere blev det tilladt de ved divisionerne stående højbådsmænd - når de af deres foresatte anbefaledes for duelighed og god opførsel - at måtte anlægge kårde og bære en guldgallon om hatten som udmærkelsestegn.

Der har sikkert, hvad angår den udleverede mundering, fundet forskellige misligheder sted med ulovlig sjakren med uniformseffekter, for den 4. februar 1766 blev der fra politi- og commercecollegiet udstedt en plakat, hvorefter alle vedkommende blev advaret mod at indlade sig i noget køb eller salg med de militære underofficerer og gemene samt deres hustruer og børn uden vedkommende kompagnichefs skriftlige tilladelse.

Første gang søetatens faste mandskab er blevet beordret til at deltage i en paradering i land fandt sted den 20. februar 1766, da divisionernes og håndværkerstokkens mandskab ifølge kgl. befaling skulle paradere ved kong Frederik den V.s begravelse.

De næsten 300 år gamle hævdvundne, hollandske benævnelser for søartilleriets underofficerer afskaffedes i november 1771. Herefter ændredes overarkelimester til overkanoner, underarkelimester til kanoner, constabel - eller som han også kaldtes: Under-Arkelimesters-Math til underkanoner og endelig bøsseskytter, der herefter benævntes constabler.

Trods den hårde disciplin i flåden, den beskedne løn og en tilværelse, der må siges at have været fattig på glæder, har mange Holmensfolk fra barnsben været tilknyttet flåden fra slægt til slægt, følt det som en tradition at gå i forfædrenes spor og derfor fundet det naturligt »at følge slægters gang«.

Det var dog ikke alene danske undersåtter, der søgte ind, for blandt de i flåden optagne drenge og matroser, der ad den vej ville søge marinens underbefalingsmandsstillinger eller håndværkerstokken, var der også nordmænd samt enkelte fra hertugdømmerne, - et ret blandet kontingent, der blev stamfædre til mange senere Nyboderslægter.

Når en dreng var 8 år gammel, sund og førlig, og faderen stod i Holmens tjeneste, kunne han få tilladelse til at indtræde »i rullen« som *rugdreng*, (af hvilke

der som regel var 10 ved hvert kompagni), uanset om han syntes at egne sig dertil eller havde lyst til tjenesten. Der tilkom ham ved antagelsen en portion rug - deraf navnet -, og på den måde hjalp han til at skaffe brød i huset.

10-12 år gammel avancerede han til *kostdreng*, blev atter nogle år senere *kompagnidreng* og kunne således ved hvert avancement yde større bidrag i form af større kostration og nogen løn, en hårdt tiltrængt hjælp til hjemmets opretholdelse, idet datidens små lønninger nok kunne gøre en sådan nødvendigt. En væsentlig fordel var det også, at han tillige fik såvel gratis uniform som undermundering.

Trods de fattige kår i Nyboderhjemmene var der dog adskillige forældre, der ikke ønskede, at deres sønner blev rugdrenge og således bundet til den faste årstjeneste, fra hvilken de vanskeligt kunne slippe bort igen - i virkeligheden en slags tvangstjeneste, der kunne vare hele deres liv, en ordning der dog senere ændredes.

Tidligt blev der tænkt på børnenes opdragelse og undervisning, idet kong Christian IV. allerede omkring 1640 oprettede *Nyboders Skole*, der formenlig har været Københavns første almueskole. Undervisningen var gratis og skolegangen frivillig. Der ansattes en skolemester med en årlig løn af 30 kurantdaler plus skipperkost ($1^1/_2$ kostration), og der undervistes 80-100 børn.

Forsømmelserne i skolen florerede i høj grad, simpelt hen fordi Nyboderfolket sad i så trange kår, at de var henvist til at sende børnene ud om dagen for at betle, og så måtte de naturligvis skulke fra skolen.

Regeringen erkendte også opdragelsens vigtighed for den faste stamme af flådens folk, der engang skulle gøre tjeneste enten i skibene eller på Holmen, og der oprettedes derfor med årene flere skoler. I skolen på hjørnet af Borgergade og Skolemesterlængen, nuværende Klerkegade, var der 60 børn, og mange af de fattige børn fik her tildelt strømper og sko.

Skolen, der blev kaldt *Broens Skole*, havde i 1762 over hundrede børn, men desværre var der også mange forsømmelser, især i årene efter de store krige, hvor udbetaling af lønningerne faldt højst uregelmæssigt, og den herskende fattigdom forårsagede børnenes udeblivelse fra skolen, for at de kunne gå ud og betle. Ydermere skulkede børnene om vinteren på grund af kulde i skolestuerne, idet der ikke var tilstrækkeligt brændsel (tildelingen var 4 favne bøgebrænde) til at opvarme skolen, der tillige med skolemesterens bolig optog 3 hele Nyboderhuse.

Foruden i Broens Skole kunne Nyboderbørnene vente at blive optaget i *Holmens Skole* eller *Korskolen*, stiftet af kong Christian IV. den 17. september 1628 på Bremerholm i det tidligere Baadsmændenes Sygehus »udi Bremerholms Laage«. Skolens hovedformål var at uddanne kordrenge til Holmens Kirke. I 1643 udleverede klædekammeret 12 sorte kjoler til kordrengene, hvorfor skolen mand og mand imellem kaldtes den sorte skole. Skolen blev efter den store ildebrand den 5.-7. juni 1795 forenet med *Laksegadens Kirkeskole*, der var stiftet i 1714, som en friskole for 60 drenge og 40 piger i Bremerholm

sogn og således også optog mange fattige Nyboderbørn. Skolen, der var ret velhavende, gav de flittigste af børnene såvel føde som klæder.

I 1743 oprettedes *Gammelholms Drengeskole,* der optog 100 drenge fra divisionerne og håndværkerstokkene. Holmens chef synes her at have været skolens øverste chef, og eleverne i denne skole fik blandt andet en temmelig grundig undervisning i tegning.

Endvidere var der i slutningen af det 17. århundrede *Laboratorieskolen.* Denne skole lå ved laboratoriet i Overgaden neden Vandet, hvor Burmeister & Wain nu har sine værksteder. Her var der bygget en del huse til brug for søartilleriets personel, og i et par af disse huse blev der indrettet skolelokaler for søartilleristernes børn, ialt ca. 20. Der undervistes i religion, regning og skrivning, men undervisningen her var langt under middel og betegnes derfor som den ringeste af datidens skoler. Laboratorieskolen ophævedes i 1793 efter Underofficersskolens oprettelse.

I 1787 fandt en omordning af skolerne sted, idet Gammelholms drengeskole blev nedlagt og *Underofficersskolen* oprettedes ved en plan af 15. december 1786, men skolen synes dog først at være kommet igang 7 år senere. Undervisningen her omfattede mange fag: Religion, dansk, retskrivning og stiløvelse, historie, geografi, naturhistorie, naturlære, frihånds- og skibstegning, skrivning, regning, svømning og gymnastik.

Den daglige undervisningstid var ikke mindre end 10 timer, og der blev således ikke levnet eleverne megen tid hjemme til forberedelse og indøvelse af lektierne, som ovenikøbet måtte læres udenad og ord til andet opremses under overhøringen. Lærerne gav nemlig praktisk taget ingen eller kun ringe vejledning i timerne.

Den eneste »opmuntring« skolen gav eleverne var hård, legemlig revselse, ikke alene for dovenskab og grovere forsyndelser, men selv for bagateller dikteredes der drengene strenge straffe, alt for hårde for 10-16 års knægte. Der har således været eksempler på, at 30 drenge - omtrent halvdelen af skolens elever - fik ris på samme dag, og en anden dag fik to mindre drenge 54 slag ris hver på een dag for en ringe forseelse. Af tampe fandtes der to udgaver: en tynd og en tyk, hvoraf den tynde var mest frygtet, da den efterlod blodunderløbne striber, hvor den ramte.

Det her skildrede må være et tilstrækkeligt bevis for, at den dom var rigtig, som kong Frederik VI. en gang udtalte, - - »at det var en styg Skole« [1]).

Ved en omordning af søetatens skoler i 1811 flyttede underofficersskolen fra Bremerholm. Artillerilærlingene gik i skole ved søartilleriet, medens de vordende matrosunderofficerer kom på *Ankerøskolen,* som der senere skal vendes tilbage til.

Skipper Lars Svendsen på Nyholm blev i 1795 befalet at skulle sørge for,

[1]) H. D. Lind: Nyboder og dets Beboere.

at underofficersskolens elever »til bedste Nytte og Gavn, saavel teoretisk som praktisk, faae Øvelse i det mechaniske ved Bradbænkens forefaldende Arbejder«.

Kompagnidrengen var i skole 3 dage om ugen, og de øvrige 3 dage måtte han mod en ringe løn møde til arbejde på Holmen. Efter konfirmationen blev han lærling ved det respektive korps, og nu tiltrådte han altså den stilling forældrene oprindelig havde valgt, da han 8 år gammel blev rugdreng. Efter

Udsigt over Københavns havn mod Holmen.
(Gengivelse efter et fotografi fra Det kgl. Biblioteks billedsamling).
I baggrunden ses Nyholms kran (opført 1744). Midt i billedet ses søartilleriets kran på Christiansholm, der fra 1723-1866 henhørte under Holmen.

at være udlært, begyndte han at aftjene de år, han - eller rettere forældrene - havde forpligtet ham til at blive i den faste tjeneste, og indenfor den tid kunne han ikke forlange sin afsked. Tvangstiden for en matros var i ældre tid 12-16 år, medens håndværkeren, der havde været rugdreng, var bunden på livstid. Dette blev dog heldigvis ændret senere.

Underofficersskolens plan af 1786 § 7 gengives her i ekstrakt: »Af disse Skolens Drenge, og i Særdeleshed de af 4. Classe, som har været til Confirmation, skal nogle ved alle Leiligheder commanderes til Skibs, hvilke paa ingen Maade maa tages eller tillades at være Oppagter (oppasser) hos Officierer, ey heller tages til Cahyts Vægter, hvilket Holmens Chef haver at bekiendtgøre Skibs-Cheferne, men skal sættes i Baadsmands eller Baadsmandsmaths eller deslige Underofficierers Bakker, gjøre deres Vagter og saavel af Officierer, som de Underofficierer, i hvis Bakke de ere, stricte tilholdes til at gaae til Veyrs som andre Stæder i Skibet, Spledse, Knobe, lægge Seysinger, klæde for Skam-

filing med videre, samt lære Compasset og staae til Roers, hvilket alt den Underofficier, i hvis Bakke saadanne Drenge ere sadte, skal være Forpligtet til at lære ham, som Skibs-Chefen eller den Næstøverste skal befale paasee skeer. Og ved Togtets Ende fordre Oplysning om og derover indlevere til Holmens Chef en Rapport - ligeledes skal en eller anden af disse Drenge, der nogenlunde kan Reigne og skrive holde Dag-Journal - samt anvises hvorledes enhver Ting indleveres til Forbrugelse og anføres i Regnskabet, dog at han derved ikke forsømmer at giøre Vagt og Tieneste paa Dækket, - hvilket alt Holmens Chef, naar saadanne Drenge commanderes til Skibs, haver vedkommende Skibs-Chefer at bekiendtgjøre til behøerig Iagttagelse og Opfyldelse - hvorefter disse Drenge ved Hiemkomsten strax beordres at gaae i Skolen igien«.

Indtil 1768 havde *Artilleriskolen* haft til huse på Københavns tøjhus, men skolen blev i 1772 flyttet til den ny bygning på Christiansholm [1]), hvor der til brug for skolen også opførtes et eksercerbatteri. Undervisningen af søartilleriets lærlinge, synes på et tidspunkt at have stået lavt, for i 1789 beklagede søtøjmesteren sig over, at artilleridrengene, der havde gået på laboratorieskolen, intet havde lært - »de kan næppe skrive et Bogstav og aldeles ikke regne. De dovne og ryggesløse burde til Skræk og Advarsel og velfortjent Straf ganske forflyttes fra Artilleriet og overføres til Matroskompagnierne«. Her må det tilsyneladende efter tøjmesterens udtalelse at dømme have været mindre hæderligt for ungdommen at tjene, hvilket ikke synes særlig flatterende for de med så megen hæder omtalte *tjærede drenge*.

Det er højst sandsynligt, at en bedre undervisning dengang har været tiltrængt, hvilket synes bekræftet ved, at chefen for et orlogsskib beklagede sig over, at de med skibet udkommanderede artillerister var »usle og mangelhaftige, selv den som Regnskabsfører udkommanderede Overkanoner er en elendig Drukkenbolt uden nogen Duelighed og Drivt«.

Denne rekommandering af artilleriunderofficererne er imidlertid faldet tøjmesteren for brystet, idet han svarede: »- - at Skibets Artillerister var ham bekendte som duelige og drivtige Folk, men ikke usle med mindre Behandlingen om Bord dem haver dertil forvandlet« [2]).

Tilsyneladende var det ikke helt tjenstlig korrekt affattede skrivelser myndigheder dengang sendte hinanden, men til gengæld undså »den fornærmede part« sig heller ikke at give svar på tiltale.

[1]) Det bestemtes i 1740 at Flaadens Leje skulle udvides, for at flådens større skibe kunne fortøje i en linie fra Bommens Vagt til Motzmanns Plads, en ø der i 1695 var bleven dannet ved opfyldning ved Christianshavns nordlige ende. Søetaten havde i 1723 købt øen, som ved kgl. reskript i 1743 fik navnet *Christiansholm*. Flaadens Artilleri blev i august 1738 overflyttet hertil.

[2]) P. Andersen: Bidrag til Søartilleriets Historie.

Tidligere erfaringer havde vist, at underofficersskolens elever, uagtet der var sørget for jævnlige udkommandoer især med fregatterne, meget sent opnåede den ønskede duelighed til søs, der skulle gøre dem skikkede til underofficerer, hvorfor admiralitetet skrev til Holmens overekvipagemester [1]), at »vi finde det meget bidragende, som os til den Ende er foreslaaet, at anbefale disse Elever under Chefens omhyggeligste Omsorg til at erholde den meest mueligste Underviisning inden Skibsborde, ligesom vi til den Ende vilde, at disse Elever ikke ansættes i Skibet til Hellegats-Bakken, at de af Chefen ansættes til den dueligste Underofficier, eller, hvor der er flere duelige Underofficierer fordeles til dem, for ved Lejlighed at undervises af dem i Takkellasen og Skibs-Arbejdet. At de skiftes til at gaae Regnskabsføreren tilhaande med hans Regnskabsføring, og ved Udlevering af de af Eleverne, som vare Heelbefarne og havde vist sig duelige, ansættes, naar Lejlighed indtraf, til Sætunderofficier, enten for en længere eller kortere Tid, for at erfare, hvorvidt de ere skikkede til Commando.

Og for at opmuntre den duelige Underofficier i Skibet til med Flid at tage sig af de ham tildeelte Elever, saa tilstaae vi ham herved for hver Eleve, som efter Togtets Ende har Chefens Vidnesbyrd stedse at have viist sig i Forhaanden med Skibsarbeide, og som tillige med Examinationen af Takkellase-Commissionen her findes at have gjort saa megen Fremgang, som efter hans Alder og Fart kunde ventes, en Douceur af 3 Rdl. for et Togt og 6 Rdl. for et Aar og derover«.

Der synes i det hele taget at være en voksende interesse for de vordende underofficerers uddannelse, for i 1800 blev der til underofficersskolen bevilget ialt 550 rdl. mere end tidligere år til undervisningen, der omfattede følgende fag: Skrivning, regning, religion, retskrivning, historie, geografi, navigation, takkellage, sømandsskab, gymnastik og svømning. Midlerne skulle bruges til indkøb af lærebøger, skrivematerialer, præmier, lys og klæder til eleverne.

Endskønt det tydeligt fremgår, at der lagdes stor vægt på undervisning og uddannelse af såvel underofficerer som constabler, skrev admiralitetet, som svar på en skrivelse fra overekvipagemesteren, følgende: »- at vi til Artilleriets Tjenestes Befordring ved Søe-Etaten, finde grundigt og billigt, at naar Søe-Artilleri-Underofficierer og Constabler blive udkommanderede til at forrette Artillerie-Mathers Tjeneste paa Skibe, der ere bestemte til lange Togter, og de derhos har de Videnskaber, samt ere forsynede med Vidnesbyrd om Duelighed og god Opførsel, saa at de kan ansees for at være blandt deres Tal, som ved forefaldende Vacance bør forfremmes, skulde de forinden Skibene afseile examineres paa sædvanlig Maade« [2]).

Selv chefen for cadetcorpset viste interesse for undervisningen, idet han i 1806 indsendte forslag om, at der for underofficersskolens elever, som ud-

[1]) Admiralitets- og Commissariats-Collegiets skrivelse af 21. september 1797.

[2]) Admiralitets- og Commissariats-Collegiets skrivelse af 23. februar 1810.

kommanderedes med kadetskibet, skulle afholdes særlig eksamen om bord, hvilket admiralitetet bifaldt med bemærkning om, »at den i 1797 anordnede Examen af Takkellage-Commissionen derfor ikke skulde finde Sted for disse Elever«.

Det går gang på gang igen i disse år, at der fra højere side overvåges, at eleverne på underofficersskolerne ikke forretter anden tjeneste om bord i skibene end bestemt. Således påbyder admiralitetet ved reskript af 23. februar 1810, »at det paases, at de af Underofficier-Artilleri-Skolen udkommanderede Elever ikke bruges til nogen anden Tjeneste i Skibet, end anordnet er, men blive omhyggelige dannede til deres Bestemmelse, hvorom Chefen ved Togtets Endelse afgiver Rapport«.

I slutningen af det 18. århundrede var der kun ringe tilgang til flåden. Disciplinen var hård og lønningerne meget beskedne. Vore handelsskibe færdedes efterhånden på alle have, søfolkene kom hjem fra de lange rejser med mønt på lommen og havde også oplevet det store eventyr. Dette måtte naturligvis friste en rask Nybodersdreng, der foretrak det noget friere liv i koffardifarten frem for at gå ind i flåden.

Avancementerne i flåden var meget svingende, og kun de dygtigste konstabler kunne forvente at blive underofficerer, og få havde udsigt til engang med tiden at opnå stillinger som skipper på Holmen eller tøjhusløjtnant. Det var derfor ikke til at undres over, at der i korpsene var mange ledige numre.

Vel afgav rugdrengene et vist kontingent til rammerne, men ofte stod man tvivlende om deres brugbarhed, idet forældrene havde indmeldt deres drenge i den faste tjeneste uden hensyn til, om de virkelig egnede sig eller havde lyst dertil. Mange af de dygtigste drenge så en fordel i at tjene håndværkerstokkene, hvorfor de andre korps måtte nøjes med de mere middelmådige. Vel ydede staten dem goder i form af kost, mundering og undervisning, men samtidig blev de bundet til en tvangstjeneste, der kunne vare det meste af deres liv. Det lyder måske mærkeligt, men heldigst stillede i så henseende var de, der ikke nåede at blive underofficerer, for de slap med at tjene som en slags arbejder på Holmen i 16 år ved arbejdskompagnierne. Avancerede de til underofficerer, var de bundne på livstid og kunne således ikke selv forlange deres afsked.

Efter flådens ran i 1807 var der ikke behov for særlig stor tilgang af mandskab, hvorfor man en tid klarede sig med et noget mindre personel. De dårlige økonomiske forhold, der fulgte i kølvandet af de første tunge år i det 19. århundrede, medførte på grund af pengenes synkende værdi og den påfølgende bankerot i 1813 en fattigdom i Nyboder, der igen skabte nogen tilgang af personel.

Med årene ændredes den omtalte tvangstjenestetid, for i »Reglement for Underklasserne af Søetatens faste Mandskab« af 16. februar 1856 bestemtes det, at en lærling ikke kunne forlange sin afsked, og at han ved forfremmelse til halvbefaren var pligtig til at tjene i 6 år. Var han oplært i skibbygningsskolen,

Ankerøskolen.
I denne bygning, der er opført ca. 1780, havde søartilleriet kontorer fra 1865 til 1926. Eleverne i Flaadens Underofficersskole benyttede lokalerne i bygningens nordre del (t.h.) til undervisning fra 1867 til 1888.

skulle han efter aflagt eksamen være forpligtet til at tjene i 12 år, denne ordning vakte almindelig tilfredshed.

I henhold til forslag fra Organisations-Kommissionen af 16. juni 1810 bestemtes det, at det nuværende hus til opbevaring af ankerstokke skulle anvendes til lokaler for den da oprettede *matrosskole,* når der blev pengemidler dertil, hvilket lykkedes i 1812-13. Planen til den ny *Ankerø* - den nuværende Dokø - blev udarbejdet af Holmens Chef, admiral Kaas og fabrikmester Henrik Gerner, der foreslog at lægge øen midt for *Langøen,* den nuværende Frederiksholm. Imidlertid mente konstruktionskommissionen, at det ville ødelægge det syn, som de på Langøen nylig byggede takkellagehuse dannede mod Frederiksgade og Amalienborg og foreslog derfor i stedet, at lægge den udfor nordre takkellagehus, hvilket fik kongelig approbation i 1781. Arbejdet med anlæg af Ankerøen var fuldført i 1787, og der var her opført et hus til opbevaring af ankerstokke, som dengang var af træ og derfor burde opbevares under tag under skibenes oplægning.

Da underofficersskolen som tidligere omtalt flyttede fra Bremerholm, blev matrosconstablernes undervisning henlagt til Ankerøskolen, den samme bygning, hvori søartilleriet i 1865 indrettede sine kontorer. Da Flaadens Underofficersskole blev oprettet i efteråret 1867 boede eleverne på Søkvæsthuset, medens undervisningen foregik i Ankerøskolens hidtidige lokaler i bygningens nordre

fløj indtil 1888, da Søkvæsthuset ophørte med at være kaserne og derefter helt overgik til skolens brug.

I 1854 nedsattes en kommission, der skulle fremsætte forslag til en endelig ordning af søetatens underklassers uddannelse m. m. Blandt andet blev det drøftet, at de faste menige af artilleri- og matroskorpsene skulle danne eet korps, og omend de søfarende officerer kunne tilslutte sig denne ordning, udbad ministeriet sig dog tøjmesterens og takkelmesterens udtalelse til sagen.

Imidlertid var tøjmesteren principielt imod sammenslutningen, og da han (kommandør Michelsen) umiddelbart efter blev marineminister, forkastedes forslaget. Dog blev *alle* lærlinge midlertidigt indordnet i artillerikorpset, hvorfra de efter endt uddannelse enten afgik som halvbefarne corpsmatroser til matroskorpset eller som artillericonstabler forblev ved artillerikorpset.

Ved denne ordning overførtes ifølge matroskorpsets stamruller i 1855 ialt 26 lærlinge af 2. klasse til uddannelse i artillerikorpsets skole. Hensigten med ordningen var, som det så smukt hedder og tilmed salomonisk: at lærlingene i en sådan foreløbig enhedsskole skulle søge at tilegne sig artilleristens og matrosens færdighed i lige grad.

Utilfredsheden i constablernes og matrosernes rækker var et ikke ukendt begreb. Livet på søen bød ikke menigmand særlige glæder eller opmuntringer, avancementerne var stadig elendige, og mange døde under togter til troperne, især af gul feber, der ofte var årsag til adskillige dødsfald under ophold i Vestindien eller andre tropeegne. Det fremgår således af matroskorpsets stamrulle, at ikke mindre end 6 hel- og 2 halvbefarne constabler samt 3 lærlinge døde under briggen MERKURIUS's togt i 1852-53 til Vestindien.

Andre af de unge blev kvæstede under skydninger eller styrtede ned fra riggen. I det hele taget syntes udsigterne for fremtiden ikke at tegne sig særlig gunstige, for kun ca. 40 % af artillerikorpsets constabler nåede at blive underofficerer.

Det samme gjorde sig gældende for matroskorpsets unge, for af korpsets stamrulle fremgår det, at ikke få af såvel halv- som helbefarne constabler i 1856-57 enten demitteredes efter ansøgning eller overgik til landtjeneste som værftsarbejdsmænd o. l.

Der sporedes en mærkbar ringe lyst hos de unge til at søge ind i de militære korps, og dette *kan* allerede på det tidspunkt have været medvirkende til myndighedernes overvejelser om *Flaadens Underofficersskoles* oprettelse ca. 10 år senere. Man skønnede, at en sådan enhedsskole ville have større muligheder for at give de unge en bedre uddannelse og mere sikker fremtid i form af avancement o. l.

Den fremtidige skoleordning og uddannelse synes i det hele taget at have været et aktuelt problem, for med hensyn til artillerilærlingenes uddannelse om bord i flådens skibe resolverede ministeriet den 21. maj 1855 følgende:

»En af Officererne beordres til under Togtet at føre Tilsyn med Undervisningen, og til Lærere beordres dertil skikkede Artilleri- og Matrosunderofficerer.

Undervisningen gives en Time om Formiddagen og en Time om Eftermiddagen i følgende Fag: Artillerireglement, Fart og Takling, Eksercits med Kanoner og Haandvaaben, Knobning og Spledsning, Sejls Beslaaning og Losgøring, Bram- og Bovenbramsejlsræers Op- og Nedtagning, Tjeneste paa Toppen, Styring, Lodhivning og Roning.

Hver tredie Maaned afholdes Eksamination, og der gives Karakterer herfor. Listerne indsendes til Chefen for Orlogsværftet.

De to Underofficerer, der har været Lærere, tilstaas hver 1 Rdl. i Ducør for hver Maaned, for saavidt Togtet har en Varighed fra 3 til 12 Maaneder. Der gives ikke Ducør for et Togt under 3 Maaneder eller for de over 12 overskydende Maaneder«.

Endelig i 1864 anordnes en ny skoleplan for artilleri- og matroskorpsenes skoler, efter hvilken undervisningen for lærlingene skulle være afsluttet omkring 20-års alderen. Fagene aritmetik, geometri, tysk og frihåndstegning blev strøget af undervisningsplanen. Denne skoleplan fik ikke lang levetid, idet der i 1869 kom en detailleret og bedre plan efter Flaadens Underofficersskoles oprettelse.

Vi vil nu følge en dreng, der var født 1792 i Maglebylille i Taarnby sogn fra han gik ind i tjenesten og til han nåede topstillingen som overkanoner [1]).

Han var af gårdmandsslægt på Amager, men da han ikke havde lyst til at være landmand, aflagde han 13 år gammel Amagerklædedragten og gik i koffardifart et år.

»Gode Venner af mine Forældre raadede mig til at gaa i Kongens Klæder som Søartillerist, hvor man kunde forvente at blive Underkanoner, siden Overkanoner og til sidst endog Løjtnant«. Det så jo altsammen lovende ud, hvorfor forældrene gav sit samtykke dertil, og den 16. oktober 1806 blev han »indkvarteret paa Admiralitetet som Rugdreng«.

Efter at være konfirmeret det følgende år kom han i juni på søartilleriskolen på Christiansholm, hvor han blev undervist i regning, skrivning og tegning og blev i september samme år artilleridreng dagen før bombardementet af København. Han kom derefter på sit første togt med linieskibet PRINCESSE LOVISA AUGUSTA den 12. marts 1808 og blev samme år artillerilærling.

I 1809 blev han underconstabel og sejlede som sådan på forskellige togter, indtil han i 1815 var med kadetbriggen FALSTER som constabel. Sammen med 46 andre constabler blev han 1. april 1817 udkommanderet med fregatten MINERVA [2]) på togt til »Tripolis og andre Stater i Barbariet med Present«.

---

[1]) Kortfattet levnedsbeskrivelse af *Peter Raagaard* født 20. januar 1792, søn af en gårdmand Raagaard. (Marinens Bibliotek).

[2]) Fregatten blev bygget på Nyholm i 1813, drægtighed 601 lst. Chefen, kommandørkaptajn J. Krieger, døde den 12. maj 1818, hvorefter næstkommanderende, kaptajn N. Uldall, overtog kommandoen.

Efter at skibet havde ligget til ankers i Malaga et par måneder afsejlede det til Vestindien. To gange i 1818 var MINERVA i Sydamerika, chefen døde i maj s. a. under et ophold i St. Thomas, og den 3. august afsejlede fregatten til København med ankomst dertil den 9. september efter 1½ års togt, under hvilket 3 officerer og 25 andre af besætningen døde.

Den 1. januar 1824 blev han, 32 år gammel, udnævnt til underkanoner, og kom derefter jævnsides anden landtjeneste på artilleriskolen »for at øves i kanon- og geværeksercits, hugning, frihåndstegning, retskrivning m. m.«.

37 år gammel avancerede han til kanoner, »og jeg forlod da Skolen, hvor jeg havde gaaet i 21½ Aar, - første Gang da jeg var Rugdreng. Den 28. Februar 1829 var jeg sidste Gang til Examen efter at have været dette 7 Gange ialt, nemlig 2 Gange som Konstabel, 4 som Underkanoner og nu som Kanoner«.

Han gjorde derefter gennem årene adskillige togter, og efter at være bleven udnævnt til overkanoner den 1. januar 1837, blev han i 1839 udkommanderet med korvetten GALATHEA på togt til Middelhavet, under hvilket Livorno blev anløbet for at tage resten af Bertel Thorvaldsens kunstværker om bord for hjemtransport til København, og i 1842 og 1844 var han på togt med fregatten THETIS.

Han havde derefter fortrinsvis tjeneste på laboratoriet såvel som ved vagterne. Efter 18 års tjeneste som overkanoner fik han et årligt tillæg på 48 rdl., og i 1856, da lønningerne forbedredes, fik han yderligere 26 rdl. om måneden med et afdrag af 4 rdl. for dobbelt bolig i Nyboder og omtrent 4 mark for mundering.

I 1793 indordnedes mandskabet i 4 divisioner med ialt 9 kompagnier. I de 2 *artillerikompagnier* var der ansat:

36	overkanonerer	à 62 rdl. 33 sk.	300	underconstabler	à 15 rdl. 80 sk.
36	kanonerer	à 45 rdl. 50 sk.	24	lærlinge	à 11 rdl. 84 sk.
36	underkanonerer	à 30 rdl. 65 sk.	24	kompagnidrenge	à 5 rdl. 90 sk.
300	constabler	à 22 rdl. 25 sk.			

endvidere 36 rugdrenge og 2 løbere.

I de 7 *matroskompagnier* var der følgende personel:

10	højbådsmænd	à 55 rdl. 40 sk.	10	qvartermestre	à 31 rdl. 64 sk.
10	skibmænd	à 55 rdl. 40 sk.	454	matroser	à 15 rdl. 80 sk.
10	bådsmandsmather	à 37 rdl. 58 sk.	70	opløbere	à 11 rdl. 84 sk.
20	qvartermestre	à 37 rdl. 58 sk.	21	kompagnidrenge	à 5 rdl. 90 sk.

endvidere 7 kostdrenge og 70 rugdrenge.

Desuden var der ved hvert kompagni ansat 1 sergent, der var lønnet med 67 rdl. 28 sk.

Overkanonererne erholdt hver $1^1/_2$ og det øvrige personel 1 portion kost, hvis værdi var ansat til 34 rdl. 70 sk., en rugdrengs til 8 rdl. $31^1/_2$ sk.

I munderingspenge fik sergenter og underofficerer 3 rdl. 75 sk., constabler 2 rdl. 54 sk., matroser og matroskompagnidrenge 2 rdl. 43 sk., endvidere erholdt hver mand 4 rdl. i kvartergodtgørelse. Overkanonererne fik ikke munderingspenge, men de lå stadig lidt højere i gage end højbådsmændene.

Ved divisionerne indførtes fra 1801 desuden et tillæg, der for højbådsmændene udgjorde 15 rdl., skibmændene 4, bådsmandsmatherne 8, qvartermestrene 4-5, overkanonererne 8 rdl. 7 sk. og kanonererne 14 rdl. 10 sk.

Medens der tidligere havde været soldatervagt ved krudttårnene, blev denne vagt nu overtaget af søartilleriets mandskab. Underofficerer fik 12 sk. for hver vagt sommerdage og 15 sk. om vinteren, constabler henholdsvis 8 og 9 sk., endvidere fik overkanonerer og constabler, som om natten patruljerede indenfor Bommen i København, tillagt 80 sk. pr. vagt.

I 1793 blev det tilladt 8 løjtnanter, 2 overkanonerer, 4 kanonerer og 9 underkanonerer at gå i hollandsk tjeneste.

Samme år blev der udfærdiget et nyt munderingsreglement, som bestemte, at i stedet for knæbenklæder skulle der til alle anskaffes lange, vide benklæder. Underofficererne skulle bære kjole og hat og de gemene kort trøje og læderkasket, dog skulle matroserne bære kabuds. Medens divisionscheferne hidtil havde besørget mandskabets mundering, overgik denne til anskaffelse på kgl. regning.

Ifølge et bespisningsreglement af 1794 bestod frokostmåltidet af brændevin, øl og brød. Middagsmåltidet var 4 dage om ugen ærter og flæsk eller salt kød, hvortil øl og brød, og de øvrige 3 dage i ugen bestod det af grød, øl og brød, hvilket også serveredes til aftensmåltidet.

Rationerne for en uge var ansat til:

Flæsk	$1^1/_2$ pund	Gryn	1 ottk.
Salt kød	3 pund	Ærter	$^1/_2$ ottk.
Smør	$1^1/_4$ pund	Salt	$^2/_{39}$ ottk.
Brød	6 pund	4 dalers øl	$8^1/_2$ pot
Brændevin	$1^3/_4$ pægl	Eddike	$^1/_{10}$ pot

Af skibsøl skulle der altid gives dobbelt af 4 dalers øl, altså ialt 17 potter. Når ferske provisioner kunne erholdes skulle hver mand have fersk oksekød istedet for salt kød og flæsk.

De højere underofficersgrader fik ud over nævnte proviant yderligere pr. uge $^1/_2$ pund flæsk, 1 pund oksekød og $^1/_2$ pund smør, som ved hjemkomsten beregnedes i penge. Samme godtgørelse fik underkanonerer, skibmænd, bådsmandsmather, skibmandsmather og qvartermestre, når de var regnskabsførere.

Drengene måtte ifølge reglementet ikke få brændevin, men istedet blev der tilstået dem 12 sk. månedlig i godtgørelse. Der var endvidere den bestemmelse,

at den drengene tilkommende ration af brændevin 4 gange ugentlig kunne efter chefens aftale derom gives - omsat i kontanter - til den underofficer, der ville påtage sig specielt opsyn med en dreng og samtidig undervise ham i sømandsskab.

I 1795 hærgedes København af en større ildebrand, der varede i 3 dage, og hvor henved 900-1000 ejendomme blev ødelagt, og ca. 5800 mennesker blev husvilde.

Ilden, der opstod på Bremerholm i Dellehaven [1]), hvor der opbevaredes tømmer, tjære og brændsel, bredte sig med stor hast på grund af en kraftig østenvind. Årsagen til ildens opståen mentes at være en gryde kogende tjære, der væltede. I løbet af eftermiddagen og aftenen brændte den del af Gammelholm, der lå omkring kanalen; på selve Bremerholm blev smedien og størstedelen af den store magasinbygning luernes rov, og endvidere brændte admiralitetsbygningen, men det lykkedes at redde Holmens Kirke.

En anden definition om ildens opståen er følgende [2]): »Der var ingen Ængstelse at bemærke blandt Stadens Indbyggere, da det Fredag den 5. Juni 1795 om Eftermiddagen Kl. 3 rygtedes i Byen, at der var udbrudt Ild paa Gammelholm i den saakaldte Dellehauge, en aaben Plads, hvor Marinen havde Oplag af Kul (et Par Tusind Læster), Brænde, Tømmer, Planker og Brædder, samt i bræddeklædte tjærede Skure udenom en stor Mængde Jernbaandsfade, henhørende til Flaadens Fadeværk, og Pokkenholt.

Stedet, hvor Ilden begyndte, var i Skuret ligefor »Ildmachinen«, omtrent bagved nuværende Nr. 7 i Niels Juelsgade. Aarsagen til Ildens Opkomst blev trods alle Anstrængelser aldrig oplyst; det frugtede end ikke, at der blev udsat en Belønning af 1500 Rdlr. for den, der kunde give Oplysning derom. Maaske skyldtes Ulykken Selvantændelse i Kullene, i hvert Fald havde man i Oktober 1792 haft en saadan paa Gammelholm, som dog blev slukket uden at afstedkomme videre Skade«.

Den 29. januar 1801 blev ved kgl. åbent brev stiftet et hæderstegn, som skulle tildeles skibstømmermændene og knæsmedene af 1. og 2. kl., der havde tjent i 25 år og ikke i den periode »ifølge Dom udstaaet corporlig Straf, ej heller været hengivne til saadanne Laster, der kan skade Kongens Tieneste, ødelægge dem selv eller forstyrre huuslig Lyksalighed«. Det var det såkaldte *Holmens Hæderstegn,* der fra 1814 også tildeltes underofficerer af artilleri- og matroskorpsene og senere andre af Holmens folk.

---

[1]) Dellehaven var et oplag af *Deller,* d. v. s. planker, der benyttedes til skibbygning. Professor Chr. Elling har i »Holmens Bygningshistorie« stavet navnet Dehle-Haugen. »Delle« kan være en forvanskning af Dehle, som skulle betyde planke. Dehle-Haugens indretning findes i Admiralitet-Collegiets skrivelse af 13. december 1753.

[2]) Carl Brun: »Kjøbenhavn«, tredie del.

En interessant sortering af hvilket personel der kunne erholde hæderstegnet, giver § 4 i det kgl. åbne brev af 1814, hvori det hedder:

»For at kunne erholde Hæderstegnet skal Fyrværkerne, Skipperne, Overkanonererne, Højbaadsmændene, Kanonererne og Skibmændene, saavel som samtlige Mestre, Mestersvende, Haandværkerunderofficererne, samt Skibstømmermændene, Baadebyggerne, Mastemagerne, Knæ-Smedene, Modellererne samt Opsynsmændene ved »Ildmaskinen« og Dokken, uafbrudt have staaet i Vor Tieneste i fulde 25 Aar, hvorimod Rebslagere, Sejlmagere, Drejere, Bødkere saavel som de øvrige Smede have tient i 30 Aar«.

Med hæderstegnet fulgte en årlig pengegave på 10 rdl. i sølvmønt.

Af forseelser, der medførte korporlig straf og dermed udelukkelse fra at få tildelt medaillen, er der flere eksempler på. F. eks. havde en tømmermand i 1789 givet en kone en ørefigen, - han fik tamp, og det forhindrede ham i at få medaillen 1805. En anden havde 1790 »lagt sig skulkesyg«, det bødede han for i 1806. Var en mand, der boede i Nyboder »ude af sit Qvarter efter Tapto«, var han sikker på »Holmens Ret«, d. v. s. 27 slag tamp. En overkanoner, Chr. Tøllesen, var den 29. sept. 1807 bleven idømt straf af 8 dages cachot for at have slået en amerikansk matros, som han troede var en englænder. Kommissionen lagde 1816, da han skulle have medaillen, et godt ord ind for ham »paa Grund af, at hans Brøde ei er af den Slags, der har kunnet skade Tienesten, og er begaaet paa en Tid, da Uvillien mod Landets Fiender var almindelig og især tilgivelig hos den simple Mand«. Den brave underofficer fik hæderstegnet.

Hæderstegnstatutternes udvidelse i 1814 vakte stor tilfredshed i marinen. Dekorationen var meget eftertragtet og anset, særlig fordi adgangen til den krævede rene papirer, ja, mandskabet passede endog selv på, at ingen uværdig, uberettiget eller uvedkommende person slap igennem kommissionens nåleøje [1]).

Den 1. april 1925 udstedtes nye bestemmelser, »Adgangsberettigede er enhver Mand, der forretter Tjeneste ved Søetaten eller i dennes Administration«. Den 9. december s. a. fik kvinder samme ret som mænd til erholdelse af hæderstegnet.

Beretningerne om slaget på Reden den 2 .april 1801 er så kendt, at de her ikke skal gøres til genstand for omtale, men det er ikke uden interesse at gengive et brudstykke af Olfert Fischers rapport til kronprinsen:

»- - Fjenden havde alle Steder 2 Skibe, hvor vi havde 1, og Blokskibet PRØVESTENEN havde foruden Kontreadmiralen og 1 Linieskib, 2 Fregatter som skød ham hele Tiden forind, uden at han kunde besvare disse et Skud. Naar jeg altsaa blot historisk melder, hvad Deres K. H. Kronprinsen selv har

[1]) Bendix Thostrup: Holmens Hæderstegn, Tidsskrift for Søvæsen, maj 1943.

set, og med Dem saa stor en Del af Danmarks og Europas Borgere, at denne (tør jeg vel kalde den saa) højst ulige Kamp varede og vedligeholdtes med en uforlignelig Tapperhed i $4^1/_2$ Time, at den superiøre Magts Ild 1 Time før Slagets Ende allerede var svækket, at adskillige af de engelske Skibe, hvor iblandt Viceadmiral Nelsons, kun skød med enkelte Kanoner, at denne Helt, i dette Øjeblik, midt i Slagets Hede, sendte en Parlamentær i Land for at foreslaa Vaabenstilstand, naar jeg tillægger, at det er meldt mig, at 2 engelske Linieskibe allerede havde strøget, men ved Opsejling af friskere Skibe blev soutinerede og hejste igen, saa er det mig vel tilladt at sige, tilladt at tro, at Fjenderne selv vilde tilstaa, at Danmarks gamle Søkriger-Ære den Dag lyste i saa utrolig Glans, at jeg takker Himlen for at have haft Europa til Vidne derpaa«.

Olfert Fischer slutter sin rapport med følgende smukke ord: »Til Officerers og Mandskabs mageløse Mod har jeg ingen Udtryk. Slaget selv kan kun beskrive det«.

Der blev præget en medaille, der tildeltes dem, der havde udmærket sig under slaget. På aversen var præget »Modet Værger« og på reversen en kongekrone og derunder »Kongen Hædrer, Fædrelandet Skønner«. Officerernes medailler var af guld, underofficerer og menige fik den i sølv. Endvidere blev der tillagt hver dekoreret mand 15 rdl. årlig i pension, som det kaldtes, men rettere betegnet var det en hædersgave. I medaillens kant var indgraveret den dekoreredes navn og charge.

Følgende underofficerer blev dekoreret:

Overkanoner A. Høyer	i linieskibet HOLSTEEN
Kanoner J. Ditlev	i linieskibet SJÆLLAND
Bådsmand P. Christian	
Bådsmand S. Thorsen	
Underkanoner H. Anthonie ...	
Underkanoner J. Jensen	
Underkanoner J. E. Erenferdt .	
Kanoner J. Condrup	i fregatten ELVEN
Underkanoner H. Jørgen	
Qvartermester T. Svendsen ...	
Kanoner C. Petersen	i fregatten CRONBORG
Underkanoner J. Olsen	
Underkanoner T. Pedersen	
Overkanoner C. H. Krag	i blokskibet WAGRIEN
Kanoner J. E. Lillie	
Qvartermester M. Jürgensen ..	
Overkanoner C. V. Smith	i blokskibet PRØVESTENEN

Højbådsmand Ole Hansen	i blokskibet DANNEBROGE
Kanoner R. Friederichsen	
Underkanoner M. J. Rasmussen	
Underkanoner J. Lundberg ...	
Kanoner H. Christian	i blokskibet ELEPHANTEN
Overkanoner T. Hansen	i defensionsskibet CHARLOTTE AMALIE
Kanoner J. Møller	i stykprammen HAYEN
Underkanoner J. Carlsen	i stykprammen SØEHESTEN
Underkanoner A. Andersen ...	
Bådsmandsmath M. Espersen ..	i cavalleriprammen RENDSBORG
Underkanoner T. Severin	i cavalleriprammen AGGERSHUUS

Skærtorsdagsslaget var - dets rigshistoriske betydning ufortalt - først og fremmest en Københavnerbegivenhed. Det var byens sønner, der i stort tal havde meldt sig som frivillige om bord på blokskibene, medens en tusindtallig skare inde på land fulgte slagets gang trods røgen fra kanonerne. Påskedag fulgte hele byens befolkning de faldne til graven på Holmens Kirkegaard eller Skibskirkegaarden, som den dengang hed. Ved bidrag fra hele landet rejstes siden på graven et mindesmærke bestående af en sandstensobelisk med inskription og medailloner.

Slaget på Reden var kun en episode i hovedstadens liv, men mindet om en strålende kamp udslettedes ikke, og i de kommende års nationallitteratur tonede umiskendeligt ekkoet fra Kongedybets kanoner.

Fregatten FREYA kæmpede den 25. juli 1800 mod 4 engelske fregatter i Kanalen, den 1. september samme år havde skonnerten DEN AARVAAGNE i Vestindien en fægtning mod en kaper, som kostede chefen og 1 mand livet, og samme sted havde briggen LOUGEN den 3. marts 1801 en ærefuld affære mod 2 engelske fregatter. Herfor benådedes i 1802 følgende, der havde udmærket sig i disse kampe, nemlig to styrmænd, seks underofficerer og 5 matroser med en sølvmedaille, »som maatte bæres paa Brystet i et Baand i Flagets Farver, og paa hvis ene Side Kongens Brystbillede og paa den anden Side FORTJENT omgivet af en Egekrans var præget«, endvidere blev der tilstået hver en årlig pension af 15 rdl., så længe de levede.

Ved kejsermødet i Tilsit i 1807 enedes Frankrig og Rusland om at opfordre Danmark til at lukke sine havne for England, afslog man opfordringen skulle Danmark tvinges med magt. Regeringen håbede til det sidste, at kunne blive holdt udenfor, ellers måtte der søges forbund med England, men det var en alliance, man sidst af alt ville vælge, for dertil stod slaget på Reden 1801 endnu i frisk erindring. Desværre holdt regeringen for længe fast ved sin neutralitetspolitik og søgte heller ikke i tide at underrette England om vore politiske hensigter. Da England frygtede, at Napoleon pønsede på at tage den danske flåde

i besiddelse for at bruge den mod England, blev en gesandt sendt til Danmark med krav om at danne forbund med England samt udlevering af flåden som pant, så længe krigen varede.

En engelsk flåde gik derfor i august 1807 til danske farvande, en 30.000 mand stor troppestyrke gik i land ved Vedbæk og begyndte fremrykningen mod København. Da hovedstaden ikke ville overgive sig, blev følgen bombardementet af København den 2. september.

Det fremgår af en korrespondance i dagene 21-23. august mellem admiralitets-collegiet og Holmens overekvipagemester, at man på orlogsflådens værfter traf forholdsregler for at forebygge, at flåden skulle blive fjendens bytte, dersom København blev besejret under det truende engelske angreb. Collegiet var under sine overvejelser kommet til det resultat, at det ikke var muligt at sænke skibene, da dybden i flådens leje var utilstrækkelig, og at brænde dem kunne man ikke tilråde, da det var vanskeligt at vælge det rette tidspunkt. Man ville måske fortryde det, hvis det skete for tidligt, og i det tilfælde byen så sig nødsaget til at kapitulere, ville det være for sent, og hertil kom den fare og forvirring man i så tilfælde udsatte byen for. Det skønnedes derfor mest tilrådeligt at være forberedt på kun at tilintetgøre ror, master og rundholter, idet man gik ud fra, at »naar Roret er borte, er et Skib ikke let at bringe frem.« Ild måtte ikke anvendes, rorene skulle derfor hugges itu med økser, og man havde derfor alle tømmermænd rede til at udføre denne handling. Collegiet bifaldt desuden et forslag fra overekvipagemesteren, kommandør Kierulff, om, når øjeblikket var inde, at lade skibene løbe fulde af vand og spærre bomløbet ved at lade det armerede, men aftaklede orlogsskib WALDEMAR sænke tværs i løbet.

Flådens skæbne blev imidlertid afgjort ved den på gården »Hellerup« ved Strandvejen den 7. september 1807 afsluttede kapitulation, hvis artikel 3 bestemte: »Skibene samt Krigsfartøjerne af enhver Benævnelse, tillige med alle Hans Danske Majestæts tilhørende Skibssager og Søinventarium, skulde overgives i de Personers Værge, som blive udnævnte ved de Højestkommanderende for hans britiske Majestæts Krigsmagt, og de skulde ufortøvet sættes i Besiddelse af Holmene, sam alle de derværende Bygninger og Forraadshuse«.

Det er indlysende, at tabet af flåden var en landesorg, dog måtte det i særlig grad føles smerteligt af flådens personel, der dels havde været med til at skabe denne flåde, og dels havde tjent under orlogsvimplen både i fredens dage og under blodig kamp. Den 2. april 1801 og andre af flådens store hædersdage, var endnu i minde. De fleste af disse mænd var endog fra barnsben i hjemmene opdragne til - ligesom fædrene - kun at føle sig knyttet til flåden, opvokset med den og følte sig bundet til den for hele livet.

Man kan forstå, at det var med tungt sind, de kommanderende opfyldte den dem pålagte pligt at affatte fortegnelser over skibene og alt til disse hørende inventar og gods, samt derefter overlevere hele flåden til fjenden. Man kan også tænke sig, i hvilken stemning underofficererne gav møde på Toldboden

den 9. september om morgenen kl. 4½ for at efterkomme den dagen forud givne ordre, som havde følgende indhold:

»Artilleri-Underofficerer, der hidtil have været Artilleri-Regnskabsførere paa Skibene, og Højbaadsmænd samt øvrige Matrosunderofficerer, der have været Materiel-Regnskabsførere paa Skibene, beordres til at møde paa Toldboden den 9. September Kl. 4½ Morgen og der melde sig til Kaptajn og konstitueret Ekvipagemester Rosenvinge, som foranstalter dem overførte til Nyholm, hvor de have punctligst at efterkomme, hvad der maatte befales og hos Vedkommende at modtage dem anvisende til Skibenes Ekvipering«.

Der herskede også frygt for, at den sorg og harme, flådens mandskab måtte føle, skulle give sig udslag i demonstrationer og optøjer, hvorfor kaptajn A. Grove [1]) den 8. september fik pålæg om »at ville beordre en af de Herrer Vice- eller Interims Ekvipagemestre, der have henhørt under Nyholm, til udi denne Nat at patrouillere og tilse, at Orden opretholdes i Nyboders og Byens Gader mellem Holmens Mandskab og Søetatens øvrige Folk«. En lignende patruljering blev også de følgende nætter foretaget af Nyholms officerer.

Imidlertid forløb dog alt bedre, end man havde ventet. Med sædvanlig pligtfølelse bøjede folkene sig for det uundgåelige, hvor tungt det end måtte have været for dem, og hele deres holdning fandtes efter omstændighederne tilfredsstillende. En anerkendelse deraf ligger i følgende tilkendegivelse fra admiralitetet:

»Da Collegiet med Tilfredshed har bragt i Erfaring Haandværkerstokkens og Tøjhuscompagniets Mandskabers udmærkede Flid og gode Forhold under nærværende Omstændigheder, har man besluttet, at naar de have erholdt den nu fortjente Maaneds Kost, skal derpaa endvidere blive skænket, en Maaneds Kost af Flæsk, Oxekjød, Gryn og Rug, men ikke Smør og Ærter, hvoraf ikke haves tilstrækkelig Forraad. Uddeling heraf tager sin Begyndelse den 19. September. Deres Gager, Kvarterpenge og Kost samt Dagløn for de sædvanlige Arbejdsdage vil fremdeles blive dem godtgjort«.

Skib efter skib blev tiltaklet og forhalet udenfor Bommen, og stor var sorgen og harmen, da Danmarks stolte flåde: 17 linieskibe, 16 fregatter, 7 brigger foruden en del småfartøjer under engelsk flag den 21. oktober lettede og stod nord på i Sundet fulgt af tusinder af mennesker med tårevædede øjne eller lynende af harme, indtil de stolte rejsninger forsvandt i sensommerdagens dis.

Det var ikke det materielle tab alene, der smertede, det var større værdier, der var gået tabt, således at hele folket følte sig ramt, følte sin tro på fremtiden ligesom rystet.

Det gamle ordsprog »En ulykke kommer sjældent alene« passede også i dette tilfælde, for den 14. marts [2]) 1808 udstedte kronprinsen følgende befaling: »Ifølge Hans Majestæts Befaling bekiendtgiøres, at Høystsamme haver erklæret

[1]) Kaptajn A. C. G. Grove ekvipagemester på Nyholm og chef for batteriet Christianus Sixtus.

[2]) Kong Christian VII. døde den 13. marts, men efterretningen derom nåede først København natten til den 16. marts.

Krig til Kongen af Sverrig. Ved at bekiendtgiøre dette er jeg overtydet om, at enhver fra Generalen til Soldaten vil med Iver og Glæde gribe denne Leilighed for at udmærke sig og giøre den Danske Stat og Folk Ære ved Tapperhed og uforsagt Mod«. Dette skulle oplæses for mandskabet.

Efter at Danmark havde mistet sin flåde, rejstes spørgsmålet om anskaffelse af nye søstridskræfter. Man var derfor henvist til hovedsageligt at skaffe sådanne krigsfartøjer, hvis bygning kostede mindst mulig tid og bekostning, og det lykkedes da også i løbet af 1808 at få bygget et større antal kanonchalupper, morterchalupper og kanonjoller.

Flere af søartilleriets underofficerer fik her ret selvstændige kommandoer, således blev 6 ældre overkanonerer udnævnte til månedsløjtnanter og blev chefer for flådebatterier og på skanserne i Københavns nærhed.

Danmarks alliance med Napoleon, der lå i krig med England, medførte, at kejseren ønskede danske skibsbesætninger til flåden på Schelden, og den franske regering sendte derfor et andragende til Danmark om at få stillet to besætninger til rådighed for bemanding af linieskibene PULTUSK og DANTZICK, hver med 70 kanoner og 14 karonader samt 700 mand stor besætning, og beliggende i Vliessingen. Af disse besætninger var 539 danske og resten franskmænd.

De danske og norske søfolk havde verden over et godt ry, og enhver marine kunne i fuldt mål være tjent med at have dem til tjeneste under sine vimpler, og efter at den dansk-franske overenskomst i princippet var bleven ordnet med hensyn til kommandoforholdene, lønningsudbetaling og afholdelse af andre udgifter, traf den danske regering tidligt i foråret 1808 de nødvendige skridt til planens udførelse.

Det fornødne personel af officerer, underofficerer og mandskab afrejste derefter til Vliessingen, men skuffelserne blev ved ankomsten hertil mange og store. Materiellet var mangelfuldt, slet og skrøbeligt, krudtmagasinerne var så fugtige, da skibene var bygget af »grønt træ«, at der daglig måtte kasseres karduser. Blokværket sprængtes under brugen, og brandredskaberne var så få, at en ildsvåde om bord ville være katastrofal.

Kosten var efter franske forhold rigelig, men var ikke tilstrækkelig til de danske søfolk, der bl. a. savnede deres brændevin om morgenen, deres grød, ærter og flæsk - og ikke mindst deres rigelige ølration, der spillede så stor en rolle i deres daglige tilværelse. Lønningerne blev i lang tid ikke betalt, og der fandtes overhovedet intet køjetøj af nogen art. De danske besætninger måtte i starten ligge på det bare dæk uden at have noget over sig om natten.

Det var med store bekymringer og utilfredshed man gik vinteren 1808-09 i møde. Der var ingen varme i skibene, og det var derfor ikke mærkeligt, at tilstanden stærkt nærmede sig mytteri. Grundet svigtende løfter og tilsagn opstod der forskellige disciplinære uregelmæssigheder, der bragte de to danske skibschefer i en så ubehagelig situation, at de omsider beordredes hjemsendt til Dan-

mark, og to nye chefer, kommandør I. van Dockum og kommandørkaptajn E. Wleugel, måtte udsendes til afløsning.

Besætningernes håb om snarlig hjemsendelse syntes efterhånden mere og mere svindende, for i fire lange år, indtil 1813, var de i fransk tjeneste på Scheldeflåden.

Under den nye kommando og tidens jævnende indflydelse blev der efterhånden skabt ro og nogenlunde tilfredshed hos de danske besætninger. Det lykkedes endog at skaffe så meget dansk mandskab, at yderligere to linieskibe: DALMATE og ALBANAIS i 1811 under kommando af kaptajnerne H. Mossin og L. Fabricius kunne bemandes. Det var endog sådan, at ingen af Scheldeflådens øvrige skibe kunne måle sig i manøvredygtighed og disciplin. Det må have været en gennemført velorganiseret og dygtig kommando den handlekraftige van Dockum her udøvede, når der kunne opnås så fremragende resultater med skibsbesætninger, der havde levet under de foran omtalte primitive forhold langt fra familier og fædrelandet i 2-4 år. Skuffelserne var dog ikke endt endnu, for da hjemrejsedagen endelig oprandt, blev det betydet dem, at såfremt de ikke var syge, måtte de simpelt hen gå den lange vej tilbage til Danmark.

I 1857 - mere end 40 år efter Napoleonskrigenes afslutning og de danske besætningers hjemkomst fra Scheldeflåden - indstiftede kejser Napoleon III. en broncemedaille: »la medaille de Sainte-Heléne« [1]), der skulle tildeles de endnu levende af de danske besætninger, der havde gjort tjeneste i de franske linieskibe.

Antallet af dekorerede i det danske søværn udgjorde ialt 67, og når kun så få befalingsmænd og menige opnåede at få medaillen, var årsagen den, at de fleste af dem, som var berettigede, var afgåede ved døden.

Følgende 6 underofficerer blev dekorerede med nævnte medaille:

Underkanoner *N. W. Lunnøe*, født 1787, i PULTUSK fra 26/4 1812-3/6 1813. Senere opført som overkanoner nr. 10.

Bådsmand *H. Gullachsen*, i PULTUSK fra 25/5 1808-20/4 1813.

Bådsmandsmath *J. Berendt*, i PULTUSK fra 30/5 1808-6/4 1809.

Pens. qvartermester ved H. M. Kongens chaluppe *A. P. Nielsen*, i ALBANAIS fra 27/3 1811-30/5 1813.

Pens. værftsunderofficer i søetaten *C. P. Schrøder*, i ALBANAIS fra 13/5 1811-30/5 1813.

Pens. qvartermester (overtømmermand) *J. D. Schæffer*, i ALBANAIS fra 13/5 1811-30/5 1813.

Det vil af ovenstående ses, at bådsmand Gullachsen gjorde tjeneste i Scheldeflåden i alle 5 år.

Som eksempel på fordelingen af matros- og artillerikorpsenes mandskabs tjeneste gengives her en af Holmens Commandocontor udfærdiget:

---

[1]) Kaptajn, cand. jur. H. E. E. Koch: Vore sidste Veteraner fra Scheldeflaaden. »Tidsskrift for Søvæsen« 1929.

DESIGNATION OVER DEN DEL AF DE 4 DIVISIONERS MANDSK

Matroskorpset

1. Division

1 i Orlogsskibet NEPTUNUS
1 i Orlogsskibet WALDEMAR
1 i Orlogsskibet PRINSESSE SOPHIA FREDERIKA
1 i Orlogsskibet ARVEPRINS FREDERIK
1 i Orlogsskibet SEYEREN
1 i Fregatten LILLE BELT
1 i Briggen BREVDRAGEREN
1 i Briggen FAMA
1 i synkefri Fregat HJÆLPEREN
1 i Kanonbaadsskurene
1 i Gamle Fregatten BORNHOLM
1 ved Flaadens Pumpning
1 ved Prammene
1 Opsigt med Vægterne paa Nyholm
1 ved Muddermaskine Nr. 3
2 ved Bradbænken
1 Bolteslager hos Mester Paaske
1 Bolteslager hos Mester Fugelsang
1 hos Forvalter Hansen
1 paa Toldboden
1 til at hente og bringe Nøglerne

2. Division

1 ved Søkadetakademiet
1 i Orlogsskibet CHRISTIAN DEN SYVENDE
1 i Orlogsskibet FYEN
1 i Orlogsskibet TRE KRONER
1 i Orlogsskibet SKJOLD
1 i Fregatten THETIS
1 i Fregatten IRIS
1 i Fregatten FREDERIKSVÆRN
1 i Kutteren FORSVAR
1 i Gamle Fregatten KIEL
1 ved Flaadens Pumpning
1 i Muddermaskine Nr. 1
1 i Søe-Baggen Nr. 1
1 som Brandmester
2 ved Bradbænken (Oplæring)
1 Bolteslager hos Mester Petersen
1 ved Saxebukken paa Nyholm
1 hos Forvalter Hansen
1 hos Murermesteren
1 hos Brolæggere og Stenslagere
1 ved Takkellagehuset
1 til at hente og bringe Nøglerne

Baadsmænd og Dagvagter samt »andre stadige Stæder« ved Kongebaade og Jagter:

1 ved Jagten VILDANDEN
1 ved Zisternen RAVNEN
1 ved Zisternen REGNBUEN
1 i Galeasen ST. ANDREAS
1 i Defensionsskibet MANDALL
1 i Defensionsskibet GRIMSTADT
1 ved Bradbænken (Oplæring)
1 ved Pumpningen
1 ved Pælebukkeren
1 ved Bradbænken

	Tøjhuskompagnie.	
	Overkanoner	Kanone
Materialboden, Christianshavn	—	1
Dagvagter paa Arsenalet	—	—
Kammeret	—	—
Artilleri Takkelloftet	1	—
Bøssemagerværkstedet	—	—
Christiansholm	—	—
Artilleriskolen	3	1
Laboratoriearbejder	1	—
Vagt paa Dækkede Vej	—	—
Vagt ved Krudttaarne, Amager	—	—
Christian VI.s Batteri	1	—
Ved Krudttaarnsvejen i Dragør, den derboende Overkanoner	1	—
Vagt paa Batteriet Trekroner	—	—
Vagt paa Lynetten	—	—
At forrette Tjeneste ved Tøjhuset	38	89
Vagthuset paa Amager	—	1
Løbere ved 8. Arbejdscompagni	—	—
	45	92

SOM DEN 28. FEBRUAR 1803 VAR FORDELT PAA »STADIGE STÆDER«

Matroskorpset

3. Division

1 i den Kgl. Chalup og Regnskabsfører ved Kronprinsens Lystfregat og Højstsammes Vagtsbaad
1 i Orlogsskibet ODIN
1 i Orlogsskibet KRONPRINSESSE MARIA
1 i Orlogsskibet DITMARSKEN
1 i Orlogsskibet MARS
1 i Fregatten FREJA
1 i Fregatten ÆREN
1 i Fregatten FYLLA
1 i Briggen SARPEN
1 i Chebequen LINDORMEN
1 i Stykprammen AGGERSHUUS
1 i Jagten SØE ORMEN
1 i Gamle Fregatten PERLEN
1 ved Flaadens Pumpning
1 i Søe-Baggen Nr. 4
1 ved Bradbænken
1 Bolteslager hos Mester Fugelsang

4. Division

1 ved Søkadetakademiet
1 i Orlogsskibet JUSTITIA
1 i Orlogsskibet KRONPRINS FREDERIK
1 i Orlogsskibet NORDSTJERNEN
1 i Orlogsskibet DANNEMARK
1 i Orlogsskibet NORGE
1 i Fregatten NAJADEN
1 i Fregatten TRITON
1 i Fregatten EYDEREN
1 i Fregatten ST. THOMAS
1 i Briggen GLOMMEN
1 i Briggen NIDELVEN
1 i Cutterbrig FLYVENDE FISK
1 i Skonnerten ØRNEN
1 ved Oprydningen
1 ved Opmudringskommissionen
1 i Muddermaskine Nr. 2
1 i Muddermaskine Nr. 4
3 ved Bradbænken
1 Bolteslager hos Mester Paaske
1 Bolteslager hos Mester Fugelsang
1 paa Materialboden
1 paa Toldboden

Baadsmænd og Dagvagter samt »andre stadige Stæder« ved Kongebaade og Jagter:

1 i Jagten MAKRELEN
1 i Defensionsskibet BESKIERMEREN
1 i Defensionsskibet STAVANGER
1 Opsigt med Vægterne paa Gammelholm
2 ved Bradbænken
1 ved Bradbænken (Oplæring)
1 i Jagten EGELYKKE
1 ved Chalupskuret
1 Bolteslager hos Mester Nexøe
1 hos Murermesteren
1 ved Bradbænken
1 ved Bradbænken (Oplæring)

1. Division		*2. Division*		*3. Division*		*4. Division*	
Underk.	Const.	Underk.	Const.	Underk.	Const.	Underk.	Const.
—	—	—	—	—	—	—	1
—	1	—	2	—	1	—	1
—	5	—	10	—	7	—	2
—	5	—	5	—	2	—	—
—	—	—	—	—	1	—	1
—	4	—	2	—	6	—	8
9	16	7	5	6	13	8	6
1	4	—	5	1	1	—	2
—	—	—	4	—	4	—	8
—	5	1	6	2	6	1	7
—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	1	—	—	—
—	—	1	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
—	2	—	2	—	2	—	2
10	42	9	41	10	43	9	38

Fra 1809 til 1816 skiftede personellets inddeling i divisionerne ialt 5 gange:

I 1809 var der 4 divisioner à 2 artilleri- og 6 matroskompagnier.	
I 1811 var der 4 divisioner à 2 artilleri- og 5 matroskompagnier.	
I 1812 var der 4 divisioner à 2 artilleri- og 4 matroskompagnier.	
I 1814 var der 4 divisioner	I 1. division var 2 artilleri- og 2 matroskompagnier.
	I 2.-4. division var 7 matroskompagnier.
I 1816 var der 2 divisioner	I 1. division var 4 matroskompagnier og alt artilleripersonel.
	I 2. division var 6 matroskompagnier.

Nyboder er så nær knyttet til underofficerernes historie, at en omtale her synes at være på sin plads.

Under kong Hans's regering var Danmarks søforsvar nået så vidt i sin udvikling, at det viste sig nødvendigt at have en flådestation i København, hvor nye orlogsskibe kunne bygges, ældre repareres, og hvor skibene kunne »ligge i Leje« [1]) samt al udrustning og ekvipering foregå. Et såkaldt orlogsværft blev derfor anlagt på *Bremerholm,* senere kaldet Gammelholm.

Til et organiseret søforsvar hørte der imidlertid også personel, og et indøvet mandskab blev derfor antaget i fast tjeneste. I begyndelsen var dette mandskab ikke talrigere, end det kunne indlogeres på selve Bremerholm, men efterhånden blev antallet forøget, og det faste mandskab kom ikke alene til at omfatte befalingsmænd, matroser og artillerister, men også håndværkere til skibenes bygning, eftersyn og ekvipering, hvorved der opstod så stor en mandskabsstyrke, at denne måtte have en egen befalingsmand, nemlig *Holmens Admiral,* den senere *Chef for Orlogsværftet.*

Til så stort mandskab var der ikke boliger på Bremerholm, og folkene fik derfor sådanne anvist i *Skipperboderne,* der blev bygget i 1618/19 og beliggende umiddelbart ved værftet på Bremerholm i Skippergade, Bådsmandsgade, Delfinstræde (senere Dybensgade), Laksestræde og Hummerstræde.

Skønt kong Christian IV. forøgede antallet af disse boliger, kunne de dog på grund af det stedse stigende behov kun afgive husrum til befalingsmænd som skippere, styrmænd og højbådsmænd. Herfra stammer muligvis navnet Skipperboderne. Da antallet af mandskabet i orlogsflådens faste tjeneste omsider blev forøget med 1500 mand, kom man i den situation ikke at have boliger til dem. På Bremerholm og i Skipperboderne var al beboelse optaget, og man måtte derfor ty til den udvej at lægge bådsmænd (matroser) og håndværkere

[1]) Denne betegnelse blev senere i overført betydning til det såkaldte Flaadens Leje, (nu Holmen).

Den danske flåde forlader i 1807 havnen for sidste gang.
(Efter maleri af Chr. Mølsted).

i kvarter hos byens borgere, det såkaldte *Borgerleje* [1]). Denne ordning medførte imidlertid store ulemper. Dels tog byens borgere nødigt mod en sådan indkvartering, dels var det uheldigt for tjenesten, at folkene boede spredt i byen, ja i mange tilfælde langt fra værftet. Det var derfor vanskeligt ved påkommende hændelser at få dem samlet, når der var brug for dem, f. eks. i tilfælde af ildebrand o. l.

Ganske naturligt opstod tanken at opføre boliger for det faste mandskab, og kong Christian IV. skred derfor fra tanke til handling, idet rigsrådet tiltrådte planen om Nyboders opførelse som våninger for *Holmens faste Stok*. I 1631 påbegyndtes bygningen af 24 dobbeltlænger omfattende ialt 620 husnumre på et areal, der dengang lå udenfor den egentlige by, men dog ikke fjernt fra Bremerholm. Huslængerne lå som parallelle gader mellem Store Kongensgade og Rigensgade og strakte sig fra Klerkegade til Elefantgade, den nuværende Suensonsgade.

Der blev ført nøje kontrol med, at der i våningerne ikke boede uberettigede personer, for den 2. okober 1645 udstedtes der befaling om, »at Huussøgning skal ske hver Mikkelsdag i Baadsmandsboderne inden- og udenbys (Skipperboderne og Nyboder), da kun de, som tjene Kongen maa bo der« [2]).

Kong Christian den IV.s Nyboder stod i ca. 100 år uden at blive forøget. Den del af Nyboder, der ligger nordligst, er opført under kong Frederik V.s og Christian VII.s regeringstid, delvis for et fond, der tilvejebragtes ved tilbageholdelse af mandskabets kvartergodtgørelse. Byggeriet fuldførtes omkring 1795 under kong Christian VII.

I 1659 måtte Nyboder se sin eksistens som boliger for Holmens faste Stok truet på forskellig måde. Under Københavns belejring tillod de hollandske soldater sig den voldshandling uden videre at nedbryde en længe af husene. Soldaterne solgte siden tømmeret og stenene til lysthavende. I maj samme år måtte alle bådsmændene og tøjhusfolkene flytte ud af deres huse i Elefantgade [3]) for at give plads til kongens drabanter. Fem huse mellem Salviegade [4]) og Balsamgade [5]) blev solgt til en bager, der havde fået eneret som sådan og tillige at være brygger i Nyboder.

Mere omfattende var salget af Skipperboderne i 1694. De blev solgt ved auktion for at betale noget af den gæld - et beløb på 277.000 rdl. - som staten skyldte 14-15 skibsofficerer, 1 fiskal, 1 præst, 1 læge, 3-4 skrivere, 5 mestre

---

[1]) Borgerleje var en art indkvartering hos byens borgere, som ingenlunde yndede denne foranstaltning, men måtte finde sig i den, »efterdi København var det fornemste Sted, hvor Kongen havde sine Orlogsskibes Udredning, og for den Lejlighed maatte forskrive og forordne fra andre Stader de Folk, som Behov gjordes til samme Skibe og andet Brug«.
H. D. Lind: Nyboder og dets Beboere.

[2]) Tidsskriftet Museum 1892. H. D. Lind: En liden Bremerholms Krønike 1596-1648.

[3]) Elefantgade: nuværende Suensonsgade mellem Kronprinsessegade og Borgergade.

[4]) Salviegade: nuværende St. Paulsgade mellem Rigensgade og Kronprinsessegade.

[5]) Balsamgade: nuværende Olfert Fischersgade mellem Rigensgade og Kronprinsessegade.

og en overskipper foruden en del skippere og andre funktionærer. I anledning af disse salg resolverede kongen, at selv om køberne ikke var i søetatens tjeneste, skulle de dog holde Holmens kirke for deres rette sognekirke, lige såvel som alle de, der havde høje og »nedrige« bestillinger i flåden, hvor de end boede i byen.

I februar 1721 nedsattes en kommission med det formål at fordele lejlighederne i Nyboder til de forskellige afdelinger mere rationelt end tidligere. En kgl. befaling lød på, at Nyboder »ganske skulde ryddeliggøres« til førstkommende påske, lejlighederne skulle derefter fordeles på ny måde, og alle skulle flytte, men de afskedigede (pensionisterne) skulle helt og for stedse fraflytte Nyboder. Dette vakte stor bekymring hos sidstnævnte beboere, og de indsendte derfor ansøgninger, hvori de fremstillede deres pinlige stilling: »De havde voren ude i Byen« og forgæves søgt hus, men kunne intet få, da flyttedagen var nær. De bad derfor om, »at de tilstundende Sommer for det første dog for Guds Skyld maatte bebo«. Kongen resolverede herefter, at kun de, der ikke kunne skaffe lejlighed i byen til påske, måtte blive til Mikkelsdag. Nyboder inddeltes derefter i »divisioner«, 100 hele huse uddeltes til tømmermændene, 57 til Holmens kompagni, og resten ialt 428 til fordeling mellem de øvrige divisioners personel.

Selv om staten gav forskellige emolumenter i form af fri bolig, kost og delvis mundering, var den kontante løn, som tidligere anført, så beskeden, at fattigdommen i høj grad havde til huse i de små Nyboderhjem.

Det var derfor nødvendigt for underklasserne at søge forskellige bierhverv for at klare gæld og andre forpligtelser, ja for overhovedet at kunne forsørge familien. En del af skipperne tjente lidt ved at holde øludsalg o. l. på Holmen, medens de laverestillede befalingsmænd og det menige mandskab måtte bjerge så meget til føden som muligt, enten ved i fritiden at »sjoue« [1]) på de private skibsværfter og pladser, eller f. eks. om vinteren at forsøge fiskefangst på isen eller hjælpe til med at ise skibene ind og ud af havnen.

For at skaffe det dårligt lønnede mandskab ekstra indtægter, blev det tilladt Nyboderfolkets koner at sælge varer »som til den daglige Husholdning behøves«, nemlig al slags fisk, friske eller tørre, og alle slags frugter: citroner, kastanier, grønne urter o. l. De skulle dog være forsynede med attester fra deres mænds chefer og approberet af magistraten. Desuden skulle de udråbe det, de havde at sælge, og »ei fordriste sig til ukaldet at gaa ind i Folks Huse«.

Nyboders beboere synes dengang ikke at have været særlig estimerede af autoriteterne. Beboernes derangerede klædedragt og den undertiden noget hensynsløse opførsel de udviste på offentlige steder har sikkert været årsagen til, at det i 1747 blev dem forbudt at komme i Frederiksberg have, og at Københavns Kommandantskab i 1750 forbød dem at betræde voldene, som efter sigende led under »Pøblens« ødelæggelser. Hertil kom yderligere, at det i 1757

[1]) Arbejde i dagleje i modsætning til de uge- eller månedslønnede.

blev påbudt, at folkene med koner og børn »ikke maatte lade sig se om Søndagen ved Broerne og Bommene udenfor Stadens Porte før Aftensangs Tider«. Disse forbud måtte slukke enhver gnist af æresfølelse hos Nyboderfolket, for det stod dem klart, at øvrigheden satte dem lavere end den laveste københavnske almue.

De fik dog i 1791 atter tilladelse til at spadsere på voldene, og ved parolbefaling af 7. maj 1810 blev det bestemt, at de af det militære mandskab af begge etater, som ville spadsere i Rosenborgs og Frederiksbergs haver skulle være iført deres uniform.

I 1813 gik den danske stat bankerot. Pengenes synkende værdi havde forlængst frembragt en håbløs forvirring i samtlige pengeomsætninger med nedskrivninger og talrige standsninger af udbetalinger.

Dette havde også en skæbnesvanger indflydelse for søetaten, hvor det forhåndenværende materiel var i forfald, ligesom personellets ånd og moralske indstilling lod meget tilbage at ønske ved de senere års »Sørøverliv«. Enkelte havde tjent store prisepenge, men de blev hurtigt sat over styr, kun de færreste havde været fornuftige og lægge lidt til side for at klare sig gennem de trange tider, som først skulle blive bedre omkring 1830.

Da kurantmønten i 1813 måtte vige for rigsmønten sank alle gagers oprindelige beløb henved 40 %, og Nyboderfolket måtte ligesom alle, der havde fast løn, bære deres andel af tabet ved pengenes synkende værdi. Priserne på levnedsmidlerne steg i en uhyggelig grad, og smalhans bankede som så ofte før også på døren i de fleste Nyboderhjem. Rede penge sås næsten aldrig mere, idet regeringen havde udstedt papirspenge uden tilsvarende sølvværdi. Ganske vist fik søetatens mandskab kosten, men hele familien kunne jo ikke leve af den. Det stod i det hele taget sørgeligt til, og demoralisationen i de år greb derfor om sig på en foruroligende måde. Kaperlivet skabte efterlignere på landjorden, hvor tyverierne tiltog i en uhyggelig grad, og blev gerningsmændene grebet på fersk gerning, vankede der hårde straffe, og man forstår, at det var strenge tider for Nyboderfolket, der kæmpede for at klare dagen og vejen.

I Nyboders tidligste tid var den øverste myndighed i det lille maritime samfund en inspektør, men fra 1816 blev der ansat en militær kommandant, en søofficer, med en udstrakt myndighed, der efterhånden bragte mere ordnede forhold for Nyboders befolkning.

I et cirkulære af 18. juni 1816 blev der givet følgende bestemmelser for ret til at bo i Nyboder:

»For at Vedkommende nøjagtig kunde iagttage, at ingen Uberettigede opholde sig end ikke en Nat i de Nyboder Huuse tiener følgende til Regel og Efterlevelse.

De til at Boe i Nyboder berettigede ere:

a. De i fast Tieneste staaende, som af Collegium have faaet Huusbreve; til deres Familie henhører ikkun deres Koner og ugivte Børn, samt Tieneste-Tyende

og endelig de Enkelte Koner, som holde Huus for Nogen eller Oppasser Etatens Mandskabs Børn.
b. De ellers i Tienesten værende, saavel ugivte som givte Mænd med Deres Familie, og ligeledes de hos dem tienende Personer.
c. Endvidere samtlige i Etaten ved Divisionerne og Haandværkerstokken placerede Opløbere og Drenge m. fl.
d. Søe-Etatens Pensionister og Almisselemmer, item Deres Koner og ugivte Børn.
e. De Enker og Børn efter Afdøde, som have staaet i fast Nr. ved Etaten, om de formedelst kunne ernære sig paa en god og lovlig samt efter forhen bekiendtgiorte Anordninger, overensstemmende Maade, end ikke have Almisse af Qvæsthuuset.
f. Styrmænd og Enroullerede Matroser, som til Orlogs- eller Krigs-Skibene ere udskrevne eller paa samme forrette Tieneste, med Deres Koner og Børn.
g. Pleyebørn fra »Accouchement« eller Qvæsthuuset m. fl.
h. De Børn som ere eller anden af Ædelmodighed maatte have antaget sig som Deres egne Børn.
i. De Etaten uvedkommende, som vi have tilladt eller maatte tillade at logere i Nyboder.

Som Følge af Ovenmeldte og for at indføre en god Orden, bliver altsaa de til at bo i Nyboder uberettigede:
1. Alle Etaten uvedkommende som ikke i Medfør af ovenmeldte Poster dertil have Tilladelse.
2. Alle Etaten uvedkommende, naar deres Ophold i Huusstand skeer uden forudgaaende Samtykke af Compagni- og Divisionscheferne eller Holmens Over-Ekvipagemester.
3. Enroullerede Matroser som ikke ere udskrevne eller forrette Tieneste paa de kongelige Skibe, og de af Tienesten (fordi de ikke ville Capitulere) demitterede, samt andre formedels Liderlighed og slet Opførsel udsatte Folk, naar de ikke have Understøttelse af Qvæsthuuset.
4. Koner som lovlig er separerede fra deres Mænd, naar de ikke maatte være de skyldige Personer.
5. Søe-Etatens Familier og andre, som maatte holde i Nyboder formeente Værksteder, eller holde Krohuuse, samt drive anden formeent Handel«.

Endnu i årene op til 1840 lå byen København hovedsageligt indenfor voldene. Gaderne var snævre med toppede brosten og meget snavs og som følge deraf dårlig luft. Rendestenene svømmede over, for kloaker fandtes ikke, og når varmen lå tungt over byen, bredte der sig ofte en ulidelig stank. København var sørgelig berømt for sine snavsede gader. I den henseende dannede Nyboder ingen undtagelse.

Bebyggelsen i den indre by var uhyggeligt sammenpresset, det gjaldt især Nyboders nabo Adelgadekvarteret, der var stærkt overbefolket. Helhedsindtrykket var uendelig fattigt, både når man så husene og folk på gaden, og dog var København med sine 120.000 indbyggere efter datidens begreber en stor by.

Uden tvivl var der større forskel mellem fattig og rig end i vor tid, især hvad klædedragt, levevis og boliger angik. Man har med rette skildret byen på det tidspunkt som et helvede af fattigdom, råhed og snavs.

Store epidemier ramte med få års mellemrum København. »I 1619 døde mange Baadsmænd af Pest, hvorfor Kongen behøver et Antal i deres Sted. I Bremerholms Port var der blevet uddelt Akvavit til Baadsfolket som Antidotum i denne skrøbelige Tid« [1]).

I 1711 hærgede pesten atter København. Den frygtelige sygdom bredte sig med rivende hast og bortrev 22.000 mennesker eller ca. en trediedel af byens befolkning. Den sidste koleraepidemi hærgede København i 1853. Værst gik det udover det tæt befolkede Adelgadekvarter og blottede her de frygteligste vilkår, hvorunder de lavere samfundsklasser levede i deres usle boliger. Nogle søgte at dulme deres angst ved spiritus, andre flygtede i rædsel ud af byen, medens andre af frygt slæbte ligene ud på den åbne gade, hvor de opsamledes af patruljer. Epidemien krævede ialt 4700 menneskeliv.

Under den sidste epidemi var det kommet de maritime myndigheder for øre, at sergenterne mod klækkelige renter lånte Nyboders beboere penge eller på anden måde lod sig bestikke, f. eks. ved fordelingen af boliger i Nyboder. Myndighederne agtede derfor at sætte alt ind på, at komme dette uvæsen tillivs og forlangte, at sergenterne skulle afgive erklæring på tro og love, om de havde penge tilgode hos mandskabet. Samtlige sergenter erklærede uden at blinke, at de *ikke* havde udlånt penge til nogen og ejheller på anden måde havde tilgodehavende hos Nyboders beboere. Da dette derefter blev kundgjort for samtlige underofficerer og mandskabet, var der mange af disse, der stiltiende glædede sig over, at der her var sat en stopper for de ikke særlig afholdte sergenters smartness.

Disse ulovlige transaktioner synes dog ikke helt at være ophørt, for i 1857 sendte marineministeriet en skrivelse til kommandanten i Nyboder, hvorefter det påny indskærpedes samtlige overbetjente og betjente, »at det er dem aldeles forbudt at udlaane Penge eller give Forskud til Nogensomhelst af Søe-Etatens faste Mandskab, og at fremtidige Overtrædelser af dette Forbud, ligesom ogsaa ethvert andet Forhold, der i nogen Henseende gaaer ud paa at skaffe sig Fordel af Mandskabet, vil have den Skyldiges øjeblikkelige Afskedigelse til Følge«. Dette hjalp, og siden hørte man ikke mere af den art.

I henhold til før omtalte bestemmelser om ordenens opretholdelse i Nyboder af 18. juni 1816 blev ved en inspektion en af Holmens folk i 1848 om

[1]) H. D. Lind: »En liden Bremerholms Krønike«. Tidsskriftet Museum 1892.

aftenen kl. 11.30 bragt hen i vagten og holdtes arresteret her til kl. 4 morgen, fordi han havde »indlogeret sig« hos en i Løvegade boende enke.

Medens lønningsudbetalinger m. v. hidtil havde fundet sted ved divisionerne, blev underklassernes lønninger, afregning, mundering og fordeling af boliger underlagt Nyboders kommandant, der samtidig fik tillagt jurisdiktionsmyndighed i alle sager, der vedrørte ordenens overholdelse i Nyboder. Det sidste har sikkert været den største og vanskeligste opgave for kommandanten og krævet megen tid. Stillingerne som sergenter og løbere ophævedes, og de fik ansættelse henholdsvis som overbetjente og betjente i Nyboder.

Nyboder beholdt sin fulde udstrækning indtil midten af det 19. århundrede, på hvilket tidspunkt der begyndte en »evakuering« [1]).

I januar 1851 fik finansministeriet et andragende fra en grosserer Lorentzen om at erholde byggegrunde i Nyboder til købs for her at opføre huse til boliger for 150-200 familier. Der blev indledet forhandlinger med marineministeriet, som forlangte spørgsmålet om afhændelse af nogen del af Nyboder udsat, indtil en påtænkt omorganisation af marinens mandskab var iværksat.

Den 30. oktober 1852 så marineministeriet sig i stand til at meddele finansministeriet, at man fra april 1853 ville kunne »evakuere og lade afhænde« den del af Nyboder, der begrænsedes af Store Kongensgade, Nygade (nuv. Gernersgade), Borgergade og Bryggerens Længe (nuv. Olfert Fischersgade) eller ialt 3 karreer omfattende Kattegade (nu bebygget) og Pindsvinegade (nuv. St. Paulsgade) og indeholdende 71 huse samt en tomt. I marts 1853 blev der af marineministeriet afholdt auktion over disse karreer, og i april blev det højeste bud approberet »efter dertil indhentet allerhøjeste Bemyndigelse«. Det mandskab i søværnets tjeneste, der på grund af flytningen kom til at lide tab, erholdt en godtgørelse, der udrededes af den ved salget indkomne sum, og marineministeriet indeholdt til dette øjemed 8000 rdl. af salgssummen, der forøvrigt indgik i statskassen.

Den 28. januar 1861 meddelte marineministeriet finansministeriet, at to af Nyboders længer mellem Kaninlængen (nuv. Fredericiagade), Borgergade og Hindegade ville blive evakuerede til april flyttedag og kunne til den tid med tilhørende grundstykke afhændes til fordel for statskassen.

På samme måde afstod marinen:

I 1862 to husrækker mellem Løvegade og Hjortelængen (nuv. Klerkegade).

I 1863 fire husrækker mellem Tulipangade (nuv. Suensonsgade) og Timiansgade samt mellem denne gade og Meriansgade (nuv. Gernersgade).

I 1864 grundene mellem Meriansgade og Krusemyntegade.

I 1865 grundene i Krusemyntegade og Salviegade (nuv. St. Paulsgade) samt den vestlige ende af længerne i Elefantgade (Suensonsgade) og Haregade.

---

[1]) Uddrag af »Forslag til Lov om Opførelse af Boliger for Søværnet på Orlogsværftets Grund« af 19. februar 1902.

I 1865 blev der nedsat en kommission til drøftelse af en af professor Meldahl udkastet plan til indskrænkning af Nyboders areal, og i løbet af de påfølgende 15 år fandt der afståelser sted, indtil Nyboder fik sit nuværende omfang, bl. a. blev i 1872 det areal afgivet, som nu indtages af St. Pauls Kirke med kirkeplads, og i 1878 blev den nyanlagte del af Adelgade ved nedrivning af et stykke af længerne mellem Bjørnegade (nuv. Fredericiagade) og Ulvegade (nuv. Olfert Fischersgade) forlænget til St. Pauls Kirkeplads.

Parti fra Nyboder med Reberbanen
og Dronningens Mølle.

Ved reduktionen af personel i 1816 bibeholdt søetaten en underofficer, hvis stilling gør krav på nærmere omtale, nemlig den tidligere kompagnisergent - almindeligvis benævnt sergenten - der for en underbefalingsmand at være havde en højtbetroet post.

Da sergenten skulle repræsentere de kommanderende officerer i divisionerne overfor mandskabet, tillagdes der ham ikke alene en vis myndighed, men han afsondredes også fra de gemene, ikke alene fra de menige, men også fra »hans standsfæller«, underofficererne.

Han var så fin, at han alene af alle underofficerer bar trekantet hat med guldkrampe. Han havde oprindelig en noget større gage end de højeste underofficersgrader, han alene kunne indgå ægteskab uden at erlægge konsumtionsskat [1]), og han kunne om aftenen efter tapto vise sig på Nyboders gader uden at være forsynet med passerseddel, hvilket som omtalt ikke var tilladt underofficerer og mandskab. Han havde så mange betroede hverv, at man uvilkårlig synes, at der ikke måtte blive meget at varetage for hans foresatte.

Han havde uindskrænket ret til at visitere i husene og til at hindre forefaldende »kiv, klammeri og ryggesløshed«. Mandskabsrullen og kompagniets journal førte han også, ligesom han hver morgen foretog mønstring af mandskabet, og gjaldt det avancementer, da var han selvskreven, fortrolig rådgiver for kompagnichefen. Endvidere førte han tilsyn med de syge og lægernes pligtfølelse! - samt kontrollerede børnenes skolegang.

[1]) Den 24. dec. 1766 fritoges sergenterne ved giftermål for at erlægge den befalede Consumtions-Afgift af 4 rdl. til Staden Københavns Kæmnerkasse.

Den almægtige sergent - sådan følte han det i egen bevidsthed - uddelte klædningsstykker, og han var derfor ikke utilbøjelig til for gode ord og betaling at hjælpe en ung forfængelig constabel til en uniform, der sad godt. Følgelig anså man det for en fordel at stå sig godt med sergenten. Han udbetalte lønninger og gav eventuelt, men altid mod høj rente, forskud.

Tappenstreg i Nyboder.

Det var sergenten på det strengeste forbudt »at have Samkvæmme med de øvrige Beboere i Nyboder, for at der ikke skulde opstaa Gemeenskab mellem ham og dem«.

Stillingen som sergent synes at have været meget eftertragtet, hvilket fremgår af en karakteristisk påtegning på en ansøgning fra senere skipper Truelsen, som ønskede at komme i betragtning: »Ansøgeren ansattes 1828 ved Takkelloftet som Baadsmand paa Grund af udmærkede Anbefalinger fra Søetogterne. Ved Orden, Duelighed og Paalidelighed haver han som 1ste Takkellofts-Baadsmand i 5 Aar erhvervet sine Foresattes Agtelse og Tillid; siden Røpkes Død fungerer han som Skipper ved Takkelloftet.

Af anførte Aarsager tillader jeg mig underdanigst, dersom han ikke bliver fast Skipper ved Takkelloftet at anbefale Ansøgningen om, at han bliver ansat som Sergent ved Divisionscomp.«

Vedrørende prisepengenes fordeling ved opbringelse af skibe fastsattes der i 1809 regler for tildelingen, som for underofficerernes vedkommende skulle finde sted i rækkefølgen: Overkanoner, højbådsmand, overstyrmand, overtømmermand, kanoner, skibmand, understyrmand, underkanoner, bådsmandsmath, qvartermester, constabel og sergent. »Er nogen i Actionen blevet qvæstet, da nyder han en Fjerdedel mere, er han bleven lemlæstet, da en halv Gang mere, men er nogen bleven dræbt, da nyder hans Enke eller Arvinger dobbelt saa meget, som hans Portioner beløber sig til.«

Først i 1810 indførtes *den militære hilsen,* da det tillodes officererne at hilse ved blot at lægge hånden til hatten, uden at aftage den. Senere kom dette også til at gælde underklasserne, for ifølge »Instructioner og Reglementer for Tjenesten paa de Kongelige Skibe« 1850, fremgår det, at under parade kommanderes »Ret«, når chefen kommer på dækket. »Denne Kommando gentages af hver Officer, saa snart Chefen kommer til hans Bakker, hvorefter alle Mand skal hilse ved at føre *venstre* Haand op til Hatten, indtil Chefen er passeret«.

Ifølge et nyt uniformsreglement i 1812 bestemtes det af sparehensyn, at såvel officererne som ældste grad af underofficererne skulle aflægge epauletterne. De to ældste underofficersgrader skulle have kjole med ankerknapper, øvrige underofficerer jakke med skøder og de menige korte trøjer. For alle underofficerer og menige reglementeredes runde hatte med skilt og emblem, der for artilleriets vedkommende bestod af to korslagte kanoner og for matroskorpset et anker. Distinktionerne var for overkanonerer og højbådsmænd et blindt knaphul med udsyning på hver side af den opstående krave. Kanonerer, skibmænd, underkanonerer og bådsmandsmather havde to gule uldbånd i vinkel over ærmeopslagene, constabler og qvartermestre een gul uldsnor i vinkel på hvert ærme. *Det var således første gang underofficererne fik ærmedistinktioner.* Desuden reglementeredes der for hver mand en klædestrøje og et par sejldugsbenklæder af grå farve samt en kasket til arbejdsbrug. De to ældste underofficersgrader havde på den runde hat sort kokarde [1]), der først i 1844 erstattedes af den nuværende rød-hvide nationalkokarde. Drengene skulle fortsat bære huer.

Overkanonerer og højbådsmænd skulle bære pantalons: snævre benklæder, der blev båret i forbindelse med langskaftede støvler, øvrige underofficerer havde lange benklæder og sko.

4 år senere ændredes uniformerne igen, bl. a. erstattedes pantalons af vide benklæder, og de to ældste underofficersgrader fik en ny blå uniform med opslag og opstående krave, hvert 5. år fik de en kappe af gråt stof, og den øvrige mundering hvert 2. år. De øvrige underofficerer fik kun nyt tøj hvert

[1]) Ved befaling i 1783: »afskaffedes Officerernes Galloner undtagen paa Hattene, paa hvilke alle i virkelig Tjeneste værende Officierer og Cadetter skulde have en med guul Kant forsynet rød Kokarde«, som den 18. juni 1784 forandredes til sort.
H. G. Garde: Efterretninger om den danske og norske Sømagt, bind 4.

3. år og tillige en arbejdsklædning hvert 2. år. I 1819 fik drengene blå trøjer og sejldugsbenklæder og året efter runde hatte.

Det grå klæde blev i 1819 erstattet af blåt, en farve der siden er bibeholdt i flåden.

Da de foregående trange år nogenlunde var bragt til afslutning, hvad angik indskrænkningernes form og størrelse, kunne søetaten ved kgl. reskript af 22. januar 1816 arbejde videre efter et bestemt fastlagt program. Afgangen i underofficersstanden og blandt det faste mandskab var efterhånden ringe, idet der allerede i 1811 havde fundet en reduktion sted indenfor divisionerne. Man benyttede dengang lejligheden til at skille sig af med enkelte uheldige elementer af det faste mandskab, og denne sanering har sikkert også været påkrævet.

Nedenstående oversigt viser personellets størrelse og lønninger i 1816, og for første gang ses lønningerne at være ens for artilleri- og matrosunderofficererne af samme grad:

16 overkanonerer	12 højbådsmænd	à	130 rdl. årlig
1 sergent	1 sergent		130 rdl. årlig
20 kanonerer	12 skibmænd	à	98 rdl. årlig
24 underkanonerer	16 bådsmandsmather	à	74 rdl. årlig
1 løber	1 løber		74 rdl. årlig
60 helbefarne constabler	60 helbefarne matroser	à	56 rdl. årlig
60 halvbefarne constabler	60 halvbefarne matroser	à	50 rdl. årlig
25 lærlinge	25 lærlinge	à	32 rdl. årlig
1 gymnastiklærer var lønnet som kanoner med			98 rdl. årlig

I lønningen var medregnet kvarterpenge, der for ældste underofficersgrad var 16 rdl. og for de øvrige 8 rdl. om året.

Om *Løberen* hedder det i kong Frederik V.s Krigsartikelbrev for Landtjenesten i Søe-Etaten § 161: »Han udvælges blandt Matroserne af Compagnie-Chefen til at assistere Sergeanten udi de ved Compagniet forefaldende Forretninger, og derfor skal dertil udvælges en skikkelig, ædruelig, ordentlig, sindig og uegennyttig Karl, og skal samme beflitte sig paa, stadig at opføre sig saa, at han beholder den samme Caracter, som foraarsagede, at ham den Forretning blev anbetroed«.

Ligesom søartilleriet, der allerede i 1755 havde oprettet en »ligkasse«, blev der den 5. februar 1817 for »Søe-Etatens 1. og 2. Divisions Embedsmænd og Underofficierer« givet kongelig konfirmation på oprettelse af en ligkasse - den såkaldte Ankerøens Ligkasse - for mestre, mestersvende, skippere, højbådsmænd, qvartermænd, sergenter, skibmænd, formænd, bådsmandsmather, underofficerer ved arbejdskompagnierne og løbere ved de to divisioner.

Enhver, der blev udnævnt til underofficer, var efter bestemmelsen forpligtet til at indtræde i ligkassen som interessent, hvad enten han var gift eller

ikke, mod at betale 2 rigsdaler sølvværdi i indskud og 1 rigsmark om måneden i kontingent.

Begravelseshjælpen var fastsat til 20 rdl.

Takkelmesteren (ekvipagemesteren) var direktør for ligkassen, og i bestyrelsen var der af 1. division: 2 skippere, 1 højbådsmand, 1 sergent, 1 skibmand og 1 bådsmandsmath, og af 2. division: 2 mestre, 1 mestersvend, 1 qvartermand, 1 sergent og 1 formand.

Mod en årlig betaling af 1 mark for hvert medlem og 8 skilling for en enke ansattes en højbådsmand som kasserer, og fordelingen til bestyrelsesmedlemmerne af kassens 6 nøgler var ordnet således, at mestre og skippere havde nøglerne til 3 faste indvendige låse, og de 3 øvrige bestyrelsesmedlemmer af lavere charge var i besiddelse af nøglerne til 3 udvendige taskelåse. Samtlige indehavere af nøglerne skulle således være til stede for overhovedet at kunne åbne kassen.

Det fremgår af ligkassens medlemsfortegnelse, at der af 1. divisions 3 kompagnier var følgende medlemmer: 3 skippere, 9 højbådsmænd, 4 skibmænd, 10 bådsmandsmather, 3 sergenter, 1 justitssergent, 3 vægterunderofficerer, 1 løber og 15 underofficerer af arbejdskompagnierne.

Samtlige medlemmer fra 2. division hørte til håndværkerstokken.

I 1828 og 1846 var fondet vokset til henholdsvis 3500 rdl. og 6000 rdl., og begravelseshjælpen fastsattes herefter til henholdsvis 30 og 40 rdl. Endvidere kunne der fra 1851 efter visse regler udbetales årlige understøttelser i portioner varierende fra 4 til 12 rdl. til de ældste, trængende medlemmer.

Ved overgangen til nyere tider havde der været tegn til en bedring af underofficersstandens kår. Havde de økonomiske forhold været slette, så var der dog kommet en lille lysning, men dette kunne ikke siges om deres sociale stilling, som nærmest måtte betegnes som værende ringe, men måske har underofficerernes beskedenhed delvis været skyld deri, for tilsyneladende stræbte de ikke selv efter at søge forholdene forbedret. Således havde de i slutningen af det 18. århundrede kun en eneste interesse udover den daglige tjeneste, og det var at komme standsmæssigt i jorden.

Det fremgår af søartilleriets ligkasses bestemmelser, at det var et stort og »pragtfuldt ceremoniel«, der blev iværksat, når et medlem skulle begraves, for der skulle være både marskaller, vagter og underofficerer, der skulle bære eller følge kisten. De skulle møde i fuld paradeuniform udenfor huset, og »så længe liget lå«, var der vagt udenfor huset. Det synes mærkeligt, at folk, der hele livet igennem havde haft det fattigt og usselt, ja mangen gang led nød, sparede og spinkede, kun havde tanker for »at komme ordentligt i jorden til deres sidste hvilested«, for »det synes jeg dog nok, jeg er værd«, sagde en om sig selv.

Efter begravelsens store ceremoniel samledes hele følget bagefter i Nyboder, hvor man mindedes den afdøde. Denne sidste akt er næppe foregået i stilhed, for dagen efter kunne man ikke undgå at se, fra hvilket hus jordfæstelsen havde

fundet sted, for dér manglede vinduesskodderne, - dem havde man brugt til at bære følget hjem på! Undertiden anvendtes disse skodder dog også til at lægge over rendestenene, der var dybe og oftest fyldt med vand, for kloaker fandtes ikke.

Avancementerne i artilleri- og matroskorpsene har som før omtalt gennem tiderne været meget varierende, nogle havde en hurtig og sikker karriere i kraft af dygtighed, andre på grund af gode avancementsforhold, men til gengæld var der nogle, der trods flid og påpasselighed aldrig nåede den topstilling, de drømte om, da de som unge indtrådte i tjenesten. Der er foran redegjort for Raagaards avancement, fra han i 1806 kom ind som rugdreng, og det må siges at være ganske pænt, at han blev overkanoner i en alder af 45 år.

En rugdreng.

Her skal som modsætning gives et kortfattet uddrag af en dagbog [1]) skrevet af en underkanoner, der trods flid og stræben aldrig opnåede højere avancement. Dagbogen giver også et dystert billede af den fattigdom og de trange kår, hvorunder der levedes i Nyboder for blot godt hundrede år siden.

Han blev født 1822 i Nyboder. Faderen, der var tømmermand på Holmen, var ikke hjemme om dagen, men gode mennesker tog sig af den lille Eduard, da hans moder boede hos sin broder i Brønshøj, »og det skete formodentlig efter fælles Overenskomst fra mine Forældres Side«.

Den lille dreng gik alene i hjemmet i Hjertensfrydsgade, vinteren var streng, »og der var nok en Kakkelovn, men vi havde ikke noget at putte i den. Følgen udeblev heller ikke, for jeg fik Frost i Hænder og Fødder, men der var en 80-aarig Enke, som havde en Høkerforretning ved Volden, og hun havde set min daarlige Forfatning. Hun tilbød, at jeg gerne maatte komme hver Dag hele Dagen hos hende, men om Natten maatte jeg ikke blive der. Hos hende havde jeg min gode Pleje, hun vaskede mine Hænder og Fødder, kom Salve paa rent Linned og gav mig rent paa hver Dag, saa at jeg efter 6 Ugers Forløb var rask og kunde springe omkring«.

Seks år gammel kom han i Svanegades skole, hvor han daglig undervistes fra kl. 8-12 og det følgende år tillige fra kl. 13-16. Otte år gammel kom han i 3. kl. i *Holmens drengeskole* som *rugdreng* og fik som sådan hver 4. uge 2½ skæppe rug udleveret fra Proviantgården. Undervisningen omfattede det gamle og ny testamente, »som skulde læres udenad«, hoved- og tavleregning, skrivning, diktat, gymnastik og svømning. Af mundering fik han udleveret 1 blå

[1]) Eduard Nikolaj Jensen: »Livet i Nyboder og ombord i Flaadens Skibe 1826-1852«, udgivet i august 1956 ved kommandørkaptajn H. F. Kiær.

klædestrøje med blanke knapper og opstående krave, 1 par hvide lærredsbenklæder, 1 par lædersko, 1 hvid lærredsskjorte, 1 par lange, hvide strømper og 1 kasket. Den første dag i hver måned måtte eleverne møde i mundering til parade for skoleinspektøren, som derefter afgav rapport til »Kommandøren for Søetatens Drengeskoler«.

10 år gammel rykkede han op i 2. kl. og var nu *kostdreng*, og som sådan fik han voksen mands kost, der hver 4. uge bestod af: 2½ skæppe rug, 8 pund salt oksekød (ved højtiderne islandsk lammekød), 5 pund salt flæsk, 4 pund smør, 2½ ottingkar byggryn og et mindre kvantum ærter. Munderingen var den samme som rugdrengenes blot med den ændring, at der nu var en knap på hver side af den opstående krave. Undervisningen var en repetition af det tidligere lærte, dog med udvidet regning samt historie.

To år senere rykkede han op i 1. kl. som *Compagnidreng* med en løn af 1 rdl. og 1 mark pr. måned. Han fik nu yderligere en messingknap på kraven af trøjen »som skulde vise vores Værdighed«. Undervisningen i regning udvidedes med »Reguladetri i hele Tal efter Cramers Regnebog, Fædrelandets Historie og begynde paa Geographi«. Med undtagelse af, at kasketten erstattedes af en blank hat, var munderingen den samme.

Imidlertid døde faderen, og Eduard kom i pleje hos en bolteslager ansat på Holmen, hvor han forblev til han var konfirmeret, »men heller ikke længere«. Han måtte i sin fritid deltage i forskelligt hjemmearbejde, »og Enden paa dette blev, at jeg maatte tage Natten til Hjælp for at lære mine Lektier. Jeg maatte laane Penge til at købe Lys for hos min Broder, og ofte laa jeg vaagen til Kl. 1 om Natten for at kunne mine Lektier, naar jeg kom i Skolen.

Den 9. Oktober 1836 blev jeg konfirmeret i Holmens Kirke. Der var 87 Konfirmander tilsammen den Dag, og Klokken blev 3 om Eftermiddagen, inden vi kunde slippe hver til sit. Mange kørte, men jeg maatte gaa baade til og fra Kirken i et dejligt Regnvejr, men da jeg kom hjem, fik jeg en stor Kop varm Kaffe med en Hvedetvebak til, og den gjorde mig godt. Om Aftenen fik jeg som sædvanlig mine 5 halve Stykker Rugbrød med Smør og Ost og 1 Glas Skillings Øl - - og dermed kunde jeg gaa i Seng«.

Han flyttede nu ind hos et gammelt ægtepar, og her skulle han foruden at aflevere sin kostration betale 1 rigsbankdaler og 3 mark månedlig, »thi jeg skulde fra Nytaar som Lærling have 2 Rbd. om Maaneden, og det gav jeg med Glæde.«

I december s. a. fik alle de udlærte drenge ordre til at møde på Gammelholms sejlmagerloft, hvor overekvipagemesteren mønstrede drengene og stak dem ud til korpsene. Eduard, der gerne ville have været tømmermand, var imidlertid bleven udstukket til artillerilærling, og han trådte nu frem og bad om at måtte blive overført til håndværkerstokken, hvortil admiralen svarede: »Nej, min Søn, bliv Du ved det, Du er kommen til. Det er bedre Vinterdage

at sidde paa en varm Skole med en pen i Haanden end at gaa ude og slide dig pukkelrygget og skævbenet«.

Han blev derefter fra 1. januar 1837 ansat som lærling, iklædtes uniform med blå klædestrøje med ankerknapper og rød krave med en lille, gul granat på hver side, højpullet blank hat og var nu forpligtet til at tjene søetaten i 20 år.

»Jeg havde det egentlig godt hos de gamle Mennesker, hvor jeg logerede, men mit Natteleje var der en Del at udsætte paa - jeg maatte tage til takke med at ligge i min Broders Arbejdsskur ude i Gaarden, (i en Træseng til at skyde sammen om Dagen), paa en Hømadras, 1 Pølle, 1 Lagen og et stort Klædestæppe, som blev lagt dobbelt og sammensat af tre- og firekantede Lapper i alle Regnbuens Farver, men det gjorde god Nytte i den strenge Vinter. Det var tillige forbudt dem, der havde Skure i Gaardene, at komme med Ild eller Lys derudi, - jeg maatte altsaa gaa i Seng i Mørke«.

Undervisningen foregik om dagen på artilleriskolen med praktiske arbejder på artilleri-takkelloftet og i rapertværkstedet. Endvidere fik han undervisning i sømandsskab på Ankerøskolen, hvor der fandtes modeller af fregatter samt et takkelbræt [1]).

Efter at han i sommeren 1837 havde gjort tjeneste på Trekroner, fik han sin første udkommando med briggen ST. CROIX til Vestindien. Den 1. januar 1839 blev Eduard Nielsen artillerilærling af I. kl. med en løn af 4 rdl. pr. måned, hvilket han syntes var en hel formue.

Af de øvrige udkommandoer havde han følgende:

1840	Korvetten DIANA
1841	Korvetten FLORA
1842	Dampskibet HEKLA
1843-44	Briggen ØRNEN
1844-45	Dampskibet HEKLA
1846	Fregatten GEFION
1847	Korvetten VALKYRIEN
1848	Fregatten THETIS
1849	Korvetten GALATHEA
1850-51	Linieskibet SKJOLD

Han beretter følgende hændelse fra GEFION: »Da Fregatten laa paa Københavns Red kom Kong Christian VIII. og Gemalinde om Bord for at tage Afsked med deres Søn, senere Kong Frederik VII., der skulde gøre Rejsen med

[1]) Undervisningsmateriale til demonstration af rejsningernes tiltakling eller aftakling i korvetter, fregatter o. l.

Fregatten til Madeira. Skansevagten, der bestod af en Underofficer fra Soldatesquen, 10 menige Soldater og 5 Søartillerister, førtes af en Søofficer, som fejlagtigt kommanderede »Præsenter Gevær« direkte fra Gevær ved Fod. Dengang skulde Geværet først skuldres, før man overgik til Stillingen præsenter Gevær. Underofficeren undlod imidlertid ikke at gøre Løjtnanten opmærksom paa Fejltagelsen, endnu medens de kongelige Herskaber stod ved Styrbords Faldreb, men prompte kom det fra Løjtnanten: »Sludder, om jeg saa befaler, at de skal ligge paa Ryggen og præsentere Gevær, saa skal de F..... gale mig gøre det«.

Desværre slutter den 146 sider trykte dagbog her, idet en tiltagende blindhed i hans livsaften afskar ham fra at fortsætte sine memoirer.

Eduard Jensen blev henholdsvis halv- og helbefaren constabel den 1. april 1841 og 1. januar 1845. I en alder af 31 år avancerede han til overconstabel, og først da han var 40 år gammel blev han underkanoner og opnåede aldrig yderligere avancement.

Han gjorde tjeneste endnu i 15 år, indtil han den 1. august 1877 blev pensioneret. Han døde i 1902 omtrent 83 år gammel.

Man får ved læsningen af dagbogen det indtryk, at han har været en helt igennem nobel personlighed, der var i besiddelse af gode menneskelige egenskaber, og når han ikke nåede højere op i graderne, skyldtes det formentlig enten dårlige avancementsforhold eller et tiltagende dårligt syn og senere påfølgende blindhed.

Matros 1837.

Apteringen i vore orlogsskibe lod endnu i midten af det forrige århundrede meget tilbage at ønske, endnu havde mandskabet ikke fået skaffeborde, kistebænke o. l. Forholdene var så ringe, at orlogskaptajn Paludan i 1842 [1]) følte sig foranlediget til, - skønt tiderne var præget af besparelser også på marinens budget, - at skrive til myndighederne med forslag om apteringsændringer på og under banjerdækket i linieskibene og fregatterne, hvilket bl. a. ville give mere lys og luft samt større plads på banjerne. Paludan skrev følgende:

»Enhver som med Agtpaagivenhed har fulgt den Opmærksomhed, de høje vedkommende i den sidste Tid har vist, for at vore Skibe i ingen Henseende skulde staa tilbage for fremmede Nationers Krigsskibe, kan ikke andet end taknemmeligen paaskønne denne Omsorg, der er saa vigtig, at alle om Bord skulde befinde sig veltilfredse. Dette opnaas saavel ved at give Officererne som Mandskabet alle de smaa Bekvemmeligheder et vel udrustet Skib kan byde.

[1]) J. H. Schultz: Den danske Marine 1814-48.

Heri har jeg fundet en Opfordring til at bidrage efter ringe Evne ved at paapege nogle Forandringer, som jeg efter at have haft den Ære at gøre Togter som Næstkommanderende med en Fregat og et Linieskib har haft Lejlighed til at erfare ville være hensigtsmæssig. Med det samme jeg behandler dette Emne, kan jeg ikke undertrykke mit Ønske om, at vore Skibe endnu i en Henseende maatte komme til at ligne fremmede, og det er, at der i Linieskibene paa begge Batterier, mellem hver Kanon blev indrettet løse Borde og Bænke, hvor Mandskabet kunde sidde ved Maaltiderne, og ikke som nu spredt paa et mange Gange fugtigt Dæk, hverken smukt at se paa eller overensstemmende med den Renlighed og Orden, man saa omhyggelig tragter efter at tilvejebringe«.

Af en apteringstegning af orlogsskibet SKJOLD, bygget 1833, ses det, at overkanoneren havde lukaf på banjerdækket agter om stb., højbådsmanden og arbejdsbådsmanden (skibmanden) havde hver sit kammer på samme dæk forude. Øvrige underofficerer havde ikke lukafer.

Ifølge et bemandingsreglement af 1835 var der i de forskellige skibstyper følgende underofficerer:

	Linieskibe	Fregatter	Korvetter	Brigger
Overkanonerer	1	-	-	-
Kanonerer	1	1	1	-
Underkanonerer	3	2	1	1
Constabler	5	3	2	1
Højbådsmænd	1	-	-	-
Skibmænd	2	1	1	-
Bådsmandsmather	5	5	3	1
Qvartermestre	7	6	5	3

De iværksatte sparebestræbelser medførte bl. a., at antallet af etatens faste mandskab skulle formindskes med 165 mand. Imidlertid bestemte kongen, at enhver af disse folk, som ved duelighed og godt forhold egnede sig dertil, kunne forvente at blive i tjenesten efter de sædvanlige regler, og at reduktionen kun skulle iværksættes, efterhånden som der indtraf vakancer, dog at avancement ikke måtte standse for dem, der skønnedes egnede til at avancere.

Den føromtalte frimåned fra 14. december til 14. januar for søetatens mandskab har tilsyneladende ikke været af det gode, især for de yngre af underklasserne, idet de på forskellig måde skejede ud til stor forargelse for byens borgere og især for de ældre befalingsmænd.

Dette har formentlig foranlediget, at premierløjtnant i flåden P. H. C. Smidth i november 1839 holdt et foredrag i Søe-Lieutenant-Selskabet over emnet: »Om Organisation af Artilleri- og Matroskorpsene i Land« [1]), der her gengives i uddrag:

[1]) Søe-Lieutenant-Selskabet, fagindeks Organisation nr. 67 (litra B. nr. 188) 1839.

»Da vi i den senere Tid har haft de sørgeligste Eksempler paa Uordener mellem vore Underofficerer, og allerede længe af Rygter har kendt betydelige Underslæb o. l. uden lovmæssig at kunne bevise dem; da vi dagligen ser den forkerte Luksus, der tager Overhaand iblandt vort Mandskab i alle dets Klasser og deraf kan slutte, at der maa andre Kilder til, end dem der er at øse af, maa det vist være et Ønske, at der kunde udvirkes til Formindskelse af et Onde, der med Tiden kan have de værste Følger. Ondet maa oprykkes med Rod, hvis der skal komme noget godt ud af det. Der tænkes først og fremmest paa Midler til at danne en bedre Stamme. Vort Mandskab har udenfor Tjenesten paa Holmen en uindskrænket Frihed, - en flittig Mand kan taale det, men andre, der har faaet en daarlig Opdragelse eller er i Besiddelse af daarlige Karakteregenskaber, gaar den forkerte Vej. Ogsaa ulykkelige Ægteskaber gør sin Indflydelse gældende, fordi man gifter sig i ung Alder. Naar man hertil føjer, at Mandskabet skammer sig ved at gaa i deres Mundering, og derfor holde Klædningsstykker af de urimeligste Sorter, at en Lærling, der skal følge Lig, lejer en Ligkappe for ikke at møde i Mundering. Hvorledes skal det hele bestaa paa en fornuftig militærisk Maade? I Frihedsmaaneden bliver en stor Del af Mandskabet »aldeles omskabt« - man kender dem ikke igen, naar de møder paa Holmen, saa afrakkede er de. De har gjort Gæld, og er som Nyboderfolk til Skræk og Rædsel i Byen.

Da Artilleri- og Matroskorpsene ikke er saa talrige, i det mindste dem, som er hjemme, saa vilde det uden større Vanskelighed kunde lade sig gøre, at alle ugifte Halvbefarne og Lærlingene af begge Korps - ialt ca. 160 Mand - blev indlogerede i en Kaserne eller om Bord i et eller flere Skibe. Da den Plads Nyboder optager er saa overmaade stor, i forhold til det Antal Logementer den afgiver, saa kunde lettelig en bekvem Bygning opføres - eller om man paa Gammelholm vilde indrette et af Magasinerne til Beboelse, (ligge i Hængekøjer, have Kistebænke, Poser o. l., purres ud med Pibe, Visitation, Landlovens Udstrækning o. s. v.).

Drengene vilde vokse op i Subordination og Orden, og naar de til daglig er sammen, vilde den dumme Rangstrid mellem Matroser og Constabler, som man er vidende om, falde bort. Man kan ikke nægte, at Artillericonstablerne lærer en del mere Teori end Matroserne, men man kan ikke komme bort fra, at Constablerne trænger til at faa noget mere af den praktiske Uddannelse, der gives Matroserne og tildels ogsaa Udseende. Hvor haardt er det ikke for en stakkels Dreng, der er født af slette Forældre at maatte give sin Gage og Proviant til disse, og naar han kommer hjem fra Holmen om Eftermiddagen sulten og træt, at faa en ussel, yderst knap Føde og maaske dertil Grovheder, fordi han er sulten, hvorfor et Ophold paa en Kaserne vilde være overordentlig ønskelig.

Der maatte ligeledes tages en Bestemmelse om - som allerede nu følges af

Han bærer sabel med løvehoved og medaillen for slaget på Reden 1801.

Artilleriet - at ingen halvbefarne [1]) maa gifte sig, før han bliver helbefaren. De unge bliver sjælden i Korpsene mere, uden at de er skikkede til at avancere. Indkasernering vilde modvirke Sygdom og Daarligheder af mange Arter, ligesom Skulkesyge og Absenter kunde forhindres«.

Grundtanken i løjtnant Smidth's foredrag må siges at være sund og tiltalende og var i virkeligheden den, der skete fyldest godt 25 år senere ved oprettelsen af *Flaadens Underofficersskole,* der optog 14 års drenge i en enhedsskole, hvor de tidligt oplærtes til at udvise flid og indbyrdes kappestrid såvel under opholdet på skolen ved en gennemført indkasernering, undervisning og militær opdragelse som under samlet udkommando og uddannelse i øvelsesskibet.

Det til aktiv tjeneste værende mandskab (den faste stok) beløb sig i 1840 til omtrent 2500 mand inddelt i 2 divisioner med en kommandør som divisionschef [2]).

I 1. division à 4 kompagnier var der:

I *staben:* 1 kontreadmiral, 3 kommandører, 5 kommandørkaptajner og 3 kaptajner.

1 *artillerikorps:* 1 kaptajnløjtnant, 3 søtøjhusløjtnanter, 3 sekondløjtnanter og ca. 200 mand (underofficerer m. fl.).

1 *matroskorps:* 1 kaptajnløjtnant, 3 værftsløjtnanter, 3 sekondløjtnanter og ca. 200 mand (underofficerer m. fl.).

1. kompagni var matroser,
2. kompagni var Arsenal-arbejdsmandskab, ca. 210 mand,
3. kompagni var Holmens arbejdsmandsskab, ca. 210 mand,
4. kompagni var drengene, ialt ca. 250.

2. division à 6 kompagnier bestod af håndværkere og pensionister, ialt ca. 1200 mand, hvoraf 64 officerer.

Til krigsbemanding af flåden hørte en soldatesque på 24 officerer, 48 underofficerer og 22 tambourer, der sammen med soldaterne udgjorde 1050 mand. Fredsbemandingen var på 540 mand inclusive 6 officerer, 35 underofficerer og 22 tambourer.

Da flåden som bekendt ingen særlige marinetropper havde, måtte den forsynes med soldater fra hæren, der også afgav det fornødne vagtmandskab til bevogtning af flådens værfter.

I 1842 var artilleri- og matrosunderofficerernes styrke og lønninger følgende:

12 overkanonerer	12 højbådsmænd	à 144 rdl. årlig
16 kanonerer	12 skibmænd	à 120 rdl. årlig
20 underkanonerer	18 bådsmandsmather	à 96 rdl. årlig
15 overconstabler	24 qvartermestre	à 72 rdl. årlig

[1]) Constabler.

[2]) August Baggesen: Den Danske Stat 1840.

Desuden var der af fast mandskab i de to korps:

105 helbefarne constabler	120 helbefarne matroser	à	60 rdl. årlig
105 halvbefarne constabler	120 halvbefarne matroser	à	48 rdl. årlig
40 lærlinge	45 lærlinge	à	32 rdl. årlig

Foruden lønningen tildeltes kost in natura.

I artillerikorpset var indført en ny charge, nemlig *overconstabler* som laveste charge i underofficersgraderne. De var dog ikke finere, end de skulle deltage i forefaldende arbejde, med mindre de var sat til at lede et sådant.

Den 4. juli 1843 sendte admiralitetet følgende indstilling til kongen:

»1. Om det maatte behage Deres Majestæt allernaadigst at approbere medfølgende efter de af Collegiet allerunderdanigst proponerede Forandringer i Organisations-Kommissionens Forslag forfattede Udkast til et Munderingsreglement for Divisionernes Mandskab, og saaledes at det overlades Collegiet efter nærmere Prøvelse at bestemme, hvilke Hatte, der skulde leveres Mandskabet udenfor Underofficerer at 1ste Klasse, og hvor de skulde leveres.

2. Om der maa organiseres en Overmunderingskommission bestaaende af 4 Officerer af Etaten blandt Kommandørkaptajner og af de Kaptajner, der have fratraadt Kompagni, saaledes at en hvert Aar afgaar og Divisionsqvartermestrene - hvilke det tillige paadrages at føre Kassen ved Kommissionens Forretninger - til at føre Kontrol med alle Leverancer af Munderingsstykker og iøvrigt varetage alt Munderingsvæsenet vedkommende, som det maatte findes passende at overdrage dem, samt tillige at maa bemyndiges til at meddele Kommissionen den fornødne Instruks og tillægge de Vedkommende Ordre om at indtræde i denne Kommission.

3. Om der maa paabydes en almindelig Munderingsparade for Divisionschefen een Gang aarligt i Frimaaneden, hvorved alle Officerer ved Divisionen, Mellemstab, Vægtere og andre ved Divisionen ansatte af enhver Grad og uden Undtagelse skulde møde i komplet Uniform.

4. Om den nuværende Tøjvarter, Søtøjhusløjtnant Woderup, maa anlægge Epauletter som Premierløjtnant, dog uden Kantiller og med en støbt, forgyldt Granat i Bladet istedetfor Ankeret, og om Søtøjhusløjtnanternes Epauletter iøvrigt maa blive uforandrede, undtagen at der i det blaa Klæde istedetfor anbringes en forgyldt Granat.

5. Om der maa tilstaas de enkelte Personer, der mod at erholde Munderingsstykker efter nærværende Forslag vil faa noget mindre i Pengeværdi, end de hidtil har faaet, en Godtgørelse i Penge for det de saaledes taber som personligt Tillæg, indtil de avancere i Gage.«

Ved kgl. resolution s. a. bestemtes det, at munderingen skulle være som nedenstående munderingsreglement og træde i kraft fra 1. januar 1844, hvorefter munderingen i almindelighed ville blive af bedre kvalitet og forfærdiget med større omhu end hidtil.

»Mandskabet bør paaskønne den Forbedring i deres Kaar, at de nu erholder bedre Klædningsstykker, og det henstilles, at de udenfor Arbejdet paa Holmen skal være iført Uniform, samt at det anbefales Mandskabet at bære Uniform ved alle højtidelige Lejligheder. Endvidere vilde det i Fremtiden ikke blive tilladt nogen at faa Penge eller andre Klæder for de reglementerede Munderingsstykker, samt at ingen maatte forandre eller foretage Omsyning af Munderingen uden Kompagnichefernes Samtykke, saa længe den ikke er fortjent.«

Der skulle hver måned afholdes mønstring med uniformerne og melding herom afgives til divisionschefen, endvidere skulle der i frimåneden afholdes den beordrede munderingsparade for divisionschefen, hvor alle munderingsstykker skulle være komplette og i orden.

Ethvert for kgl. regning forfærdiget stykke tøj skulle herefter, før det udleveredes fra munderingskammeret, uden hensyn til grad eller charge, stemples på foret med divisions- og kompagninummer.

Efter det ny uniformsreglement skulle overkanonerer, højbådsmænd, kanonerer og skibmænd have kjole af mørkeblåt klæde, underkanonerer og bådsmandsmather jakke, qvartermestre, overconstabler, constabler og lærlinge trøje.

Kjoler, jakker og trøjer havde en 3 tommer høj krave med korpsemblem. De yngste underofficerer og lavere charger havde krave med rød kant. På kjolerne var der ankerknapper både foran og på ærmeopslagene samt på hofterne, lommeklapperne og skøderne.

Som hovedbeklædning skulle underofficerer af ældste grad bære trekantet hat, kanonerer og skibmænd rund filthat og øvrige personel blank voksdugshat. På de runde hatte var der korpsemblem og nationalkokarde, men til daglig tjeneste kunne de to ældste underofficersgrader bære frakke og huer.

På kjole og frakke havde ældste grad underofficerer spidse ærmeopslag med 3 knapper, kanonerer og skibmænd runde opslag med 2 knapper, men ellers bar disse charger ingen distinktioner. Underkanonerer og bådsmandsmather havde på venstre overærme 2 gule snore i vinkel med en knap over. Overconstabler og qvartermestre havde een snor med knap og de helbefarne constabler 1 snor uden knap. De halvbefarne constabler havde på venstre underærme en gul snor skråt fra albuen til håndlinningen.

De to ældste underofficersgrader bar sabel (med løvehoved) i livbælte, øvrige underofficerer skulle ikke bære sabel. Overkanonerers og højbådsmænds felttegn var i sølv.

I 1845 var artilleri- og matrosunderofficererne indrangerede i 1. division à 2 kompagnier. Tøjmesteren og takkelmesteren var chefer for henholdsvis artilleri- og matroskompagnierne. Der var 3 tøjhusløjtnanter og 3 skippere, af sidstnævnte var en ansat ved bradbænken på Nyholm, en ved flåden og en på takkelloftet.

2. division à 4 kompagnier omfattede håndværkerunderofficererne af 1., 2. og 3. klasse, 1. og 2. menigmandsklasse, lærlingeklassen og pensionisterne.

I 1. division var personellet inddelt således:

1. kl. underofficerer var: overkanonerer, højbådsmænd, sergenter, justitssergenten, overgymnastiklæreren og skoleinspektører.
2. kl. underofficerer var: kanonerer, skibmænd, arsenal-, holmens- og vægterunderofficerer samt gymnastiklærere.
3. kl. underofficerer var: underkanonerer, bådsmandsmather, løbere og justitsqvartermesteren.
1. menigmandsklasse var: overconstabler, qvartermestre, helbefarne constabler og matroser.
2. menigmandsklasse var: halvbefarne constabler og matroser, arsenal- og Holmens arbejdsmænd, vægtere og materialkuske.
Lærlingeklassen: artilleri- og matroskorpsets lærlinge.

Det vil af ovenstående ses, at såvel overconstabler som qvartermestre ikke direkte regnedes som underofficerer, hvortil de dog måtte henregnes, uanset at de var opført i klasse med helbefarne constabler og matroser.

Forholdene var endnu præget af gammeldags ånd og tone. De overordnede tiltalte underklasserne med »Du«, hvilket de underordnede efter datidens sædvane var ganske uberørt af, - ja endog fandt naturligt. Selv de gamle gråskæggede højbådsmænd dannede ingen undtagelse, når de tiltaltes selv af den yngste løjtnant, men 8. marts 1844 udsendte Admiralitets-collegiet befaling om, at alle underofficerer i grad over underkanonerer og bådsmandsmather under tjeneste såvel i land som om bord skulle tiltales med »De«.

Imidlertid medførte tidsånden, at i løbet af en kortere årrække tiltaltes alle underofficerer med »De«.

Den 4. juni 1847 bestemte kongen, at tjenestetiden for de af søetatens mandskab, der var udgået fra søetatens drengeskoler og oplærte på Holmen, indtil videre skulle ansættes til 12 år fra den tid at regne, da de var udtrådte af lærlingeklassen. Dette var i realiteten en nedsættelse af tjenestetiden - den såkaldte tvangstjeneste - med 8 år.

Ved admiralitetets allerunderdanigste forestilling om, at en stor del af divisionernes mandskab og familier var værdige og trængende til hjælp, bemyndigede kongen i 1847 admiralitetet for indeværende år på den mest hensigtssvarende måde at fordele en sum af 8700 rdl. imellem de familier, der havde 2 eller flere børn.

Til de familiefædre i divisionerne, der nød $1^1/_2$ kostration måtte der højst udbetales:

8 rdl. når han har 2 ukonfirmerede børn,
13 rdl. når han har 3 ukonfirmerede børn,
16 rdl. når han har 4 ukonfirmerede børn,
18 rdl. når han har 5 ukonfirmerede børn.

Til enhver familiefader af mandskabet, der nød 1 kostration:

10 rdl. når han har 2 ukonfirmerede børn,
15 rdl. når han har 3 ukonfirmerede børn,
18 rdl. når han har 4 ukonfirmerede børn,
20 rdl. når han har 5-6 ukonfirmerede børn,
23 rdl. når han har 7 ukonfirmerede børn.

Ved kong Christian VIII.s død gav kong Frederik VII. tilladelse til, at søetatens mandskab den 7. februar 1848 måtte gå til *lit de parada* fra kl. 10-12, medens der ringedes med flådens klokker.

I den anledning skulle divisionernes officerer ledsage mandskabet igennem palæet, og enhver havde tilladelse til at måtte medtage sin familie. Efterhånden som kompagnierne forlod palæet, skulle de begive sig til Toldbodvej, hvor toget skulle opløses.

Vedrørende de ved kgl. resolution i 1843 givne bestemmelser om den måde, hvorpå såvel hærens som søetatens mandskab måtte bære skæg, resolverede kongen i 1848, »at Vi herved allernaadigst lader oplæse, at det fremtidigt er tilladt saavel Officerer som Underofficerer og Menige at bære Skægget efter eget ønske.«. De tidligere givne bestemmelser forbød personellet at bære fuldskæg, der dækkede halslinningen (for hæren kraven), og til stor sorg måtte derfor mange af datidens store skæg aflægges.

Det i 1655 oprettede Admiralitets og Commisariats-Collegie blev i 1848 ophævet og erstattet af Marineministeriet, og flåden fik herefter sin egen minister.

Da den første slesvigske krig udbrød i 1848 blev flådens opgave overførelse af tropper og understøttelse af hærens operationer i Jylland. Om virkelige kampe på søen var der således ikke tale, da fjenden ikke var nogen sømagt. Flåden måtte derfor indskrænke sin virke til beskyttelse af øerne, foretage landgangsoperationer og samtidig forsøge at hæmme fjendens handel mest muligt, dels ved opbringelse af fremmede handelsskibe og dels ved blokering af de fjendtlige havne på Østersøkysten og de tyske Nordsøhavne.

Kampen i Eckernførde fremkaldte den dybeste sorg og skuffelse, da flåden den 5. april 1849 mistede linieskibet CHRISTIAN DEN OTTENDE og fregatten GEFION [1]), der var henholdsvis 8 og 5 år gamle, og som havde et tab på 105 døde og 61 sårede. Ikke mindre end ca. 900 mand blev taget til

[1]) Skibet blev taget som prise af tyskerne.

fange. Selv om denne træfning ikke tåler sammenligning med hærens indsats, og de blodige tab den led ved Fredericia og Isted, maa det ikke glemmes, at de danske søkrigere kæmpede tappert og hævdede flagets ære.

Senere havnefoged i Struer P. C. E. Olsen, der som værnepligtig var udkommanderet som kanonkommandør om bord i linieskibet CHRISTIAN DEN OTTENDE, har givet følgende skildring [1]):

»Under Opsejlingen i Eckernførde Fjord var jeg Lodhiver paa Linieskibet, d. v. s. jeg underrettede om, hvor meget Vand vi havde og vedblev med dette, indtil de fjendtlige Kugler gik i Nærheden af Linieskibet. Saa blev der slaaet Klart Skib, hvorpaa jeg forlod min Plads for at gaa til min Kanon Nr. 2 paa øverste Batteri, som jeg var Kanonkommandør for, hele min Besætning var 10 Mand.

Et Øjeblik efter vare vi i Heden med det nordre Batteri, som bestod af 6 Kanoner.

Efter kort Tids Forløb havde vi bragt dette Batteri til Tavshed; den ene Kanon efter den anden slog Kuldbøtte, og enhver Kanon, der enten vendte Mundingen eller Druen i Vejret, gav vi et glad Hurra. Da vi vare færdige med det Nordre, gav vi os i Færd med det Søndre. Det havde 4 Kanoner, de 2 vare ubrugelige, saa de havde kun to tilbage, de kunde skyde med. Da blev der slaaet: »Hold inde med Skydningen«, og den ophørte fra begge Sider«.

Videre skildrer han, at hans vice-kanonkommandør, Axel Axelsen, fik skudt underkæben og den ene arm af og døde som følge af kvæstelserne. Splinter af skibet havde såret 2 andre mænd af kanonbesætningen.

Han gik derefter op på dækket for efter ordre at beslå foremærssejl. Oppe på råen kunne han se et tysk feltbatteri køre op. »Samtidig varmede Batteriet i Land de Kugler, som senere blev vor Ulykke«.

De fleste fjendtlige kugler faldt i forskibet, og efterhånden var der kun 4 mand tilbage ved Olsens kanon.

Da skibets flag omsider var strøget, »kom Overkanoner Godtfred [2]) hen til mig og sagde, at jeg skulde gaa ned paa Banjerne og stikke paa Krudtkasserne, for de skulde kastes over Bord«.

Han skildrer derefter, »hvorledes Laagene paa Krudtkasserne var aabne, og der stod flere Løbelanterner ovenpaa Krudtet, hver med en lille Stump Lys, som næsten var udbrændt. Glas i Lygterne var der intet af, saa det var intet behageligt Arbejde, jeg var kommet til«.

Næstkommanderende dirigerede folkene agterud, Olsen kom derfor op fra banjerne og sprang ned i en båd, der dog kæntrede, da linieskibet sprang i luften, men det lykkedes ham at svømme i land.

---

[1]) Franz von Jessen: Dengang jeg drog afsted, 1898.

[2]) Overkanoner Gotfred Andersen fortsatte formentlig arbejdet med at få krudtkasserne ud af skibet, men mistede livet, da eksplosionen i linieskibet fandt sted.

Den 7. oktober blev følgende underofficerer benådede med Dannebrogsmændenes Hæderstegn: Højbådsmændene E. Arentzen og H. C. Jørgensen, kanonererne C. F. E. Lillie, C. W. Rasmussen og J. A. Tolle, skibmændene A. B. Truberg og C. C. Carlsen og underkanoner N. B. Bjørnsen.

Den 28. oktober det følgende år benådedes endnu en række underofficerer med samme hæderstegn: Overkanonererne A. L. Kirkeby, J. P. Gundel (senere tøjhusløjtnant) og C. C. Sendrup, højbådsmændene P. Lorentzen, J. G. D. Freese (senere værftsløjtnant) og H. P. Nielsen, kanonererne J. H. Noach og F. F. Jacobsen, skibmændene P. C. Nielsen Sengeløv og J. W. Lønholt, underkanonererne J. F. Grossmann, P. C. Holm og T. C. Hansen, A. Svendsen, J. H. Lynge og F. Olsen Lynge, bådsmandsmatherne A. P. Nielsen og J. H. Lønholt samt overconstablerne L. N. Lund, L. P. C. Olsen og P. Larsen.

Krigen medførte udkommando af et ikke ubetydeligt antal underofficerer, og der blev derfor en større mangel af disse bl. a. til vagttjeneste ved Bommen, på Christiansholm, i dokken, Nyboder og andre steder. Der rettedes derfor en henvendelse til ekvipagemesteren, om der af divisionernes pensionerede underofficerer måtte findes nogle, der var skikkede til nævnte vagttjeneste mod ydelse af en passende godtgørelse.

Efter krigens udbrud meddelte Den kgl. Generalpostdirektion, at der var truffet foranstaltninger til, at breve og penge til og fra det for tiden i aktivitet værende personel i de kgl. krigsskibe ville blive modtaget til portofri forsendelse. Noget tilsvarende - omend på en nogen anden måde - kendes også fra årene under sikringsstyrken i 1914-18, da der udleveredes de såkaldte »soldaterfrimærker« til det værnepligtige mandskab.

Den af kong Frederik VI. i 1811 tvungne kirkegang hveranden søndag i Holmens Kirke for underofficerer og menige af artilleri- og matroskorpsene blev ved kgl. resolution ophævet i 1849. De pågældende kirkegængere har efter sigende ikke altid opført sig særlig andægtigt under gudstjenesterne.

Ved lov af 9. april 1851 fastsattes en *pensionsordning* for marinens underklasser: Pensionens størrelse bestemtes efter den tjenestestilling eller tjenestegrad, hvori den pågældende var ansat ved afskedigelsen, og personellet inddeltes i 6 pensionsklasser således:

1. kl. overfyrværkere og skippere,
2. kl. overkanonerer, højbådsmænd, sergenter, overgymnastiklæreren, styrmænd og stabshornblæseren.
3. kl. kanonerer, skibmænd og gymnastiklærere,
4. kl. underkanonerer og bådsmandsmather,
5. kl. overconstabler, qvartermestre, helbef. constabler og helbef. matroser,
6. kl. halvbef. constabler og halvbef. matroser.

Klasseinddeling efter militær stilling	Pension for 20 års aktiv tjeneste	Tillæg for hver af de følgende år i 10 år	Pension for 30 års aktiv tjeneste	Tillæg for hver af de følgende år i 10 år	Pension for 40 år og derover i aktiv tjeneste
1.	140 rdl.	10 rdl.	240 rdl.	6 rdl.	300 rdl.
2.	100 rdl.	8 rdl.	180 rdl.	5 rdl.	230 rdl.
3.	80 rdl.	6 rdl.	140 rdl.	4 rdl.	180 rdl.
4.	70 rdl.	5 rdl.	120 rdl.	3 rdl.	150 rdl.
5.	60 rdl.	4 rdl.	100 rdl.	2 rdl.	120 rdl.
6.	50 rdl.	3 rdl.	80 rdl.	2 rdl.	100 rdl.

I årene ca. 1850-60 var der en ret stor afgang af underofficerer, der søgte ud bl. a. for overtagelse af havnefogedstillinger, idet en kgl. forordning af 20. april 1823 bestemte, at havnefogedpladser såvel i København som i provinsen skulle besættes med dertil egnede artilleri- eller matrosunderofficerer med mindst 12 års tjeneste, en forordning, der dog senere ophævedes.

Her skal nævnes en række ansættelser som havnefogeder i årene 1848-60:

1848 qvartermester O. J. Reuter ..... i Nakskov
1848 bådsmandsmath C. Lykke ..... i Kolding
1849 skibmand A. Jensen ..... i Assens
1849 overkanoner L. J. Michelsen .... i Svendborg
1850 højbådsmand J. Petersen ..... i Horsens
1850 højbådsmand E. Arentzen ..... i Kalundborg [1])
1851 højbådsmand J. Jochumsen ..... i Christianshavns distrikt [2])
1851 skibmand E. H. Larsen ..... i Kerteminde
1852 skibmand J. F. Willumsen ..... i Assens
1852 skibmand P. C. Sengeløv ..... i Stege
1853 højbådsmand J. Gerhardt ..... i Randers
1853 bådsmandsmath G. F. Kreutzkamp i Ebeltoft
1854 bådsmandsmath U. Bruun ..... i Fredericia
1855 højbådsmand C. C. Carlsen ..... i Aarhus
1855 bådsmandsmath F. Buurmeister .. i Ebeltoft
1856 skibmand C. F. Ziegler ..... i Køge
1856 skibmand L. P. Walberg ..... i Skelskør
1856 skibmand L. C. Bjerring ..... i Nykøbing F.
1858 qvartermester J. F. Brandt ..... i Mariager
1859 højbådsmand J. V. Lønholt ..... i Randers
1859 skibmand J. F. Annan ..... i Fredericia
1860 skipper H. C. Houg ..... i Aarhus

[1]) Ifølge matroskorpsets stamrulle blev Arentzen den 4. sept. 1850 ansat som lodsoldermand og havnefoged i Kalundborg.

[2]) Højbådsmand Jochumsen, der havde været konstitueret skipper i flåden, opnåede efter at være bleven beskikket til havnefoged i Christianshavns distrikt og bromand ved Langebro en årlig lønning af 727 rdl. årlig samt 1 rdl. og 16 sk. for hvert fartøj, der passerede gennem broen.

For Ziegler og Walberg, der i 1856 ansattes henholdsvis i Køge og Skelskør, ses det, at de havde en årlig lønning af ca. 300 rdl.

Fyr- og Vagervæsenet ansatte også en del underofficerer, således blev over-overkanoner A. Tolle i 1856 fyrmester på Hjelms fyr. Det var en efter datidens forhold god stilling, idet den i 1862 var lønnet med 500 rdl., fri bolig og »nogen embedsjord«.

Ved lov af 16. februar 1856 fastsattes styrken og de årlige lønninger for matros- og artillerikorpsene til:

1 skipper	1 søtøjhusløjtnant	860 rdl.
1 skipper	1 søtøjhusløjtnant	790 rdl.
1 skipper	1 søtøjhusløjtnant	720 rdl.

For 6 og 12 års tjeneste i graden fik de henholdsvis 60 og 120 rdl. årlig i alderstillæg.

12 højbådsmænd	15 overkanonerer	à 312 rdl.
20 skibmænd	25 kanonerer	à 260 rdl.
24 bådsmandsmather	30 underkanonerer	à 208 rdl.
24 qvartermestre	30 overconstabler	à 184 rdl.
60 helbef. corpsmatroser	72 constabler	à 155 rdl.
30 halvbef. corpsmatroser	36 underconstabler	à 118 rdl.
	54 { lærlinge [1]) af 1. kl.	à 63 rdl.
	54 { lærlinge af 2. kl.	à 47 rdl.

Dobbelt bolig i Nyboder à 4 rdl. pr. måned tilkom overkanonerer, højbådsmænd, kanonerer, skibmænd og gymnastiklærere. Enkeltbolig à 2 rdl. tilkom det øvrige personel med undtagelse af lærlinge.

Kosten for en måned bestod af: 2½ skæppe rug, 2 ottingkar gryn, 5 pund røget eller saltet flæsk, 8 pund saltet oksekød eller islandsk lammekød samt 6 pund smør.

8 år senere var antallet i de forskellige charger omtrent som ovenfor nævnt, og lønningerne steg fra ca. 20-50 rdl.

Ligesom pengegodtgørelse for kosten på begæring kunne tilstås på grundlag af indkøbsprisen, således forbeholdt ministeriet sig, når forholdene krævede det, at give godtgørelse i penge istedetfor kost in natura. Middelværdien for en portion kost udgjorde for alle kategorier 60 rdl. årlig [2]).

[1]) Matroslærlingene blev i 1855 overført til og undervist ved artillerikorpset.

[2]) For hver 6 rdl. middelprisen for en portion kost var over eller under 60 rdl. forhøjedes eller nedsattes godtgørelsen.

Til ovenanførte lønninger fik underofficererne tillige et *alderstillæg*, når de havde tjent i den samme klasse i 6 eller 12 år.

	Efter 6 år:	Efter 12 år:
Overkanonerer og højbådsmænd	24 rdl. årlig	48 rdl. årlig
Kanonerer og skibmænd		
Underkanonerer og bådsmandsmather .	18 rdl. årlig	36 rdl. årlig
Overconstabler og qvartermestre		

Søtillæg pr. måned og *timepenge* var fastsat til:

	Søtillæg	Timepenge
Overkanonerer og højbådsmænd	5 rdl. 16 sk.	14 sk. pr. time
Kanonerer og skibmænd	6 rdl. 32 sk.	12 sk. pr. time
Underkanonerer og bådsmandsmather .	6 rdl. 64 sk.	9 sk. pr. time
Overconstabler og qvartermestre	5 rdl. 64 sk.	
Constabler og helbef. corpsmatroser ..	4 rdl. 8 sk.	8 sk. pr. time
Underconst. og halvbef. corpsmatroser	3 rdl. 16 sk.	
Lærlinge af 1. kl.	1 rdl. 72 sk.	4 sk. pr. time
Lærlinge af 2. kl.	1 rdl. 8 sk.	3 sk. pr. time

Enhver af ovennævnte kategorier - undtagen de 4 sidstnævnte - erholdt desuden under udkommando en halv portion landkost til familien i land.

Motiveringen for en forbedring af underklassernes lønninger var den, at der blev givet større hyre i handelsflåden, og man kunne ikke forvente, at der ville finde nævneværdig tilgang sted af unge, dygtige folk til underofficersklasserne, når der ikke blev givet dem en lønning, der nogenlunde tilsvarede, hvad de kunne opnå i det civile erhverv.

Nyordningen i 1856, der var ret omfattende, medførte bl. a., at benævnelsen Holmens Overekvipagemester, eller som han også kaldtes Holmens Chef, ændredes til Chefen for Orlogsværftet. *Samtidig ophævedes divisions- og kompagniinddelingen af søetatens faste mandskab*, som derefter underlagdes Chefen for Orlogsværftet.

Den 1. august 1856 trådte et nyt munderingsreglement i kraft. Tøjhusløjtnanter og skippere anlagde galauniform med trekantet hat som reglementeret for subalterne officerer men med en stribe blåt klæde i bladet på epauletterne. Til daglig tjeneste bar de som distinktion Brandebourgs [1]) i guld på skuldrene samt hue med guldtresse. Kronen over ankeret på kokarden fik de dog først tilladelse til at bære i 1858.

Alle undtagen lærlinge skulle bære mørkeblå våbenfrakke med opstående krave. Underofficerer og constabler bar på hver side af kraven korpsemblemet

[1]) Skulderstropper på våbenfrakken.

af presset messing, forgyldt for underofficerer, og på huekokarden et forgyldt anker. Sablen skulle bæres i skuldergehæng; overkanonerer og højbådsmænd havde felttegn i sølv og øvrige underofficerer felttegn i uld.

Distinktionerne skulle bæres på underærmerne således: Overkanonerer og højbådsmænd 3 guldgule uldsparrer med to uldrosetter over, kanonerer og skibmænd 3 uldsparrer med 1 roset, underkanonerer og bådsmandsmather 2 uldsparrer med 1 roset, overconstabler og qvartermestre 1 uldsparre med 1 roset, constabler og helbefarne corpsmatroser 1 uldsparre uden roset. Underconstabler og halvbefarne corpsmatroser en skråtstillet snor på venstre underærme.

Kanoner C. W. Petersen.
Født 1816, lærling 1831, 1/2 bef. 1834, 1/1 bef. 1839, overconstabel 1848, underkanoner 1850, kanoner 1854, pens. 1866, død 1896. Dbmd. HTS. MDR. - Han bærer sabel i skulderbandoler.

Foruden nationalkokarden havde underofficererne huedistinktion, der bestod af gule uldsnore med rød kant i samme antal, som de havde snore på ærmet. Dog var constablernes hue uden snor. Til uniformerne hørte blå vest og benklæder.

Dygtiggørelsen af artillerikorpsets underofficerer viste sig efterhånden påkrævet ved fremkomsten af nye våben. I den anledning bestemte marineministeriet den 1. november 1856, at der hvert år skulle tilkommanderes 3-4 underofficerer til hærens skydeskole for her at gennemgå et 3 måneders kursus i brugen af håndvåben.

Efter sergentstillingens afskaffelse i 1856 tilskrev marineministeriet den 17. marts 1857 chefen for Orlogsværftet således: »Foranlediget ved Deres Excellences Forespørgsel i behagelig Skrivelse af 19. f. M. hvorledes der fremtidig vil være at forholde med Besørgelsen af Liigbærertjenesten i Marinen, skal Ministeriet ikke undlade tjenstligt at meddele Deres Excellense til behagelig Foranstaltning, at efterat Sergeantposterne ere inddragne, skulde Marinens Underofficierer, nemlig Overkanonerer, Høibaadsmænd, Kanonerer og Baadsmænd commanderes til at udføre den Tjeneste ved Liigbegjængelser, som hidtil ifølge Krigsartikkelbrevet for Landtjenesten ved Søe-Etaten i Praxis er bleven udført af Sergeanterne«.

Som belønning for de underofficerer af artillerikorpset, der udviste dygtighed og aktivitet som lærere i eksercerskolerne, bestemtes i 1861 et udmærkelsestegn bestående af en ca. 1" bred og 10" lang guldtresse, som skulle bæres på venstre overærme fra ydersømmen skråt mod indersømmen.

Udmærkelsestegnet tildeltes af Chefen for Orlogsværftet efter indstilling fra søtøjmesteren, og som betingelse for at erholde dette udmærkelsestegn krævedes en ulastelig vandel, og det måtte højst tildeles een af hver underofficersgrad årlig.

En nyordning i 1862 medførte, at søtøjmesteren og takkelmesteren som korpschefer skulle have kommandoen over artilleri- og matroskorpsenes personel under chefen for Orlogsværftet, og på det tidspunkt synes der også at have været behov for flere underofficerer, for næste år bestemte ministeriet, at artillerikorpset skulle forøges med 1 overkanoner, 7 kanonerer, 6 underkanonerer og 6 overconstabler. Matroskorpset forøgedes med 1 bådsmandsmath og 6 qvartermestre, dog at korpsene skulle formindskes med 24 constabler, 12 underconstabler, 20 helbefarne corpsmatroser og 18 lærlinge.

Et nyt uniformsreglement trådte ifølge kgl. resolution af 1863 i kraft fra den 1. april 1865 at regne. Herefter fik overkanonerer og højbådsmænd påny trekantet hat med sølvkordons og nationalkokarde hæftet med en tynd guldsnor. De tre ældste underofficersgrader skulle bære våbenfrakke med opstående krave, overconstabler, helbefarne corpsmatroser og constabler stortrøje. Overkanonerers og højbådsmænds distinktioner var Brandebourgs i sølv, øvrige underofficerer, constabler m. fl. bibeholdt de tidligere ærmedistinktioner, men forøvrigt var reglementet nær det i 1856 udsendte.

Allerede i 1861 var de politiske forhold herhjemme af en sådan karakter, at en ny krig syntes uundgåelig, men tiden trak dog ud indtil udgangen af 1863, da hæren begyndte en sammendragning af tropper i hertugdømmerne. De opgaver, der ville komme til at påhvile flåden under en eventuel krig med Tyskland, bestod i en blokering af fjendens havne, opbringelse af dens handelsskibe, men først og fremmest at samarbejde med hæren, for af yderste evne at holde fjenden fra dansk område.

I januar 1864 tog flådens udrustninger fart, og ialt 15 større samt nogle mindre skibe hejste kommando og lagde ud på reden, medens et linieskib, en fregat, en korvet og panserbatteriet ROLF KRAKE var under ekvipering.

Her skal ikke berettes nærmere om denne sørgelige krig, der dog havde et lyspunkt for flåden: Sejren som Nordsøeskadren tilkæmpede sig i kampen ved Helgoland den 9. maj 1864.

En af de gamle marineveteraner, smedemester Henrik Christian Møller skrev [1]) i en alder af 83 år følgende: »I 1862 og 1863 blev der vistnok for første Gang i Marinen uddannet Underconstabler af Værnepligtige i Lægdsrullen. Skoleholdet af 1863, som jeg tilhørte, blev efterhaanden som Skibene blev tiltaklede fordelte som Kanonkommandører i Flaadens Skibe. Jeg blev udkommanderet med Fregatten JYLLAND, der først fik Station ved Kron-

[1]) »Marineveteraner fra 1864 fortæller«, udgivet af Marineforeningen 1924, (side 47).

borg for at opbringe Priser. Det var dog senere en trist Tilværelse i Maaneder at gaa under Sejl frem og tilbage i Østersøen for at blokere Danzig og omliggende Havne«.

Efter at have givet en kort skildring af kampen ved Helgoland slutter han sin beretning: »Jeg undlader ikke at udtale, at den 9. Maj 1864 udviste vore Søofficerer og Søunderofficerer, at de har gammel Hævd paa Skib at føre og Sejr at vinde, og at de hin Dag, ligesom Mandskabet var besjælet af den rette patriotiske Stemning og Aand, der bringer Kræfter frem, som udviser Kærlighed til Fædrelandet og Trofasthed mod dets Minder. Jeg haaber og tror, at Kærlighed og Offervillighed for Fædrelandet findes hos enhver dansk, selv om den ikke altid er aabenbar til Skue. Naar Faren kommer, blusser Fædrelandskærligheden frem i lys Lue, men lad den ogsaa i Fredens Dage være villig til at ofre til et Forsvar, der giver Betryggelse og Værn for dem, som skulde kæmpe for Fædrelandet og er beredte til at ofre deres Liv herfor«.

»For modige og hæderlige Forhold under forskellige Affærer« fik efternævnte underofficerer i *Østersøeskadren* tildelt Dannebrogsmændenes Hæderstegn den 21. april:

I panserbatteriet ROLF KRAKE ..	bådsmandsmath C. F. Pantmann.
I fregatten SJÆLLAND	overkanoner J. P. Kihl.
I linieskibet SKJOLD	kanoner P. W. Jæchel.

Under 9. maj fik følgende underofficerer udmærkelser »for udvist Mod og Uforfærdethed under *Kampen ved Helgoland*« - også de fik tildelt Dannebrogsmændenes Hæderstegn:

I fregatten NIELS IUEL	overkanoner E. C. Paaske. underkanoner J. P. Johansen. underkanoner J. L. Ahrendt.
I fregatten JYLLAND	underkanoner C. L. Lund. underkanoner H. Johnsen. overconstabel L. O. Bloch.
I korvetten HEIMDAL	kanoner J. A. Henckel. bådsmand P. N. Møller.

Kongens proklamation til flåden, dateret 17. oktober 1864, der beordredes oplæst for besætningerne i skibene forinden kommandostrygningen, lød således:

»Fredeligere Forhold er indtraadte, og de fleste af Eder vender tilbage til Hjemmet.

Med Glæde har jeg fulgt Eders hædersfulde Færd paa Søen. Hvad enten det var i den strenge Vintertid, hvor det gjaldt om at modstaa Elementernes

Magt eller i Kamp mod Fædrelandets Fjender have I udvist Udholdenhed og Mod.

Bevarer under Genoptagelsen af fredelige Sysler Eders Kærlighed til Kongen og Fædrelandet og til det Flag, hvorunder I har kæmpet, og skulde Fædrelandets Forsvar atter kalde Eder til Vaaben, da iler, hvor end I maatte færdes, at stille Eder under gamle Dannebrog.

Jeg sender Eder, Fædrelandets brave Sønner, saavel Officerer som Underofficerer og Menige min kongelige Hilsen og takker Eder for det udførte Hverv«.

Den 20. november s. a. fik endnu en række underofficerer tildelt Dannebrogsmændenes Hæderstegn:

Overkanonererne E. C. B. Olsen og E. E. Larsen.
Kanonererne J. J. F. Hoppe og J. C. Alsøe.
Underkanonererne J. C. Petersen og P. O. Poulsen.
Overconstabel F. T. Clausen.
Højbådsmand P. F. Brill.
Bådsmandsmath O. C. Børgesen.
Qvartermester F. J. Kofoed.

Bådsmandsmath C. F. Pantmann (senere havnefoged i Nyborg) var under krigen udkommanderet med panserbatteriet ROLF KRAKE [1]) som skibmand. Da skibet lå til ankers ved Arnkilsøre i Alssund og skulle lette, viste det sig, at et skud havde ramt bovstopperen, og det var derfor ikke muligt at frigøre kæden og hive ankeret hjem.

Trods heftig beskydning gik Pantmann sammen med sin vandmand på dækket og sjæklede kæden ud, hvorefter skibet kunne lette.

Pantmann fik Dannebrogsmændenes Hæderstegn for sin raske handling.

Et andet eksempel på uforfærdet og djærv handling udviste helbefaren constabel, senere overkanoner Emil Wismann, der var regnskabsfører i BOMBEKANONCHALUP Nr. 19 [2]). Da fartøjet den 29. juni 1864 under beskydning fra de tyske batterier måtte trække sig tilbage ved Als, gik det på grund, hvorfor besætningen beordredes til at gå fra borde, men trods ordre blev Wismann om bord, for »man kunne da ikke sådan uden videre rende fra sit regnskabsgods«.

Da fjenden omsider gjorde ham opholdet for hedt, stak han ild i kanonchaluppen, for at tyskerne ikke skulle bemægtige sig den, og da den kort efter

[1]) Panserbatteriet ROLF KRAKE 1350 tons, chef orlogskaptajn P. Rothe. Skibet var udrustet fra 11. februar-11. august 1864.

[2]) BOMBEKANONCHALUP Nr. 19 var bygget på Nyholm i 1843 og udrustet fra 28. februar 1864, chef reserveløjtnant H. P. Marcher. Armeringen bestod af 1 stk. 60 pundig bombekanon, 1 stk. 24 pundig kanon og 4 stk. 4 pundige haubitsere.

sprang i luften, var han svømmet i land og blev sammen med andre danske taget til fange. Wismann blev benådet med Dannebrogsmændenes Hæderstegn.

Højbådsmændene Jacob Kønig og Frantz Carl Christian Hansen, der begge havde styrmandseksamen, var skiftevis fører af dampskibet FREDERIK VII. fra 1859-63. Da krigen kom, udnævntes de til reserveofficerer og fik kommando over henholdsvis kanonjollerne AARØSUND og ÆRØ [1]) ved Vesterhavsøernes forsvar. Besætningerne var 2 underofficerer og 20 mand.

Constabel Valdemar Klein, 17-18 år gammel, senere hovmester hos Hs. kgl. Højhed Prins Valdemar. Han er iført uniformstrøje med emblem på kraven, een snor i vinkel på underærmet, blank hat med huebånd mærket »Marineartilleri«. - Han var yngste mand i kanonbådsflotillen, der fra Alssund deltog i kampene om Dybbøl og stormen den 18. april 1864.

Den 12. juli 1864 forsøgte kanonjollerne EGERNSUND, SNOGHØJ, AARØSUND og ÆRØ at tilbagevise Østrigernes overgangsforsøg ved Dagebøl, men efter ca. 1 times skydning måtte de trække sig tilbage. Efter at fjenden den 19. juli var kommen i besiddelse af Føhr og andre øer, blev overmagten så stor, at kanonjollerne måtte opgive kampen. Besætningerne ødelagde kanoner, håndvåben m. m., hvorefter de sænkede kanonjollerne. Forinden stak regnskabsførerne efter aftale orlogsflagene i deres ransler, for at de ikke skulle tjene som krigsbytte for østrigerne.

Efter krigens ophør gik de to højbådsmænd tilbage i underofficersnummer. Kønig døde den 31. marts 1869 og Hansen blev 1. maj samme år havnefoged i Helsingør.

Ved allerhøjeste resolution af 2. februar 1866 nedsattes en kommission, der skulle afgive betænkning om en nyordning af landets forsvarsvæsen. Betænkningen, der bl. a. også omhandlede en nyordning af Underofficersskolen, indeholdt følgende:

»Uddannelsen til fast Underofficer i Artillerikorpset og Matroskorpset finder Sted ved en Skole, hvori meddeles Undervisning og Øvelser i Land i Vintermaanederne og ved Udkommando med de udrustede Skibe. Den Kommission, der under 21. Oktober 1860 nedsattes for at undersøge Forholdene ved Orlogsværftet, gjorde ogsaa denne Skole til Genstand for sine Overvejelser og kom i sin Betænkning af 21. December 1861 til det Resultat, at en saadan Underofficersskole var en nødvendig Betingelse for at skaffe Marinen en dygtig og paalidelig Underofficersstand. Efter den Tid er de nuværende Bestem-

[1]) AARØSUND og ÆRØ var bygget på Nyholm i henh. 1836 og 1839. Armeringen var: 1 stk. 60-pundig bombekanon og 2 stk. 4 pundige haubitsere.

melser for Elevernes Antal og Skolens Indretning trufne 23. Juni 1863 og 1. April 1864, men er ikke komne i fuld Virksomhed, da Antagelsen af Lærlinge har været standset for at forberede Overgangen til den nye Undervisningsplan og befordre en Reduktion i Korpset.

Efter den nye Plan bestaar Skolen af en *Lærlingeafdeling*, der er fælles for begge Korps, og hvortil Eleverne antages i en Alder af 15-17 Aar. De synes med Hensyn til Legemsbeskaffenhed, fremlægge Attest for tidligere Undervisning samt for moralsk Vandel og aflægge derefter en Prøve i Dansk, Skrivning og Regning.

L. J. Caspersen, født 2. maj 1848, konfirmeret som ældste elev i Holmens Skoles uniform i oktober 1862. Var med korvetten HEIMDAL som lærling og yngste deltager i kampen ved Helgoland den 9. maj 1864. Deltog i fregatten TORDENSKJOLD's togt til østasiatiske farvande for udlægning af et telegrafkabel for »Det store, nordiske Telegrafselskab« og tillige vise flaget i Kina og Japan, i 1870-72.

Lærlingeafdelingen er beregnet paa at gennemgaaes i 4 Aar, i hvilke der i hvert Aars 6 Maaneder meddeles Undervisning i Dansk, Regning, geometrisk Tegning, Geografi, Fædrelandshistorie, Sømandsskab, Vaabenøvelser, Gymnastik, Hornblæsning og Musik.

Om Sommeren bliver Lærlingene udkommanderede med Skibene.

Fra denne Afdeling oprykker Lærlingene til *Underconstabler* eller til *halvbefarne Matroser*, og det er foreslaaet, at de skulde være forpligtede til at tjene i 3 Aar, medens Forpligtelsen tidligere lød paa 6 Aar. Undervisningen fortsætter derefter i Sømandsskab, Vaabenøvelser og Gymnastik, og i Artilleri for Artilleristerne, indtil Forfremmelse efterhaanden kan ske til *Constabel* eller *helbefaren Matros* og derefter til Underofficer. Man har antaget, at Eleverne vil staa i Gennemsnit 4 Aar i hver af de nævnte Klasser, saa at den laveste Underofficersgrad vil kunde naas i en Alder af omtrent 28 Aar, og det er foreslaaet at afskedige enhver Constabel eller helbefaren Matros, der har opnaaet en Alder af 32 Aar uden at kunne forfremmes til Underofficer.

Underofficersskolen har, med en Indretning som den anførte, arbejdet særdeles godt og givet meget tilfredsstillende Resultater, og den bør saaledes formentlig bibeholdes som Midlet til Uddannelsen af de faste Underofficerer. Dens hele Indretning gør den desuden i fortrinlig Grad skikket til Opdragelsesanstalt for den almindelige Sømandsstand, hvortil den også tjener, idet Eleverne ikke sjældent benytte deres Ret til at opsige Tjenesten for at søge Erhverv i den private Skibsfart, hvilken de i Reglen tilføre særdeles gode Elementer. For at fuldstændiggøre deres Uddannelse for den private Skibsfart og derved bortrydde Betænkeligheden ved at opsige dem efter at have gjort Tjeneste i flere

Aar, bør der gives dem Lejlighed til at erhverve Styrmandseksamen, hvilket billigst og bedst kan iværksættes ved at give de Elever, som efter at være oprykkede fra Lærlingeklassen søge derom og findes at fortjene Understøttelse til at nyde Undervisning ved Københavns Navigationsskole.

Idet Kommissionen i det hele anbefaler Skolens Fortsættelse efter den vedtagne Plan, foreslaar vi, at Adgangen maa kunne finde Sted ved det fyldte 14. Aar, for at Eleverne kunde optages straks efter deres Konfirmation, og endvidere at Skolen klart betegnes som kun bestaaende af de to Afdelinger: Lærlinge og halvbefarne (eller Underconstabler), medens Constabler og helbefarne Matroser betragtes som udlærte og tjenlige til Underofficerer. Det foreslaas kun at fordre eet Aars fast Tjeneste af dem, der har udlært ved Skolen, og at Constabler og helbefarne derefter kunde antages som Menige med eetaarig Kapitulation, naar man har Brug for deres Tjeneste. Skolen bør indrettes saaledes, at hver af dens to Afdelinger kan gennemgaas i 3 à 4 Aar, og Elevantallet anses passende at kunne bestemmes ved, at der aarlig kan optages 8. Endvidere foreslaas, at der kan ansættes 30 menige Constabler og 24 helbefarne Matroser, der i fornødent Fald kan gøre Tjeneste som Underofficerer.

Det anses ikke hensigtsmæssigt at indskrænke Underofficersskolen alene til dem, der antages til Lærlingeafdelingen. Man bør ogsaa kunde benytte Kræfter, hvis Uddannelse er begyndt ad anden Vej, og det foreslaas derfor, at halvbefarne af Sørullen, der har gjort mindst et Orlogstogt, og Folk af Lægdsrullen, der har gennemgaaet en Eksercerskole ved Søværnet, og gjort mindst et Togt med Øvelsesskibene skulde kunne optages i Skolens øverste Afdeling, naar de findes egnede dertil.

Underofficererne foreslaas delte i to Klasser. Den 1. Klasse, bestaaende af Overkanonerer, Kanonerer og Underkanonerer ved Artilleriet og af Højbaadsmænd, Skibmænd og Qvartermestre ved Matroskorpset, foreslaas udnævnte af Marineministeriet og at tjene uden Kapitulation, men dog at kunne opsiges med 6 Maaneders Varsel. Den 2. Kl., bestaaende af Overconstabler ved Artilleriet og Qvartermestre ved Matroskorpset, foreslaas ansat af Chefen for Orlogsværftet.

Bestræbelserne bør gaa ud paa, at Ansættelse som Underofficer af 1ste Klasse kan finde Sted i en ung Alder, hvilket forudsætter, at man ved Forfremmelse fra Menig til Underofficer af 2. Klasse, og fra denne til 1. Klasse alene tager Hensyn til Dygtighed, og det foreslaas derfor, at ingen kan forfremmes til Underofficer af 2. Klasse med en Alder af over 26 Aar og til Underofficer af 1. Klasse med Alder af over 32 Aar.

Det anses for rigtigst, at alle Forfremmelser i Underofficersgraderne sker ved Valg, hvilket ogsaa er Tilfældet i det nugældende System.

Det anses dog ikke nødvendigt, at sætte nogen Aldersgrænse for Underofficerer af 2. Klasse, eftersom de kun tjener paa eetaarig Kapitulation og derfor kunde afskediges ved Kapitulationens Udløb. For Underofficerer af 1. Klasse

foreslaas derimod, at der skal gives dem Ret til at erholde Afsked med den dem efter Loven tilkommende Pension, naar de har fyldt deres 55. Aar, og at de skal afskediges med Pension med det fyldte 60. Aar.

Enhver, der afgaar fra Skolen og senere bliver Styrmand eller Skibsfører, vil efter den Tid alene kunde kommanderes til Orlogs som Befalingsmand, da han maa have gjort adskillige Orlogstogter og derfor kommer under den derhen hørende Bestemmelse i § 24 af Loven om almindelig Værnepligt af 2. Marts 1861. Dersom han før sin Afgang har gjort Tjeneste som Overconstabel eller Qvartermester, maa han antages at besidde fortrinlige Kvalifikationer til at tjene som Reserveløjtnant, og det foreslaas derfor, at enhver Skibsfører eller Styrmand, der har gjort Tjeneste som Overconstabel eller Qvartermester, og som kan fremlægge gode Vidnesbyrd, saavel fra sin Tjenestetid som senere, vil, naar han derom indgiver Begæring, blive udnævnt til Reserveløjtnant.

Underofficersskolens nærmere Indretning bestemmes ved Anordning, og Skolen forestaaes af Direktøren for Søartilleriet [1])«.

Det viste sig senere, at forslaget om antagelse af 8 lærlinge pr. år ikke kunne dække afgangen af og kravet om forøget tilgang af underofficerspersonel - specielt det store behov af underofficerer til artillerikorpset - idet man efterhånden så sig nødsaget til antagelse af ca. 25 lærlinge pr. år, og af hvilke 20 % påregnedes at skulle afgå efter sommertogtet.

Tilgangen fra sørullen til matroskorpset havde man ikke særligt held med, idet det først i 1881 lykkedes at antage 4 overmatroser.

Hvad årsagen end kan have været blev denne ordning aldrig nogen sukces, for tilgangen efter 1881 af helbefarne, der udnævntes til overmatroser, fordeler sig således: I 1882 fire, 1884 to, 1886 syv, 1887 fem, 1888 otte, 1891 to, hvilken var sidste tilgang, og derefter fandt rekrutteringen af matrosunderofficerer udelukkende sted fra Flaadens Underofficersskole.

Det var først efter grundlovens indførelse i 1849, at underofficererne som stand for alvor begyndte at få forståelse af at skabe respekt udadtil og opnåelse af et bedre omdømme hos befolkningen. Hidtil havde det skortet på et godt renommé, og en medvirkende årsag hertil var sikkert den, at underofficererne socialt set var dårligt stillede, og at pensionsforholdene rent ud sagt var elendige. Selv om folk var rene vrag både i legemlig og åndelig henseende, nænnede man som allerede omtalt ikke at afskedige dem, fordi den pension de kunne få var langt under lavmål.

Da Flaadens Underofficersskole oprettedes i 1868, blev der omsider givet underofficererne en mere tidssvarende undervisning og uddannelse. De unge

[1]) Marineministeriet resolverede i april 1858, at tøjmesteren fremtidigt skulle benævnes *Direktør for Søartilleriet*, men ved lov om søværnets ordning i 1868 gik man tilbage til benævnelsen *Tøjmester*.

havde også forståelsen af, at de selv måtte hjælpe til, såfremt deres forhold efterhånden skulle forbedres. Underofficererne paavirkedes naturligvis også af den sociale rejsning, der dengang fandt sted hos den øvrige befolkning. De yngre underofficerer sluttede sig derfor sammen i en forening, hvor de søgte at oplyse og vejlede hinanden, ikke om deres eget værd, men med hensyn til, hvorledes de havde at opføre sig opad til, overfor mandskabet og udadtil hos befolkningen.

Da denne sammenslutning i en forening udelukkende bestod af underofficerer udgået fra Flaadens Underofficersskole, er det forståeligt, at en sådan bevægelse ikke alene mødte modstand hos de overordnede, men også hos kollegaer af den gamle skole, som stod uforstående overfor tidens spørgsmål. Dette affødte selvsagt ikke det bedste forhold mellem ældre og yngre underofficerer, og her skal nævnes et par enkelte træk.

Om bord på et skib i søen skældte overkanoneren en morgen en ganske ung underofficer ud. Chefen, som stod agter, hørte dette, og da overkanoneren lidt senere kom forbi chefen, ønskede denne at få at vide, hvad der var ivejen med den pågældende underofficer.

»Jeg hørte han fik en omgang«, sagde chefen.

»Ja, han er ellers en flink og opvakt underofficer, som passer sin tjeneste i alle måder«, svarede overkanoneren.

»Så må der jo være noget særligt ivejen med ham, for han *er* jo virkelig en flink mand«, replicerede chefen.

»Ja, ja - men han må blot ikke vide det«! - lød svaret. En mærkelig kollegial indstilling synes man.

Og her er et andet eksempel: Da en ung udkommanderet matrosunderofficer som topsgast engang skulle tilvejrs, opdagede overbådsmanden, at han bar sorte strømper. Nu skulle man synes, at det var ligegyldigt, om strømper havde den ene eller anden kulør, men den sorte var stridende mod den fra fædrene nedarvede, reglementerede farve, og i dette tilfælde betød det så meget, at da der ved togtets slutning skulle gives karakterer for »Tjeneste tilvejrs og paa Dækket«, anså både den officer, der havde kommandoen, og overbådsmanden nul for en passende karakter for den mand, der påvirket af moderne anskuelser havde den dristighed at entre med sorte strømper på!

Når unge fremadstræbende underofficerer havde sådanne forhold at kæmpe imod - ovenikøbet fra kollegaers side - så har sammenholdet indenfor standen ikke været det bedste. Forståelse og gensidig agtelse var en nødvendighed, men det var, som om alle reformer ikke rigtigt var velsete. Det lykkedes heller ikke at vinde frem, før de ældre underofficerer efterhånden gjorde sig fortrolige med den ny tidsånd og måtte bøje sig »for det ungdommelige letsind«.

Tilsyneladende skortede det ikke på udkommandoer i den periode, der fulgte efter de to krige, for personellet har efter foreliggende materiale fået rigelig søfart, som formentlig ikke altid vakte glæde i hjemmene. Foruden stations-

eller vagtskibene i Sundet, Store Belt og Vestindien var der også længere togter til Færøerne og Island samt sommer- eller vintertogter til Middelhavet. Togterne til Vestindien strakte sig ofte over et år eller mere, og hertil kom udkommandoer med øvelsesskibe, skibe på opmåling, fiskeriinspektion og eskadrens enheder.

Nedenstående kan vi følge en underofficers udkommandoer fra han blev corpsmatros, og til han afgik som overbådsmand:

Carl Rudolf Olsen var født den 17. juli 1840 og blev

1. maj 1858 halvbefaren corpsmatros.
1. januar 1862 helbefaren corpsmatros.
1. januar 1866 udnævntes han til qvartermester.
1. oktober 1879 udnævntes han til bådsmand.
1. juni 1888 blev han 48 år gl. udnævnt til overbådsmand.

Hans udkommandoer var følgende:

1858		Kom 3. januar på artilleriskolen, men udkommanderedes allerede s. a. i 4 måneder med fregatten BELLONA på skibets sidste togt.
1859	3/5 - 3/9	på opmåling med hjuldampskibet HERTHA.
1859-60	20/10-23/6	Briggen ST. THOMAS til Vestindien. Efter hjemkomsten blev han udkommanderet med en transportbåd.
1861-62	28/6 -12/7	Korvetten HEIMDAL til Vestindien.
1863		Udkommanderet med hjuldampskibet UFFO.
1864	5/3 -29/7	Fregatten THETIS i Kielerfjord. Han gik i land som syg, blev taget til fange den 29. juni på Als af prøjserne og kom til København den 18. august s. a.
1865	3/5 -31/10	Fregatten NIELS IUEL på Middelhavet. Skibets sidste togt.
1866	15/8 -20/10	Panserfregatten PEDER SKRAM, prøvetogt i Nordsøen.
1867	15/5 -15/8	Korvetten HEIMDAL på kadettogt.
1868		I hjuldampskibet SLESVIG til H. M. Kongens brug.
1869	1/6 -15/10	Panserfregatten DANMARK (4770 tons). På prøveturen fik skibet en 6 dages orkan, hvorunder det mistede alle sejl og et stort indenbords fartøj.

1870	10/6 -25/6 18/7 - 7/10	Panserskonnerten ESBERN SNARE.
1871-72	22/10-30/3	Fregatten JYLLAND til Vestindien.
1872	6/6 -13/9	Panserbatteriet GORM.
1873	31/5 -20/6 22/7 -13/8	Hjuldampskibet GEISER i troppetransport.
1873-74	8/10-30/3	Fregatten SJÆLLAND til Middelhavet.
1874-75	27/10-31/3	Fregatten JYLLAND til Vestindien.
1875		Med TROPPETRANSPORTBAAD NR. 14.
1876		I hjuldampskibet SLESVIG til H. M. Kongens brug.
1877	9/5 -18/8 1/9 -11/10 11/10-17/11	Kanonbåden WILLEMOES på opmåling, i eskadre og vagtskib ved København.
1878	1/4 -30/9	Skonnerten FYLLA til Færøerne og Island.
1879	17/5 -16/8	Korvetten HEIMDAL på kadettogt.
	1/9 -15/10	Panserbatteriet LINDORMEN i eskadre.
1880-81	1/11- 9/4	Fregatten JYLLAND til Vestindien.
1881	1/6 -26/9	Skonnerten ST. THOMAS på prøvetogt eft. ombygning.
1882	15/5 -14/8	Korvetten HEIMDAL på kadettogt.
1883	24/5 -20/10	Kongeskibet DANNEBROG.
1884	15/7 -30/10	Fregatten FYEN, skibets 1. togt.
1885 1886 1887	15/5 -30/9 3/8 -23/10 9/4 -17/5 1/8 -27/10	Panserskonnerten ESBERN SNARE.
1888-90		Til tjeneste på Takkelloftet.
1891	12/6 -11/9	Panserskibet HELGOLAND.
1892	5/5 -31/5	Korvetten DAGMAR. Taklede skibet, men på grund af epidemisk sygdom om bord blev kommandoen strøget allerede den 31. maj.
1893		Til tjeneste i vagtskibet SJÆLLAND.
1894	27/6 -25/9	Panserskibet HELGOLAND.
1895-96	31/10-14/3	Fregatten FYEN til Vestindien.
1896-98		Til tjeneste på Toldbodbommen.

18. maj 1899 søgte han afsked med pension.

I 1884 fik han tildelt Holmens Hæderstegn, i 1890 Dannebrogsmændenes Hæderstegn og ved sin afsked blev han udnævnt til Krigsassessor.

Overbådsmand Olsen, der døde den 22. januar 1911, ca. 71 år gammel, må siges at have været meget anvendt i sin tjeneste.

Han gjorde ialt 38 togter af kortere eller længere varighed. Af disse var 7 vintertogter: 6 til Vestindien og 1 til Middelhavet.

Ved oprettelsen af Flaadens Underofficersskole i 1868 var søværnet i en overgangsperiode fra sejlskibe til pansrede, maskindrevne skibe med mere moderne artilleri. Bagladekanonerne afløste de gamle forladevåben. Søminer og torpedoer havde nået en teknisk fuldkommenhed, projektører og andre hjælpemidler blev indført i skibene.

For underofficererne og deres tjeneste såvel i land som om bord måtte de således ændrede forhold få en vis indflydelse.

I modsætning til det gammeldags skyts, hvis betjening kun fordrede en vis tillært praktisk færdighed, stillede det moderne skyts af forskellig art med affutager, sindrige mekanismer, pansergranater m. m. ikke ringe krav til artilleriets befalingsmænd.

Overgangen fra sejlskibe til maskindrevne skibe uden svære rejsninger skabte for matrosunderofficererne efterhånden en fuldstændig omlægning af deres tidligere tjeneste, der nu indskrænkede sig til dækstjeneste i almindelighed, signal- og skibmandstjeneste og senere til radio- og undervandsbådstjeneste.

Indførelsen af den selvbevægende torpedo, minevåbnet, projektører såvel som elektricitetens udbredte anvendelse i skibene, krævede et behov af matroskorpsets tidligere underofficerer til søminekorpsets to afdelinger.

Personelspørgsmålet blev derfor snarere et kvalitets- end et kvantitetsspørgsmål, ikke mindst da artilleriets og søminevæsenets tekniske fuldkommenhed som våben fordrede større uddannelse af personellet for at komme til sin ret. Der viste sig derfor en stadig større tilbøjelighed til at indskrænke den værnepligtige del af besætningerne og udvide de faste kadrer til ikke alene at omfatte officerer og underofficerer, men også fast, hvervet mandskab.

I 1870, der således må betegnes som en overgangsperiode, havde flåden følgende skibsmateriel: Orlogsskibet DANNEBROG, skruefregatterne DANMARK, PEDER SKRAM, TORDENSKJOLD, NIELS IUEL, SJÆLLAND og JYLLAND, skruekorvetterne THOR, HEIMDAL og DAGMAR, panser-

batterierne ROLF KRAKE, LINDORMEN og GORM, skrueskonnerterne FYLLA og DIANA samt 6 kanonbåde.

Det er bemærkelsesværdigt, at der herhjemme fra 1870 til århundredskiftet byggedes ikke mindre end 24 større eller mindre, efter datidens forhold moderne skibe, af hvilke der alene fra 1870 til 1880 byggedes ialt 10 foruden torpedo- og patruljebåde.

Der oprandt nye tider for flåden og dens personel.

En lille Dreng maa aldrig gaa,
En lille Dreng skal altid løbe,
Men er han tvungen til at staa,
Frit svævende det være maa.

FLAADENS UNDEROFFICERSSKOLER SAMT DÆKSOFFICERSELEVSKOLEN 1868-1932

Den første optakt til oprettelsen af *Flaadens Underofficersskole* synes at være den, at marineministeriet den 24. august 1867 sendte følgende skrivelse til chefen for Orlogsværftet:

»Efter Modtagelsen af Orlogsværftets behagelige Skrivelse af 23. f. M. bemyndiges Hr. Contreadmiralen herved til den 1. Oktober d. A. at antage 8 Lærlinger til Marinekorpset, der bliver at optage i Søetatens Kaserne og der at forpleies i Lighed med de værnepligtige Underkonstabler og med Mundering efter Reglement af 23. Juni 1863. Alt saaledes, at det budgetterede Beløb til bemeldte Lærlinger ikke overskrides«.

sign. *C. van Dockum.*

Omtalte munderingsreglement for lærlinge var således:

Trøje af mørkeblåt underofficersklæde med opstående krave og spidse ærmeopslag, samt emblemer på hver side af kraven.

2 rader små ankerknapper foran, 8 i hver rad, 2 små ankerknapper ved hvert ærmeopsnit.

Benklæder af mørkeblåt underofficerskirsey, hue af mørkeblåt klæde med en lådden skygge, nationalkokarde fæstnet med en ankerknap.

Varigheden af og prisen på munderingsstykkerne fastsattes til:

Huen ..... 3 år, pris 1 rdl.
Trøjen ..... 1 år, pris 6 rdl. 53 sk.
Benklæderne ..... 1 år, pris 5 rdl. 83 sk.

Nævnte 8 lærlinge blev den 1. oktober 1867 - altså endnu inden den ny lov var vedtaget [1]) - optaget på søetatens kaserne (Søkvæsthuset) i Overgaden oven Vandet 62, og de blev således de første elever på Flaadens Underofficersskole.

[1]) Lov om Søværnets Ordning af 24. april 1868.

De gik til daglig undervisning på Ankerøskolen (skolebygningen på Dokøen) [1]), spiste og var indkaserneret i Søkvæsthuset i modsætning til tidligere, da lærlingene boede hjemme hos forældre eller værger.

Undervisningstiden var fra 16. november til 1. februar fra kl. 9 til 15 og den øvrige del af skoleåret fra kl. 8-14.

Skolen var underlagt søtøjmesteren [2]), og chefen for søetatens kaserne, kaptajn C. A. Obelitz [3]) var kasernekommandant indtil 1875, da kaptajn M. A. C. C. Wulff overtog posten som chef for skolen og kasernekommandant.

Starten af skolen synes at have været uhyre beskeden, idet der i januar 1868 bevilgedes midler til indkøb af 9 stk. lærebøger i elementær matematik til en værdi af ialt 7 rdl. 88 sk. og samtidig søgtes der bevilling på 27 rdl. 32 sk. til forandring af gaslamper på elevernes læseværelser.

Til at varetage elevernes interesser og have direkte tilsyn med dem beordrede marineministeriet, at den ved søartilleriet ansatte inspektionsofficer tillige skulle varetage tjenesten som 2. inspektionsofficer på kasernen i forbindelse med havende tjeneste.

Ved lov om søværnets ordning af 24. april 1868 § 18 bestemtes det, »at Flaadens Underofficersskole deles i 2 Afdelinger. Undervisningen ordnes saaledes, at hver Afdeling kan være gennemgaaet i 3 Aar.

I den ældste Afdeling kunde foruden dem, der har gennemgaaet yngste Afdeling, tillige optages Søværnepligtige, der har gjort mindst 1 Togt til Orlogs.

Antallet af Elever i yngste Afdeling maa ikke overstige 24 og Elevernes Antal i ældste Afdeling ikke over 36. Dog kunde disse Tal, dersom der findes et større Antal ledige Numre i Underofficersklasserne, forhøjes til henholdsvis 30 og 40.

Eleverne i begge Afdelinger har Ophold, Beklædning og Undervisning frit ved Skolen. Eleverne i ældste Klasse er tillige lønnede«. Lønningen var ansat til 72 rdl. årlig.

Efter afslutningen af fregatten JYLLAND's togt fra 30. maj til 22. oktober 1868 blev der atter optaget 8 lærlinge på skolen fra den 1. november at regne.

Den 14. januar 1869 bestemte marineministeriet: »For at kunne føre det tilbørlige Tilsyn med de kasernerede Elever og udføre den Tjeneste, der forøvrigt forefalder, vil der foruden den Underofficer, der har fast Bopæl paa Kasernen [4]) være at kommandere 4 Underofficerer, saavidt muligt af 1. Kl. 3. Grad til ovennævnte Tjeneste for een Maaned ad Gangen og saaledes, at 2 af dem afgaar hver 14. Dag«.

---

[1]) Fra 1865 søartilleriets kontorbygning.

[2]) Kaptajnløjtnant O. W. Skibsted til 1/7 1868 og kaptajn J. C. Kraft fra 1/7 1868.

[3]) Kasernekommandant fra 16. juni 1867-15. sept. 1875.

[4]) Underofficeren var regnskabsfører.

Samtidig fik søtøjmesteren og kasernekommandanten tilstillet følgende instruks:

A. *Tilsyn.*

»1) Den Inspektionsofficer, hvem der er tildelt Bolig paa Kasernen, fører dér Tilsyn med Lærlingenes [1]) Undervisning, Orden og Renlighed m. m. Til Assistance hermed har han een af de til Kasernen beordrede Underofficerer.

2) Angaaende alt hvad der vedkommende Lærlingenes Opdragelse, Undervisning og militære Forhold er Inspektionsofficeren underlagt Søtøjmesteren, hvorimod han med Hensyn til Lærlingenes Orden og Disciplin paa Kasernen er underlagt Kasernekommandanten.

3) Enhver blandt Lærlingene forefalden Uorden eller Forseelse bliver med Vedføjelse af den derfor tildelte Straf af indføre i en dertil indrettet Protokol, som hver Lørdag forevises Søtøjmesteren. Angaaende de Straffe, der eksekveres paa Kasernen, meddeles Kasernekommandanten det fornødne.

B. *Undervisning og Beskæftigelse.*

4) Efter Reveillen og afholdt Frokostmaaltid afmarcherer Lærlingene til Skolen saa betimelig, at de kunde være der til den fastsatte Tid.

5) Naar de paa samme Maade er kommen tilbage til Kasernen Kl. 3 Eftermiddag omklædes de og holder Middagsmaaltid, hvorefter de har Frihed til Kl. 5.

Fra Kl. 5 til 7 gennemgaas Lektierne til næste Dag. Mandag, Tirsdag, Torsdag og Fredag undervises tillige i Musik. Denne Undervisning gives et Hold ad Gangen og afpasses saaledes, at der levnes Eleverne tilbørlig Tid til at gennemgaa deres Lektier. Onsdag og Lørdag Eftermiddag gives i nævnte Tid een Times Undervisning i Skrædder- og Skomagersyning.

Fra Kl. 7 Eftermiddag til Tapto gives Lærlingene Frihed til egen Beskæftigelse og Adspredelse.

Søn- og Helligdage gives der Frihed efter endt Formiddagsparade til Tapto. Tirsdag og Torsdag Eftermiddag har den ene og Mandag og Fredag den anden Halvdel Tilladelse til at forlade Kasernen for at besøge deres Familie, fra den Tid de er færdige med deres Lektier og til Tapto, forsaavidt deres Opførsel og hele Forhold har været tilfredsstillende«.

Selv om søtøjmesteren havde skrevet forslaget til denne instruks, synes han at være bleven lidt betænkelig ved situationen, hvilket fremgår af følgende skrivelse til ministeriet:

»En Betragtning, der i den Anledning gør sig gældende er, om den Aand og Dristighed og Kærlighed og Vedhængen ved Standen, samt Snarraadighed,

[1]) Man benyttede i skolens første år jævnligt betegnelsen lærlinge istedetfor elever, formentlig hidrørende fra søartilleriets tidligere skole for artilleri- og matroslærlinge.

der hidtil har præget de sømilitære Korps, og som væsentligst maa tilskrives Traditionen og Overleveringen af Fortidens dyrekøbte Erfaringer gennem Opdragelsen i Nyboder, vil forsvinde ved Ophold i Kasernen og vige Pladsen for en større Blødhed i Sæderne, Fordringsfuldhed og Egenkærlighed, der fødes og næres ved en Institution, som mere beskæftiger sig med disse Personers Undervisning, Pleje og moralske Udvikling.

Det er vel sandt, at en Del Unoder, der hænger ved Opdragelsen i Nyboder, vil kunne afskaffes under Opholdet paa Kasernen, og enkelte svage Karakterer derved bevares for moralsk Fordærvelse, men den determinerede og velbegavede Elev vil under disse forandrede Vilkaar muligen ikke udvikle sig i den ejendommelige og djærve Retning, som hidtil har udmærket Standen«.

Tøjmesterens store Betænkelighed og ikke særligt lyse syn på den nystartede skole og dens forordninger er forsåvidt uforståelig, eftersom hverken lokaliteterne, omgangstonen eller forplejningen var af en sådan beskaffenhed, at de kunde medføre blødagtighed, for der blev ikke og har aldrig på den skole været taget med fløjlshandsker på eleverne.

Den meget strenge disciplin og ringe frihed har utvivlsomt været væsentlige faktorer til at gøre eleverne kede af skolen, og der var desuden også visse vanskeligheder i skolens første periode med at holde eleverne interesserede, forhold som dog med tiden ændrede sig til det bedre og mindskede den utidige afgang af elever, en tendens, der havde været almindelig.

Først den 27. marts 1869 bestemte ministeriet at lærlingeholdene af artillerio og matroskorpsene - optaget på skolen i 1867 og 1868 - skulle optages som *elever* i underofficersskolens yngste afdeling.

I april s. a. indsendte tøjmesteren forslag til indordning af de daværende underkonstabler og halvbefarne korpsmatroser i skolens *ældste* afdeling:

Fra *artillerikorpset.*		Fra *matroskorpset.*	
Nyt nr.	gammelt nr.	Nyt nr.	gammelt nr.
1 Chr. Børgesen	1. comp. 15	25 C. J. F. Petersen	146
2 Chr. Eisen	1. comp. 16	26 W. F. Olsen	145
3. C. Herlin	2. comp. 15	27 E. W. Kjøbke	147
4 V. F. A. Erdmann	2. comp. 17	28 J. C. Gross	150
5 F. J. Madsen	3. comp. 15	29 H. F. E. Olsen	154
6 N. C. Nielsen	3. comp. 16	30 J. W. Bentzen	159
7 G. Michelsen	4. comp. 16	31 V. Holm	160
8 Th. Børgesen	5. comp. 16	32 L. E. Sørensen	132
9 Th. Steenbeck	6. comp. 15	33 L. H. Klein	133
10 J. F. V. Henckel	6. comp. 17	34 C. E. Kjærulf	138
11 A. Olsen	8. comp. 16	35 C. E. Veikop	140

Af artilleristerne ses Erdmann, F. J. Madsen, N. C. Nielsen og J. F. V. Henckel at være afgået fra skolen i 1869-70, og de nåede at blive overkanonerer, Erdmann blev endog tøjhusløjtnant i 1899, og Henckel var elevinspektør fra 1900-1904 på Søværnets Underofficersskole. Med eleverne i matroskorpset stod det sløjt til, idet kun W. F. Olsen nåede at blive overbådsmand og C. J. F. Petersen underbådsmand.

Eleverne i skolens *yngste* afdeling omfattede lærlingeholdene af 1867 og 1868, og de fik tildelt numrene [1]):

Elevholdet 1867.

Nr. 41	C. P. V. Gross	udnævnt til overkonstabel	1/10 1873
42	J. K. Knudsen	udnævnt til overmatros	1/10 1873
43	F. S. Søgaard	udnævnt til overkonstabel	1/5 1873
44	C. E. F. Thornberg	udnævnt til overmatros	1/10 1873
45	P. T. Lorentzen	udnævnt til overkonstabel	1/10 1873
46	L. J. J. Wismann	udnævnt til overkonstabel	1/10 1873
47	H. C. Hansen	udnævnt til overkonstabel	1/10 1873
48	C. R. Nielsen	udnævnt til overkonstabel	1/5 1873

Elevholdet 1868.

Nr. 49	H. T. L. Rasmussen	udnævnt til overkonstabel	1/10 1874
50	E. S. Krumphardt	udnævnt til overkonstabel	1/10 1874
51	C. E. F. Hoppe	udnævnt til overmatros	1/5 1873
52	F. E. Jacobsen	udnævnt til overmatros	1/10 1873
53	Otto Bøgh (afsk. 1870)		
54	C. V. T. Mølgaard	udnævnt til overmatros	1/5 1873
55	R. E. Sørensen	udnævnt til overmatros	1/10 1874
56	O. S. L. Rødtjer	udnævnt til overkonstabel	1/10 1874

Af disse hold får 3 elever af yngste afdeling: Hoppe, F. E. Jacobsen og Mølgaard, som kun har været i afdelingen fra 1. november 1868, den chance at rykke op i ældste afdeling sammen med elevholdet 1867. Endvidere vil det ses, at Søgaard og C. R. Nielsen af 1867-holdet og Hoppe og Mølgaard af det næste hold allerede i maj 1873 udnævnes til underofficerer af 2. kl.

Søgaard overgik umiddelbart efter sin udnævnelse fra artillerikorpset til søminekorpset, han blev underskibsminør i 1876 og 4 år senere skibsminør, - der var gode avancementsmuligheder i det ny korps. Hoppe endte sin karriere som løjtnant på takkelloftet og Mølgaard som overbådsmand.

Carl P. V. Gross, som holdt sig som en flot nr. 1 i sin klasse i hele skoletiden, var den senere kendte og meget dygtige toningstegner ved flådens mærke-

[1]) I modsætning til senere praksis på underofficersskolen, hvor en elev beholdt det samme nummer fra sin indtræden på og til afgangen fra skolen, skiftede eleverne i skolens første år nummer ved hver oprykning til en ny klasse.

væsen, han blev kanoner i en alder af 31 år, overgik senere til matroskorpset (i 1909), hvor han endte sin militære løbebane som overbådsmand. Gross har æren af at have stiftet søunderofficersforeningen Ørnen i 1883 og var dens formand i 12 år. H. C. Hansen og Rødtjer af henh. 1867 og -68 holdene blev begge i 1904 udnævnte til tøjhusløjtnanter.

Af senere kendte underofficerer af 1869-holdet blev Gjetting gymnastiklærer ved de militære skoler, Peter Wismann værftsløjtnant og Th. Foltmann overbådsmand, som i 1909 ikke ønskede forfremmelse til de nyoprettede løjtnantsstillinger. Såvel 1869-holdet som flere andre af de to næste hold avancerede til underofficerer af 2. kl. efter kun 5 skoleår. Formentlig har man savnet underofficerspersonel i korpsene og derfor ladet dem rykke op. Først for 1872-holdet ses de 6 års undervisning på skolen at være bleven obligatorisk.

På finansloven 1. april 1869 til 31. marts 1870 fastsattes den *årlige* udgift pr. elev til:

Kost og vask, anslået	76 rdl. 4 sk.
1½ pund rugbrød daglig, beregnet pr. portion	20 rdl.
Over- og undermundering, anslået	40 rdl.
Lommepenge	5 rdl. 48 sk.
Ialt pr. elev pr. år	141 rdl. 52 sk.

Ca. 25 skilling om dagen til kosten var ikke nogen stor sum, men dette beløb kom endda ikke udelukkende eleverne tilgode, idet den ved skolen ansatte marketender med familie og tjenestepiger også skulle leve deraf. Ministeriet syntes imidlertid, at det var for stor en udgift til bespisning, for ved skrivelse af 11. oktober s. a. pålægger ministeriet skolechefen, at søge dette beløb nedsat.

Den 21. maj 1869 - et år efter at loven om søværnets ordning var vedtaget - forelå der omsider en *Plan for Flaadens Underofficersskole:*

»§ 1. *Almindelige Bestemmelser.* Skolens Formaal er at bibringe unge Mennesker den fornødne teoretiske, praktiske og militære Uddannelse, der bør fordres, for at de kan optages som Underofficerer i Flaadens Artilleri- og Matroskorps.

§ 2. Skolen er underlagt Chefen for Orlogsværftet, og Tøjmesteren er Chef for Skolen. Til Tjeneste ved Skolen beordres en Premierløjtnant og en Overkanoner.

§ 3. Adgang til og Oprykning i Skolens Afdelinger saavel som Afgang fra Skolen bestemmes af Chefen for Orlogsværftet efter Indstilling af Skolens Chef.

§ 4. *Adgangsprøven.* Hvert Aar i Slutningen af September afholdes en Adgangsprøve. De som ønsker Optagelse i Skolens yngste Afdeling maa være 14-16 Aar og have en sund, kraftig og fejlfri Legemsbeskaffenhed. Skriftlig Ansøgning til Søtøjmesteren om at maatte indstille sig til denne Eksamen maa ledsages af:

Daabs-, Vakcinations- og Konfirmationsattest.
Indtegning til Lægdsrullen.

Elevholdene 1868-69 (fotograferet som ældste elever i 1873-74).

E. S. Krumphardt P. Wismann. Lund. R. E. Sørensen. F. M. Andersen.
H. C. Gross. Gjetting. P. Holst. Th. Foltmann.
O. Rødtjer. Hother Rasmussen. E. W. Thorsen.

Vidnesbyrd om Flid og Opførsel fra Skoletiden.
Søfartsattest med Oplysninger om Sejltid, Opførsel og Duelighed forsaavidt en saadan haves.
Attest som Frisvømmer.

§ 5. Forinden Prøven foretages en Legemsundersøgelse, Synsprøve m. m.

§ 6. Der aflægges Prøve i Dansk, Regning og Skrivning.

§ 7. Efter endt Prøve indstiller Chefen saa mange af de bedst bestaaende til Optagelse i Skolen, der behøves til at udfylde Vakancerne i yngste Afdeling. De, der antages til Elever, skal ifølge Reglementet være forsynede med forskellige Beklædningsgenstande, hvorom de forinden vil erholde Underretning.

§ 8. *Undervisning* ved Skolen begynder hvert Aar 1. Oktober og fortsættes til næste Aars 1. April. Undervisningstiden er fra Kl. 8 eller 9 Fmd. til Kl. 2 eller 3 Eftmd. efter Aarstiden, hvoraf mindst 1 Time daglig anvendes til Eksercits og Vaabenøvelse.

Fra 1. April til 1. Oktober er Eleverne udkommanderet tilsøs eller til praktiske Arbejder i Land. Forsaavidt Omstændighederne tillader det, kan en Del af ældste Afdelings Elever [1]) udkommanderes om Vinteren.

§ 9. *Yngste Afdeling og Overgangsprøven.* Undervisningen omfatter:

1. *Artilleri.* Materiellets Benævnelse og Beskrivelse, Skytsets Betjening i de forskellige Affutager, det forskellige Skyts og dets Virkninger, Projektilet, Krudtet, dets Sammensætning og Virkning.
2. *Matematik.* Rette og krumme Linier, rette Liniers forskellige Hældninger indbyrdes. Vinkler, Cirkler og de dertil hørende rette Linier m. m. eller omtrent de 3 første Kapitler af Mundts Lærebog i Aritmetik, Bogstavregning, Proportioner, Kvadrat og Kubikrod.
3. *Regning.* Reguladetri med hele Tal og Brøk, Regning med Decimalbrøk.
4. *Sømandsskab.* Fart og Takling, Sejlenes Virkning i de forskellige Stillinger, Sejls Sætning og Bjergning, praktisk Lodhivning, Eksercits paa Øvelsesrejsningen.
5. *Navigation.* Loddet, Loggen, Kompasset, Misvisningen, Deviationen, Kurs, Pejling og Afsætning i Kort.
6. *Dansk.* Retskrivning efter Diktat, Sproglære, Gengivelse af en kort Fortælling.
7. *Skrivning.* Skønskrivning, hvilket tillige indøves ved Retskrivningen.
8. *Geometrisk Tegning.* Almindelige Konstruktioner, kopiere lettere Tegninger.
9. *Historie.* Danmarkshistorie og den gamle Verdenshistorie kortfattet.
10. *Geografi.* Danmarks Geografi.
11. *Eksercits* med Kanoner saavel i almindelige- som i Slæderaperter og med Gevær.
12. *Legemsøvelser* og *Svømning.*
13. *Vaabenøvelse.* Hugning og Fægtning.
14. *Musik.* Hornsignalerne.

§ 10. Hvert Aar i Marts Maaned afholdes Prøve i alt, hvad der er lært i det forløbne Aars Kursus. Viser en Elev ringe Evner eller Mangel paa Flid og Lyst indstilles han til Afgang fra Skolen. Samtidig afholdes Oprykningsprøve for de Elever, der kunde overgaa til ældste Afdeling.

De Elever, der har bestaaet Prøven, kunde efter deres Rækkefølge vælge, om de vil optages i Matros- eller Artilleriafdelingen, indtil de vakante Numre i ældste Afdeling er udfyldte.

[1]) Skolen var normalt 5-årig: 2 år i yngste afdeling og 3 i ældste, først fra 1872 blev skolen 6-årig.

§ 11. *Ældste Afdeling og Afgangsprøven.* I ældste Afdeling optages de Elever, som har gennemgaaet yngste Afdeling og bestaaet Oprykningsprøven. Der kan desuden i denne Afdeling efter Ministeriets Approbation optages Søværnepligtige.

Ældste Afdeling inddeles, navnlig med Hensyn til Elevernes Tjeneste om Bord og de praktiske Øvelser i Land, i en Artilleri- og Matrosdeling i et Forhold af 22-14, hvilket kan undergaa Ændringer, efter som der maatte være større eller mindre Vakancer i de to Korps.

§ 12. *Eleverne i ældste Afdeling* undervises i samme Fag som de i yngste Afdeling med Undtagelse af Regning og med Tillæg af Naturlære.

Undervisningen omfatter:

1. *Artilleri.* Kuglebanerne, Sigtning og Skydning, Haandvaabnet og dets Sammensætning, Projektilernes Indtrængen i Jern og Træ med forskellige Ladninger. Klartskibsreglementet.
2. *Matematik.* Ligedannede Figurer, Figurers Fladeindhold og indbyrdes Forhold. Kubus og Kubikindhold af regulære Firekanter og Kugler. *Aritmetik.* Ligninger af 1. Grad med een og flere ubekendte, Potenser og Logaritmer.
3. *Sømandsskab.* Ekvipering og Desarmering, de vigtigste Sejlmanøvrer som Kovending og Stagvending, Styring og Lodhivning.
4. *Navigation.* Bestikregning, almindelige Begreber om Himmellegemerne, deres Bevægelse, Bredde, Længde samt Azimuth.
5. *Dansk.* Udarbejdelse af en Stil efter et opgivet Tema, Sproglære, Affattelse af Beretninger og tjenstlige Skrivelser.
6. *Skrivning.* Skrive en smuk og flydende Haandskrift.
7. *Geometrisk Tegning.* Optage Tegninger efter Naturen, kopiere Tegninger af Kanoner og lettere Maskindele.
8. *Historie.* Danmarks Historie udførlig.
9. *Geografi.* Danmarks Geografi og almindeligt Kendskab til Havne, Steder og Bjerge.
10. *Naturlære.* De første Begyndelsesgrunde, Begreb om Magnetisme, Elektricitet, Elektromagnetisme og Galvanisme.
11. *Eksercits.* Kanon- og Geværeksercits, Kommando af mindre Afdelinger.
12. *Legemsøvelser* og *Svømning.* Fortsat Uddannelse.
13. *Vaabenøvelser.* Indøvelse i Brug af blanke Vaaben.

§ 13. Hvert Aar i Marts afholdes som nævnt i § 10 en Prøve i alt, hvad der i det forløbne Kursus er lært. De Elever, der ved disse viser ringe Evner eller Mangel paa Flid og Lyst, indstilles til Afsked.

Samtidig afholdes *Afgangsprøve* for de Elever, der kan indstilles til denne.

Ved Bedømmelsen af bemeldte Prøve skal der i de teoretiske Fag være 3 Dommere, af hvilke de to bør være Mænd udenfor Skolen valgt af Chefen. Den 3. Dommer er Læreren i det Fag, hvori der eksamineres.

Foruden Karakteren i de enkelte Fag gives desuden af Skoleofficeren og samtlige Underofficerer, der har været Lærere ved Skolen:

1 Karakter for Anlæg til Befalingsmand og
1 Karakter for Elevernes hele Forhold, Flid og Opførsel i det forløbne Skoleaar.

Desuden gives der hver Elev en samlet Karakter for hans Duelighed og Opførsel om Bord i de Skibe, med hvilke han har været udkommanderet. Denne uddrages af de fra de respektive Skibe indsendte Karakterlister og udfærdiges af Søtøjmesteren, Skoleofficeren og den Overkanoner (Elevinspektøren), der har Inspektion ved Skolen. Disse 3 Karakterer multipliceres med 4, og af den samlede Værdi heraf, i Forbindelse med de 12 Karakterer, som gives i de foran nævnte Fag, bliver det største Antal Points, der kan erholdes, 72, For at bestaa Afgangsprøven fordres ialt 36 og ikke under 1 i nogen af de 15 Karakterer.

De Elever, der har bestaaet Afgangsprøven, indtræder i Artilleri- og Matroskorpsene efter et af Marineministeriet fastsat Antal til hvert Korps.«

For eleverne reglementeredes der, under deres ophold ved skolen, følgende beklædningsgenstande, der tildeltes dem ved skoleårets begyndelse i oktober:

1 stk. blå uniformstrøje af underofficerskirsey med emblemer
1 par blå klædesbenklæder af underofficerskirsey
1 stk. blå klædeshue uden skygge
1 stk. huebånd
2 stk. sorte halstørklæder
2 par lædersko
1 stk. mørkeblå ulden skjorte
2 stk. hvide lærredsskjorter
3 par uldne sokker
1 stk. bosseronne af ravndug
1 par overtræksbenklæder af ravndug
1 par gymnastiksko hvert andet år.

Ovennævnte beklædningsgenstande skulle af eleven tilsvares, og hvad han brugte mere end ovenfor reglementeret, måtte han anskaffe for egen regning. Til vedligeholdelse af nævnte beklædningsgenstande samt til anskaffelse af sæbe og blanksværte måtte anvendes, hvad der resterede af det til beklædning for eleverne årlig bevilgede beløb, efter at de reglementerede beklædningsgenstande var anskaffede. Behøvedes der yderligere tilskud skulle det for yngste afdelings vedkommende afholdes af de dem bevilgede lommepenge og for ældste afdeling af deres lønning.

Under kommando blev eleverne af yngste afdeling for skibets regning forsynet med den efter reglementet for tjenesten ombord fornødne yderligere beklædning som søtrøjer o. l.

Mærkeligt var det, at en lærling ved antagelsen selv skulle medbringe følgende beklædning:

1 blå klædestrøje med ankerknapper
1 par blå benklæder
1 blå klædeshue uden skygge
3 hvide lærredsskjorter
1 mørkeblå ulden skjorte
4 par uldsokker eller strømper
2 par gode støvler eller sko
1 par gymnastiksko
2 sorte halstørklæder, samt
2 kamme, 1 klædebørste og 1 sæt skobørster.

Ifølge uniformsreglementet af 8. september 1871 bar eleverne på hver side af trøjens krave emblemer, der for ældste afdelings vedkommende var artillerieller matroskorpsets emblem efter den deling, hvortil de hørte. Yngste afdeling bar artillerikorpsets emblem.

Af distinktioner havde ældste afdeling på venstre underærme en guldgul uldtresse af 1/2" bredde påsyet på skrå. Huebåndet var for ældste afdeling påtrykt med forgyldte bogstaver UNDEROFFICERSSKOLEN 1. og for yngste elever UNDEROFFICERSSKOLEN 2.

Under udkommando bar eleverne samme påklædning som reglementeret for de værnepligtige. Eleverne af ældste afdeling havde ærmedistinktionen i rødt på den blå skjorte og i blåt på overtræksbosseronnen på højre eller venstre ærme efter vagtskvarteret.

For at anspore eleverne til flid og indbyrdes kappestrid udbetaltes der efter indstilling af skolechefen flidspræmier til de elever, der opnåede et nærmere fastsat antal points i eksamenskarakterer. Beløbene varierede fra 2 til 9 rdl., som indsattes på en sparekassebog.

Dette blev dog med årene ændret til flidspræmier i form af nyttige genstande, f. eks. kikkerter, tegnebestik, urkæder, bøger o. l.

Uddannelsen af eleverne var efterhånden lagt i et sådant plan, at marineministeriet følte sig foranlediget til at udtale dets tilfredshed i en skrivelse til tøjmesteren over det gode udfald af underofficersskolens hidtidige virksomhed.

Den 11. oktober 1871 meddeler marineministeriet til efterretning for skolen, »at der til Belysning og Vask i Land maa anvendes indtil 24 Sk. daglig til hver af Underofficersskolens kasernerede Elever, hvilket Beløb dog maa søges *nedbragt* efterhaanden som Priserne paa Fornødenhederne maatte forringes.

Med Hensyn til Regnskabsførelse Skolen vedrørende vil endvidere være at iagttage:

1) at alle Tillæg og Honorarer til de ved Skolen ansatte Lærere samt Lønninger til Eleverne i ældste Afdeling, f. T. de tidligere halvbefarne Korpsmatroser og Underkonstabler udbetales af Intendanturen.

2) at Regnskabet for, hvad der er bevilget til de kasernerede Elevers Bespisning og Vask, for det dem leverede Brød, for de dem tilstaaede Lommepenge, og hvad der bevilges til deres Beklædning udenfor de in natura udleverede Munderingsstykker aflægges af Kasernekommandanten, saaledes at man til enhver Tid kan se, hvor meget der er medgaaet til hver Genstand især.
3) at alle Regninger for anskaffede Bøger, Regne- og Skrivematerialer og andre Skolesager, saavel som for »musikalske Instrumenter«, Noder m. v. indsendes fra Skolens Chef gennem Chefen for Orlogsværftet til Anvisning af Ministeriet.
4) at der om Præmier til Eleverne gøres Indstilling til Ministeriet.

De Eleverne efter endt Prøve tildelte Pengepræmier vilde være at opbevare for senere ved Afgangen fra Skolen at kunne tilstilles Vedkommende«.

Kommandør J. C. Kraft.

Efter eksamensafslutningen ca. 1. april og indtil elevernes udkommando med de udrustede skibe havde de daglige øvelser i roning, fartøjssejlads, uddannelse på takkelloftet og søartilleriets laboratorium, jævnsides at de deltog i ekviperingsarbejderne i de skibe, som skulle udrustes. Endvidere havde eleverne skydning med en *riflet* 4 pundig kanon såvel på Amager skydebane som fra fartøj på Reden.

Ved skarpskydning med kanon i land fik hver elev 2 skud på 1200 alens afstand (1 skud med kugle og 1 med spidsgranat) og i barkassen 4 skud (med kugle) på ca. 600 alens afstand.

Karabinskydningen omfattede 4 skud med og 8 skud uden anlæg på 300 alens afstand samt 4 skud med og 6 uden anlæg på en afstand af 400 alen.

Tilgangen til skolen havde ikke været så stor som ventet, for efter at skolen havde været i virksomhed i 3 år, og at man ydermere straks ved skolens start optog 11 underkonstabler og 11 halvbefarne korpsmatroser, begyndte myndighederne at nære tvivl om at kunne rekrutere det fornødne antal underofficerer fra Flaadens Underofficersskole til udfyldning af rammerne i de to militære korps, hvorfor ministeriet den 24. februar 1870 tilskrev søtøjmesteren om at fremsætte forslag til forøgelse af elevantallet.

Foranlediget af ministeriets ønske om forslag til, hvorledes antallet af elever i skolens ældste afdeling mest hensigtsmæssigt kunne blive fuldtalligt, specielt ved optagelse af søværnepligtige i skolen i henhold til lov af 24. april 1868, for eventuel komplettering af ledige numre i underofficerskorpsene, indsendte tøjmesteren følgende redegørelse og forslag:

»Da der ikke før om 3 Aar finder Afgang Sted fra Skolen, vil Tilgangen af Underofficerer til Korpsene i de nærmest følgende Aar være indskrænket til dem, der nu staar opførte som Elever i ældste Afdeling: de tidligere Underkonstabler og halvbefarne Korpsmatroser. Heraf er der i Øjeblikket 6 ved Artilleri- og 7 ved Matroskorpset.

Efter den nye Ordning af Korpsene er det ikke rimeligt, at der fremtidig vil finde Overgang til Værftskorpset Sted, ligesom det antages, at Afgang af Underofficerer til Havnefoged- og Fyrassistentstillinger o. l. vil blive ringe. At anslaa tilfældig Afgang vil saaledes ikke være mulig, men ansætter man dette Tal til 9 om Aaret for begge Korps, skønnes det at være rigeligt regnet. Efter dette vil der saaledes være en Afgang af 27 plus 3, der afgaar paa Grund af Alder.

Til at supplere denne Afgang vil der ved Udgangen af 1872 være 17 ledige Numre i Underofficersklasserne, og der vil, saafremt Antallet af Elever ikke forøges, kun være 8 til at udfylde disse Numre.

Efter den nuværende Ordning, hvor Aldersgrænsen er sat til 60 Aar for Underofficerer af 1. Kl. og 32 Aar for Underofficerer af 2. Kl., tør det endvidere forudsættes, at der efterhaanden i begge Korps vil være en Del Underofficerer, som det ikke vil være til Gavn at forfremme, og som heller ikke i mere fremrykket Alder vil kunne udføre tilfredsstillende Tjeneste som Underkanonerer eller Kanonerer. Det vil derfor være i Tjenestens Interesse, om der nogle Aar fandtes et Antal unge, dygtige Folk, der kunde erstatte det Antal, som saaledes vil blive at afskedige, og det vil derfor være ønskeligt allerede nu at optage saa mange Søværnepligtige i ældste Afdeling, at denne om 2 Aar er saa fuldtallig, som Loven hjemler, naar de nuværende Elever i yngste Afdeling er rykket op.

Der er for Øjeblikket 24 Elever i yngste Afdeling, og antages det, at de alle om to Aar rykker op, vil der endnu kunne optages 16 Elever, da Antallet i ældste Afdeling kan være 40. Efter 3 Aars Forløb vil der saaledes være 24 Elever til at erstatte de til den Tid værende ledige Numre, som efter det foregaaende vil antages at være 17. Da det ydermere ikke kan antages, at alle 24 Elever bestaar Afgangsprøven, anser jeg ikke dette Tal for at være for stort«.

Tøjmesteren foreslog derefter, at der i efteråret 1870 blev optaget 16 søværnepligtige, der havde gjort mindst eet togt til orlogs og som kunne godtgøre, at de var i besiddelse af nærlig de samme kundskaber som fordredes ved oprykningsprøven.

Der meldte sig imidlertid ingen ansøgere, efter at ministeriet havde bemyndiget tøjmesteren til antagelse af omtalte søværnepligtige.

Den første indberetning om Flaadens Underofficersskoles virksomhed i skoleåret indsendtes af tøjmesteren i 1872:

»Efter Udfaldet af den i Marts Maaned 1871 afholdte Prøve ved Skolen og efter de indkomne Bedømmelser over Eleverne fra de Skibe, med hvilke de havde været udkommanderede, blev 1. Oktober 1871 12 Elever af yngste forfremmede til ældste Afdeling. Overensstemmende med Planen, blev der i Slutningen af September afholdt Adgangsprøve, og til denne meldte der sig ialt 16 Aspiranter, og af disse blev 13 optaget som Elever i yngste Afdeling.

Skolen talte da:

I *ældste Afdeling 24,* hvoraf en tidligere halvbefaren Korpsmatros, som ikke var kaserneret. Han erholdt Afsked den 1. November 1871.

I *yngste Afdeling 24* Elever. Af disse erholdt een Afsked fra Skolen 1. Februar for at følge Forældrene, der emigrerede.

Skolen tæller saaledes nu: 23 Elever i ældste Afdeling og
23 Elever i yngste Afdeling.

Undervisningen begyndte den 1. Oktober, men de Elever, der var udkommanderede med Fregatten JYLLAND, mødte først paa Skolen omtrent midt i Maaneden. Der blev oprettet en ny Klasse for de Elever, der allerede havde været Elever i eet Aar i ældste Afdeling, og Skolen har saaledes nu 4 Klasser og er nu i fuld Virksomhed.

Med Undervisningen i yngste Afdeling blev der kun foretaget den Forandring, at der ikke blev undervist i Navigation i denne Afdelings Klasse B, da de tidligere Aars Erfaringer havde vist det uhensigtsmæssige i at begynde denne Undervisning, inden Eleverne havde erhvervet noget Kendskab i Matematik om Linier, Cirkler m. m.

De her indvundne Timer blev anvendt til Undervisning i Skrivning, Sømandsskab og Eksercits. Der blev hver Uge i de forskellige Discipliner undervist i det Antal Timer, som efterfølgende Tabel viser:

	Yngste Afdeling		Ældste Afdeling	
	Klasse A	Klasse B	Klasse A	Klasse B
Artilleri	3	3	3	3
Regning	-	-	3	3
Matematik	3	3	3	3
Naturlære	3	3	-	-
Navigation	3	3	3	-
Dansk	3	3	3	3
Historie og Geografi	3	3	3	3
Tegning	3	3	3	3
Skrivning	3	3	3	4
Sømandsskab	3	3	3	4
Kanoneksercits	2	2	2	2
Geværeksercits	2	2	2	3
Gymnastik og Vaabenøvelser	3	3	3	3
Sang	2	2	2	2

Om Aftenen blev der desuden paa Kasernen givet Undervisning i Musik for de Elever, som viste Anlæg derfor.

I Marts afholdtes Afgangsprøve for ældste Afdeling Klasse A, Overgangsprøve for yngste Afdeling Klasse A og den aarlige Prøve for de to Klasser B.

For at give en Oversigt over Udfaldet af Prøverne viser nedenstaaende Oversigt det højeste Antal Points, som kunde erholdes samt det højeste og laveste Antal Points, der er opnaaet i hver Klasse:

	Antal Points som kunde erholdes	Højeste Antal Points opnaaet	Laveste Antal Points
Ældste Afdeling			
Klasse A	36	32.8	26.5
Klasse B	33	32.0	24.0
Yngste Afdeling			
Klasse A	33	32.0	23.0
Klasse B	30	30.0	18.0

Alle Eleverne bestod Prøven med Undtagelse af en Elev i yngste Klasse A, (den samme som fik det laveste Antal Points), der kun opnaaede 0 i Matematik.

I Sommer har alle Eleverne været udkommanderede med de i Aar udrustede Skibe.

Efter at et Hold af Eleverne nu har gennemgaaet Skolen og bestaaet Afgangsprøven ved den, skal det med Hensyn til Undervisningen bemærkes, at det i de forløbne Aar har vist sig, at det let lader sig gøre, at bibringe Eleverne det Maal af Kundskaber, som det ved Udarbejdelsen af Planen for Flaadens Underofficersskole var tilsigtet at give dem.

Det har endog vist sig, at de fleste af Eleverne godt kunde gennemgaa det for yngste Afdeling bestemte Kursus i 2 Vintre istedetfor 3, som det oprindelig var paatænkt, og at det kun er ganske enkelte, som ikke kunde følge med, men som maa forblive 2 Aar i samme Klasse, saaledes som det iøvrigt er Tilfældet i enhver Skole.

Som det fremgaar af § 8 af Skoleplanen, har det altid været paatænkt, at holde Eleverne i ældste Afdeling 2 Vintre i Skolen og udkommandere dem tilsøs 1 Vinter af de 3 Aar, i hvilken Afdelingen skal være gennemgaaet.

For ikke at afbryde Undervisningen i alt for lang Tid, har Eleverne været holdt i Skolen de to første Vintre, og det er paatænkt at udkommandere det Hold, som i Foraaret bestod Afgangsprøven med Korvetten [1]) paa dens forestaaende Togt.

Det skal endnu kun tilføjes, at det antages ikke, at der for Øjeblikket er Anledning til at gøre væsentlige Forandringer og det hele taget stille større Fordringer ved Afgangseksamen. Det kan dog vise sig ønskeligt, at fordele Timeantallet til de forskellige Discipliner noget anderledes end hidtil er sket, men

[1]) Skruekorvetten DAGMAR på togt til Vestindien fra 28. september 1872 til 31. marts 1873, chef kaptajn H. G. F. Garde.

inden nogen Bestemmelse i saa Henseende tages, ønsker Skolen endnu at have eet à to Aars Erfaring«.

På undervisningsplanen var der, som ovenfor nævnt, også undervisning i musik, for de elever der havde anlæg for at blæse horn, skolen havde derfor fra 1881 om bord i øvelsesskibet sit eget orkester, der musicerede om morgenen efter flagets hejsning og en time om aftenen, samt når der var marchøvelser i land.

Da søværnet altid har haft et fåtal af faste hornblæsere til besættelse af et mindre orkester i udrustede skibe, var det kærkomment, at elever af de to ældste klasser (senere konstabler) f. eks i skibe på vintertogt eller i eskadre om sommeren blev udkommanderet med disse, således at der i flere af bl. a. øvelseseskadrens større skibe var orkestre om bord.

Det man i vore dage ville kalde forseelser af mindre grad blev endnu i 1872 strengt straffet. Eksempelvis kan nævnes, at en elev af ældste afdeling efter endt juleferie havde undladt at melde sig straks efter sin hjemkomst til kasernen. Han blev straffet arbitrært med den 13. og 20. januar [1]) at blive hensat i kachot i 24 timer hver gang fra kl. 8 aften, samt at der i den mellemliggende periode, indtil straffen var afsonet, blev nægtet ham udgangstilladelse.

Det hændte nogle gange i skolens første år, at forældre tilskrev skolechefen, om deres søn måtte afgå fra skolen, da de fejlagtigt havde haft den opfattelse, at den var gennemgangsled til optagelse på kadetskolen.

Ved optagelsesprøven i 1872 indstillede bl. a. en 15-årig dreng Carl Clausen, født den 7/8 1857, sig til optagelse på skolen, og han blev antaget den 1. oktober som nr. 1 af 14 lærlinge. Ved eksamen i skolens yngste afdeling i april 1873 erholdt han højeste karakter i alle fag og modtog i den anledning en præmie på 6 rdl.

Efter at han havde været udkommanderet med fregatten SJÆLLAND på sommertogt 1873, ansøgte Clausen om tilladelse til at måtte afgå fra skolen, hvilket blev ham tilstået af chefen for Orlogsværftet den 25. oktober s. a.

I 1875 blev Clausen kadet og i 1879 sekondløjtnant på H. K. H. Prins Valdemars hold. Det var den højtbegavede, senere kaptajn i flåden C. T. E. Clausen, der efter at have været chef for underofficersskolens tidligere øvelsesskib, briggen ØRNEN, i 1903 på kadettogt, det påfølgende år blev bestyrer af flådens kompasvæsen.

I 1873 udkommanderedes underofficerseleverne med følgende skibe:

	Ældste afd.	Yngste afd.	Fra og til
Fregatten SJÆLLAND	16	18	29/5-31/8
Korvetten HEIMDAL	8	4	15/5-15/8
Skrueskonnerten FYLLA	4	4	1/4 til medio sept.

[1]) Begge var lørdage.

Elevholdet 1870 (fotograferet i 1874).
C. Andersen. P. Pedersen. Jacob Jensen. P. Andersen. J. Wismann.
Joh. Jensen. L. Dencker. Jens Jensen.

1. september fortsattes elevernes udkommando således:

	Ældste afd.	Yngste afd.	
Panserbatteriet GORM	5	4	1/9-15/10
Panserbatteriet LINDORMEN	2	6	
Panserbatteriet ROLF KRAKE	2	6	
Kanonbåden BUHL	1	1	
Skrueskonnerten ST. THOMAS	2	5	

Da kasernekommandanten i 1874 klagede over en elev i skolens ældste afdeling for kaserneuorden, anstillede skolechefen (tøjmesteren) en undersøgelse af hans forhold. Flere lærere roste eleven for udvist opmærksomhed i timerne, og hans karakterer var gode. Tøjmesteren fremsatte derefter følgende udtalelse til kasernekommandanten: »- - - jeg formoder derfor, at det vil være tilstrækkeligt at straffe ham med f. Eks. at sætte ham i Arrest fra Lørdag Middag til Mandag Morgen!«

Da det stadig kneb med at få antallet af elever op til de normerede tal, var det undertiden forbundet med store vanskeligheder for en elev at erholde afsked. Da chefen for Orlogsværftet i 1874 derfor nægtede at anbefale ansøgningen fra en elev, der søgte ud af skolen, svarede marineministeriet: »- - - at da § 18 i Lov om Søværnets Ordning af 24. April 1868 samt Bestemmelserne i Planen for Underofficersskolen af 21. Maj 1869 ikke indeholder noget, der gør det til Pligt for det unge Menneske, der indtræder i Skolen, at forblive der, til den er gennemgaaet, og da man antager, at Søværnet ikke vil faa Glæde af en Elev, der ikke føler Lyst eller Kald til den Stilling, han i Fremtiden skal indtage som Befalingsmand, formener Ministeriet ikke at kunne nægte det ansøgte, hvorfor Kommandøren bemyndiges til at afskedige den paagældende Elev«.

Af skolens 48 elever i sommeren 1874 fordeltes 40 til udkommando således:

Med fregatterne JYLLAND og SJÆLLAND 23 elever fra 1/6-31/8.
Med korvetten HEIMDAL (kadetskib) .... 11 elever fra 26/5-31/8.
Med skrueskonnerten FYLLA ..... 6 elever fra 1/4-17/9.

På de militære skoler har det altid været strengt overvåget, at elevernes uniform ikke alene var reglementeret, men også at den »sad«, som den skulle. Dette sidste har åbenbart ikke været tilfældet for alle elevers vedkommende, idet skolechefen gjorde indsigelse mod, »at Stortrøjerne er saa snævre, at Eleverne ikke kan bære den blaa uldne Skjorte under disse«. Marineministeriet synes også at have anset dette som en nødvendighed og pålagde derfor beklædningsmagasinet foranstalte, at der ved måltagning af elevernes stortrøjer blev taget tilbørligt hensyn hertil.

Forholdene for eleverne kunne aldrig blive helt tilfredsstillende, så længe de skulle bo på kasernen sammen med de søværnepligtige og daglig gå til undervisning i skolebygningen på Dokøen, og man kan vist derfor betragte de første år af skolens virksomhed som værende i støbeskeen. Tilgangen af søværnepligtige til skolens ældste klasse, således som loven om søværnets ordning af 24. maj 1868 bestemte, svigtede totalt. Hertil kom at adskillige elever i skolens første år var utilfredse og lod sig dumpe ved eksaminerne eller søgte ud af skolen, hvilket må have virket nedslående på skolechefen, der istedet for fremgang kun øjnede et aftagende elevantal.

Skolen var tilsyneladende ikke bleven den sukces, man oprindelig havde ønsket og ventet, idet der 8 år efter skolens start var en vakance på 8 elever i ældste og 13 i yngste afdeling.

Antallet af elever i perioden 1871-75 havde været således:

År	Ældste afd.	Yngste afd.	Ialt	Tilladt antal
1871	23	11	34	36 i ældste afd.
1872	32	14	46	24 i yngste afd.
1873	33	24	57	
1874	32	16	48	
1875	28	11	39	

I løbet af det sidste skoleår var 9 elever blevet afskediget efter eget begær, og af disse var 4 i ældste og 5 i yngste afdeling.

Søtøjmesteren, kommandør J. C. Kraft, der fra 1868 i forbindelse med sin øvrige tjeneste havde varetaget den krævende post som skolechef og med stor interesse organiseret skolen samt udarbejdet den omfattende skoleplan, måtte til sin store skuffelse se den kendsgerning i øjnene, at det på intet tidspunkt var lykkedes at nå det i loven tilladte antal elever, og han sendte derfor den 17. marts 1875 - altså umiddelbart før sin afgang - følgende skrivelse til chefen for Orlogsværftet:

»For at skaffe Tilgang af Søværnepligtige, der har gjort mindst et Togt til Orlogs, blev der i 1870 udstedt en Bekendtgørelse om, at saadanne Elever kunde optages i Skolen, naar de var i Besiddelse af omtrent de Skolekundskaber, som fordres ved Oprykningsprøven, idet der dog ikke blev fordret Kendskab til de rent militære Fag som Artilleri o. l., men der meldte sig ingen Ansøgere.

Da der var Vakancer i begge Korps, som det var ønskeligt at faa udfyldt, og da det iøvrigt passede med Undervisningen i Skolen, blev denne ordnet saaledes, at Eleverne var 2 Aar i yngste og 3 Aar i ældste Afdeling, og med behørig Tilgang til yngste Afdeling vilde man saaledes kunde vente sig nærlig at holde det normerede Antal af 60 Elever i Skolen.

I de første Aar Skolen var i Virksomhed meldte der sig et langt større Antal Aspiranter til yngste Afdeling end der kunde blive antaget, men denne Tilgang mindskedes efterhaanden, og i 1874 meldte der sig kun 6 Aspiranter.

I den senere Tid har der desuden været stærk Afgang fra Skolen, idet en Del Elever har begæret og erholdt Afsked, saaledes at der i Øjeblikket kun er 28 Elever i ældste og 11 i yngste Afdeling. Saafremt der ingen yderligere Afgang finder Sted, vil sandsynligvis til 1. Oktober d. a. 7 Elever af ældste Afdeling blive forfremmet til Underofficerer af 2. Klasse og 5 Elever af yngste Afdeling forfremmes til Elever af ældste Afdeling, og denne vil da komme til at bestaa af i det højeste 26 Elever.

Der er nu 12 Vakancer i Overkonstabelklassen og
14 Vakancer i Overmatrosklassen.

For hurtigere at skaffe Tilgang til Korpsene vil det være ønskeligt om ældste Afdeling til Oktober kunne blive suppleret til det Antal, som Loven tillader. Da det er at forudse, at Tilgangen bliver ringe eller muligvis slet ingen, saafremt det fordres, at Eleverne skal have nærlig de samme Kundskaber, som ifølge Skoleplanen fordres ved Oprykningsprøven, tror jeg, det vil blive nødvendigt at opgive denne og blot fordre de almindelige Skolekundskaber. Det vil give nogen Forstyrrelse i Undervisningen, men dog ikke mere, end den formentlig kan overkommes.

Det kan maaske ogsaa blive nødvendigt, at give de nye tilkomne Elever i ældste Afdeling særskilt Undervisning i enkelte Fag.

Dette Forhold kan ikke godt ordnes, forinden det vides, hvor mange Elever, der melder sig og bliver optagne i Skolen«.

Efter at Hans Maj. Kongen den 19. april s. a. allernådigst havde bifaldet det af søtøjmesteren indsendte forslag, resolverede marineministeriet, at der i efteråret 1875 kunne afholdes adgangsprøve for søværnepligtige, der måtte ønske at indtræde som elever i skolens ældste afdeling.

Hvad årsagen end kan have været - dårlige avancements- eller lønningsforhold - fandt der til stor skuffelse for myndighederne ingen tilgang af søværnepligtige sted, først 6 år senere meldte der sig 4. De gennemgik dog ikke som oprindeligt bestemt skolens ældste afdeling, men optoges i matroskorpset som overmatroser, hvorefter de gennemgik en ved korpset særlig oprettet skole og såfremt de fandtes skikkede avancerede i graderne.

I 1875 udkommanderes eleverne med følgende skibe:

Fregatten JYLLAND	21/5-21/8,	13 af ældste og 4 af yngste afdeling
Korvetten HEIMDAL ...	18/5-19/8,	9 af ældste og 3 af yngste afdeling
Skonnerten FYLLA	1/4-30/9,	7 af ældste og 4 af yngste afdeling

Og derefter med øvelseseskadrens skibe:

Panserbatteriet ODIN	24/8-6/10	4 af ældste, 2 af yngste afdeling
Panserbatteriet GORM		5 af ældste
Panserbatteriet LINDORMEN		3 af ældste, 1 af yngste afdeling
Kanonbåden FALSTER		1 af ældste
Kanonbåden ØRESUND		1 af ældste
Kanonbåden STORE BELT ..		1 af ældste
Kanonbåden WILLEMOES .		4 af ældste
Korvetten HEIMDAL		2 af ældste, 4 af yngste afdeling

Det vil ses, at der i årene 1873 til 1875 var udkommanderet underofficerselever med korvetten HEIMDAL, der var kadetskib.

11 elever af ældste afdeling, der i foråret 1875 bestod afgangsprøven, blev alle udkommanderet med korvetten DAGMAR på vintertogt til Middelhavet fra 15/10-31/3 1875/76.

Inden det nye skoleårs begyndelse afgik kommandør J. C. Kraft som chef for skolen, idet han ville falde for aldersgrænsen den 20. april 1876. Den 15. september 1875 beordredes derfor kaptajn M. A. C. C. Wulff til chef for Flaadens Underofficersskole samt som kommandant for søetatens kaserne.

I ikke mindre end 17 år kom kaptajn Wulff til at beklæde posten som skolechef, og med stor energi forsøgte han fra starten at reorganisere og forbedre forholdene på skolen, omend der gik 13 år, inden alle hans ønsker blev opfyldt.

I en skrivelse af 5. november 1875 stillede kaptajn Wulff forslag om skolens forlæggelse til kasernen (i Søkvæsthuset), med bolig til skoleofficerer og elevinspektør:

»Uddannelsen af Underofficerseleverne forekommer mig at have en saa stor Betydning for Marinen, at der af al Magt bør stræbes hen til, at den særdeles begrænsede Tid som ifølge de nu gjældende Bestemmelser er tilstaaet hertil, kan give det størst mulige Udbytte. Den første Betingelse for, at dette skal kunde opnaaes, er formentlig, at det Befalingsmandspersonale, til hvis særlige Omsorg hele Opdragelsen i Land er betroet, knyttes nogenlunde fast til Eleverne, saaledes at den fornødne gjensidige Interesse, Hengivenhed og Tillid paa en naturlig Maade kan udvikle sig og vedligeholdes. Dernæst maa de lokale Forhold, hvorunder saavel Underviisning som Kasernering foregaar, være saaledes, at Befalingspersonalet har Midler til Raadighed, hvormed der paa en Gang kan vaages over, at der hersker fornøden Flid, Orden, Regelmæssighed og Disciplin samtidigt med, at der indenfor Underviisningstiden kan gives Lejlighed til saadan Leg og Adspredelse, som den unge Alder fordrer, og som bliver en dobbelt Nødvendighed, naar Kasernelivets øvrige Tvang og Regelmæssighed ikke skal virke altfor nedtrykkende og sløvende.

For at naa de her gengivne Øjemed anser jeg det i høj Grad nødvendigt, at Underviisningslokaler og Gymnastikhuus forefindes paa Kasernen, at en tilstrækkelig stor Legeplads indrettes, der tillige kan benyttes som Exercerplads, at det øvrige indkasernerede Mandskab ikke sammenblandes med Eleverne, og at det Befalingspersonale, der ansættes ved Kasernen og Skolen knyttes for 2 à 3 Aar til denne Stilling samt saaledes, at det mindst mulige Antal ombyttes samtidigt.

Da en Forøgelse af Underofficerspersonalet formentlig bør tilstræbes, og der saaledes maa paaregnes et større Antal Elever end hidtil, vil Kasernen vel næppe kunne afgive nogenlunde rummelige og luftige Underviisningslokaler samtidigt med Bibeholdelsen af de Værnepligtiges Kasernering dersteds, men til disse Sidstnævnte antages der at kunne findes tilstrækkelig Plads i den nu ubeboede Fløj af Søkvæsthuset.

En fortrinlig Lege- og Exercerplads vil kunne indrettes i den Søkvæsthuset tilhørende, nu bortleiede Have, hvor tillige en Øvelsesmast vil kunne reises.

Uagtet der billigviis, henset til Betalingen ikke kan klages over den af Marketenderen leverede Bespisning, maa det dog ansees for utvivlsomt, at almindelig Skibskost vil være sundere og mere nærende for disse unge Mennesker, der ere under stærk fysisk Udvikling. Naar Hensyn tages til, at der er tilstaaet Marketenderen kontraktmæssigt et vist Kvantum Brændsel, Bolig og Belysning, antager jeg, at Bespisningen med Skibskost ikke vilde blive synderligt kostbarere. Hertil kommer den Omstændighed, at uagtet Marketenderen vel er forpligtet til at holde sine Piger fra at søge unødvendigt Ophold i de Stuer, der ere bestemte for Mandskabet, saa kan dog disse Pigers Tilstedeværelse i Kasernen, let afstedkomme mindre heldige Forhold i moralsk Henseende, hvorfor det navnlig af Hensyn til Eleverne maatte ansees for endnu mere ønskeligt om Forpleining med Skibskost kunde blive indført.

Forsaavidt de Udgifter, som de her paapegede Forandringer vilde medføre, maatte have til Følge, at man foreløbig saa sig nødsaget til at indskrænke sig til, hvad der maa anses som mest paatrængende, skal jeg tillade mig fortrinsvis at anbefale efterfølgende forholdsvis mindre bekostelige Forandringer snarest muligt iværksættes.

At Skolen forlægges til Kasernen, hvilket med det nuværende Elevantal vil kunne skee uden væsentlig Bekostning, idet de fornødne Lokaler vil haves i Elevværelserne og Musikstuen.

At der indrettes en Bolig til den Overkanoner, der har Inspektion ved Skolen, hvortil hensigtsmæssigt kan benyttes de 2 Værelser, i hvilke tidligere den ved Kasernen ansatte Officeer har boet, med Tillæg af det dertil stødende mindre Elevværelse.

At det nu til Kombinerede Ret benyttede Lokale indrettes til Bolig for en Skoleofficeer, der i Skolehalvaaret bør være til fast Tieneste ved Skolen og Kasernen for i Chefens Fraværelse eller Sygdom at kunne handle paa dennes Vegne. Lokale til Kombineret Ret vil formentlig kunne skaffes tilveje enten i det Skolelokale, der da vil staa ubenyttet paa Dokøen eller paa Nyholms Hovedvagt eller andetsteds.

Jeg kan i saa Henseende ikke undlade at fremhæve, at der næppe er nogen naturlig Forbindelse imellem Kasernen og den nævnte Ret [1]), samt at det heller ikke kan anses hensigtsmæssigt at have almindelige Arrestanter indlogerede paa en Kaserne for Underofficerselever uden at tale om, at det er i høi Grad generende for Kommandanten og hans Familie, at have den Slags Beboere lige over Hovedet og have dem førte undertiden i drukken Tilstand ad den eneste Trappe, der giver Adgang til hans Bolig og lige forbi Døren«.

Kaptajn Wulff synes i det hele taget at være stærkt interesseret i at organisere og gøre forholdene så ideelle som muligt for eleverne og i tide at vække en naturlig kappelyst imellem dem, for allerede i oktober 1875 sender han indstilling til ministeriet om indførelsen af udmærkelsestegn, »for paa en naturlig Maade at fremkalde en forøget og mere stadig Flid og tillige at anspore Eleverne til større Iver og Kappelyst samt for at vække og vedligeholde Æresfølelsen«.

Ministeriet bifaldt chefens forslag, og i december s. a. fandt den første uddeling af udmærkelsestegn sted.

Umiddelbart før juleferien gav chefen hver elev en karakter for opførsel og samtlige lærere en dom over elevernes udvikling og duelighed samt en karakter for flid og opførsel. Udfaldet af bedømmelserne meddeltes eleverne, og der tildeltes de to, der havde bestået bedst i hver klasse, et udmærkelsestegn, bestående af et anker med krone over i gult klædesbroderi anbragt på venstre overarm af stortrøjen og i rødt broderi på den blå, uldne skjorte.

[1]) Den 17. november 1864 resolveredes det, at Søetatens Kombinerede Ret og arrester skulle overflyttes til Søkvæsthuset, altså kasernen.

Søkvæsthuset set fra Overgaden o. V.

De to elever i hver klasse, der bedst bestod prøven i marts måned, tildeltes foruden en præmie til nr. 1, et udmærkelsestegn bestående af en smal stribe, 1¼''' bred og 2¼'' lang, i gult broderi anbragt på venstre overærme af stortrøjen og i rødt broderi på den blå, uldne skjorte. Såfremt begge udmærkelsestegn tildeltes en elev, skulle det sidstnævnte bæres over det førstnævnte. Medens førstnævnte udmærkelsestegn kun kunne tildeles en elev een gang, selv om han ved oprykning i en ny klasse havde gjort sig fortjent dertil, kunne striben erholdes ialt 3 gange. Førstnævnte udmærkelse mistedes dog, såfremt den pågældende elev ved den påfølgende bedømmelse ikke opnåede at blive placeret blandt de to bedst bestående i klassen.

Allerede i december s. a. tildeltes udmærkelsestegnet til følgende elever:

Elev af ældste afd. A ..... Peter Jacobsen
Elev af ældste afd. A ..... Sophus Michelsen
Elev af ældste afd. B ..... Niels Honum
Elev af yngste afd. A ..... Jørgen Jørgensen
Elev af yngste afd. B ..... Louis Larsen
Elev af yngste afd. B ..... Frederik Dencker.

De elever, der var tildelt udmærkelsestegn, havde efter skolechefens bestemmelse en begrænset befalingsret over de øvrige elever i klassen, ligesom der på kommandolisterne, der tilstilledes skibscheferne, blev tilføjet oplysninger om, hvilke elever der var tildelt udmærkelsestegn og således skulle anvendes til særlig tjeneste, der krævede stor påpasselighed og pålidelighed.

I 1875 bemyndiges chefen til at anvende et vist beløb til indkøb af underholdningsspil samt skomagerværktøj, således at eleverne under vejledning selv kan reparere deres fodtøj.

Den 27. juni 1877 kom der en ny plan for Flaadens Underofficersskole, hvis væsentligste ændringer bestod i, at skolens 2 afdelinger hver skal gennemgås i løbet af 3 år, og såfremt der er større vakancer i underofficerskorpsene, kan antallet af elever i ældste afdeling forhøjes til 30 og i yngste til 40, men disse tal ændres allerede ved kgl. anordning af 28. maj 1880 til, »at Antallet af Elever ikke overstiger 80, men kan forhøjes til 100«. Før antagelsen skulle eleverne undersøges for farveblindhed.

Endvidere blev der truffet den bestemmelse, at eleverne *ikke* kunne afgå fra skolen medmindre de enten udnævntes til underofficerer eller erholdt deres afsked af vedkommende myndighed. Skriftlig tilståelse om på egen og vedkommende elevs vegne at have indgivet den heraf flydende forpligtelse skulle forinden elevens antagelse affordres hans fader eller værge.

Af nye skolefag skulle der også undervises i engelsk.

I 1878 udtaler marineministeriet, »at det ikke anser det for ønskeligt, at Lærlinge anvendes som Officersoppassere, men at disse fortrinsvis tages blandt frivillige af Skibets værnepligtige Besætning. Kun i Mangel af saadanne kan

dertil anvendes frivillige Lærlinge, forsaavidt de selv maatte ønske det, eller Elever af yngste Klasse, dog kun saafremt deres Uddannelse ikke derved forsømmes«.

Beretning over Flaadens Underofficersskoles virksomhed siden loven om søværnets ordning af 24. april 1868 trådte i kraft.

År	Hvormange har årligt søgt optagelse	Hvormange er optagne i yngste afdeling	Hvormange der er undervist i de forsk. klasser og afdelinger				Hvormange bestået opryknings-eksamen i sædvanlig tid	Hvormange forblev i afdelingen udover tiden	Hvormange der er bortvist på grund af deres forhold	Hvormange der har forladt skolen af andre grunde	Hvormange der har bestået afgangseksaminen
			Afdeling	Klasse A	Klasse B	Klasse C					
1869 [1])	38	16	ældste	12	—	—	—	—	—	2	—
			yngste	8	16	—					
1870 [1])	12	12	ældste	16	11	—	7	—	—	3	—
			yngste	11	12	—					
1871 [1])	16	13	ældste	14	12	—	12	—	—	1	—
			yngste	11	9	13					
1872 [2])	14	14	ældste	11	12	—	9	1 i yngste afd.	—	1	11
			yngste	14	12	14					
1873	16	10	ældste	11	9	—	12	—	1	4	11
			vngste	12	12	10					
1874	6	6	ældste	7	11	—	12	—	1	6	10
			yngste	7	5	6					
1875	17	15	ældste	10	10	—	5	—	1	8	7
			yngste	5	5	15					
1876 [3])	20	18	ældste	13	4	—	5	4 i ældste afd.	1	3	6
			yngste	12	4	18					
1877 [4])	34	20	ældste	9	3	—	—	9 i ældste afd.	1	9	4
			yngste	7	13	20		7 i yngste afd.			
1878	72	19	ældste	2	4	6	6	—	1	3	9
			yngste	12	19	19					
1879	89	12	ældste	4	6	11	11	—	1	1	2
			yngste	18	19	12					

[1]) På grund af, at skolen officielt blev oprettet i 1869 blev ifølge planen ingen opryknings-eksamen afholdt dette år, ligesom der heller ikke hverken i dette eller de to påfølgende år kunne afholdes afgangseksamen, medens 18 af de 22 elever, der i 1869 var i ældste afd., forfremmedes til underofficerer af 2den klasse, nemlig 4 i 1869, 12 i 1870 og 2 i 1871.

[2]) Den ene elev, der forblev i yngste afdeling, bestod ikke eksaminen i artilleri.

[3]) 4 forblev udover tiden i ældste afdeling, fordi de manglede modenhed og dygtighed til søs.

[4]) I 1877 bestemtes at lade de 9 elever i ældste Klasse A, der kun havde været 5 år i skolen, forblive i denne, da planen fastsætter 6 år, og der blev ingen opryknings-eksamen afholdt på grund af, at yngste afdeling, der hidtil kun var forbleven 2 år i afdelingen, nu blev bestemt til ligeledes ifølge planen at forblive 3 år i denne.

I 1879 rejstes der i skolegården en øvelsesrejsning, bestående af et meget kort stykke undermast, faste- og bramstang samt mærse- og bramrå med tilhørende sejl hidrørende fra korvetten THOR. Denne rejsning omfattede senere kun undermast og fastestang, der imidlertid i maj 1904 blev fjernet, for at øvelsespladsen bedre kunne udnyttes til marchøvelser, idræt o. l.

Skolechefen havde længe fundet det uhensigtsmæssigt, at eleverne udkommanderedes i hold med de om sommeren forskellige udrustede skibe, og hans ønske

gik derfor ud på, at elevernes uddannelse til søs såvidt muligt foregik samlet i et øvelsesskib, hvorved der opnåedes gennemførelse af et mere ensartet øvelsesprogram, og således at bedømmelsen af eleverne under ensartede forhold og af de samme lærere ville blive mere retfærdig.

På finansloven 1879/80 stilledes der 120.000 kr. til rådighed for bygningen af en brig som øvelsesskib for underofficerseleverne. Det blev briggen ØRNEN, der løb af stabelen den 17. august 1880, og som året efter var på sit første togt med ca. 65 elever.

Forud for vedtagelsen af loven om søværnets ordning af 1880 blev der under 1. behandling af lovforslaget i landstinget fremsat følgende udtalelse af et medlem:

»Hvad Underofficersskolen angaar, da har man vel ikke denne Gang foreslaaet og vedtaget en noget længere Uddannelse end tidligere, men gennem den Bevilling til en Øvelsesbrig, som er givet af Rigsdagen, er Skolen bleven i Stand til at give sine Elever en mere fuldstændig praktisk Uddannelse end tidligere, saaledes at man efter min Opfattelse kan lade sig nøje med de 6 Aar. Derhos har Skolen faaet et større Elevantal, nemlig 100, og tillige friere Hænder ved Fordelingen af dette Elevantal og saaledes bliver i Stand til i en kortere Periode, end man havde ventet, at supplere den store Mangel paa Underofficerer i Artillerikorpset. Hvad matrosunderofficererne angaar, da er der jo i dette Korps mange vakante Numre, men ved det foreliggende Lovforslag er dels Antallet af disse indskrænket, dels vil man kunne hjælpe sig med Kræfter fra Koffardimarinen, og dette sidste har man haft for Øje i et dertil sigtende Forslag, som er vedtaget i det andet Ting.«

Dette, at eleverne ikke længere selv kunne forlange deres afsked fra skolen, blev yderligere suppleret med den bestemmelse, »at Elever, der efter bestaaet Afgangsprøve udnævnes til Underofficerer, ikke kunde forlange at hjemsendes, før end de har tjent 4 Aar som saadanne.«

Efter at søminevæsenet var henlagt under marineministeriet, bestemtes det ifølge *Plan* for *Søværnets Underofficersskole* af 29. januar 1881, at der i ældste afdelings 3 klasser også skulle oprettes en søminеafdeling, og i de følgende år udnævntes der årligt 2 à 3 oversøminører fra skolen.

Den første af de underofficerer, som var udgået fra Flaadens Underofficersskole, og som overførtes til søminekorpset, var som før omtalt Søgaard, der i 1876 blev underskibsminør, og i 1880 overførtes også Wagner [1]) til søminekorpset umiddelbart efter sin udnævnelse til overkonstabel.

Som tidligere anført skulle lærlinge, der blev antaget som aspiranter, møde med en vis udrustning af beklædningsgenstande, men i 1881 bestemte marineministeriet, at de 25 nyantagne lærlinge, som skulle udkommanderes på togt med

[1]) J. F. Wagner blev i 1909 udnævnt til løjtnant.

Briggen ØRNEN. Skolens øvelsesskib fra 1881-1895.

fregatten JYLLAND, til komplettering af den udrustning de selv mødte med, skulle beklædes som de værnepligtige, men der skulle af deres månedslønning afdrages et vist beløb for de udleverede beklædningsgenstande. Fra 1884 ophørte bestemmelsen om, at lærlingene selv skulle medbringe beklædningsgenstande, og de fik derfor ved antagelsen udleveret en fuldstændig mundering, der herefter var ensartet såvel om bord som i land i modsætning til tidligere, hvor eleverne før togtet blev søbeklædt.

Ved lov om søværnets ordning af 28. maj 1880 bestemtes det, at skolens navn ændres til *Søværnets Underofficersskole*, at den deles i 2 klasser, og undervisningen ordnes således, at skolen kan gennemgåes i løbet af 6 år.

I ældste klasse kunne foruden dem, der havde gennemgået yngste klasse tillige optages søværnepligtige, der havde gjort mindst 1 togt til orlogs. Antallet af elever måtte ikke overstige 80, dog kunne dette tal, dersom der fandtes et større antal ledige numre i underofficerskorpsene, forhøjes indtil 100.

Eleverne i begge klasser erholdt ophold, mundering og undervisning frit ved skolen, og eleverne i ældste klasse var tillige lønnede.

Eleverne skulle ca. 6 måneder [1]) årlig øves om bord i et dertil mindre, passende sejlskib eller gøre tjeneste i de udrustede krigsskibe.

Chefen for skolen skulle være en officer af søofficerskorpset, og til stadig tjeneste ved skolen skulle yderligere ansættes en officer og det fornødne antal underofficerer.

---

[1]) Inclusive øvelsesskibets til- og afrigning.

Skema for øvelser til ankers. Briggen ØRNEN

Kl.	Hvilke	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag
0915-1115	Elever	Bramræer og stænger op. Sejl los. Spledsning. Teori (navnlig over rejsningsmanøvrer).	Bramræer og stænger op. Sejl los. Rejsningsøvelser.	Skydning i land og sigteøvelser. Frivagten tøjeftersyn	Letning. Sejlmanøvre eller teori.	Bramræer og stænger op. Sejl los. Signalering og fartøjsøvelser.	Bramræer og stænger op. Vaabenpudsning m. m. og skibsarbejder.
	Lærlinge	Sejlbeslåning.		Fartøjsøvelser.	Lodhivning.	Fartøjsøvelser.	
1115-1130	Alle	Sejl fast.	Sejl fast.	—	—	Sejl fast.	
1430-1715	Elever	Teori. Spledsning.	Fartøjsøvelser.	Skydning i land og sigteøvelser. Frivagten tøjeftersyn	Teori eller sejlmanøvrer.	Kanoneksercits og fartøjsøvelser.	Kl. 1400 Mønstring efter skytrullen. Vaabenparade. Tøjeftersyn.
	Lærlinge	Teori.	Spledsning. 1 time forberedende øvelser.	Tøjeftersyn.	Lodhivning.	Spledsning.	
1715-1730	Alle	Bramræer og stænger ned samt mønstring efter skytrullen.	Mønstring efter skytrullen.	Mønstring efter skytrullen.	Ankring. Bramræer og stænger ned. Mønstring efter skytrullen.	Bramræer og stænger ned. Mønstring efter skytrullen.	—
	Elever af førstevagtsskiftet	Natsignalering og øvelse i afbrænding af fyrværkerisager.	—	—	—	—	—

Kl.	Hvilke	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag
0900-0915	Alle	Rebet ud.	Rebet ud.	Rebet ud.	Rebet ud.	Rebet ud. (evt. i løbet af hundevagten).	Rebet ud.
0915-1130	Elever	Teori. Pibeøvelser. Sejlsyning. 2. kl. C 1 time forberedende øvelser.	Teori. Spledsning. Sejlsyning. 2. kl. C 1 time forberedende øvelser.	Teori. Pibeøvelser.	Teori. Sejlsyning. Signalering.	Skydning. (Kan denne ikke afholdes, henlægges skydningen til en anden dag, hvis programmæssige øvelser afholdes om fredagen).	Våbenpudsning m. m.
	Lærlinge	Spledsning. Entring. 1 time forberedende øvelser.	Teori. 1 time forberedende øvelser.	Håndvåben. Eksercits.	Spledsning. Entring.	Eksercits eller andre øvelser.	—
				Frivagten tøjeftersyn			Frivagten tøjeftersyn
1430-1630	Elever	Sejlmanøvrer. Mønstring efter skytrullen.	Sejlmanøvrer. Mønstring efter skytrullen.	Teori. Pibeøvelser.	Sejlmanøvrer.	Skydning (se ovenfor). Eksercits. Sigteøvelser.	Våbenpudsning m. m.
	Lærlinge			Håndvåben. Eksercits.		Spledsning. Entring.	
				Frivagten tøjeftersyn			Frivagten tøjeftersyn
1630-1730	Alle			Sejlmanøvrer. Mønstring efter skytrullen.	Mønstring efter skytrullen.	Klart skib og mønstringer.	Kl. 1700 mønstring efter skytrullen og våbenparade.
	Alle	Tøjvask.	—	—	Tøjvask.	Evt. reb ind kl. 1830	Evt. reb ind kl. 1830

I de den 1. marts 1881 udsendte og noget ændrede bestemmelser for underofficerselevernes uddannelse fandtes bl. a. følgende ny tilføjelse: »Der skal gives Underofficerer og Matroser Tilhold om at bevare deres Myndighed overfor Eleverne ved en bestemt og rolig Optræden. Al Brug af Skældsord, ligesom overhovedet al raa og brutal Mishandling af Eleverne er strengt forbudt, og der skal omhyggelig undgaas enhver Tiltale, som kan være af en fornærmende eller krænkende Beskaffenhed, idet der paa enhver Maade skal virkes hen til at vække Elevernes Æresfølelse og Kappelyst«.

Efter øvelsesskibets 1. rejse i 1881 skrev chefen for briggen ØRNEN, at skibet efter alt at dømme syntes at være vellykket. Med bramsejlskuling gjorde det bidevind en fart af 8.2 knob for undersejl, mærssejl, bramsejl, klyver og brigsejl. Briggen havde under togtet været under sejl i 71 dage og til ankers i 68, tilsammen 139 dage, men udregnet i timer havde skibet kun været 47½ døgn under sejl og 91½ døgn til ankers.

Når tiden, der var anvendt til sejlmanøvrer og rejsningsøvelser, blev lagt sammen for hele togtet, fik man kun ialt 73 timer til omtalte øvelser, medens skydning og eksercits havde krævet 92, fartøjsøvelser 34 og teori, sejlsyning og spledsning 111 timer eller tilsammen 310 timer regulære øvelsestimer på et 4½ måneds togt.

Af øvelsesprogrammet fremgår det iøvrigt, at bramræer og -stænger efter gammel hævdvunden skik i flådens sejlskibe på bestemte dage i ugen blev firet ned om aftenen, når skibet var til ankers og atter taget op om morgenen ved flagets hejsning. Under sejlads blev der hver aften, inden køjerne blev udgivet, stukket et reb ind i mærssejlene, som dog atter blev taget ud ved øvelsernes begyndelse næste dags morgen.

Renligheden i et orlogsskib har der altid været lagt stor vægt på, og det fremgår også af skolens øvelsesprogram, at tøjvask fandt sted 2 gange om ugen, hvilket dog senere ændredes til een gang ugentlig om morgenen. Med ferskvandsbeholdningen om bord vistes der stor økonomi, og de tildelte rationer af sæbe og ferskvand var så minimale, at det kun lykkedes at få tøjet nogenlunde rent.

Eleverne, der var fra 14-20 år gamle, var i en alder, der krævede normal søvn eller hvile under den stærke opvækst. Til ankers klarede eleverne sig storartet, for da delte 3 vagtskifter nattevagten, medens det 4. skifte havde frivagt. Desuden var der 3 timers middagshvile, hvilket dog senere ændredes til 2½ time. Var skibet derimod under sejl, gik eleverne kvartervagt, hvilket medførte, at den ene halvdel f. eks. havde førstevagt fra kl. 19 [1])-24 og dagvagt fra kl. 4-8. De fik således kun 4 timers søvn, medens det andet vagtkvarter klarede hundevagten fra midnat til kl. 4 morgen, da de gik tilkøjs for atter at blive purret ud kl. 6 til rengøring.

[1]) I skibe med sejlrejsning drejede førstevagten i søen fra kl. 1900.

Efter ØRNEN's første togt har skolechefen tilsyneladende ikke været helt tilfreds med skibschefens rapport, bl. a. om elevernes vagt, for med den faderlige omsorg kommandør Wulff omfattede sine »drenge«, gjorde han bl. a. følgende bemærkning til et af rapportens punkter:

»Jeg kan ikke dele Kaptajn G's Formening om, at der ved skiftevis at tillade de yngste Elever at slange paa Banjerne, er givet dem den Søvn, som er fornøden, hvor der er Tale om et Tidsforløb af Halvdelen af Togtet, og hvor det er af Vigtighed, at Eleverne er saa fysisk friske og vaagne som muligt under de regelmæssige Øvelser om Dagen, idet man vel maa erindre, at Størstedelen af dem er i den Alder, hvor den fysiske Udvikling i Reglen er stærkest, og hvor Slangning paa et Dæk ikke erstatter den halve Tids Søvn i en Køje.«

Vel kunne eleverne på vagten i søen under slangning selv på et hårdt skibsdæk, få nogen søvn, men oftest blev der med jævnlige afbrydelser pebet til braser, sejls tilsætning eller bjergning, mønstring af redningsbådsbesætning o. l., og vagtposterne skulle desuden hver time besættes efter tørn.

Havde det været sløjt med tilgangen af elever indtil 1875, syntes skolechefens bestræbelser på at forøge elevantallet endelig at have båret frugt, for allerede i 1882 fremgår det, at skolen har nået det tilladte antal på 100 elever, fordelt således:

Ældste klasse A. 16 elever.	Yngste klasse A. 19 elever.
Ældste Klasse B. 15 elever.	Yngste klasse B. 19 elever.
Ældste klasse C. 11 elever.	Yngste klasse C. 20 elever.

Antallet af ansøgere om optagelse på skolen, der hidtil havde været 50-100 pr. år, voksede i de kommende år til et endnu større tal, ofte over 200.

Tidspunktet for uddelingen af udmærkelsestegn, der tidligere havde fundet sted i december, blev nu ændret til ultimo september, medens flidspræmierne, der hidtil havde bestået af kontante beløb, der indsattes på en sparekassebog, nu uddeltes efter de pågældendes ønsker i form af bøger, ure eller tegnebestik til nærmere fastsatte beløb.

Vinterens store begivenhed: det årlige bal på skolen var noget eleverne så hen til med de største forventninger. Fra Orlogsværftet udlåntes flag, vimpler, våben og andre dekorationsgenstande til skolen, således at den ellers så triste samlingsstue den aften kunne fremtræde i et festligt og strålende udseende. Ballet fandt altid sted fastelavnslørdag, og den sidste uge før festaftenen havde eleverne travlt med at pynte »festsalen« og tegnestuen (hvor der serveredes små forfriskninger) samt den ene sovestue, hvor middagen skulle indtages. Disse rum undergik efterhånden kendelige forandringer.

Til ballet havde hver elev lov til at invitere en dame, som naturligvis trods elevernes små midler måtte køres i droske til skolen. Der blev til den aften også anskaffet hvide glacehandsker, silkekrave og slips - den eneste gang i årets løb, hvor der blev set gennem fingre med, at eleverne var ureglementeret påklædte,

men anskaffelsen af disse genstande medførte også et betydeligt indhug i deres mere end sparsomme lommepenge.

Kl. 1800 begyndte festen, der indlededes med, at chefen i få ord bød velkommen, og derefter sang eleverne nogle firestemmige sange samt udførte en i forvejen indøvet skjolddans. Og så tog ballet, hvori også deltog skolens officerer, underofficerer og lærere, sin begyndelse. De mange små sømænd og de purunge piger i lyse, lette kjoler hengav sig lystigt i dansens glæder og dannede et hele af feststemning og livsglæde, der til daglig ikke kunne siges at være til stede i den uendelig triste og grå kaserne. En måned før elevballet øvede eleverne sig i skolens spisekælder under medvirkning af skolens orkester i Terpsikores vanskelige kunst. Elevernes undervisning i dans blev først obligatorisk ved Dæksofficerselevskolens oprettelse i 1922.

Skolens udgifter til det årlige elevbal beløb sig gennem mange år til et tal, der lå omkring 400 kr.

I marts 1884 måtte kasernen evakueres ca. 14 dage på grund af en udbrudt tyfusepidemi blandt besætningen, hvorfor eleverne og kasernemandskabet blev indlogeret i eksercerskibet DANNEBROG, medens kasernen blev desinficeret.

Ved branden på Christiansborg slot den 3. oktober 1884 blev eleverne under ledelse af skolens næstkommanderende, premierløjtnant V. J. Schoustrup, beordret til brandstedet for at assistere med slukningsarbejdet. En sergent fra hæren var beskæftiget i rigsdagsbiblioteket, da et nedfaldende loft spærrede hans tilbagevej. Han hørte pludselig råb om hjælp og gik i retning af lyden, men røgen og varmen var imidlertid så stærk, at han ikke turde fortsætte. Da sergenten påny hørte råb, søgte han omsider frem til stedet og kom ind i et stærkt røgfyldt værelse, hvor han fandt en af underofficersskolens elever. Lykkeligvis blev de begge ved hjælp af en stige reddet ud gennem et vindue, og eleven blev stærkt medtaget kørt ud til skolen.

Det var en elev af ældste klasse, der havde fået så svære forbrændinger, at han senere - efter et længere sygeleje - måtte afgå fra skolen som uegnet til fortsat krigstjeneste.

Der indførtes på skolen en skydedistinktion bestående af en skive rødt klæde 11''' i diameter, der tildeltes de elever, der opnåede et vist antal points som kanonskytte af I kl. En lignende distinktion, men noget mindre i diameter, indførtes også for skydning med gevær.

Kommandør Wulff har efter alt at dømme fulgt sine elever i skoletiden, hvor han med faderlig omsorg tog sig af dem og såvidt muligt mildnede en sag eller et spørgsmål ved menneskelig hensyntagen og mulige undskyldende momenter under betragtning af vedkommende elevs flid, opførsel og øvrige forhold på skolen. Dette gjaldt også, efter at de var bleven underofficerer, for rettedes der f. eks. spørgsmål til skolechefen, når yngre underofficerer var kommen »lidt skævt i det«, appellerede han såvidt muligt til »synderens« fordel, når vedkommende havde gode vidnesbyrd fra sin elevtid.

Han kunne godt se de farer, som lurede, når en ung mand efter at have været under streng disciplin i mere end 6 år pludselig uden kontrol gik ud til en friere tilværelse, og det var ham meget om at gøre, at lægge en dæmper på fristelserne. Og for at dæmme lidt op for disse uheldige forhold sendte kommandør Wulff i 1885 følgende skrivelse til chefen for Orlogsværftet: »Jeg er betænkelig ved, at Eleverne, der i 6 Aar har været underkastede en ikke ringe Tvang og en streng Disciplin, umiddelbart derefter og i den unge Alder af 20 à 22 Aar udsættes for alle de Fristelser, som et Hovedstadsliv medfører, og overfor hvilke adskillige næppe har Modstandskraft, især naar de intet Hjem har i Byen, og der pludselig gives dem en næsten ubunden Frihed med Hensyn til deres Optræden udenfor Tjenesten, hvorfor det foreslaas, at Underofficerer af 2. Klasse indkvarteres i Eksercerskibet (Vagtskibet) i det mindste det første Aar efter Udnævnelsen.«

Kontreadmiral M. A. C. C. Wulff.

Marineministeriet bestemte herefter, at de underofficerer af 2. kl., der ikke var udkommanderede, skulle indkvarteres i vagtskibet, samt at de ikke måtte bære civilt tøj under deres landlov.

Med det store elevantal på skolen viste det sig allerede, at ØRNEN i midten af firserne var for lille som øvelsesskib, og eleverne blev derfor i 1885 udkommanderede således:

I fregatten FYEN ..... 21 elever af ældste klasse,
i skonnerten DIANA .. 10 elever af ældste klasse,
i briggen ØRNEN .... 10 elever af ældste klasse og 55 elever af yngste klasse.

I 1886 nåede skolen det hidtil største antal elever i dens historie, nemlig 103.

Trods det at eleverne ved hård træning efterhånden opnåede en fantastisk behændighed i at bevæge sig i rigningen, hændte det, at en elev af ældste klasse, Viggo Carstensen, under fregatten JYLLAND's vintertogt i 1886-87 styrtede ned fra bovenkrydsrå og trods den store højde forsåvidt slap heldigt fra faldet med blot en forvridning i skulderleddet og brud på venstre skinneben.

Det er en kendsgerning, at unge mennesker normalt har en god appetit, og lige så sikkert er det, at den »oplopning«, elever får på en militær skole, giver en så glubende appetit, at trods de med årene forbedrede bespisningsreglementer på underofficersskolen alligevel foranledigede en underofficer til, da han engang

blev spurgt om, hvordan det var at være elev på en 6-årig skole, at give følgende svar: »- - det var en periode af mit liv, hvor jeg var kronisk sulten.«

Indrømmes må det dog, at eleverne i løbet af de 6 år udvikledes fra små spinkle drenge til unge mænd med et sundt og stærkt legeme hærdet ved idræt og legemsøvelser, men nægtes kan det ikke, at appetiten var stor.

Vedrørende elevernes sundhedstilstand og forplejning indsendte skolelægen, skibslæge P. Mortensen, senere mangeårig læge i Charlotte Amalie på St. Thomas, følgende skrivelse til chefen:

»Ved Ministeriets Imødekommenhed er der givet et forholdsvis, ikke ubetydeligt Tilskud for hver Elev til Marketenderen, hvilket dog ikke har givet et tilfredsstillende Resultat. Eleverne bliver bestandig hver Vinter magre og blege, og henad Foraaret har de gennemgaaende tabt de sidste Rester af det blomstrende Udseende og gode Huld de medbragte fra Togtet. Da de sunde Legemer ikke kan siges at blive overanstrengte af aandeligt Arbejde, og da de har passende Frihed og Legemsøvelser og ikke paavirkes af Bylivet eller uregelmæssigt Levned, Mangel paa Nattesøvn o. l., maa Grunden hertil fremdeles søges i utilfredsstillende Forplejning.

Om Kosten er god kan ikke bedømmes efter, hvor meget man giver for den, men kun af, om man *trives* derved eller ej, og det er evident, at Eleverne ikke trives ved den Forplejning, de faar.

Hvor vidt der for 53 Øre daglig kan leveres et sundt Menneske, hvis Legeme er i stærk Udvikling, tilstrækkelig god og nærende Kost er derfor ikke afgørende for Spørgsmaalet, maaske kan en samvittighedsfuld og dygtig Husmoder i sit Hjem gøre det, men ikke en Marketender - om ikke han fik 10 eller 20 Øre mere for hver. Forplejningen bør utvivlsomt ikke være i Hænderne paa en Mand, der ikke har fjerneste Interesse af, om de Mennesker, han leverer Føden, trives ved den eller ej, men kun interesserer sig for, hvor billigt han kan levere Kosten, og hvor meget han kan tjene derpaa.

For en bestemt daglig Sum skal han af Midlerne tillige tjene saa meget, at han og hans Familie og Husstand kan leve deraf og helst endda lægge til side saameget som muligt. Forplejningen bør derfor direkte overtages af den Institution, som har den største Interesse af, at Eleverne udvikles til sunde, stærke, daadkraftige Folk.«

Få dage senere tilskrev marineministeriet chefen for skolen om at opsige kontrakten med marketenderen til førstkommende flyttedag, hvorefter hele kostforplejningen henlagdes under den ved skolen tilkommanderede regnskabsfører, og de værnepligtiges antal på kasernen forøgedes med en skibskok og 2 koksmather.

Skibslæge Mortensen foreslog derefter følgende reglement for middagsmåltider indført på skolen fra efteråret 1887:

Søndag: Fersk måltid (det var som regel flæskesteg).
Mandag: Byggrynsgrød (hveranden uge risengrød) og stegt kød.
Tirsdag: Gule ærter og flæsk.
Onsdag: Fersk måltid (afvekslende lamme- og kalvekød) med carry og ris, eller som frikassé.
Torsdag: Byggrynssuppe (hveranden uge af ris eller sago) og salt kød.
Fredag: Fersk måltid med hvidkål (hveranden uge grønkål).
Lørdag: Vælling af byggryn eller ris (hveranden uge øllebrød) og klipfisk.

Med få variationer holdt dette spisereglement sig gennem mange år. Dagens øvrige måltider var hurtigt overset:

Morgenmåltid: Te, rugbrød og smør (fra 1901 margarine).
Frokostmåltid kl. 11: Kaffe, rugbrød og smør.
Aftensmåltid kl. 19: Som morgenmåltidet.

Smørret eller margarinen forslog ikke til en sulten elev, hvorfor han normalt klappede en skive bart brød ovenpå det smurte. To gange om ugen erstattedes teen om morgenen af kakao og nogle få skiver sigtebrød, ligesom der onsdag og lørdag aften til hver bakke udleveredes et lille stykke fersk kød og ost, lækkerier som dog aldrig nåede ned til de yngste elever i bakken. Andre sorter af pålæg kendtes ikke på skolen.

Præmie for eksemplarisk opførsel fandtes ikke, men hvis en elev ikke havde været straffet i skoleåret, tildeltes der ham en teaterbillet, og antallet af sådanne voksede med een for hvert år, han slap igennem nåleøjet, men lige så hurtigt kunne han miste hele herligheden. Der var indført et »priksystem« for småforseelser på skolen, og en elev skulle være meget påpasselig og heldig for ikke at figurere i prikkebogen. Fire prikker resulterede ikke alene i en straf på f. eks. 6×½ times gang og løbeøvelser kombineret med fritstående øvelser, militær anstand o. l., der eksekveredes i den knap tilmålte fritime mellem middagsmåltidet og forberedelsen af lektier til næste dag - dette foregik fra kl. 17-19, men også de to månedlige tilståede ekstraordinære udgangstilladelser på hverdage fra kl. 18 til kl. 22 bortfaldt for en måned sammen med tidligere års erhvervede teaterbilletter. Det var dengang ikke ukendt, at befalingsmænd og lærere på militære skoler tilsyneladende kunne være mere venligt stemte mod enkelte elever end mod andre. Det vil forstås, at der krævedes megen præcision for at slippe helskindet gennem skærsilden - og dog var der nogle, der havde held til at klare frisag.

Folketeateret og Dagmarteateret viste forøvrigt skolen den gestus i en række år lejlighedsvis at sende fribilletter til deres forestillinger. Udover at eleverne i tidsrummet mellem eksamens afslutning og øvelsesskibets tilrigning havde lejlighed til at se samlingerne på Rosenborg, Frederiksborg, Glyptoteket og andre

museer, var der kun en mindre udflugt i løbet af sommertogtet i udenlandsk havn eller herhjemme f. eks. til Grejsdalen, Almindingen o. l.

I anledning af at nogle elever af ældste klasse havde tyranniseret enkelte af yngste afdeling, bl. a. ved at lade dem løbe spidsrod og pryglet dem, udtalte chefen, »at Skolen har stedse med Strenghed straffet saadanne Forsøg, dels fordi de strider mod den Orden og Disciplin, som bør finde Sted paa en militær Skole, dels fordi de let kan bringe Skolen i Vanrygte.« De 5 ældre elever blev hver idømt 1 måneds kvarterarrest, og for at sætte en stopper for en principmæssig fortsættelse af dette uvæsen, blev straffen yderligere skærpet ved, at de 5 elever blev degraderet en måned ved fjernelsen af deres udmærkelsestegn og distinktioner, og de mistede endvidere tilladelsen til at måtte ryge på skolen. I særlige tilfælde mistede elever retten til at bære udmærkelsestegn for bestandig.

Atter viste chefen sit gode sindelag ved at slutte sin indberetning herom til chefen for Orlogsværftet med, »- at det iøvrigt var flinke og brugbare Elever, der her havde forset sig, hvorfor det vilde være et Tab for Skolen at miste dem, f. Eks. ved en eventuel Afskedigelse.«

Et forslag fra skolen om ændring af det tidligere udmærkelsestegn for de bedst bestående i hver klasse ved prøven i land til fremtidigt at skulle bestå af et sammenslynget S og U (d. v. s. »Skolens Udmærkelsestegn«) omgivet af 2 vimpler og med en krydslagt karabin og sabel foroven i broderi blev ikke tiltrådt, men ved marineministeriets resolution af 17. september 1887 bestemtes til fremtidig at skulle være to stjerner i broderi i samme farve som ærmedistinktion og emblem.

Samme år ændredes navnet på elevernes huebånd til UNDEROFF:SKOLEN.

Søartilleriet havde i en række år været i stærk udvikling som følge af den efter danske forhold store forøgelse af nybygninger til flåden: kanonbåde, panserbatterier (LINDORMEN, GORM og ODIN), panserskibe (HELGOLAND, TORDENSKJOLD og IVER HVITFELDT), fregatten FYEN og krydserkorvetten VALKYRIEN. Der krævedes mange artilleriunderofficerer, hvorfor langt det største antal elever, der i en årrække afgik fra skolen, blev overkonstabler, undertiden hele klassen.

Korpscheferne gav årligt indberetning til chefen for Orlogsværftet om vakancer og normal afgang af underofficerer, der ville falde for aldersgrænsen, og efter videregivelse af dette materiale til skolechefen bestemte han fordelingen til korpsene af eleverne i den klasse, der skulle rykke op i ældste afdeling, og som nu skulle specialiseres i uddannelsen, med hensyntagen til at korpschefernes ønsker såvidt muligt blev efterkommet - alt efter samråd med værftschefen. Der disponeredes således 3 år forud i tiden, for at eleverne kunne erholde den specialuddannelse, der krævedes af de forskellige korps. Den pågældende klasse fik derfor opgivet, hvor mange der var behov for i hvert korps, og efter anciennitet valgte eleverne det, der havde deres interesse. De få numre, der var i

sømine- og matroskorpsene, blev oftest først besat ved disse valg, og resten gik til artillerikorpset.

For eleverne blev disse valg noget af et lotteri med hensyn til fremtidigt avancement i graderne som underofficer, da avancementerne faldt korpsvis.

De to ældste klasser artilleri- og sømineelever gjorde om vinteren normalt landtjeneste ved korpsene, medens matroseleverne udkommanderedes på togt med vinterskibene til Middelhavet eller Vestindien og om sommeren med eskadrens skibe, dog at hele ældste afdeling sidste skoleår var med skoleskibet på togt. Artilleristerne var dels på Arsenalet og Laboratoriet, dels tilkommanderet eksercerskolerne.

I maj 1888 skrev chefen for eksercerskibet DANNEBROG til chefen for Underofficersskolen:

»Efter Afslutningen af Eksercerskolen er det mig kært at kunne give de unge vordende Underofficerer det Vidnesbyrd, at de har været en Pryd for Underofficersskolen i deres Virksomhed her, hvortil jeg maa føje min Tilfredshed til den Skoleofficererne har udtalt saavel om Elevernes Dygtighed som deres Opførsel.«

En sådan udtalelse glæder altid en skolechef.

Tiderne har heldigvis ændret sig, hvad angår livet på søen og forholdet eleverne imellem på de militære skoler, hvor den ældre dengang oftest tog sig selv til rette i forholdet overfor de yngre elever. Respekt, lydighed og pligtfølelse var begreber man hurtigt lærte dengang, og de gjorde også sin virkning i de unge år, selv om man havde kunnet ønske, at det skete gennem befalingsmændene og ikke ved en hårdhændet behandling fra ældre elevers side.

En lille lærling, der kom til orlogs fandt hurtigt ud af, at næverne sad ualmindelig løst på de ældre elever, og oplevelser af den art og undertiden også grove mishandlinger kunne snart gøre en lille 14-års dreng mismodig og ked af tilværelsen, og i sin fortvivlelse over forholdene overvejede han ikke konsekvenserne af at være underkastet den militære straffelovs bestemmelser og måske derfor ubetænksomt forsøgte at stikke af fra det hele, hjem til mor.

Hvad der end kan have ligget til årsag, så rømte to elever på henholdsvis 14½ og 15½ år fra briggen ØRNEN i 1888, men de vendte dog omsider på en eller anden måde tilbage til skibet. De blev idømt en straf på henholdsvis 10 slag ris og 15 slag rotting for deres ikke velovervejede udflugt - og dermed endte »Rejsen til Amerika«.

Den 1. juni 1888 nåede kommandør Wulff omsider sine ønskers mål, som han så ihærdigt havde kæmpet for i 13 år som skolechef. Søværnets kaserne [1]) overgik helt og holdent til brug for underofficersskolen, bygningen skulle benævnes *Søværnets Underofficersskole*, og posten som kasernekommandant op-

[1]) Søkvæsthuset.

hævedes. Nu kunne kommandøren helt hellige sig skolen og dens opgaver, men ikke nok med det, elevernes teoretiske undervisning kunne også foregå der og ikke som hidtil på Holmen.

Ser man på hosstående plan af Søkvæsthusets indretning, da den endnu var kaserne, blev der foretaget adskillige ændringer, inden elevernes hjemkomst fra sommertogtet ultimo september samme år.

Ved siden af at være skolebygning var der nu også muligheder for at gøre noget mere ud af bygningens lokaliteter og deres indretning som et hjem for eleverne.

I elevernes uendelig triste spisestue med cementgulv i kælderetagen foretoges ingen ændringer, den bibeholdt gennem mange år sin skummelhed, hvori der ikke kunne nydes et festmåltid, hvilket eleverne dog heller ikke var udsat for; de var blot taknemmelige over at blive mætte. Mandskabets spisestue blev indrettet dels til baderum og pudsestue, medens brødkælderen og mandskabets vaskerum blev omdannet til to med blikvandfade, meget spartansk udstyrede vaskerum for eleverne.

I stueetagen omdannedes marketenderens lejlighed til beboelse for to skoleofficerer, brandstuen bibeholdtes i uændret skikkelse til samlingsstue for eleverne med tilstødende værelse for de vagthavende underofficerer, hvor eleverne lejlighedsvis kunne nyde duften af rom under ærinde derinde f. eks. for at blive afskrevet for at have repareret deres vasketøj, afgive meldinger o. l.

Regnskabsføreren bibeholdt sin tidligere beboelseslejlighed, medens mandskabets sovestue dels indrettedes til tegnestue og dels blev modelsamling. Næstkommanderendes beboelse i nordfløjen bibeholdtes sammen med hans kontor, der stødte op til elevernes samlingsstue.

På 1. sal blev skoleofficerens værelse overtaget af chefen til kontor, og resten af nordfløjen var chefens private beboelse. To af elevernes tidligere læseværelser mod skolegården indrettedes til klasseværelser for henholdsvis 1. C. og 2. A., og det tidligere elevlæseværelse mod gaden til lærerværelse, ligesom elevinspektøren havde sin private beboelse mod gaden. Mandskabets soveværelse nr. 2 i sydfløjen omdannedes mod gården til klasseværelse for 2. C., og til kontor for elevinspektøren og mod gaden til klasseværelse for 2. B. og fysikværelse.

På 2. sals sydfløj var der henholdsvis lokaler til tøj- og skotøjsreparation. Elevernes sovestuer bibeholdtes uændret, og i nordfløjen indrettedes en sygestue. Endelig lå i loftsetagens sydfløj et større værelse, der benyttedes til musikundervisning.

Når en dreng ønskede optagelse på underofficersskolen, måtte han efter forudgående avertissement i dagspressen skrive en ansøgning til skolen bilagt forskellige papirer som dåbs- og vaccinationsattester, vidnesbyrd om flid og opførsel i skoletiden m. v., eller han kunne personlig afhente et optagelsesskema på selve skolen, og »indenfor murene« blev han - i hvert fald omkring århundredskiftet - oftest henvist direkte til skolechefen. Det var ikke uden en vis ære-

Sovarnets Kaserne.

2de Loftsetage

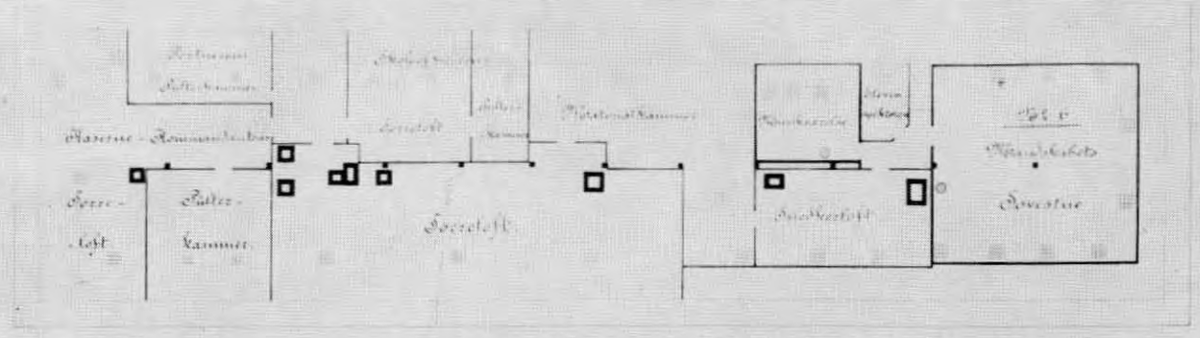

1ste Loftsetage.

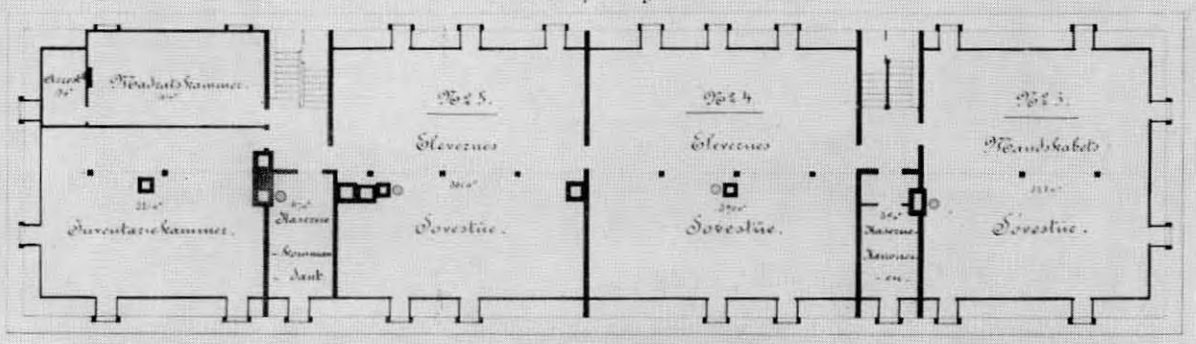

1ste Sals-Etage.

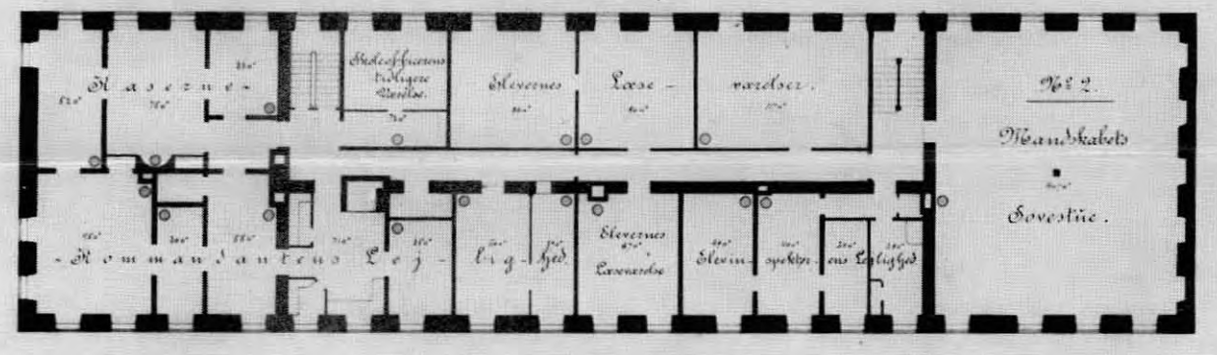

Stue-Etage.

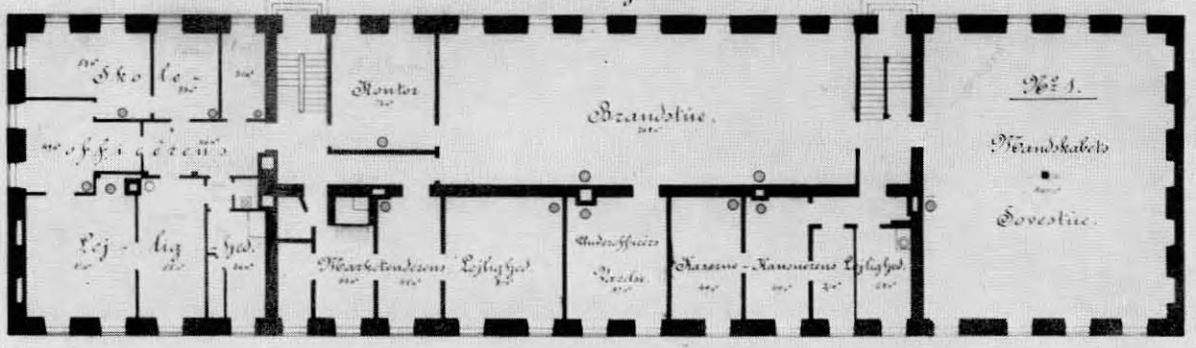

Kjælder-Etage.

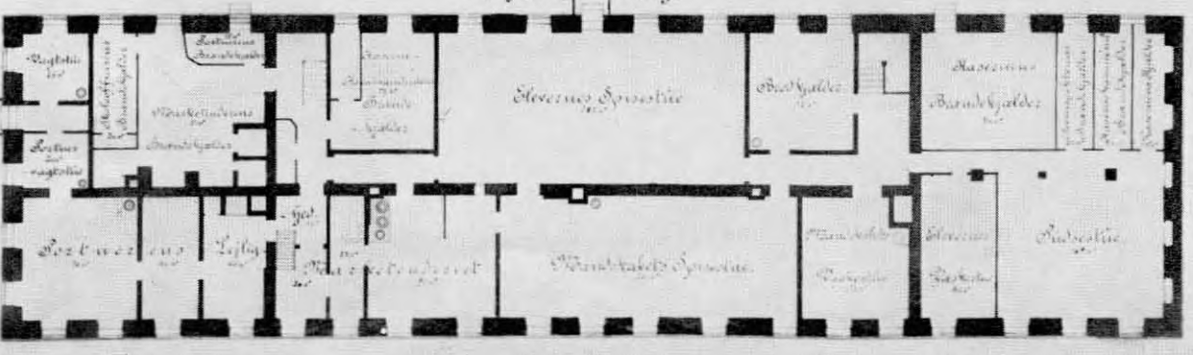

Segnet af
H. Willson

Indsendt d. 18 August 18

frygt den lille dreng nærmede sig den almægtige kommandør bag skrivebordet, og knægten måtte straks besvare forskellige spørgsmål og gennemgå en slags foreløbig eksamination. Klarede han denne skærsild, vankede der venlige ord og et opmuntrende skulderklap, der ligesom gav forhåbning om chance for optagelse.

Mødeordren var noget for sig selv:

N.N. har at møde den ..... Kl. 8 Fm. til Lægeundersøgelse, der finder Sted i Skolens Lokaler paa Christianshavn, og hvortil Ansøgeren maa møde sømmelig ren paa Legemet og med ren Skjorte paa. Han vil da efter endt Undersøgelse modtage Underretning om til hvilken Tid han har at indfinde sig til Adgangsprøven o. s. v.«

Meget lakonisk sluttede den med: »Det anbefales at medbringe Frokost«.

Der kunne være op til 200 ansøgere, og af disse blev normalt de 25 bedst bestående udtaget til lærlinge. Disse fik en skønne dag den behørige mundering udleveret og derefter udkommanderet med skolens øvelsesskib eller de kom på sommertogt med andre af flådens skibe. Det gik hurtigt op for dem, »at den sømand han må lide« - ihvertfald hvis de var om bord i øvelsesskibet - for de ældre elever var, som før nævnt, ikke blide, og selv for den ringeste forseelse vankede der ofte en ikke særlig blid behandling, der nok kunne fremkalde en vis længsel efter hjemmet, men en rask dreng glemte heldigvis ofte modgang og fortrædigelser, for sølivet byder heldigvis på andre og større oplevelser, der nok gjorde det værd at holde ud, selv om begyndelsen kunne være drøj.

Togtets første 5-6 uger tilbragte øvelsesskibet som regel på Nyborg Fjord udfor Holckenhavn, og tiden her gik hurtigt, selv om dagen begyndte kl. 5 med udpurring og umiddelbart derefter op på dækket med blottet overkrop og vaske sig. Efter temåltidet gik eleverne an til rengøring fra kl. 6-8½, dernæst var der kaffe og bakseftersyn, og så tog øvelserne deres begyndelse: Sejl- eller rejsningsøvelser, eksercits, fritstående øvelser, spledsning, fartøjsøvelser, landgangskompagni o. s. v.

Kl. 1130-1400 var der middag, og havde en elev ikke vagt kunne han efter overstået bakstørn få tid til hvile eller skrive breve.

Øvelserne fortsattes igen fra kl. 1400-1700 afbrudt af et hvil på 15 minutter. Når forholdene tillod det, var der også skydning med kanoner såvel om dagen som om natten, eller der kunne være signalering på førstevagten mellem kl. 21 og 23 - øvelsesprogrammet var som sagt stort og omfattende, og det er forståeligt, at »dagene gik for Lillepeter«.

Normalt blev køjerne udgivet kl. 20, når skibet lå til ankers, og efter tapto kl. 21 skulle der være ro i skibet, såfremt der ikke var natøvelser.

Rejsningsøvelserne blev drevet som en sport og bestod i følgende: Først blev bramræerne taget til dæks, mærssejlene frasloges og firedes ned, hvorefter mærseræerne toges til dæks, og stængerne firedes af til øverste afsætning var ovenfor æselhovedet. Derefter blev underræerne firet af til omtrentlig lønningshøjde, og

endelig skulle alt stående og løbende gods fanges ind. Det var da også med en vis stolthed, at skibets næstkommanderende, f. eks. i skonnerten INGOLF ved inspektion af flådeinspektøren, kunne notere denne manøvre udført i løbet af 11 minutter. Det tog betydeligt længere tid at sætte rejsningen omhoug, men disse rejsningsmanøvrer blev drevet med en sportsånd, således at denne manøvre hen på togtet blev foretaget 2 gange i løbet af en formiddag eller eftermiddag, og så var der endda tid til at falde på alle fartøjer, ro rundt om skibet og hejse dem igen inden skafning.

Straffe i øvelsesskibet hørte ikke til dagens orden; der kunne gå uger, uden at nogen kom i »den blå bog«, men til gengæld var der andre midler som belønning for små forseelser, da priksystemet ikke fandtes om bord. Taksten for sådanne forseelser - der dog i givne tilfælde også kunne influere på bedømmelserne - var som regel afhængig af forseelsens art 5, 3×5 eller 5×5 gange entring over stængesalingen i middagsstunden. Det var straffen for at have glemt at stuve beklædningsgenstande eller andre ejendele afvejen på banjerne, at have sjæklet en rebtalje med tørn i mærssejlet, eller for et nokbændsel der skred, at møde forsent ved vagtskiftet o. s. v., disse afbrændinger betragtedes alle som forseelser, hvis belønning var entreture.

Entringerne, der altid fandt sted kl. 13 - altså midt i middagsstunden, blev overvåget af skibssergenten, der skulle påse, at det skete i løb op ad vantene, over mærsekanten og videre ad stængevantet til øverste afsætning og ned igen ad vantene på modsat side. Efter den spøg havde vedkommende elev en varm sommerdag ikke en tør trævl på kroppen.

Var man idømt mere end 5 gange over stængesalingen, var det ensbetydende med, at man i samfulde 3 eller 5 dage fik en højst ubehagelig afbrydelse af den eftertragtede middagshvile, men i den alder tog man heldigvis den slags med godt humør.

Myndighed til anvendelse af straf uden dom var tillagt skolechefen og cheferne for de skibe, med hvilke eleverne var udkommanderede, f. eks. for overtrædelse af forskrifterne om orden, lydighed, agtelse mod foresatte, tjenestegang m. v.

For sådanne forseelser blev eleverne idømt disciplinarstraffe såsom indskrænkning af fritid, øvelser og tjeneste udenfor den normale øvelsestid. Endvidere for grove forseelser med kvarterarrest i indtil en måned, vagtarrest i indtil 14 dage, og forsåvidt de var over 15 år, med ensom arrest og mørk arrest uden indskrænkning i kosten i indtil 5 dage, alt efter forseelsens art og størrelse.

En sømands store glæde er brevposten, og naturligvis venter han altid, at der skal være brev til ham. Eleverne stod derfor forventningsfulde, når brevene blev uddelt, og skuffelserne var store, når der ikke var brev med gode opmuntrende ord fra hjemmet, - de ligesom trængte til dem.

Skydning med gevær, som havde elevernes store interesse, fandt altid sted på Amager skydebaner under øvelsesskibets tilrigning, men desværre foregik

denne altid i april måned, hvor vejret kunne være blæsende og koldt, og dette tog noget af glæden. Kanonskydning såvel om dagen som efter mørkets frembrud bragte også stor spænding. Dels var der naturlig kappestrid inden for hver klasse om skydepræmierne, og dels pyntede de for I. kl. skytter reglementerede skydedistinktioner.

Skonnerten INGOLF, der i mange år var underofficersskolens øvelsesskib, var af hensyn til elevernes uddannelse armeret med 4 stk. 12 cm kanoner, 2 stk. 37 mm revolverkanoner, 1 stk. 37 mm P.K., 1 stk. 8 mm mitrailleuse og 1 stk. 37 mm rekylkanon, en armering der dog ændredes noget med årene. Resultatet af skydningerne med alle disse våben indgik i elevernes bedømmelser.

De gamle underofficerer var meget påpasselige og omhyggelige med deres regnskabsgods, ja, de hægede om det, som var det deres private ejendom. De følte det næsten som vandalisme, når f. eks. en skydeskive eller skydeballon blev ramt af en træffer, - og det var dog hensigten med udlægningen af dem.

Man kan ligefrem ikke lade være med at omtale et typisk eksempel:

Skarpskydningen med 12 cm kanon kunne begynde, afstanden til målet blev opgivet, og eleven, der var kanonkommandør, indstillede opsatsen på afstand og sideforskydning, sigtede og fyrede. Skuddet ramte stagen under ballonen, som faldt i vandet, hvorefter chefen, der fra broen overværede skydningen, prajede: »Det var et godt Skud«. - Kanoneren brummede.

Efter at målet var udskiftet, kunne skydningen fortsætte, men oh ve og skræk, ved næste skud faldt ballonen atter i vandet, og påny udtalte chefen rosende ord. Der var et øjeblik dødsstilhed, - situationen syntes ildevarslende, og pludselig udbryder kanoneren: »Nu kan Du ramme Stagen een Gang til - din Makkabæer!«

De resterende 8 skud i serien ramte ikke stagen eller ballonen, men var dog alle træffere. Den lille kanonkommandør fik imidlertid den opmuntring, at han foruden at få en flaske Sherry af chefen senere opnåede at få tildelt skydepræmien.

Kanoneren var forøvrigt en dygtig mand og ikke uden lune og gik i underofficerskredse under navnet *Kongetigeren.*

Vel var eleverne vante til på ugens hverdage udenfor øvelsestiden at arbejde på vagterne, men undertiden var det udover rimelighedens grænser. Det begyndte om morgenen på dagvagten med at skure gallionsbrædder og skiftevis et af sidefartøjernes træværk (årer, bundbrædder m. m.), vask af overtræk, tøj o. l., og var skibet i søen begyndte dagen kl. 4 morgen med at »synge salmer«, betegnelsen for skuring af dækket med sand og mursten. Hvor hadede eleverne dog dette arbejde, men det hvidskurede dæk var jo skibets pryd.

På førstevagten var der jævnligt kartoffelskrælning, rensning af patronhylstre og een gang om ugen skrabedes også klipfisk, og kabyssens store beholdning af kobbertøj skulle pudses.

For et vagtkvarter var en søndag eftermiddag til ankers dog den værste.

Der startedes med at sætte vaskejoller, svære tøjsnore, der fra bakken blev skåret gennem blokke på fokkeråen, og derefter blev ballier og vasketøjssække taget op på dækket. Hver bakkes tøj blev lagt i en mærket ballie, der skulle fyldes med vand pumpet op med håndkraft fra vandtanke i lasten. Der var ingen damp- eller motordreven pumpe til det formål. Jævnsides dette arbejde skulle vagtposterne besættes, og fartøjstjenesten mellem skib og land udføres. Skulle der næste dag være øvelsesskydninger havde eleverne også fornøjelsen af at tilrigge skydeballoner og mærkepilke. På førstevagten fortsattes med at skrabe klipfisk og skrælle kartofler, mandagens stående ret.

Sjældent har en elev glædet sig til, at klokken skulle blive 24 som på disse søndage - og hvor var han træt i det øjeblik han kunne kravle op i hængekøjen.

Intet under at der engang i en af de traditionelle revyer på togtet blev udtalt:

Er din sjæl af kummer mat,
trykker dig livets møje.
Søg så til din bedste skat,
søg så til din køje.

En skønne dag stod skibet Skagen ud eller stævnede sydpå mod Østersøen for anløb af en udenlandsk havn, og naturligvis var forventningerne om besøg i fremmed havn store, men først skulle de yngste overstå søsygens kvaler, og det er som bekendt individuelt, hvor længe de varer. Der er altid nogle, som slipper lettere fra det end andre, men prøvelserne kunne ofte være store, for som regel opholdt skibet sig på Doggerbank eller på kryds i andre farvandsafsnit i ca. 3 uger med henblik på at gøre eleverne søvante i al slags vejr og dermed søstærke.

Efter besøget i udenlandsk havn, der normalt faldt på midten af togtet, afgik skibet til København for at proviantere for derefter at fortsætte togtet med anløb af danske havnebyer.

Under INGOLF's ophold i Hull i sommeren 1902 fik chefen ordre til snarest at afgå til København, da skibet skulle afløse VALKYRIEN som stationsskib ved De Dansk Vestindiske Øer.

Kommen ud af Humberen blev sejlene sat og skruen hejst, da vinden var vestlig og passende frisk. I Skagerak trak vinden sig efterhånden lidt nordligere, og sejladsen fortsattes sydover i de danske farvande, indtil der en skøn sommernat ankredes for stående sejl i Øresund tæt under kysten.

Næste dags morgen under rengøringen kom en båd på siden med to fiskere, der ønskede at tale med chefen. Næstkommanderende - senere kommandør E. E. Andersen - som eleverne så op til med beundring og stor respekt, kom til stede og spurgte fiskerne om deres ærinde. »Jo, skibet måtte om natten have været inde i deres bundgarn og have forårsaget ødelæggelse af dem, og de ville som følge deraf gerne have erstatning, da der var tydelige tegn på, at en skibsskrue havde været i garnene«.

Kold og rolig, som næstkommanderende var - og ikke uden lune, inviterede han fiskerne om bord og gik agterud, hvor det ene skrueblad ragede højt over dækket, og surringerne var endnu ikke aftaget. »Kan De se, hvad det er«, sagde han og pegede, »det er det, man kalder en skrue, og den har stået dér de sidste 4 døgn«.

Slukørede listede de to mand hurtigst muligt ned i deres jolle, medens næstkommanderende smilende vendte sig om.

Umiddelbart efter kommandostrygningen i INGOLF gik eleverne om bord i skonnerten ABSALON, hvor togtet fortsattes.

Medio september efter en 2 dages inspektion af flådeinspektøren, hvorunder sejl- og rejsningsmanøvrer, udlægning af sværanker, klartskibsøvelse, bjergningsrulle m. v. var på programmet, lagde skibet ind i Flaadens Leje for desarmering, der var så gennemført, at selv jollebomme til sidefartøjer og vandkasser blev udtaget af skibet.

Det var solbrune, glade drenge, der nød gensynet med hjemmene, 20 % af lærlingene afgik derefter enten som uegnede til optagelse på skolen, eller de søgte frivilligt ud.

Efter kommandostrygningen var der en kortvarig ferie, og omkring 1. oktober skulle der mødes på skolen, og nu var den lille lærling bleven elev og gjorde sin entre i den skole, der blev hans egentlige hjem i de kommende 6 år. Der var noget at se hen til både i den ene og den anden retning.

Tvungen svømning på togtet to gange om dagen uanset vejrets beskaffenhed og temperatur til ultimo september har eleverne på militære skoler aldrig kunnet lide. Denne aversion mod tvungen svømning holdt sig mærkeligt nok gennem mange år, når man taler med befalingsmænd, som har gennemgået de forskellige militære skoler, og det uanset, hvor stor en vandhund han ellers kunne være. Utvivlsomt skyldtes det den tvang, der fandt sted, og medvirkende hertil var ikke alene vejrets beskaffenhed, men også de kommandomæssige forhold, hvorunder svømningen foregik.

Den første dag eleven indtog sin plads i klasseværelset efter ferien, lå der på bordet til hver en stabel lærebøger i sømandsskab, historie, geografi, naturlære, mathematik, navigation, artilleri, søminelære, reglementer, hefter af forskellig størrelse m. v. Måbende betragtede han denne samling visdom, der nu skulle finde vej ind i hans hjerne, men som den gamle, venlige elevinspektør sagde: »Læs nu flittigt, men I skal ikke kunne dem allesammen udenad - lige med det samme«.

I samfulde 4 vinterhalvår læstes og læstes der, medens de to sidste skoleår udelukkende var helliget elevernes praktiske uddannelse i land, forskelligt efter det korps de havde valgt, eller de var på togt med vinterskibet eller eskadrens skibe.

Tiden på skolen faldt ikke lang, men den var krævende, for skolereglementet

bød på et rigt udvalg af bestemmelser for undervisning og anden beskæftigelse fra tidlig morgen til sen aften.

Fra kommandostrygningen efter sommertogtet til 31. marts var der reveille og udpurring på skolen kl. 6, i april under skoleskibets tilrigning dog kl. 0430. Når reveillens første, klagende toner lød - en ubehagelig optakt til dagens virke - sprang eleverne ud af sengene, som redtes efter følgende reglement: »Der rystes godt om i Halmen i Undermadrasserne, og Overmadrassen vendes hver Morgen. Underlagenet lægges højt op over Hovedenden saaledes, at det dækker begge Madrasser, Overlagenet saaledes, at det kan lægges tilbage over Tæpperne fra øverste Sengearm til det midterste Sengeben. Tæpperne lægges dobbelt med de blaa Endestriber paa Ydersiden og saaledes, at den blaa Tværstribe er i Flugt med nederste Sengearm«. Det var en hel videnskab at finde ud af, indtil eleverne blev vant til det. Torsdag morgen stilledes begge madrasser på højkant, tæpper og lagener blev spredt ud, og sengene redtes først efter middagsmåltidet.

15 minutter efter udpurring var der temåltid på 20 minutter, under hvilket der samtidigt skulle smøres »busser« til kaffemåltidet kl. 1100, og derefter blev der pebet til rengøring.

Det synes uforståeligt, at eleverne ikke fik lov til at vaske sig og børste tænder umiddelbart efter udpurringen, det havde da været ganske naturligt - og mere hygiejnisk - og sådan var det jo også på togt.

Kl. 0710 mødte første hold i vaskekælderen, hvor overkroppen skulle blottes, og der var nu 10 minutter til at børste tænder, vaske sig og atter være påklædt.

Imidlertid havde 2. hold gjort sejl los og sejl fast på øvelsesrejsningen i skolegården, holdene tørnede om dette hveranden morgen, indtil ræer og sejl fjernedes fra rejsningen omkring århundredskiftet. Kl. 0720 stillede 2. hold i vaskekælderen, og kl. 0740 afholdtes bakseftersyn på samlingsstuen, hvor det nøje kontrolleredes, om eleverne var vel soigneret, friseret og tøjet børstet.

Kl. 0755 lød signalet til at stille i klasseværelserne, hvorefter undervisningen begyndte og fortsatte til kl. 1200 afbrudt af et 7 minutters tvungent ophold på øvelsespladsen mellem hver time. Dog var der afsat 10 minutter fra kl. 1050 til at drikke kaffe og sætte de om morgenen smurte, og i små blikkasser opbevarede, rugbrødsklemmer til livs.

Kl. 1200 ophørte undervisningen, hvorefter der var 2 til 3 timers praktiske øvelser, d. v. s. mandag, tirsdag, torsdag og fredag gymnastik, eksercits og våbenøvelser i gymnastiksalen på Orlogsværftet indtil 1897, da skolen omsider havde fået indrettet nye og ret store gymnastiklokaler i Søkvæsthusets fløj mod Baadsmandsstræde.

Onsdag og lørdag var der kanoneksercits i et oplagt skib i 3 timer incl. tilbagelæggelse af vejen fra skolen og retur, og det har for eleverne altid været noget af en gåde, hvilken nytte de havde af at eksercere og bakse med forældede

kanontyper i oplagte fregatter som NIELS IUEL og FYEN, ikke mindst da der på øvelsestogtet jævnligt afholdtes eksercits med mere moderne kanoner.

En tidligere elev har givet en fortræffelig skildring af denne kanoneksercits som en sand rædsel, og dette synspunkt vil utvivlsomt blive delt af de elever, der endnu en del år ind i det 20. århundrede oplevede denne form for eksercits, hver gang i samfulde 3 timer af den for vor uddannelse så kostbare tid, som kunne have været anvendt - synes det - til mere nyttige formål.

Han anfører bl. a. [1]: »Naar 10 fjortenaars Purke blev sat til at betjene en Kanon, hvortil der normalt hørte lige saa mange voksne Mænd, maatte Betjeningen naturligvis blive derefter, og gik det for langsomt, saa dansede Stykboret [2]) paa den Del af vor Ryg, hvor den mister sit særlige Navn. Naar saa Sneen pressede gennem Kanonportene og føg langs med Batteridækket, og man ligesom brændte sig paa alle Jerndele, saa var Timerne lange. Og det skulde fryse adskillige Grader, før Eksercitsen blev strøget, men hændte det en enkelt Gang, kendte Jubelen ingen Grænser.«

Efter eksercitsens ophør skortede det ikke på at få varme i kroppen, for hjemturen foregik ligesom udturen i samlet trop den lange vej ad Hønsebroen - udfor hvilken FYEN og de gamle fregatter JYLLAND, NIELS IUEL og vagtskibet SJÆLLAND lå fortøjet mellem pælene - videre ad Elefanten, gennem Holmen og ad Værftsbroen til skolen skiftevis i løb og gang, dog mest af det første.

Tiderne medførte, at FYEN's kanoner blev udtaget, og mere moderne skibe anvendtes til brug for denne form for eksercits, kombineret med undervisning i kanonhuset i adskillelse og samling af våben.

Rødmossede og sultne vendte eleverne tilbage til skolen, spiste med god appetit middagen, lavede bakstørn, børstede tøj og pudsede fodtøj, påny vaske sig og kl. 1655 indtoges atter pladserne i klasseværelserne for i to timer under tilsyn af en elev af ældste klasse eller en underofficer, at forberede lektier eller udføre skriftlige opgaver til næste dags undervisning.

Efter temåltidet kl. 1900, der i spartansk henseende ikke væsentligt adskilte sig fra morgenmåltidet, var der endelig en kortfattet frist til kl. 2000, da der skulle mødes til reparation af undertøj eller det blå dagligtøj, stoppe strømper, forsåle fodtøj o. s. v.

Var en elev så heldig ikke at have effekter, der skulle repareres, var tiden endelig inde til at slappe lidt af efter dagens anstrengelser f. eks. ved lån af bibliotekets bøger, men ofte gik det sådan, at selv den mest lødige eller spændende roman ikke formåede at holde læseren vågen.

Kl. 2145 blev der pebet til sovestuerne, og et kvarter senere ved tapto skulle

---

[1]) Richard Jensen: Orlogsgaster.

[2]) Stykboret var en mindre stålstang, tilspidset i den ene ende, beregnet til under skydning at bore fænghullet op og derved fjerne slam eller andre urenligheder.
Styk = Kanon.

der herske ro, og alle være tilkøjs. Sovepiller var et ukendt begreb, og de var heller ikke nødvendige, enhver var simpelthen dødtræt efter en arbejdsdag af det her skildrede format og sov dejligt.

Foruden de 4 tjenstgørende var der tilkommanderet skolen to underofficerer, der hveranden dag fra kl. 1700 til næste dags morgen kl. 0600 tørnede om at have portvagt. Søkvæsthusets port i Overgaden oven Vandet 62 var dengang den officielle indgang til skolen. Porten, der eksisterer endnu, men konstant er låst, er så solid, at selv de sværeste tanks ville have besvær med at forcere den.

Fra kl. 17-22 udførte to elever af ældste klasse på tørn skildvagttjenesten, og efter kl. 2200, da porten blev forsvarlig låst, og til kl. 6 tørnede to elever af samtlige klasser på skift om en 2 timers vagttjentste, d. v. s. een times skildvagttjeneste med dragen sabel - og herunder jævnlig oppumpning af grundvand - og derefter een time i vagtstuen, hvor en glødende kakkelovn sørgede for at holde en temperatur på ca. 30°. I den hede blev en lille, træt elev hurtigt bevidstløs, indtil skildvagten bankede på ruden for afløsning, eller når porten skulle låses op med den i vagtstuen beroende nøgle for de på skolen tjenstgørende befalingsmænd eller deres familiemedlemmer, der kom hjem efter kl. 22.

Indtil 1903 var der også på søndage et sprøjtevagthold bestående af 15 elever fra de forskellige klasser. Denne vagt faldt ikke i god jord, for søndagen var den eneste virkelige fridag, hvor eleverne kunne besøge deres hjem.

Denne ordning leder uvilkårligt tanken hen på en næstkommanderende i et skib for ca. 40 år tilbage. Trods love og bestemmelser inddrog han i middagsstunden under sejlads ikke alene vagtskiftet, men også en af de vigtigste poster i skibet: Skildvagten ved bjergemærset. Da chefen en dag kom på dækket, spurgte han den vagthavende officer, hvor vagtskiftet og dermed redningsbådsbesætningen var henne. Dette besvaredes med, at hele vagtskiftet med undtagelse af udkig, rorgænger og ordonnans efter næstkommanderendes ordre var nede og skaffe. Næstkommanderende blev kaldt op og bekræftede overfor chefen at have givet tilladelse til at hele vagtskiftet plus skildvagten ved bjergemærset måtte gå ned, »- for det var det eneste personel, der havde mulighed for at falde over bord«! Chefen delte næppe dette synspunkt.

Man kunne med mere ret hævde, at faren for brand blev forøget ved yderligere at holde sprøjtevagtholdets 15 elever på skolen på søndage, måske benyttende sig af at ryge i smug.

Om søndagen var der efter rengøringen omklædning i paradedragt med påfølgende bakseftersyn og parade for chefen. Ved den lejlighed blev eventuelle syndere kaldt frem og deres straffe oplæst, i de fleste tilfælde drejede det sig om, at de pågældende havde fået dårlig karakter i et eller andet fag, hvilket havde til følge, at synderne måtte læse lektier til kl. 1600 eller 1800 afhængig af karakterens pointtal. Undertiden hændte det, at en elev af yngste afdeling var bleven grebet i tobaksrygning på skolen, og i så tilfælde slap han ikke un-

Chef, skoleofficerer, underofficerer, lærere og elever 1902.

der 8 dages kvarterarrest. Paraden efterfulgtes af chefens inspektion af samtlige skolens lokaliteter.

Frygten for at skulle sidde på skolen en søndag og læse lektier affødte, at der normalt udvistes stor flid hos de fleste, for ikke alene var søndagsfriheden i høj kurs, men eleverne mistede ligesom andre straffegaster samtidigt de omtalte to hverdagsaftener i måneden, der gav dem lejlighed til at besøge deres hjem fra kl. 18-22.

Efter paraden stilledes der i skolegården, og her blev eleverne endnu en gang mønstrede med hensyn til deres påklædning, bl. a. om stortrøjerne var knappet til den rigtige side (til højre i de lige og til venstre i de ulige måneder), altid skulle en elev tænke sig om, det var noget, der lå ham i blodet, og som var ham indprentet fra starten. Slap han for påtale, åndede han lettet op, for der skulle kun en bagatel til, før han fik lov til at blive en time eller to, efter at de andre havde forladt skolen. Slap han ud vinkede friheden forude, ihvertfald til kl. 2200, der i enkelte tilfælde, når der kunne gives en plausibel grund, ved særlig gunst kunne forlænges til kl. 2400.

Indenfor skolens område, på gaden eller på offentlige steder var det eleverne forbudt at ryge. Dog var det efter 1896 eleverne af ældste klasse tilladt at ryge på skolen i et bestemt tidsrum og i et dertil anvist lokale. Denne tilladelse gjaldt også for de ældste klasser i fritiden om bord, men med udtrykkeligt og stærkt præciseret forbud mod at ryge på gaden under landlov.

Angående forbud mod tobaksrygning skal der for at pointere dette forbuds strenge overholdelse anføres følgende ejendommelige tildragelse:

En elev af ældste klasse - 19 år gammel - blev ved afskeden fra et selskab budt en cigar, som han ihukommende forbudet mod at ryge på gaden ikke tændte, men gemte under den blå skjorte og forøvrigt glemte dens tilstedeværelse. Ved hjemkomsten til skolen blev han, som eleverne blev det dengang, visiteret, og den vagthavende underofficer fandt cigaren og meldte eleven. Alle forklaringer til trods idømtes han følgende straf: Nægtelse af juleferie!

Ser man bort fra »rapperne« [1]) i yngste klasse C, der stod så langt nede på rangstigen, som tænkes kunne, søgte de to andre klasser i yngste afdeling at finde et fristed, hvor der i smug kunne ryges. Der var to steder: på retiraderne og efter mørkets frembrud tillige i bislaget, der fra skolegården førte ned til spisestuen, men - ingen af stederne gav blot 50 % sikkerhed, synderen var i farezonen og udsat for et overraskelsesmoment.

Tidligere omtalte elev, der beskrev kanoneksercitsens rædsler, har givet følgende skildring om den tobaksrygning, der fandt sted i smug på skolen:

»Jeg skulde ikke omtale noget saa uæstetisk som Retiraderne, hvis de ikke, foruden at opfylde deres naturlige Bestemmelse, tillige spillede en stor Rolle i

[1]) En lærling eller yngste elev. Betegnelsen rappe har været benyttet helt tilbage til Flaadens Underofficersskoles oprettelse i 1867 til Dæksofficerselevskolens afslutning.

vor Tilværelse som »smoking rooms«, - for selvfølgelig røg vi i Smug. De fire Retirader, der bar saa højtklingende Navne som: *Det blaa Anker, Sømandens Hvile, Cap Horn* og *Krydsmærs,* afgav et fuldgyldigt Bevis for, at hvor der er Hjerterum, er der ogsaa Husrum. Hvert Appartement kunde med nogen Tillempning rumme seks Elever, og der var altid fuldt Hus i Rygetimen. For ikke at røbe vor lyssky Færd, hængte vi en Trøje over Hjertet i Døren, det sparede svært paa Tobakken. Vi var nemlig lige saa nikotinfyldte, naar der var gaaet et Kvarter, som vi vilde have været efter at have røget ustandseligt 5 Timer i mere luftige Omgivelser«.

Skønt der lejlighedsvis var ransagning af kistebænke og andre af elevernes gemmer, er det en gåde, hvordan det lykkedes at gemme pibe, tobak og tændstikker uden at blive taget på fersk gerning, selv om det hændte, at farezonen lå uhyggelig nær.

Det var et af elevernes store lyspunkter, når julen nærmede sig, og de endelig lille juleaftensdag låsede bøgerne ned i skufferne for en halv snes dage. Samværet i hjemmene hos deres familier blev nydt og for en periode glemtes den grå hverdag - klokkerne ringede julen ind, og sindene stemtes til fest.

Skolens reglement indeholdt foruden bestemmelserne om »Almindelige militære pligter« og reglementer af forskellig art tillige særlige håndfaste bestemmelser for elevernes gøren og laden, hvori der jævnligt fandtes udtryk som »Det er eleverne forbudt ..., det er ikke tilladt at ..., ingen elev må under noget som helst påskud ..., det forbydes eleverne på det strengeste ...« o. s. v. - den eneste paragraf, der dannede en undtagelse i så henseende, var den særlige begunstigelse, »at det om vinteren i frostvejr var tilladt eleverne at bære sorte, glatte fingervanter«, dog med den tilføjelse, »at handsker må ingensinde bæres«. Dette sidste overså befalingsmændene dog, som før omtalt, den aften, der var skolebal.

Selv om der udad til var et ubrydeligt sammenhold mellem eleverne, så herskede der indad til en væsentlig klasseforskel. Årsagen måtte søges i en aldersforskel på 6-7 år mellem yngste og ældste elever. De to ældste klasser betragtedes af de yngre omtrent som overjordiske væsener, hvis ord var lov, og som i deres høje værdighed anså det uforeneligt så meget som at se på en yngste elev - de såkaldte rapper - end sige tale med ham, med mindre der var særlig grund dertil. Denne værdighed afholdt dem almindeligvis også fra at lægge hånd på de yngste, og hændte det en sjælden gang, var vedkommende sikker på sine jævnaldrende kammeraters misbilligelse. Skolen tog forøvrigt strengt på denne form for selvtægt, der undertiden endog havde form af mishandling.

Til gengæld var »mellemklasserne« meget opfindsomme, når det drejede sig om at pine de yngste elever og lærlingene, og dette affødte, at der ligefrem næredes afsky eller ringeagt for de pågældende, noget der kunne holde sig gennem år, - det stod dog klart, at det oftest skyldtes ungdommelig letsind og den større elevs magtbegær - undertiden måske også parret med manglende forståelse.

Havde en elev efter 3 års skolegang bestået den teoretiske overgangsprøve, rykkede han efter hjemkomsten fra sommertogtet 1. oktober op i ældste klasse C, hvor eleverne, som før omtalt ved fordelingen til korpsene, efter rækkefølge i klassen fik lov at vælge, hvilket korps de ønskede at uddannes til.

Der blev dog stillet forskellige fordringer, således skulle f. eks. artilleristerne bl. a. have en god kommandostemme, matroserne skulle være hurtige og behændige til at kravle i riggen, medens sømineeleverne måtte have gode anlæg for matematik og fysik.

Denne overgangsprøve og deraf følgende fordeling ændredes efter den ny skoleplan i 1904 til først at finde sted ved udgangen af det 4. skoleår. Lærebøgerne kunne da først lægges til side, og nu forestod den praktiske uddannelse ved korpsene, der skulle give eleverne en fortsat uddannelse til at dygtiggøre sig til vordende befalingsmænd.

Artilleristerne gik om vinteren til uddannelse på arsenalet og laboratoriet og fungerede også som hjælpelærere på eksercerskolerne, medens søminørerne i praksis arbejdede videre efter Ohms lov og fordybede sig i elektroteknikens Foceau, hysterese og permeabilitet, radiotelegrafi og »anden videnskab«, der var dem indpodet. Matroseleverne havde en kærkommen afveksling i uddannelsen, for de blev som regel udkommanderede med vinterskibene, det ene vinterhalvår til Middelhavet og det andet til Vestindien - en tid, der var rig på oplevelser for en ung mand.

Normalt var eleverne favoriserede på disse togter, men der kunne også ske undtagelser, som f. eks. engang på et Middelhavstogt, hvor næstkommanderende fattede en sådan »kærlighed« til eleverne, at hver gang skibet anløb en ny havn, tilbragte de hundevagten på en stilling for at vaske skorstenen med sand og sejldugslap; et yndet middel i gamle dage, fordi anvendelsen af dette billige rensemiddel ikke efterlod striber i malingen, sådan som f. eks. soda ville gøre.

Det gik helt godt med dette nattearbejde, som eleverne tog med godt humør, indtil chefen en aften efter et selskab i land ved midnatstid blev sejlet ud til krydseren i dampbarkassen, der førtes af en elev. »Hvad er det for mærkelige Lys paa Skorstenen«, spurgte chefen. »Det er Eleverne, der vasker Skorsten, de sidder med en Lanterne i den ene Haand og en Sejldugslap i den anden«, svarede eleven frejdigt. Chefen brummede mistænkeligt.

Efter den tid vaskede eleverne ikke mere skorsten - om natten!

Hjemkomsten fra disse vintertogter faldt ofte sammen med det tidspunkt af foråret, hvor skoleskibet GEORG STAGE skulle rigges, og til dette arbejde tilkommanderedes hjemmeværende overmatroser og underofficerselever. Vejret i foråret 1906 var meget koldt under skibets tilrigning, og en dag, da det frøs 8-10 grader, forlod de i skibet arbejdende takkelloftsarbejdere Orlogsværftet. Det kunne eleverne ikke tillade sig, de måtte troligt holde ud og trods kulden vedblivende arbejde tilvejrs, endskønt fingrene efterhånden var helt døde. Ganske naturligt benyttede de sig for en gangs skyld af elevreglementets eneste til-

ladelse: *de tog de sorte fingervanter på* og arbejdede ufortrødent videre. Den dag var skolechefen tilfældigt på Holmen og standsede et øjeblik udfor skibet for at iagttage elevernes arbejde. Da de kl. 1600 kom hjem på skolen godt rødmossede og forfrosne, var der ordre til, at de skulle møde hos chefen. I deres stille sind havde de ventet en rosende udtalelse fra chefen, men til deres store skuffelse fik de en overhaling, og det var ikke blide ord, der faldt »- - - aldrig havde han set *Søfolk* arbejde med Vanter paa - - det var nedværdigende for Skolens Renommé o. s. v.« - Aftrædning.

Indtil næste udkommando var matroseleverne oftest til uddannelse på takkelloftet, signalskoler o. l., og senere da undervandsbådene indgik i flåden, fik enkelte også deres første uddannelse der om bord.

Afdøde løjtnant Chr. Bendix Thostrup har fortalt følgende lille solstråle-fortælling fra sin elevtid:

Korvetten lå i Piræus. Dens skønne skrog og slanke rejsning vakte berettiget opsigt blandt de mange andre orlogsmænd af forskellig nationalitet, som var samlede der, og næstkommanderende modtog mange komplimenter for skibets smukke udseende, ikke mindst da udenbordsgasterne (underofficerselever) havde malet skroget ved at udrøre den sorte maling med lakfernis, som de »ved en fejltagelse« havde taget i malerkælderen, da de skulle hente almindelig fernis. Disse gaster, hvis sjæle i visse retninger var lige så sorte som korvettens skrog, modtog uden mindste samvittighedsnag alle mulige lovprisninger af deres fortræffelige arbejde, indtil en dag, da det blev regnvejr, og den udenbords lak »trak sig blå«, en fremmed officer spurgte næstkommanderende om årsagen til DAGMAR's farveorgier. Da revnede ballonen, for der kunne ikke gives svar, før udenbordsgasterne konfronteredes med overkanoneren, der var regnskabsfører for malergrejerne.

Delinkventerne fik ikke just lovord, men det gik dog heller ikke ud over den ekstralandlov, næstkommanderende havde givet dem, idet han lod den gode hensigt opveje det noget mere tvivlsomme i foretagendets resultat.

Vel var et Middelhavstogt intet mindre end en oplevelse med anløb af mange skønne byer: Cadix, Venedig, Neapel, Malta, Algier, Tunis, Alexandria, Piræus, Lissabon m. v., men togterne til De Dansk Vestindiske Øer står vist for de fleste, der har været der, som noget der aldrig vil glemmes.

Først havde skibet et par dages dejligt ophold ved Madeira, og derfra stod det sydvest over ind i Nordostpassaten. Sejlene blev sat, skruen hejstes, og der luntedes vestover med 6-7 knobs fart, ofte i dagevis uden at røre sejl eller braser. Den lette påklædning føltes behagelig, og var dagtimerne dejlige med mild luft og store, hvide klodeskyer, var nætterne det ikke mindre, når blikket vendtes mod den skønne stjernehimmel, - eller man betragtede morildens festfyrværkeri, som skarpt tegnede skibets kølvand. Ikke et skib øjnedes i dagevis, da ruten i passaten ligger udenfor dampskibsruterne.

Ca. 3 uger efter afgangen fra Madeira stod skibet omsider ind forbi Myhlenfeldts Point, der averterede byen om skibes ankomst, og der ankredes udfor Charlotte Amalie, i St. Thomas's store havn. Havnekaptajnen var allerede i indsejlingen kommen om bord, og fra hans vel udhalte fartøj, roet af 4 hvidklædte, smilende negre, blev skibet hilst velkommen med et glad »Goddag Landsmand«.

Byen Charlotte Amalie ligger henrivende smukt på tre høje, men sidst og ikke mindst glædede alle om bord sig ved synet af dannebrog vajende på fortet og fra andre bygninger, alle i skønne omgivelser af palmer. Det hele skue var uforglemmeligt og intet mindre end en oplevelse. Uvilkårligt måtte enhver dansk føle virkelig glæde over, at dette var dansk besiddelse.

Skibet var naturligvis gentagne gange ved Christianssted og Frederikssted på St. Croix såvel som på St. Jan. Efter nytår aflagde stationsskibet de traditionelle, officielle besøg i f. eks. Trinidad, Curacao, Martinique og andre pladser.

Under krydseren VALKYRIEN's ophold ved St. Thomas i maj 1902 beordredes skibet til Martinique, hvor vulkanen Mont Peleé under et voldsomt udbrud sendte store, glødende lavamasser ned over byen St. Pierre, der i løbet af forbavsende kort tid forvandledes til et flammehav, - selv skibene i havnen blev totalt ødelagt. Med få undtagelser (ialt 28 personer) omkom byens 25.000 indbyggere i den rygende ruinhob.

VALKYRIEN ydede derfor hjælp til den lidt nord for St. Pierre liggende lille landsby, *le Precheur*, af hvis 3000 indbyggere 567 blev taget om bord og landsat i Fort de France, hvor resterne af en større proviantbeholdning, medicin og forbindsstoffer blev afleveret til myndighederne.

6 år senere, den 28. december 1908, bragte et andet dansk orlogsskib, krydseren HEIMDAL, der var på Middelhavstogt, også som et af de første skibe hjælp til befolkningen i Messina efter jordskælvet og Ætna's udbrud.

Stationsskibet i Vestindien afgik som regel så betids, at hjemrejsen kunne foregå via Bermudas, Azorerne og engelsk havn og kommandoen stryges i sidste halvdel af marts.

Skoleårene afsluttedes med et sidste sommertogt med øvelsesskibet, hvor de sidste bedømmelser og især karakteren »skikket til underofficer«, et tal, der blev multipliceret med 12, havde den største betydning for hver elevs fremtid.

Det var en stor dag i tilværelsen, når ældste hold efter togtets afslutning sidst i september kom på skolen, vel vidende at det nu stod på skillevejen, og at hele fremtiden delvis afhang af de skridt, og den kurs hver enkelt valgte fremover.

Hidtil var eleverne blevet ledet gennem tilværelsen - undertiden med fast hånd og måske også under lidt for stramme tøjler, nu havde de kun dem selv at stole på og på bedste måde udnytte den viden og de værdier, skolen havde givet dem med på vejen.

Og så kom det store øjeblik, hvor de efter skolechefens påmindelse om fremtidig at vise dem som dygtige og pligtopfyldende underofficerer, bruge det de

Elevholdet 1881, alle artillerister (fotograferet i 1887).
Øverste række: Herman Jensen, Chr. Mogensen, Harald Grum, Emil Holm.
Mellemste række: B. Bengtsson, A. Grundtmann, H. Jensen, Fogelstrøm, C. Andersen, C. Krull.
Nederste række: Schultz, Aug. Petersen, Alb. Olsen, Bartholdy.

havde lært og iøvrigt stedse holde skolen i ære, fik overrakt udnævnelserne til underofficerer af 2. kl. gældende fra 1. oktober.

Friheden vinkede forude, og hvad ville fremtiden bringe?

I den alder tænker de fleste unge vel næppe så langt fremover, de lever måske mere i nuet, og her stod de nybagte underofficerer med eksamensbeviset og udnævnelsen, - der var blot tilbage, at pakke det tøj, som skolen havde givet dem samt de få private ejendele, der ikke fyldte mere, end de kunne ligge i en cigarkasse.

Et farvel til de nærmeste, yngre kammerater, der tilsyneladende stod fulde af beundring, og derefter steg den nyudnævnte standsmæssigt ind i en drosche og svingede ud ad skoleporten. Tiden ville vise, om han nu også var så lykkelig, som han selv indbildte sig.

Den 1. oktober fremstillede de nyudnævnte sig for chefen for Orlogsværftet, aflagde faneeden og fik derefter af admiralen forskellige påmindelser om at udnytte det, de havde lært, og hvad marinen iøvrigt fremover ventede af dem.

Det var som regel ikke mange dage, de fik lejlighed til på Københavns gader at lufte de nye snore på ærmerne, for medio oktober blev de oftest ud-

kommanderede på togt med vinterskibene, og snart gik det op for dem, at de ikke var kommen væsentligt op ad rangstigen. Underofficersmesserne var dengang små, hvorfor underofficererne af 2 kl. normalt boede på banjerne, var baksformænd i artilleri- eller matrosbakkerne, - det havde de været på flere togter forud som elever. Det var således efter alt at dømme - når undtages den større gage - meget nær den tilværelse, de havde haft på togter som ældste elever.

Efter at have fulgt et hold elever, fra det tidspunkt de kom ind på skolen og indtil afgangen derfra, vil vi vende tilbage til en omtale af skolens videre udvikling gennem årene, indtil den som Dæksofficerselevskole nedlagdes i 1932.

Efter at der pany var udbrudt epidemi i oktober 1889, flyttede eleverne fra skolen om bord i kaserneskibet DRONNING MARIE, da skolens lokaler og sengetøj skulle desinficeres som følge af en række tilfælde af difteritis, men allerede 14 dage senere kunne eleverne vende tilbage til skolen.

I anledning af at to underofficerer på takkelloftet havde lagt hånd på to elever, som ved den pågældende lejlighed havde udvist umilitærisk opførsel, protesterede skolechefen, kommandør Wulff, i en skrivelse til ekvipagemesteren mod underofficerernes tagen sig selv til rette og kritiserede stærkt dette, hvilket medførte, at ekvipagemesteren i en skrivelse til skolechefen meddelte, at de nævnte underofficerer havde fået en irettesættelse, og, fortsatte skrivelsen: »- jeg vil ligeledes udstede en Henvendelse til Korpsets Underofficerer, om saavel paa Takkelloftet som om Bord i Skibene at tage fornødent Hensyn til, at Eleverne kunde være unge Mennesker indtil 21 Aar gamle og derfor bør behandles humant og paa en Maade, som ikke saarer deres Selvfølelse, idet jeg dog maa protestere imod, at de stærke Udtryk i Hr. Kommandørens Skrivelse angaaende Matroskorpsets Underofficerer skulde kunne gives Anvendelse paa Korpset i Almindelighed.«

De pågældende to elever idømtes henholdsvis 3 og 5 dages arrest.

En af skolens civile lærere ansat i 1872, cand. phil. Nicolai Bøgh, som underviste i dansk, historie og geografi, viste på et tidligt tidspunkt af sin virksomhed som lærer en meget stor interesse for eleverne, og således at han endog ofte forberedte deres små ønsker ved personlig henvendelse til skolechefen, ønsker der oftest blev taget til følge, fordi de var rent menneskelige. Han udvirkede bl. a. også, at der på et tidligt tidspunkt efter skolens oprettelse årligt bevilgedes midler til anskaffelse af et bibliotek for eleverne, starten af det bibliotek, der senere fik navnet »Bibliotek for Marinens Underklasser«.

Den 14. februar 1890 blev cand. phil. Nicolai Bøgh udnævnt til professor, en titel, der glædede ham meget, omend han af væsen var uhyre beskeden. Der skal senere vendes tilbage til en omtale af denne udmærkede lærer, som underviste på skolen indtil 1904.

I 1890 udbad marineministeriet sig forslag til en ordning af styrmands- og signaltjenesten i flådens skibe særligt baseret på anvendelsen af matroskorpsets underofficerer til denne tjeneste - vistnok efter tysk mønster - samt forslag til uddannelse såvel om bord som i land af det til denne tjeneste fornødne over- og underordnede personel. Det ønskedes tillige oplyst, i hvilken udstrækning eleverne i underofficersskolen kunne deltage i styrmands- og signaltjenesten om bord, og at der ved undervisningen blev taget tilstrækkeligt hensyn til denne tjeneste, som matroseleverne senere ville komme til at udføre som befalingsmænd.

Skolens mangeårige lærer i sang, den 71-årige F. C. Brandt, så sig i 1891 nødsaget til at ophøre sin lærervirksomhed på grund af svækket helbred.

Han blev i 1844, 24 år gammel, ansat som »syngelærer« ved Søetatens Drenge- og Pigeskoler, og da disse ophævedes, fortsatte han sin undervisning på underofficersskolen, hvor han - efter chefens udtalelse - »ved en elskværdig og forstandig Optræden ikke alene var respekteret, men ogsaa afholdt af Eleverne.«

Chefen for skolen henstillede derfor til marineministeriet, at der ved hans afgang tildeltes ham en årlig understøttelse på 200 kr., som en anerkendelse af hans lange og hæderlige virksomhed, et beløb, der tilsvarede hans forholdsvis ringe årlige honorar som lærer ved skolen.

Ved sin afgang blev han endvidere udnævnt til krigsråd.

Hans afløser på skolen var kantor Mathisson-Hansen, også en ældre og meget godmodig lærer, der uanfægtet af elevernes unoder søgte at få det bedst mulige ud af undervisningen tiltrods for, at sangtimerne især af de ældre elever ofte blev benyttet i smug til forberedelse af lektierne i den kommende time. Ved den årlige præstation ved eksamen præsteredes der dog ypperlige beviser på at eleverne virkelig kunne synge firestemmige sange.

På togt, når øvelsesskibet lå til ankers eller af og til ved kaj i provinshavne, gav eleverne om aftenen »en sangtime«, der som oftest samlede et større, opmærksomt lyttende publikum i både eller på kajen, hvis bifald ikke kunne misforstås.

Da eleverne af ældste klasse hidtil var bleven afkortet i lønning for ophold under indlæggelse på Garnisons sygehus i Rigensgade, bestemte ministeriet i 1892, at skolen fremtidigt skulle afholde de dermed forbundne udgifter, hvilket også kunne synes rimeligt i betragtning af den ringe lønning eleverne fik.

For sidste gang i skolens historie blev i 1892 en elev straffet med 15 slag rotting. Han opnåede dog senere at komme højt op i graderne.

Efter i 1892 at være bleven udnævnt til kontreadmiral afgik M. A. C. C. Wulff som chef for Søværnets Underofficersskole.

Som allerede nævnt var han i mange henseender en fortræffelig og forstående skolechef, der med største interesse fulgte eleverne igennem årene, og det var derfor et stort held for skolen, da myndighederne i 1875 valgte ham til denne betroede post.

Han var en streng chef og kunne straffe hårdt, når det gjordes nødvendigt, men bag det strenge, ofte noget barske udseende, bankede der et ædelt og varmt hjerte. Han var ikke alene sine elevers chef, men også en fader [1]) for dem, og han kunne i enrum tale milde og kærlige ord til en eller anden synder, ord der ofte virkede langt mere og langt varigere end den hårdeste straf.

Det vil være naturligt her at gengive et uddrag af en nekrolog i »Tidsskrift for Søvæsen« 1895:

»Wulff sad vel ikke inde med særlig fremragende Evner, men han var i Besiddelse af en udmærket god og sund Forstand, en stor Retfærdighedsfølelse og en ganske ualmindelig Arbejdsdygtighed. Disse Egenskaber viste sig særlig ved hans Organisation og Ledelse af Underofficersskolen, og i denne har han sat sig selv det smukkeste Mindesmærke og Eftermæle.

Han begyndte egentlig her paa bar Grund, men bragte efterhaanden Skolen op til stor Anseelse, og det er hans Fortjeneste, at Skolen i Aarenes Løb har leveret saa mange dygtige og flinke Underofficerer.«

Den 3. januar 1893 faldt kontreadmiral Wulff for aldersgrænsen, men desværre fik den ellers så kraftige og raske officer kun et kort otium. Efter et kort sygeleje døde han den 16. juli 1894, 66 år gammel.

Kaptajn V. J. Schoustrup, der tidligere i 4 år havde været næstkommanderende på skolen, tiltrådte derefter som skolechef.

I efteråret 1892 sendte chefen for panserbatteriet ODIN, kommandør F. P. A. Uldall, en skrivelse til skolechefen med forslag om en ændring af den gældende »Plan for Underofficerselevernes Uddannelse om Bord i Briggen ØRNEN« samt med bemærkninger om, at eleverne, der kom om bord i »et almindeligt krigsskib«, mødte med en uddannelse, der ikke længere kunne siges at være tidssvarende.

Videre fremførte kommandøren, at eleverne om bord i ODIN stod i nummer som halvbefarne og således udgjorde en integrerende del af skibets almindelige besætning. »De faar saaledes deres Plads i alle Ruller, og enhver af dem anvendes som *Mand* til alt Arbejde. Henset til den orlogsmæssige Uddannelse, de er i Besiddelse af, anvendes de som regel paa en Maade i overordnede Poster, - de flyder næsten over i Stillinger som Underofficerer af 2. Kl., som Kanonkommandører, Bedstemænd paa Fartøjer, som Hjælpelærere o. s. v., og takket være deres Dygtighed, kan jeg sige, kommer de faktisk til at gaa forrest ved uhyre mange Lejligheder. Øvelser i saa at sige alle Fag kommer ganske af sig selv i Forbindelse med Skibets planmæssige Øvelser og Arbejder. Den fastsatte daglige Times særlige Undervisning kan virkelig ikke gives uden at gribe forstyrrende ind i andet af lige saa stor Vigtighed, med mindre den skulde tages af Friheden og knapt saa endda, men det er ikke reglementsmæssigt, og jeg maa ihvertfald absolut fraraade, at det bliver gjort.

[1]) Eleverne imellem blev han meget betegnende altid kaldt »Fatter«.

Vel bekendt med, at Skolechefen ikke deler min foran antydede Mening, skal jeg ikke tilbageholde den Ytring, at jeg tror Skolen er bedst tjent med, at Velviljen mod dens Elever bevares i Skibene, hvad ikke saa let vil ske, naar man faar for mange Vanskeligheder med dem«. En besvarelse af skrivelsen ses ikke at have fundet sted.

Selv om eleverne under daglige påmindelser og tilsyn oplærtes til gennemført renlighed, fremgår det mærkværdigvis ikke, hvor de tidligere om vinteren havde fået deres ugentlige bad. Først i 1894 ses det, at skolen fik en bevilling på 385 kr. til indkøb og installation af en kobberbadeovn og to brusere.

De tjenstgørende underofficerer på skolen tillod sig mærkeligt nok undertiden at lægge hånd på de yngste elever, hvilket ved en lejlighed bl. a. medførte, at en underofficer blev idømt 8 dages mørk arrest efter at have givet en elev en lussing, der forårsagede en sprængning af trommehinden.

Gennemsnitsantallet af elever for finansåret 1894/95 blev efter marineministeriets bestemmelse fastsat til ialt 85 i modsætning til tidligere, hvor tallet havde ligget omkring 100. Årsagen hertil var formentlig den, at søartilleriets tidligere omtalte store behov af underofficerer efterhånden var blevet dækket, idet samtlige elever af ældste klasse A i nogle år alle afgik fra skolen som overkonstabler, men nu kunne der efter denne periode også ske tilgang til de to andre korps.

I 1895 var fordelingen ved ældste Klasse A.'s afgang fra skolen således:

8 overkonstabler,
4 overmatroser og
4 oversøminører.

Da de til en hovedreparation af briggen ØRNEN nødvendige midler endnu ikke var til rådighed i efteråret 1895, og briggen således ikke kunne forventes udrustest i foråret 1896 til den fastsatte tid for øvelsestogtets begyndelse, bestemte marineministeriet, at skonnerten DIANA skulle klargøres til øvelsesskib for underofficersskolen.

Noget kunne således tyde på, at myndighederne var kommen til den erkendelse, at vel var et sejlskib et fortræffeligt redskab til uddannelse af vordende befalingsmænd, men stort set måtte sejlskibenes tidsalder siges at være forbi.

Efter afslutningen af DIANA's togt med eleverne blev skibschefen anmodet om at udtale sig om skibets egenskaber som øvelsesskib.

Med datidens stærke udvikling af materiellet anså chefen, kaptajn C. L. With, det for påkrævet, at eleverne fik kendskab til nutidens krigsskibe, »jævnsides at de oplæres til at være søvante, modige, hurtige og praktiske«, og han frarådede derfor bestemt at vende tilbage til sejlskibet, selv om det fra visse sider blev påstået, at en sejlrejsning ikke alene var det bedste, men næsten det eneste middel, hvormed unge mennesker kunne uddannes til tjeneste på søen. Videre fortsatte han:

»Sandsynligvis tænker man her udelukkende paa Erhvervelsen af oven-

DIANA, skolens øvelsesskib i 1896.

nævnte almindelige Egenskaber, og ihvorvel det hidtil staar ubevist, at man ikke i et almindeligt Krigsskib uden Rejsning skulde kunne uddanne Mennesker, der skal kunne gøre god fyldest om Bord, ialtfald i den Slags Skibe, hvormed de i Fremtiden bliver udkommanderede, skal jeg ingenlunde benægte, at Tilstedeværelsen af en Hjælperejsning vil være et godt og for Eleverne tillige interessant Uddannelsesmiddel til Erhvervelse af Hurtighed i Tanke og Handling, praktisk Greb og Mod.

Jeg skønner derfor ikke rettere, end at Dampskibet, forsynet i videst mulige Grad med moderne Materiel samt med Hjælperejsning, i alle Maader vil være den heldigste Form for et Øvelsesapparat til Brug for Underofficerseleverne, og jeg maa derfor fraraade, at man nogensinde herefter vender tilbage til Sejlskibet, som kun i en aldeles ufyldestgørende Grad vil kunne tilstede en tidssvarende teknisk Uddannelse, d. v. s. den hvorpaa man formentlig nu bør lægge Hovedvægten«.

Denne velargumenterede skrivelse synes at have haft til følge, at marineministeriet, da ØRNEN stadig ikke havde fået den hårdt tiltrængte hovedreparation, i februar 1897 tilskrev chefen for Søværnets Underofficersskole, at der i skonnerten INGOLF ville blive foretaget følgende ændringer i anledning af skibets forestående anvendelse som øvelsesskib:

»1) Der medgives Skibet en 37 mm HK. og en 8 mm Mitrailleuse istedetfor de 4 stk. 37 mm Revolverkanoner samt
2) en 40 mm Projektør.
3) Læsejlene bibeholdes,
4) Bagerovnen udtages af Pladshensyn, og der købes Brød i Land.«

INGOLF var herefter skoleskib for eleverne indtil 1906 og fra 1911 til den 1. verdenskrigs udbrud i august 1914, da skibet blev hjemkaldt fra Grønland. Endnu en række år, fra 1916-18 og 1920-22, var INGOLF skolens øvelsesskib.

Der kom atter en nedskæring i antallet af elever på skolen, idet det for finansåret 1897/98 fastsattes til 62, et tal, der dog atter voksede med årene.

Da den oprindelige fronton på søkvæsthusets facade mod Overgaden oven Vandet ikke svarede til bygningens nuværende formål, anmodede søværnets bygningsvæsen i 1898 chefen for skolen om tilsendelse af udkast eller tegning af den påtænkte udsmykning af frontonen.

Kommandør V. J. Schoustrup.

Denne havde i 145 år haft følgende inskription:

FREDERICUS Vtus, DANORUM REX ET PATER PUERITIÆ INDUSTRIÆ ET EGENÆ. AOR MDCCLIII [1]).

Nedenunder stod:

Det kongelig stiftede Fattige Børns Opfostrings
Huus paa Christianshavn.

Efter skolens forslag ændredes frontonens udsmykning til øverst at bære navnet SØVÆRNETS UNDEROFFICERSSKOLE, og derunder var anbragt 2 krydslagte ankre med krone over, flankeret på siderne af 2×2 stk. splitflag samt hellebarder, kanoner, granater og søminer.

Det fremgår af skolens arkiv, at skibskostens værdi stadig spiller en ikke uvæsentlig rolle i skolens økonomi, således var den i 1899 ansat til 19.00 kr. i 28 dage og i 1902-03 18.20 kr., dette fald skyldes formentlig, at der ved systemskiftet i 1901 i søværnet blev indført margarine istedetfor smør.

I 1901 fik skolen et nyt bespisningsreglement, hvis væsentligste ændringer bestod i tildeling af flere grøntsager. Måltiderne var forøvrigt som hidtil.

Søndag: Bankekød eller kødsuppe med kød og peberrod.
Mandag: Byggryns- eller risgrød, steg.
Tirsdag: Gule ærter eller brune bønner med flæsk.
Onsdag: Kødsuppe og kød med karry og ris eller som frikassé.

[1]) Frederik V. Danmarks Konge og Fader for de flittige og trængende Børn, Anno 1753.

Torsdag: Sødsuppe af byggryn, ris eller sago, kogt eller stegt fersk kød med gemyse.
Fredag: Grønkål eller hvidkålssuppe, fersk flæsk eller kød.
Lørdag: Vælling af byggryn, ris eller sago, eller øllebrød, salt eller fersk fisk.

I stedet for et af de reglementerede måltider fersk kød kunne der efter chefens bestemmelse een gang hver måned udgives salt kød med gemyse og een gang blodbudding med grynsuppe eller grød som forret.

Ved en mindegudstjeneste på hundredårsdagen for slaget på Reden den 2. april 1801 blev der stillet 78 siddepladser i Holmens kirke til rådighed for underofficersskolen, og endvidere skulle 16 elever supplere det æreskompagni, der gjorde honnør udenfor kirken.

Årsdagen efter paraderede samtlige hjemmeværende elever i et æreskompagni ved afsløringen af det mindesmærke, der rejstes på kastellets flagbastion for heltene fra Kongedybet. Mindesmærket fik ingen særlig flatterende omtale i dagspressen, hvor det blev kaldt »peberbøssen«.

Den 1. april 1902 afgik kommandør Schoustrup efter at have været skolechef i 10 år og afløstes af kommandør C. F. Maegaard.

Kommandør Schoustrup, der tidligere i 4 år havde været næstkommanderende på skolen, var en myndig og dygtig officer af den gamle skole, i mange henseender jovial og en dygtig sømand. Han overvågede især de yngste og mindste elevers trivsel ved bl. a. under middagsmåltiderne lejlighedsvis at gå fra bakke til bakke med kokkens store tinøse fyldt med sellerier, gulerødder o. l. og hælde rigelige mængder af dette kraftfoder i de mindste og mest spinkle elevers tallerkener, hvilket dog ikke altid blev hilst med glæde.

Stærkt interesseret i regnskab og økonomi var han selvskreven til at beklæde den ledige post som chef for Orlogsværftets regnskabsvæsen, en stilling, som han overtog få dage efter sin afgang fra skolen.

Ved udrustningen af INGOLF til sommertogtet 1902 bortfaldt læsejl og læsejlsgods, hvilket eleverne ikke var kede af, da tidligere års manøvrer med læsejlene altid gav anledning til påfaldende mange stængesalingsentringer i middagsstunden, idet der næsten altid var mulighed for at lave tørn i skæringen af det løbende gods, eller forårsage andre skavanker som topsgasterne kunne blive hængt op på.

Ministeriet bestemte s. a., at der fremtidigt ikke ville blive tilkommanderet andre officerer til tjeneste på skolen end chefen og næstkommanderende. Den tjeneste, der hidtil havde påhvilet de to yngre skoleofficerer, skulle herefter bestrides af den overkanoner, der gjorde tjeneste som elevinspektør, og en overbådsmand, der tilkommanderedes skolen. Denne ordning trådte i kraft fra 1. oktober 1902.

I finansåret 1902-03 var antallet af elever ialt 87.

Skonnerten INGOLF, skolens øvelsesskib fra 1897-1905, 1911-14, 1916-18 og 1920-22.

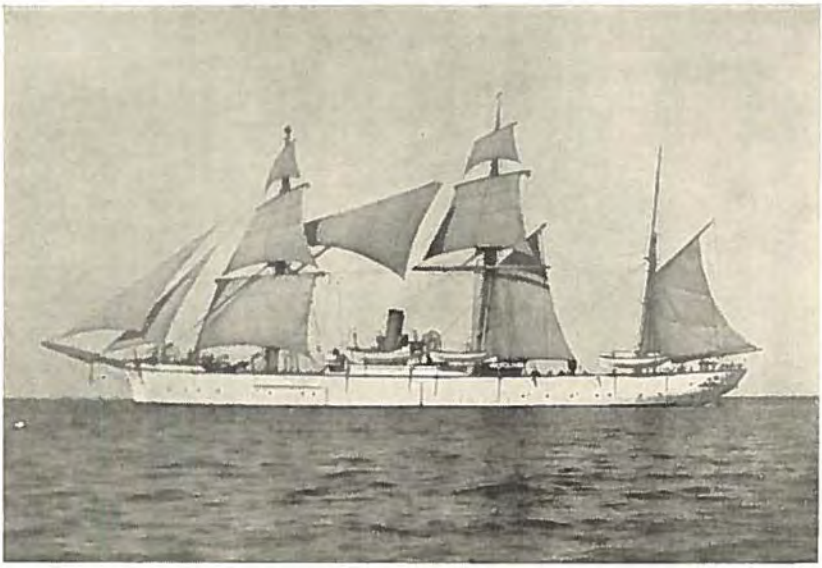

INGOLF under sejl.

I ruten til og fra den tidligere beskrevne og lidet tiltalende kanoneksercits i FYEN skete der den ændring, at eleverne istedetfor at lægge vejen ad Elefanten og Hønsebroen nu roede til og fra fregatten i to 26 fods slupper henlagte i Fyrskibsgraven, sålænge isforholdene tillod det.

Ved »Lov af 15. maj 1903 om Tillæg til Lov om Søværnets Ordning« af 28. maj 1880 ændredes navnet på Søværnets Underofficersskole til *Elevskolen*. I overensstemmelse hermed ændredes elevernes huebånd fra UNDEROFF:SKOLEN til ELEVSKOLEN.

Efter den af H. M. Kongen approberede plan for Elevskolen af 22. april 1904 skulle skolen som tidligere gennemgås i løbet af 6 år og bestå af 2 afdelinger, yngste: *Elevafdelingen* og ældste: *Konstabelafdelingen*. Elevafdelingen skulle deles i 2 klasser, yngste og ældste elevklasse, som hver bestod af 2 etårige underklasser, der benævntes A, B, C, og D, således at A betegnede den ældste af elevklasserne. Disse kunne atter deles i en dæks- og en maskinafdeling.

Undervisningen i elevafdelingen var dels teoretisk, dels praktisk og foregik såvel i land, på skolen og Orlogsværftet som om bord i flådens skibe.

I konstabelafdelingen var uddannelsen udelukkende praktisk, og skulle foregå dels ved de forskellige korps og dels i de udrustede skibe.

Konstabelafdelingen deltes i 2 etårige klasser, yngste og ældste konstabelklasse, der atter deltes i en artilleri-, matros-, sømine- og maskinafdeling. Konstabelklassen var lønnet med 12 kr. og under udkommando med 16 kroner pr. måned.

For dæksdelingen var undervisningen omtrent som tidligere dog med udvidede pensa i matematik, navigation (i det omfang som fordres til sætteskippereksamen), fysik og kemi samt søminelære. Som nye fag fik dæksdelingen maskinlære og værkstedsuddannelse, i hvilken anledning der indrettedes et værksted i kælderen.

Maskindelingen skulle have følgende særfag: Maskinlære, maskintegning, elementær mekanik og skibbygning.

I samråd med undervisningsinspektøren, dr. phil. F. Rønning, tilskrev marineministeriet følgende til chefen for elevskolen i anledning af det foreliggende udkast til skoleplanen:

»Da de dertil foreslaaede 240 Timer i Skomager- og Skræddersyning ikke indgaar i den egentlige Undervisningstid - henholdsvis 38 og 39 Ugetimer i yngste og ældste Afdeling - kan denne Forandring ikke gennemføres uden at forøge Undervisningstimerne, da et ikke ringe ugentlig Timeantal er optaget af Legemsøvelser, Eksercits, Sang og Værkstedsuddannelse, hvorfor det formentlig ikke kan volde nogen Betænkelighed, at forøge det ugentlige Timetal med de to Timer, som vilde blive nødvendige for at lade den største Del af Skomager- og Skræddersyningens 240 Timer komme den teoretiske Undervisning til Gode. At et mindre Antal af Timerne bibeholdes til den nødvendige Instruktion i Tøjeftersyn, kan Ministeriet gaa med til.

Ministeriet skal henstille om Anvendelsen af de fra Skomager- og Skræddersyning sparede Timer, som Undervisningsinspektøren foreslaar, er den rette, og imødeser Forslag i saa Henseende fra Skolen, men man skal dog gøre opmærksom paa, at det til Naturlære foreslaaede Timeantal synes temmelig begrænset, og at det navnligt synes noget betænkeligt først at begynde Undervisningen i dette Fag samtidig med Fag, f. Eks. Søminelære, der skal kunne støtte sig til de erhvervede Kundskaber i Naturlære.

For Maskinelevernes Vedkommende, hvis Antal vil blive temmelig begrænset, har Ministeriet bl. a. af Hensyn til Bekostningen bestemt, at der kun skal ske Optagelse hvert andet Aar, og da navnlig - som i Maskinskolen - de ulige Aar, saa at den første Optagelse af Maskinelever vil ske i Aaret 1905«.

Ministeriet ønskede endvidere fordringerne til adgangsprøven til Elevskolen sat op, »da underofficerernes stilling nu er bleven væsentligt forbedret«.

Pr. 1. oktober 1903 udnævntes de to ældste klasser til konstabler.

Det skulle senere vise sig, at ministeriets bestemmelse om, at der kun skulle optages maskinelever hvert andet år ikke holdt stik, idet der blev optaget maskinelever hvert år.

I anledning af et par artikler i bladet »Udkiggen« i december 1903 og januar 1904 anmodede marineministeriet chefen for Elevskolen i forening med bestyreren af søværnets bygningsvæsen indsende en udtalelse om, hvor vidt der måtte være grund til at søge tilvejebragt forandringer i de bestående forhold samt evt. forslag til disses gennemførelse.

I omtalte artikler kritiseredes det, at der i de forløbne 35 år ikke var sket væsentlige forbedringer, og at lokalerne trængte til en gennemgribende restaurering. Der henvistes bl. a. til de gamle zinkvandfade i de kolde vaskekældere, den uhyggelige spisestue med stengulv, et rum der aldrig blev opvarmet, samlingsstuen, der var så uendelig trist med de halvt hvidtede, halvt gulmalede vægge, det sandstrøede gamle bræddegulv fra hvilket støvet stod i tætte tåger, når eleverne tumlede sig. Belysningen i dette rum, der var ca. 15000 kbf., bestod af tre gasglødeblus, ligesom sovestuerne, hvor der lå ca. 100 elever for lukkede vinduer, var uden ordentlig ventilation.

»Naar man erindrer, at denne Skole skal være Elevens Hjem i de 6 Aar han er paa Skolen, maa det være et Sted, hvor han skal føle sig vel tilmode og leve en Del af sin Ungdomstid fra 14 til 20-Aars Alderen, saa maa man studse over, at der ikke i Aarenes Løb er gjort noget ordentligt for at sprede Hygge og Hjemlighed over Samlings-, Spisestue og Soverum,« tilføjede bladet.

Skolechefens svarskrivelse udtalte, at i korthed kunne man sige, at de 2 artikler indeholdt nogen sandhed, men at der også var en del overdrivelse.

Det måtte indrømmes at samlingsstuens udstyrelse var lidt for spartansk og vaskekælderen var uhyggelig og så lille, at eleverne måtte vaske sig i to hold.

Spisestuen var tidligere et mørkt og ret uhyggeligt rum, der ikke blev opvarmet. I sommeren 1903 var rummet blevet malet med lysere farver, og der var anbragt en - ganske vist gammel - kakkelovn, og der sørges nu for, at der ikke er for koldt ved måltiderne.

Når der ankes over, at sovestuerne ikke er lyse og luftige, så er dette kun delvis rigtigt, da vinduerne i manzardetagen ikke er store, kommer der ikke så meget lys som ønskeligt i sovestuerne, men da der er vinduer til begge sider, og da disse holdes åbne hele dagen, er der derved sørget for en særdeles god udluftning.

Indtil 1895-96 bevilgedes der årligt 6000 kr. til bygningens vedligeholdelse, og for denne sum var det muligt ikke alene at afholde almindelige vedligeholdelsesarbejder, men også til de foranstaltninger og forandringer, som skolen krævede samt foretage en så jævnlig maling af vægge og fernisering af gulve i læse- og opholdslokalerne for eleverne, som er ønskelig på en skole, hvor eleverne opholder sig hele døgnet.

Denne sum blev nedskåret til 3000 kr. af rigsdagen i 1895-96, men allerede det følgende år forhøjet til 4000 kr. Endelig blev beløbet på finansloven 1900-1901 nedsat til 3500 kr.

Der stilledes derfor fra skolens side forslag om, at der søges bevilget de fornødne midler til iværksættelse af nedenstående foranstaltninger, som ikke ville kunne afholdes af de ordinære midler i en overskuelig årrække.

1) Bade- og vaskerummene, der som nævnt er lidet tiltalende, foreslås forbedret således:

   Det ene vaskerum ombyttes med pudsestuen, hvorved pladsforholdene vil blive betydeligt bedre, således at hver elev får sit vandfad. De gamle uhyggelige vasketrug og vandfade kasseres og erstattes af emaillerede. Væggene beklædes med fliser og gulvenes sorte asfalt erstattes af en lysere granitomasse. I vaskekælderne opstilles kakkelovne.

2) Samlingsstuen er ca. 400 kvadratalen stor, har syv fag vinduer og stuen har en højde af $4^3/_4$ alen, men de kalkede vægge, de mørkt malede, gamle borde og bænke, det sandstrøede gulv, de uensartede bogskabe, manglen på gardiner o. s. v. gør, at stuen kun er lidet hyggelig. For at opnå hygge foreslås følgende:

   Lågene på de gamle kistebænke forandres således, at de ligner mere de i nyere skibe anvendte.
   Et rundt bord, nogle stole, nogle bænke med rygstød anskaffes.
   Voksdugshynder anbringes på kistebænkene i vinduesfordybningerne. Bogskabene, der er meget uens og uskønne erstattes med 3 nye skabe.
   Gardinkapper opsættes over vinduerne.
   Stuen males med livligere farver.

ABSALON, skolens øvelsesskib fra medio juli til ultimo september 1902.

Gulvet, der er meget slidt, fornyes og linoleum pålægges.
De nuværende forældede kakkelovne ombyttes med moderne cirkulationsovne.

3) Det foreslås at anbringe 9 vandklosetter i gården og 2 ved sovestuerne.

4) Sovestuernes hygiejniske forhold kan forbedres ved at belægge gulvene med linoleum, erstatte de gamle kakkelovne med nye cirkulationsovne samt anbringe vinduesventiler i alle vinduer.

5) I spisestuen anbefales det at erstatte det sorte asfaltgulv med et granitogulv, hvad der vil gøre spisestuen langt mere tiltalende. Samtidig foreslås det at anbringe en moderne kakkelovn og forbedre ventilationen.

6) Søndre trappe (elevernes trappe) gør et noget trist og mørkt indtryk, kan forbedres ved at ommale hele opgangen med lysere farver og belægge trin og reposer med linoleum. En sådan foranstaltning vil bidrage til at formindske støj og støv og anbefales som hygiejnisk.

Bekostningen ved gennemførelsen af disse ændringer vil andrage ca. 24.000 kr.

Endvidere foresloges indlægning af elektrisk belysning, hvilket ville forøge udgifterne med 7-8000 kr.

Da det folketingsudvalg, der behandlede skoleloven, besøgte skolen, udtalte

flere af medlemmerne, at de syntes, elevskolen lod en del tilbage at ønske med hensyn til hygge for eleverne.

Først i april 1905 bevilgede marineministeriet 4000 kr. til istandsættelse af elevernes samlingsstue.

Skolechefen foreslog i 1904, at der tilståes elever, der har deres hjem i provinsen, et fripas om året til befordring med statsbanerne. Marineministeriet tilstod s. a. 24 ulønnede elever hver en frirejse i juleferien. Dette var optakten til den senere bestemmelse om udstedelse af fripas ved alle højtider til elever på de militære skoler og værnepligtige.

Ministeriet bestemte, at ærmedistinktionerne for konstabler skulle bestå af en sparre med spidsen opefter, og i sparrens vinkel anbringes - eftersom det er en artilleri-, matros-, sømine- eller maskinkonstabel - vedkommende korps emblem, over dette en krone, der begge udføres i broderi.

Endvidere at retten til at bære udmærkelsestegn bortfaldt, når det ikke generhvervedes ved den påfølgende prøve, samt at der ikke fremtidigt burde knyttes befalingsret til udmærkelsestegnet.

I anledning af den ny skoleplan indstillede skolechefen til marineministeriet, at der den 1. oktober 1904 skulle optages 15 elever i yngste klasse, og at der derfor udkommanderedes 19 lærlinge på skoleskibets forestående togt. Samtidigt foresloges det, at optage 5 elever færre i år end de 3 foregående. Forslaget motiveredes således:

»Skolen har f. t. 92 Elever fordelt i 6 Afdelinger, og saafremt der i Aar antages 20 Elever vilde det i den nye Lov normerede Antal af 90 Konstabler og Elever bliver overskredet med 10.

Den 1. Oktober afgaar der 12 Konstabler, men paa den anden Side maa der ogsaa regnes med nogen tilfældig Afgang, og derved kommer jeg til det foreslaaede Tal.

I Aaret 1881 - det første Aar Loven af 25. Aug. 1880 virkede - og til 1897, det sidste Aar for hvilket en Aargangs *samlede* Afgang kan opgøres, er der gennemsnitligt aarligt antaget 17.8, afgaaet i Utide 6 og udnævnt til Underofficer 11.8 Elever, hvorved Gennemsnitsafgangen bliver godt 33 %. Denne Afgang er højst ulige fordelt, paa Aargangene 1885-93 er den størst, en enkelt Aargang har endog haft en Afgang paa 62 %. Paa Aargangene 1894-97 er den mindre. Aargangen 1897 har ikke haft nogen utidig Afgang.

Foreløbig ser det ud til, at der ikke vil finde nogen større Afgang sted, men der bør dog regnes med en Gennemsnitsafgang paa 20 %, og da Tilgangen til de 3 militære Underofficerskorps i Perioden 1881-97 har været gennemsnitlig 12 pr. Aar, et Antal der nogenlunde har været i Stand til at erstatte Afgangen, har jeg ment at kunne indstille, at der antages 15 Elever den 1. Oktober d. a.

I Henhold til Marineministeriets Skrivelse af 27. Juni 1903 skal der optages Maskinelever hvert andet Aar, første Gang 1905.

Efter at have forhandlet med Chefen for Maskinskolen om, hvor stor Tilgang der formentlig aarlig behøves til Maskinkorpset, tillader jeg mig at indstille, at der kun antages 8 Maskinelever ad Gangen, og at der de ulige Aar antages 12 Dækselever, hvilket er et Minimum. Der vil saaledes blive optaget paa Skolen 15 Elever de lige og 20 de ulige Aar. Da der maa regnes med nogen Afgang, vil det normerede Antal formentlig ikke blive overskredet.

Jeg skal tilføje, at Chefen for Maskinskolen anser det for tvivlsomt, om det Kontingent, der saaledes leveres fra Elevskolen, vil være tilstrækkeligt til at erstatte Afgangen fra Maskinkorpsets Underofficerer, men da dette Korps kan faa Tilgang ad anden Vej, og da jeg ikke indser, hvorledes der skal kunne uddannes flere Maskinelever paa Skolen, naar det samlede Elevantal ikke skal blive betydeligt højere end 90, er jeg bleven staaende ved ovennævnte antal af 8.«

Professor Nicolai Bøgh.

Den 13. oktober 1905 døde skolens mangeårige lærer, professor Nicolai Bøgh, 62 år gammel. Han havde virket på skolen siden 1872 som lærer i dansk og indtil begyndelsen af århundredet tillige i geografi og danmarkshistorie, en virksomhed, som han indtil sin dødsdag betegnede som *min gerning*. Som lærer i disse fag havde han indvirket på de vordende søunderofficerers hele åndelige udvikling, specielt satte hans virksomhed som lærer i dansk dybe spor, idet han lærte eleverne altid at have respekt for vort modersmål, tale og skrive det korrekt.

Han indflettede også i sin danskundervisning en stor del litteraturhistorie. Han gav her eleverne forståelsen af litteraturens og digtningens betydning som livsværdi og skønhedskilde. Dette lykkedes ham i en grad, som han måske selv mindst troede muligt.

Hans timer var i det hele taget interessante og levende og fik den største værdi for de unge elever, noget de kunne tage med sig på deres vej ud i livet - det var et arbejde, hvori han lagde hele sin sjæl.

Med taknemmelighed mindedes eleverne også professor Bøgh, der på en egen

måde kom dem i møde, elskværdigt og menneskeligt forstående, noget der gjorde godt på en streng militær skole, hvor tonen var barsk, lokaliteterne mindre hyggelige, og hvor der kun blev gjort lidet for at erstatte dem det hjem, som de så tidligt forlod. Hans timer blev for alle de unge, som endnu trængte til forældreomsorg en dobbelt kilde til glæde, for der hentede de mod og fortrøstning til at fortsætte under de strenge reglementer i skolens lidet hyggelige omgivelser.

Det blev fra højere side antydet, at professor Bøgh lærte eleverne for meget, således at deres interesse for litteraturen var større end for de maritime fag, men det kan vel næppe bebrejdes en lærer, at han i de ham tildelte timer kunne bibringe eleverne så stor interesse for sine undervisningsfag, som måske ingen af hans kolleger i andre fag formåede.

Der kan fremdrages utallige eksempler på den levende interesse, hvormed Bøgh fulgte eleverne ikke alene på skolen, men også efter at de var bleven underofficerer. Det var derfor naturligt, at søunderofficersforeningen »Ørnen« i 1893 udnævnte ham til æresmedlem.

I en nekrolog om Nicolai Bøgh skrev Ernst v. d. Recke i »Illustreret Tidende«, oktober 1905, bl. a.: »Underofficersforeningen Ørnen, der udelukkende bestod af hans tidligere Elever, viste ham sin Taknemmelighed ved at gøre ham til Æresmedlem, og blandt de iøvrigt ikke mange udmærkelser, som han modtog - de andre bestod i en Professortitel og et Ridderkors - var denne ham kærest. Faa vil kunne rose sig af at have ejet et saa stort Antal af fuldt hengivne Venner som Bøgh, og det er som Menneske, han stærkest vil blive savnet, selv om hans Minde utvivlsomt vil leve længst som Litteraturhistorikeren.

Den store Kreds af Venner vil længe savne en Ven, hvis Hjerte var varmere end de fleste andres.«

Under professor Bøgh's sygdom vikarierede fra december 1904 etatsråd H. Degenkolv, tidligere kontorchef ved Orlogsværftet, som lærer i dansk ved elevskolen. Degenkolv var bl. a. forfatter til »Den danske Flaades Skibe i det 19. Aarhundrede« og »Gammelholm i ældre Tid«.

I november 1905 oprettes et under marineministeriet underlagt undervisningsråd for søværnets skoler.

Rådet bestod af 5 medlemmer, hvoraf de 2 var søofficerer, 1 medlem skulle være en af Orlogsværftets overordnede teknikere og 1 medlem en af ministeriet for kirke- og undervisningsvæsenet indstillet skolekyndig mand. Den 5. plads beklædtes - efter de foreliggende forhandlingers art - af en officer, en tekniker eller en underofficer. Officeren skulle tiltræde, når sager vedr. kadetskolen, officersskolen eller reservekadetskolen behandledes, teknikeren for sager vedr. maskinskolen og underofficeren for sager der angik elevskolen, underofficersskolerne og reserveelevskolerne.

I 1905 optoges de første 7 maskinelever på Elevskolen, og på samme hold var der 9 elever til de militære korps.

I anledning af oprettelsen af officers- og underofficersskoler bestemte marineministeriet, at der hvert år i april skulle afholdes en praktisk søminе- og artilleriskole af 4 ugers varighed, og til at deltage i denne skole bestemtes også elevskolens yngste konstabelklasse. Det var en skole konstablerne ikke syntes rigtig om, for det var hårdt slid at bakse med de tunge søminer såvel under udlægning som ved indbjergning, og de gamle øvelseskabler var rustne og meget ubehagelige at hive i med de bare næver, - arbejdshandsker måtte dengang ikke bæres - det var «uværdigt for søfolk«.

For første gang siden 1881, da briggen ØRNEN blev skoleskib, udkommanderedes eleverne i 1906 med et øvelsesskib uden sejlrejsning. Det var krydseren HEKLA, og skolechefen, der det år også var chef for krydseren, stillede sig derfor straks skeptisk overfor spørgsmålet om skibet nu også egnede sig til formålet, - denne anskuelse ændredes dog i løbet af togtet. Sejlskibenes tid var uvægerligt forbi, og han skønnede det betydningsfuldt for elevernes uddannelse, at de fra første færd vænnedes til tjeneste i et skib, der havde en del mere lighed med et moderne krigsskib end f. eks. skonnerten INGOLF, idet de uddannelsesmæssigt set havde glæde af at blive fortrolig med armering, ammunitionstransport, torpedoudskydningsapparater, elektrisk installation m. v., og det tidlige kendskab til disse mere moderne installationer ville opveje fordele ved den uddannelse i behændighed, som bedre erhvervedes i et skib med sejlrejsning, selv om det måtte indrømmes, at de øvelser, der under dårligt vejr kunne gives eleverne i et dampskib, ingenlunde stod på højde med dem, som manøvrerne med sejl i dårligt vejr giver i et sejlskib.

Kommandør C. F. Maegaard.

Dog fandt chefen, at skibets opgave som fiskeriinspektionsskib i islandske farvande i 3 måneder medførte store vanskeligheder for gennemførelsen af skolens store øvelsesprogram, da det ustadige og blæsende vejr i høj grad var generende for bl. a. afholdelse af kanon- og torpedoskydninger, fartøjsøvelser o. l.

HEKLA var øvelsesskib for skolen indtil 1911, da man endnu i nogle år atter overgik til anvendelsen af skonnerten INGOLF.

I det tredie år efter gennemførelsen af skoleplanen af 1904 opstod der vanskeligheder ved bestemmelsen om, at lærlingene efter endt togt i opnået rækkefølge kunne vælge deres fremtidige uddannelse i enten dæks- eller maskindelingen.

Medens der i 1905 ikke var nogen vanskeligheder, var der i 1906 af de med skoleskibet udkommanderede 20 lærlinge forinden togtet 11, der ønskede at blive

dæks- og 9 at blive maskinelever. Imidlertid var der ved togtets slutning på grund af påvirkning fra forældre og anden side sket et omslag i de forskellige lærlinges ønsker, således at af de 16, som skulle antages, nu kun var 5, som ønskede at blive dækselever, medens 11 gerne ville være maskinelever.

I 1907 skiftede forholdet, idet dæksdelingen da havde den største tiltrækning.

Skolechefen fandt det uheldigt på grund af den store forskel i uddannelsen, at en elev, der havde søgt adgang til skolen, i håb om at blive maskinist, blev tvungen over i dæksdelingen og omvendt. Det blev derfor foreslået, at der på ansøgningsblanketten til optagelse på skolen skulle anføres, hvor vidt ansøgeren ønskede uddannelse ved dæks- eller maskindelingen, og at det ikke tillodes at skifte fra den ene til den anden deling, medmindre særlige forhold gjorde sig gældende.

Marineministeriet bestemte, at der pr. 1. oktober s. a. skulle antages 9 dækselever, og at antallet af maskinelever på grund af den i maskinkorpset i den seneste tid stedfundne betydelige afgang skulle være 12. Der var herefter 95 elever og konstabler på skolen eller 5 mere end oprindelig tilladt.

Forøvrigt tiltrådte ministeriet skolechefens ovennævnte forslag om, at lærlinge på ansøgningsskemaet til skolen præciserede, i hvilken deling de ønskede at blive optaget.

Efter oprettelsen af en maskindeling på skolen voldte det chefen spekulation med fastsættelse af antallet af det årlige kontingent af såvel dæks- som maskinelever, der skulle optages, for med det f. t. tilladte antal elever kniber det fremtidig at udfylde rammerne i underofficerskorpsene. Skolechefen gjorde derfor ministeriet opmærksom på, at der ifølge »Haandbog for Underofficerer« den 1. januar 1908 var 48 vakante numre i de 3 sømilitære korps og 22 i maskinkorpset.

Til at udfylde disse vakancer og til erstatning af anden afgang, ville der fra Elevskolen højst kunne påregnes:

14 konstabler til de 3 sømilitære korps		i 1908
16 konstabler til de 3 sømilitære korps		i 1909
13 konstabler til de 3 sømilitære korps		i 1910
8 konstabler til de 3 sømilitære korps,	7 til maskinkorpset	i 1911
8 konstabler til de 3 sømilitære korps,	7 til maskinkorpset	i 1912
9 konstabler til de 3 sømilitære korps,	12 til maskinkorpset	i 1913

Skolechefen foreslog derfor, at antallet af konstabler og elever forhøjedes til 100, hvilket var 10 mere end det efter skoleplanens tilladte antal.

Ved en utidig antændelse og påfølgende eksplosion af en 15 cm kanons krudtladning i skolens øvelsesskib, krydseren HEKLA, under skydeøvelser i august 1908 i Aarhusbugten dræbtes konstabel C. Helbig og 2 underofficerer og tre konstabler såredes. Helbig skulle have været overkonstabel 1. oktober s. a.

Skolebygningen var i sin tid bygget på opfyldt grund, men selv om der var

piloteret, viste det sig nødvendigt i 1908 at anvende 9500 kr. til afstivning af bygningen, og samtidig bevilgedes der ca. 29.000 kr. til undermurings- og jordarbejder. Den tidligere påtænkte installation af vandklosetter fandt sted samme sommer.

Den 10. februar 1909 om aftenen afholdtes i Holmens kirke en højtidelighed i anledning af 250-årsdagen for stormen på København. Til denne mindegudstjeneste var skolens elever indbudt.

Den påfølgende dag var fridag, og eleverne var indbudt til en festforestilling på Det Kgl. Teater.

HEKLA, skolens øvelsesskib fra 1906-10.

Ved behandlingen af forsvarslovene i rigsdagssamlingen 1908-09 indeholdt betænkningen forslag om indførelsen af *en fast mandskabsstamme* til de to militære korps, artillerikorpset og matros- og søminekorpset, *rekruteret af værnepligtigt mandskab.* Under forhandlingerne opstod spørgsmålet om, hvorvidt denne stamme skulle rekruteres ved hvervning blandt værnepligtige eller ved en elevskole (skibsdrengeskole), og resultatet af disse forhandlinger blev, at man skulle lade erfaringerne udvise, hvad der var mest formålstjenligt, hvorfor det bestemtes at anvende begge metoder.

Forslaget om at kalde Elevskolen for *Skibsdrengeskolen* var fremsat fra ministeriel side [1]), men da der på Elevskolen bl. a. uddannedes maskinelever, og navnet derfor ikke passede særlig godt, fandt dette forslag ved behandlingen

[1]) Kommandør Kofoed-Hansen.

af forsvarslovene i rigsdagen ingen tilslutning. Det blev derfor bestemt, at skolen skulle kaldes *Konstabelelevskolen,* (K.E.-Skolen).

Der skulle oprettes 2 skoler, a) *Konstabelelevskolen* [1]) og b) *Matros- og Konstabelskolen.*

a) Konstabelelevskolens formål var at give unge mennesker en uddannelse, der gjorde dem egnede til optagelse i flådens faste mandskabsstamme.

Undervisningen var dels teoretisk, dels praktisk og skulle foregå såvel i land på Søværnets konstabelelevskole som på Orlogsværftet samt om bord i et øvelsesskib.

Skolen skulle gennemgås i ca. 2 år og 5 måneder og var inddelt i tre klasser, 1., 2. og 3. klasse. 1. og 2. klasse var etårige, medens 3. klasse varede i ca. 5 måneder. Hver klasse var delt i en dæksdeling, hvori uddannelsen til artillerieller matroskonstabler foregik, og en maskindeling, hvor eleverne uddannedes til maskinkonstabler. 3. klasse var atter delt i en artilleri- og en matros- og en maskindeling.

Optagelse på skolen skete ved en adgangsprøve, der dels afholdtes i land og dels om bord på øvelsesskibet.

Skolens elever benævntes *Konstabelelever,* og de var kasernerede eller udkommanderede i hele uddannelsestiden. Undervisningen og opholdet var frit, ligesom de erholdt mundering og undervisningsmaterialer frit efter nærmere fastsatte regler.

Uddannelsen i 2. og 3. klasse afsluttedes med prøver, som i forbindelse med bedømmelserne for den praktiske tjeneste i 3. klasse udgjorde skolens afgangsprøve. Efter bestået afgangsprøve udnævntes konstabeleleverne til *konstabler* eller *matroser af 3. klasse,* og de var derefter forpligtede til at forrette tjeneste i ca. 3½ år som konstabler eller matroser af 3. og 2. klasse.

Uddannelsen i 3. klasse var hovedsagelig praktisk og omfattede:

Artilleriafdelingen	2 dage om ugen,	værksteduddannelse.
	1 dag om ugen,	takkelloftsarbejder og
	2/2 dage om ugen,	praktisk artilleri.
	2 dage om ugen,	teoretisk undervisning samt 1 time legemsøvelser daglig.
Matrosafdelingen	2 dage om ugen,	værksteduddannelse.
	1 dag om ugen,	takkelloftsarbejder.
	2/2 dage om ugen,	praktisk signalering samt telegrafering.
	2 dage om ugen,	teoretisk undervisning samt 1 time legemsøvelser daglig.
Maskindelingen	4 dage om ugen,	værksteduddannelse.
	2 dage om ugen,	teoretisk undervisning samt 1 time legemsøvelser daglig.

[1]) K. E.-Skolen.

Den teoretiske undervisning omfattede ugentlig:

	Artilleriafd.	Matrosafd.	Maskinafd.
Dansk	2	2	2
Regning og mathematik	2	2	2
Skrivning	1	1	1
Engelsk	2	2	2
Naturlære	2	2	2
Artilleri	2	-	-
Søminelære	-	2	-
Sømandsskab	2	2	-
Maskinlære	-	-	3
Maskintegning	-	-	2
Ialt:	13	13	14 timer

Den her anførte skoleplan af 16. september 1912 [1]) var ikke særlig strålende, og det skulle snart vise sig, at eleverne lærte så lidt, at man allerede 4 år senere måtte vende tilbage til en mere omfattende undervisning, da *Konstabelskolen* oprettedes i 1916.

Ærmedistinktionerne var for K.E.-Skolen: Konstabelelever 1 distinktionsbånd af gul uld midt på overærmets forside.

For konstabler og faste matroser af 3. kl. 1 sparre med spidsen nedefter, 2. kl. 2 sparrer, og 1. kl. 3 sparrer alle af gul uld.

Over distinktionsbåndet eller i sparrens vinkel anbragtes i gult uldbroderi korpsemblemet (for konstabelelever: anker med krone over), efter det korps vedkommende uddannedes til eller henhørte.

Under opholdet på skolen var huebåndet påtrykt KONSTABELELEV-SKOLEN og under tjeneste ved korpsene med dettes navn.

Hensigten med den ovenfor omtalte *faste mandskabsstamme* var den, at der ønskedes et beredskab af kanonkommandører, signalgaster, telegrafister, minematroser, fyrbødere samt matroser til den specielle tjeneste i det nyoprettede undervandsbådsvåben. Nævnte personel skulle gøre fyldest i betroede stillinger om bord og forberede dem til underofficersstillingerne i artilleri-, matros- og søminekorpset, maskin- samt intendanturkorpset.

b) Det værnepligtige mandskab, der optoges på *Matros- og Konstabelskolen,* skulle forpligte sig til at gøre tjeneste i 2 år som elev og 4 år som henholdsvis konstabler eller matroser af 3. kl. og 2. kl. De konstabler og matroser, der rykkede op i 1. kl., skulle yderligere tjene i 2 år. Sammenlagt blev dette 8 års tje-

[1]) Skolen fortsatte efter 1909 delvis efter den hidtil gældende uddannelsesplan for Elevskolen, idet 4 klasser var optaget efter de da gældende bestemmelser. Planen trådte derfor først helt i kraft i 1912.

neste, før de havde chance for at blive underofficerer af 2. kl. Gennemsnitlig kunne man regne med, at en ung mand var ca. 20-22 år, før han aftjente sin værnepligt, og de der kom ind på ovennævnte skole ville således være ca. 30 år gamle, når de rykkede op i den laveste underofficersklasse. Skolen blev derfor ingen sukces og forsvandt efter en kortere årrække.

Kommandør C. F. Maegaard fratrådte efter 7 års virke tjenesten som skolechef den 30. september 1909 og afløstes af kommandør J. Nyholm, der i 1892-96 havde været næstkommanderende på Søværnets Underofficersskole og i 1907 chef for krydseren HEKLA som øvelsesskib for underofficerseleverne. Han var således ikke ukendt med den tjeneste, han gik ind til, og han havde allerede tidligere vist stor interese for skolen og elevernes uddannelse.

Kommandør Maegaard var en dygtig og meget pligtopfyldende officer, måske lidt streng som opdrager for de unge i søværnets skoler. Han havde i sin lange tjenestetid været meget benyttet til denne gerning, først som skoleofficer og næstkommanderende på Kadetskolen og senere i 7 år som chef for Søv. Elevskole.

Han kendte ungdommens trang til om muligt at slappe på overholdelsen af reglementer og instrukser, og i så tilfælde dømte han strengt. I særlige tilfælde kunne han se gennem fingre med småforseelser og med menneskelig forståelse dømme eller tale en elev til rette.

Det var Maegaards store fortjeneste, at han efterhånden fik udvirket en gennemført forbedring af skolens lokaliteter, hvor især elevernes samlingsstue, spisestue og vaskerum fik et noget mere hyggeligt tidssvarende udseende.

I anledning af gennemførelsen af den ny skoleplan i 1910 og deraf følgende optagelse af et så stort antal elever som 30, ville der samme efterår være 119 konstabler og elever på skolen. For at underbringe disse så skolen sig nødsaget til at tage den tredie sovestue i brug, men da rummet også benyttedes til skotøjs- og tøjreparation, ville det ikke være muligt at anbringe senge, hvorfor det foresloges, at lade eleverne på sovestue 3 ligge i hængekøjer.

Skolechefen anmodede derfor marineministeriet om midler til anbringelse af installation for ophængning af køjerne samt til at udstyre skolens modelkammer, der ikke mere benyttedes som sådant, til anvendelse som undervisningslokale.

Der indførtes søkrigshistorie som nyt fag på skolen i forbindelse med historieundervisning for at bibringe konstabeleleverne interesse for den levevej, de havde valgt og det værn, som de tilhørte. Undervisningen burde derfor ikke indskrænkes til blot historiske begivenheder, men også omfatte søforsvarets betydning i almindelighed. Skolechefen indstillede til ministeriet, at det blev en militær lærer, og daværende premierløjtnant Schaffalitzky de Muckadell blev fra 1. oktober 1910 ansat som lærer i dette fag.

Af de med øvelsesskibet udkommanderede 40 lærlinge optoges der 20 dæks- og 10 maskinelever på skolen den 1. oktober 1910. Det viste sig senere, at under-

visningen i de enkelte klasser med mange elever var højst uheldig, et spørgsmål, der senere skal blive nærmere omtalt.

For finansåret 1910/11 budgetteredes skolens udgifter til ca. 100 konstablers og elevers uddannelse m. m. til ca. 60.000 kr.

Kosten var for 28 dage ansat til 19.88 kr. pr. elev, vask af tøj, lagener o. l. til 7 øre pr. dag pr. elev.

En elevs mundering kostede årlig ca. 90 kr., og til konstablers lønninger og elevers lommepenge (henholdsvis 16 kr. og 1 kr. pr. måned) medgik 6400 kr., medens honorarer til militære og civile lærere var ansat til 10.000 kr.

Endvidere påregnedes udgifter til undervisningsmateriel, præmier, brændsel og belysning samt vedligeholdelse af inventar og skolebygning.

Uddannelsen af en elev på skolen kostede således staten ca. 600 kr. pr. år, hvortil kom udgifterne til skoleskibets udrustning.

Regnet efter datidens forhold var det således store beløb, der ofredes på uddannelsen.

Kontreadmiral J. Nyholm.

Kommandør Nyholm var en i alle henseender dygtig og fortræffelig skolechef, der ved gode ideer og tanker arbejdede for elevernes velfærd og aldrig nærede betænkelighed i fremsættelsen af forslag, der forbedrede bestående anordninger og planer.

I en skrivelse til marineministeriet påpegede skolechefen, at de i kgl. anordning af 1881 om anvendelse af *straf uden dom,* forsåvidt angår landtjenesten, anførte *ringe disciplinarstraffe,* og de i kgl. anordning af sept. 1904 om anvendelse af straf uden dom på elever i søværnets hovedskoler i det hele taget måtte anses at være anvendelige og forsvarlige.

Ved en revision af nævnte anordninger og da særlig den af 1904 fandt kommandøren det ønskeligt, at disse disciplinarstraffe, som indførtes i straffejournalen, burde henføres under begrebet *disciplinarmidler* i egentlig forstand, således at man trak en bestemt grænse mellem disciplinar*straffe* og disciplinar*midler.*

Sidstnævnte skulle da, når de anvendtes, ikke indføres i de officielle straffejournaler, men i en særlig protokol eller fortegnelse, der ved togtets slutning, eller ved land- eller skoletjeneste hver måned, skulle indsendes til ministeriet.

Man ville derved undgå at hefte betegnelsen *straf* ved en mand eller et ungt menneske, der af uagtsomhed, ligegyldighed, kådhed eller drengeagtig ubetænksomhed havde begået en ringe forseelse, som vel burde påtales og revses, men ikke var så alvorlig, at den burde komme vedkommende til skade.

Det efter skoleplanen af 1910 fastsatte øvelsesprogram for uddannelsen af konstabelelever og lærlinge om bord i øvelsesskibet omfattede:

Til ankers.

Kl.	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag
Fm.	0810-0840 Svømning.	0810-0840 Svømning.	0810-0840 Svømning.	Letning.	Letning.	0810-0840 Svømning.
0900-1100	Sejl- og rejsningsmanøvrer.	Signalering, fartøjsøvelser, dampbarkasøvelser. Om nødvendigt vandfyldning [1]). *Lærlingene:* Eksercits, fartøjsøvelser.	Sejl- og rejsningsøvelse. *Senere på togtet:* Artilleriøvelser. Fartøjsøvelser. *Lærlingene:* Eksercits, fartøjsøvelser.	Sejlmanøvre eller skydning. Under skydning gives lærlingene teori eller praktiske øvelser, eventuelt roning.	Sejlmanøvre eller skydning.	Rengøring, artillerieftersyn, pudsning af håndvåben. Vedligeholdelsesarbejder.
1100-1115	Roning.	Roning.	Roning.		Ankring.	
1115-1130	Hejse fartøjer. Opklaring.	Hejse fartøjer. Opklaring.	Hejse fartøjer. Opklaring.			
Em. 1430-1715	Længere fartøjsekspeditioner eller landgangsøvelser eller større skibsarbejder, som udføre varp og varpanker, senere sværanker, påsætte moring. Øvelser i at betjene fartøjsslippeapparater.	Brandmønstring (prøve sprøjter). Lækmåtte. Mønstringer. Fartøjsøvelser eller artilleriøvelser. Dampbarkasøvelser. *Lærlingene:* Signalering. Eksercits eller fartøjsøvelser.	Tøjeftersyn.	Som om formiddagen.	Klart skib derefter signalering. Eksercits. Fartøjsøvelser. Vandfyldning [1]). Vedligeholdelsesarbejder. *Lærlingene:* Fartøjsøvelser.	Kl. 1400 mønstring efter skytrullen. Våbenparade. Tøjeftersyn. Kl. 1630 mønstring med skaffegrejer.
	1645-1715 Svømning.	1645-1715 Svømning.	1645-1715 Svømning.	Ankring.	1645-1715 Svømning.	1645-1715 Svømning.

[1]) Når lejlighed gives, kan vandfyldning finde sted om eftermiddagen efter udskejning i stedet for de i skemaet opførte tider.

Under damp eller sejl.

Kl.	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag
Fm. 0930-1130	Sejlmanøvre eller teori og matrosarbejder.	Teori, matrosarbejder. Pibeøvelser. Artilleriøvelser.	Praktisk styrmandstjeneste. Teori. Signalering, evt. sejlmanøvre.	Teori, matrosarbejder. Artilleriøvelser.	Sejlmanøvrer eller matrosarbejder samt skibsarbejder.	Rengøring. Artillerieftersyn, pudsning af håndvåben. Vedligeholdelsesarbejder. Maling.
Em. 1430-1715	Teori og signalering.	Brandmønstring. Bjergningsmanøvrer, derefter mønstringer eller øvelser efter chefens skøn.	Tøjeftersyn.	Teori. Matrosarb. Signalering.	Klart skib. Eksercits.	Kl. 1400 mønstring efter skytrullen. Våbenparade. Tøjeftersyn. Kl. 1700 mønstring med skaffergrejer.
	Lærlingene: Tøjeftersyn.			*Lærlingene:* Eksercits.	*Lærlingene:* Teori og signalering eller eksercits.	

Det hændte, at der forlangtes oplysning om en tidligere elev eller underofficer udgået fra skolen, og at der i så tilfælde måtte indsendes udskrift af straffejournalen, og dette uddrag gav undertiden indtryk af, at den pågældende måtte være en ret upålidelig person, medens han i virkeligheden havde udviklet sig til at være en særdeles solid og dygtig mand.

En ændring heraf var derfor ønskelig, og som disciplinarmidler, der passende kunne anvendes ved søværnets skoler uden at betegnes som egentlig straf, kunne anføres: Ekstraøvelser af forskellig art, entring udenfor øvelsestiden, ompudsning, tidligere udpurring, indskrænkning af frihed, når denne ikke udstraktes over 24 timer, omlæsning af lektier, sidde over om søndagen o. l.

Det måtte være en selvfølge, at kun skolechefen og skibets chef havde ret til at anvende disse midler, og kontrollen med disses rette anvendelse skulle findes i den journal eller de månedlige lister, der tilstilledes ministeriet.

Kommandør Nyholm har været forudseende i humanitær henseende, idet disse regler nøje overholdes i vore dage.

I 1911 udnævntes de 7 første maskinoverkonstabler, der var uddannet på Konstabelelevskolen (og fra 1905-09 på Elevskolen):

V. A. Pedersen (Gerald)	K. J. M. Jensen
O. Jensen	H. P. V. Pedersen
V. A. Jensen	E. H. Andersen

M. O. Hansen.

Antallet af elever og konstabler var vokset betydeligt, idet der i 1912 var 31 i konstabelafdelingen og 98 i elevafdelingen.

Indenfor underofficerskredse var det forudsagt, at planen for Konstabelelevskolen af 1909 aldrig ville kunne give elever og konstabler den uddannelse, der måtte kræves af mænd, hvis opgave var at være lærere og vejledere for den værnepligtige ungdom, den var så afgjort en tilbagegang uddannelsesmæssigt set. Det må erindres, at teknikken netop i de år gjorde store fremskridt, hvorfor der måtte kræves et absolut fuldtud uddannet underofficerspersonel, og dette blev da også forudsagt fra flere sider under debatten om forsvarslovene af 1909.

Skolechefen udtalte da også i sin beretning for skoleåret 1911-12, at den ny skoleplan koncentrerede hele den teoretiske undervisning på 2 vinterkursus à 6 måneder foruden eksamen og henlagde en del af den praktiske og særlig værkstedsuddannelse til den tredie undervisningsperiode på 5 måneder (klasse III), idet der i denne klasse kun blev givet ialt 8 timers teori om ugen. Videre anførtes det, at elevantallet i klasserne i fællesfagene var vokset meget betydeligt, idet der nu var 30 elever mod tidligere 20. Også i militær henseende klæbede der mangler ved det ny system, der bl. a. medførte, at man med samme bekostning og den samme skoletid ikke nåede samme resultat som efter den gamle skoleplan.

Ved antagelsen af elever mødte disse med samme kundskabsmængde som tidligere, gennemsnitlig det der svarede til afgangsklassen i 7. kommuneskoleklasse. Dog havde en ikke ringe del af aspiranterne gennemgået flere mellemskoleklasser, og enkelte havde taget mellemskoleeksamen, en ganske enkelt endog realafgangseksamen. Ansøgerne var således i besiddelse af kundskaber, der gennemgående stod langt over, hvad der fordredes til adgangsprøven. Hvis fordringerne til denne skærpedes, uden at man tillagde bedømmelsen større værdi end nu, ville man få bedre momenter til at bedømme elevernes udviklingsstandpunkt og derved bedre begrundelse for karakteren: Skikket til antagelse. En omordning af fordringerne til adgangsprøven ville derfor være ønskelig.

Der sporedes en sløvhed hos eleverne ved undervisningen i de almindelige skolefag, men denne sløvhed kunne afhjælpes, såfremt elevantallet i klasserne ikke var så stort. Læreren kunne ved personlig påvirkning og henvendelse til de enkelte elever, ved foredrag og lignende udover skoleprogrammet modarbejde denne sløvhed, endog vække lyst og tankeevne hos eleverne, men det store elevantal umuliggjorde dette. Selv i fag som skrivning, tegning, regning, naturlære, historie og geografi kunne læreren umuligt nå at eksaminere eller komme fuldt til klarhed over elevernes standpunkt eller direkte vejlede disse, da den tid, der var til rådighed, kun var 2 minutter pr. time pr. elev, og når det erindres, at der kun var fra 2 til 4 timers ugentlig undervisning i de nævnte fag, vil man forstå, at undervisningen blev mangelfuld.

I de militære fag, hvor undervisningen foregik særskilt for dæks- og maskindelingen, var forholdet det, at her var pensum så stort, at det for de svagest begavede i klassen i høj grad kneb at følge med, og det tillærte fik ikke tid til at fæstne sig.

I militær henseende ville undervisningen i 3. klasse heller ikke virke fremmende. 3 dage om ugen beskæftigedes eleverne udelukkende med praktiske arbejder: Værkstedsuddannelse, takkelloftsarbejder og arbejder ved korpsene. Det praktiske arbejde uden tilsætning af militær uddannelse (eksercits, kommandoøvelse o. l.) - dette fandtes overhovedet ikke på programmet - gav eleverne den opfattelse, at det militæriske var unødvendigt. Den militære politur, som skolen havde bibragt eleverne i de første 2 år, øgedes derfor ikke, og når så eleverne ved afgangen fra skolen skulle tilbringe 1 à 2 måneder med værkstedsuddannelse ved korpsene, med alle fornemmelser i de ubefæstede hjerner, at nu var de konstabler af III. klasse og fuldt uddannede, så ville man vistnok i skibene, de kom om bord i umiddelbart efter, og hvor man først og fremmest fordrede, at de skulle være kvikke, hurtige og militæriske, få nok at gøre med at pille alle de læredrengenykker, som de havde tilegnet sig ved værkstedsuddannelsen, ud af dem, og skolen ville få skyld for at aflevere *mindre militærisk-opdragne individer.*

Det skønnedes derfor, at planen snarest burde ændres i den retning, at undervisningen fordeltes jævnt over de 3 vinterkursus, og at værkstedsuddannelsen

som hidtil også fordeltes over de 3 år, således at den praktiske uddannelse kom til at gå hånd i hånd med den teoretiske.

Skolechefen havde således, efter de få år den nye skoleplan havde virket, indset og følt det som sin pligt at underrette ministeriet om de fejl og mangler, der klæbede ved den ny ordning, og han præciserede, at skolens lærere delte disse hans udtalelser.

Underofficerselevernes uddannelse - specielt på Konstabelelevskolen - var efterhånden blevet et problem, hvorom der fremkom det ene forslag efter det andet. Indenfor rigsdagskredse sporedes der endog en vis interesse for løsningen af uddannelsesspørgsmålet, ja selv forsvarsministeren havde fremsat udtalelser, som pegede i retning af en for uddannelsen heldig løsning. Underofficererne selv havde fremsat ønske om, at der burde sikres standen tilgang af unge mennesker, der ved aflæggelse af en kundskabsprøve skulle have et sådant omfang, at den kunne siges at være en reel prøve på individets åndelige standpunkt, som kvalificerede ham til en videre uddannelse til befalingsmand.

De unge mennesker, der antoges, måtte, forinden deres optagelse i de faste underofficersrammer, gennemgå en sådan uddannelse, at de, foruden grundigt kendskab til deres specielle virkefelt, var i besiddelse af sådanne almene kundskaber, at disse nærlig kunne sættes lig fordringerne til den almindelige forberedelseseksamen.

Chefen for Orlogsværftet havde også udarbejdet et udkast til en ny skoleplan for K.E.-skolen, der i 1914 blev forelagt skolechefen til udtalelse. I besvarelsen af denne påpegede kommandør Nyholm, at oprindelig (i 1880 og 1903) var den teoretiske undervisning henlagt til de 4 yngste årgange og den praktiske uddannelse til de 2 ældste.

Ved planen af 1909 foregik den teoretiske undervisning de 2 første år af skoletiden på K.E.-Skolen og nogle korte efterkursus i løbet af den $3^1/_2$ årige tjeneste som konstabler og faste matroser, *en plan*, udtalte han, *der virkede ret dårligt.*

Der var fremsat en kritik af underofficersuddannelsen, fortsatte kommandøren, som nærmest formede sig som anker over, at de fra skolen udgåede konstabler og yngre underofficerer manglede tilstrækkelig praktisk uddannelse og var for selvtillidsfulde. Endvidere havde de fra skolen udgåede, yngre underofficerer, ved de senere ved korpsene afholdte underofficersskoler og efterskoler, for en stor del glemt den teori, som de på et tidligere tidspunkt havde modtaget på Elevskolen, idet der fra afslutningen af denne undervisning ved konstabelprøven i 18-19 års alderen kunne hengå 4-6 år, inden de kom på efterskole.

Kommandør Nyholm foreslog derfor, at de hidtil gældende bestemmelser for dæksdelingen ændredes således, at skolen kom til at bestå af 6 klasser: F, E, D, C, B og A.

Uddannelsen skulle for dæksdelingen tilrettelægges således:

36 måneder på K.E.-Skolen, deraf 15 måneder i øvelsesskibet,
7 måneder praktisk uddannelse i land,
7 måneder teoretisk uddannelse i land og
22 måneder praktisk uddannelse i flådens skibe, (af denne tid skulle der dog anvendes ca. 2 måneders praktisk uddannelse i land).
Ialt 72 måneder, hvoraf 35 i skib.

For maskindelingens vedkommende foresloges:

36 måneder på K.E.-Skolen, deraf 21 måneders værkstedsuddannelse,
7 måneder teoretisk uddannelse i land,
19 måneder værkstedsuddannelse og
10 måneder praktisk uddannelse i flådens skibe.
Ialt 72 måneder, hvoraf 40 måneders værkstedsuddannelse og 10 måneder i skib.

Udkommandoen med vinterskibet i det 4. skoleår tillagde skolechefen stor betydning, ikke alene for selve uddannelsen, men også for tilgangen til skolen af gode elementer. Drenge, der har lyst til søen, føler sig ikke fristede til at søge optagelse på skolen, når udsigten til at komme på længere rejser stilles dem på så langt sigt som efter udnævnelsen til underofficer. Desuden havde eleverne godt af at se lidt af de fremmede lande, og få lidt sejlads ved vintertid ud over vore hjemlige farvande.

Endelig indeholdt forslaget det ønske, at underofficersskolen gennemgås senest 2 år efter afslutningen af Konstabelskolen. Planerne for den teoretiske uddannelse i konstabelafdelingen var udarbejdet med en fortsættelse af undervisningen i underofficersskolen for øje, og hengik der længere tid, glemtes så meget, at undervisningen delvis blev spildt.

Der skulle hengå endnu 2 år og indsendelse af et nyt revideret udkast til en skoleplan, som der senere skal vendes tilbage til, før den endelige plan for *Konstabelskolen* af 4. september 1916 så dagens lys.

Ved inddragelsen i 1914 af en del af skolens øvelsessplads til opførelsen af det nye Marinehospital, blev skolen udelukket fra at kunne drive fodboldspil o. l. Da denne sunde og populære sport var indgået som led i skolens idrætsundervisning og tillige havde elevernes store interesse, ligesom der blev drevet megen idræt i fritiden, fremsatte skolechefen forslag om anlæg af en fodboldbane, specielt til skolens brug, på Arsenaløens sydlige del øst for hovedvejen og så nær Værftsbroen som muligt.

Med marineministeriets bemyndigelse foranledigede chefen for Orlogsværftet, at der på det angivne terræn blev anlagt en fodboldbane til en anlægsudgift på 3500 kr.

Ved sikringsstyrkens formering den 1. august 1914 bestemte marineministeriet, »at de nødvendige Forarbejder til Etablering af et Lazaret på K.E.-Skolen skulde iværksættes«. Som følge heraf bestemtes det med hensyn til skoleordningen i det kommende vinterhalvår, at kommandoen skulle stryges i skonnerten INGOLF den 30. september, hvorefter besætningen skulle overgå til krydseren VALKYRIEN, der skulle hejse kommando samme dag med kaptajn Amdrup som chef.

De maskinkonstabler og maskinkonstabelelever, der f. t. var kasernerede på K.E.-Skolen skulle samtidig overflyttes til VALKYRIEN.

INGOLF, der ved verdenskrigens udbrud var på rejse hjem fra grønlandske farvande, tog ruten via Færøerne og den norske skærgård til København. Ved ankomsten beordredes skibet indlagt på Orlogsværftet, foreløbig med hejst kommando, og elevernes uddannelse skulle fremmes ved øvelser om bord og i land.

Ved kommandoens hejsning i VALKYRIEN overtog kaptajn Amdrup tjenesten som chef for K.E.-Skolen. Elevernes undervisning skulle i det kommende skoleår foregå dels i VALKYRIEN og dels på Orlogsværftet i samråd med værftschefen, med hvem der også skulle forhandles angående den hensigtsmæssigste opvarmning og belysning af krydseren.

I marts 1915 bestemte ministeriet, at det i Konstabelelevskolen værende lazaret efter at være evakueret - med undtagelse af gymnastiksalen - og foretagen desinfektion skulle istandsættes, males, hvidtes og atter indrettes til skolebrug. Samtidigt skulle den ikke-tidssvarende gasbelysning erstattes af elektrisk belysning, spisestuen skulle udvides, da den på grund af det store antal elever efterhånden var bleven for lille.

Da det ny marinehospital blev taget i brug den 6. april s. a., blev lazarettets patienter overført hertil, dog skulle det i skolens gymnastiksal værende lazaret indtil videre være disponibelt. Ultimo september beordredes dog dette fjernet, og gymnastiksalen klargjordes til eleverne, der atter rykkede ind på skolen efter togtet med VALKYRIEN, der i sommeren 1915 med kommandør Kiær som chef havde været skoleskib for såvel Kadet- som K.E.-Skolen.

Kommandør J. Nyholm havde været en fortræffelig chef for skolen, stærkt interesseret i elevernes uddannelse og tjenestegangen på skolen lagde han ikke alene vægt på en forbedret skoleplan, men også i spørgsmålet om underofficerernes fortsatte uddannelse.

Ordningen vedrørende antagelsen og uddannelsen af de midlertidige befalingsmænd og dermed marineministeriets tanke om nedlæggelse af den gamle elevskole stillede han sig meget afvisende overfor og gik gang på gang imod ministeriets forslag.

Initiativrig og meget ilter af temperament fremelskede han en vis kappestrid imellem eleverne og ligeledes en gennemført præcision på skolen. Efter at være bleven chef for Orlogsværftet i 1915 fulgte han ikke alene sine gamle elever

med største interesse, men også deres skole og underofficerernes fremtidige uddannelse lå ham meget på hjerte.

Da kontreadmiral Nyholm i 1938 fyldte 80 år aflagde en deputation af ældre underofficerer - specielt hans tidligere elever - visit hos admiralen, overfor hvem de udtrykte en varm tak, for den interesse han gennem årene havde vist underofficererne og deres gamle skole.

Da den ved skolen ansatte lærer i skotøjsreparation ved skoleårets begyndelse ikke længere ønskede at fortsætte, og da det ville volde vanskelighed at få en

VALKYRIEN, skolens øvelsesskib i 1915 og 1923.

lærer til at undervise for det samme honorar, foreslog den fung. skolechef i samråd med skoleofficererne, at da den hidtidige ordning havde overlevet sig selv, skulle der ansøges, om elevernes fodtøj fremtidig måtte blive repareret ved Orlogsværftets foranstaltning. Kontreadmiral Nyholm, der nu var chef for Orlogsværftet, bifaldt dette. Det er vist overflødigt at bemærke, at denne ordning blev hilst med glæde af eleverne.

Ved lov af 15. marts 1916 om ændringer i søværnets ordning ændrede Konstabelelevskolen navn til *Konstabelskolen,* og der bestemtes følgende:

»Skolen, der gennemgaas i ca. 6 Aar, bestaar af 2 Afdelinger: Elevafdelingen og Konstabelafdelingen. Eleverne benævnes henh. Konstabelelever og Konstabler.

Elevafdelingen og Konstabelafdelingen bestaar hver af 3 eetaarige Klasser, der benævnes F, E, D, C, B og A, sidstnævnte er ældste Klasse. Klasse F og E er delt i en Dæksdeling og en Maskindeling. Klasserne D, C, B og A er delt i en Artilleri-, en Matros- og en Maskindeling.

Undervisningen er dels teoretisk, dels praktisk. I de 4 første Vinterhalvaar sker Uddannelsen i Land, paa Skolen og paa Orlogsværftet, saaledes at Hovedvægten i de 3 første Halvaar lægges paa den almene Uddannelse, medens det 4. Vinterhalvaar tillige anvendes til Værksteds- og Faguddannelse.

De 3 første Sommerhalvaar anvendes dels til Udkommando med Øvelsesskibe, dels til Værksteds- og Faguddannelse. Det 4. Sommerhalvaar og hele det 5. Aar anvendes til praktisk Uddannelse i de udrustede Skibe og paa Værksted. 6. Vinterhalvaar gives der atter samlet teoretisk Uddannelse i Land paa Skolen til Rekapitulation og Supplering af den tidligere modtagne almene og faglige Uddannelse.

Det 6. Sommerhalvaar, det sidste Halvaar af Uddannelsen, anvendes til Udkommando med Øvelsesskibe o. l. eller til Værkstedsuddannelse i Land.

Skolens Elever har Undervisning, Beklædning og Ophold frit ved Skolen, og Konstablerne lønnes efter de gældende Lønningslove.

Uddannelsen i hver Klasse afsluttes med en Prøve. I Klasse D benævnes den Overgangsprøven, i Klasse A Afgangsprøven. Efter bestaaet Overgangsprøve optages Konstabeleleverne i Konstabelafdelingen, og efter bestaaet Afgangsprøve udnævnes Konstablerne til Overkonstabler og er derefter forpligtede til at tjene Søværnet i 4 Aar.

Hvert Aar i Begyndelsen af Maj afholdes en Adgangsprøve, og af de bedst bestaaede antages et nærmere fastsat Antal til at deltage i Skolens Øvelser i Land og om Bord. De benævnes Lærlinge.

Af de Lærlinge, der har bestaaet den samlede Adgangsprøve, optages et af Ministeriet nærmere fastsat Antal paa Skolen, hvor de indgaar i Klasse F.s Dæks- eller Maskindeling som Konstabelelever.

Ved Udsættelsen til Dæks- eller Maskindeling tages saavel Hensyn til de Paagældendes Kvalifikationer som til deres Ønsker, saaledes at de, hvis de ellers findes egnede, kan vælge efter deres Rækkefølge ved den samlede Adgangsprøve, indtil det af Ministeriet for hver Deling fastsatte Antal er naaet.«

Som ærmedistinktioner fastsattes følgende for konstabelelever og konstabler: et gult broderet anker med krone over og der under for *konstabelelever* et gult distinktionsbånd og for *konstabler* af klasse C, B og A henholdsvis 1, 2 og 3 gule sparrer. Som kendemærke anbringes for konstabler af artilleridelingen et vandret gult bånd, for matrosdelingen to lignende bånd overkors under sparrerne. Konstabler og konstabelelever af maskindelingen korpsfarve (karmoisinrød) såvel ved distinktionsbåndet som mellem sparrerne samt korpsemblem. For intendanturkonstabler af 3., 2. og 1. klasse: henholdsvis 1, 2 og 3 sparrer med korpsfarve (lyseblå) ved og mellem sparrerne og med korpsemblem på sædvanlig måde.

Den ny skoleplan var endnu ikke færdigbehandlet, og i maj 1916 indsendte skolen sit forslag til ændring af den af ministeriet foreslåede skoleplan. Forslaget gik ud på, at den faglige uddannelse på skolen skulle gøres så fyldig, som

den disponible tid tillod, og at det med en 6-årig skoletid tilstræbtes at bibringe eleverne rigeligere kundskaber i de almene fag end efter den nugældende uddannelse.

»Den almene Uddannelse burde anlægges med det Maal for Øje, at opnaa Tilslutning fra Undervisningsministeriet, at Skolens Afgangsprøve evt. med en mindre Tillægsprøve fik samme Retsvirkning som Realeksamen.

I Overensstemmelse hermed var Timefordelingen og Undervisningsskemaet lagt efter Forhandlinger med hver enkelt Lærer i de civile Fag, af hvilke var tilgaaet Tysk og Naturhistorie.

Kommandør H. F. Kiær.

Fordringerne til Adgangsprøven blev stillet noget lavere end ved Afgangsprøven fra Københavns Kommuneskoler, og Alderen for Optagelse paa Skolen var sat til 14, 15 eller 16 Aar.

Timerne i Tysk var ansat til 150 Timer, men da dette Tal ikke er tilstrækkeligt, vil det med Realeksamen for Øje være nødvendigt at tage en Tillægsprøve i dette Fag.

Med Hensyn til Naturhistorie er dette Fag medtaget for at naa det Maal, der er stillet for at Skolens Afgangsprøve eventuelt med en mindre Tillægsprøve faar samme Retsvirkning som Realeksamen. Da Naturhistorie er et Fag ved denne Eksamen, og man i det hele taget vanskeligt kan se bort fra det Dannelsesmoment, som Kendskab til Naturhistorie indeholder, hvilket Underofficererne ogsaa har haft for Øje, har de indtrængende fremført Ønske om, at dette Fag maa blive medtaget.

Undervisningsplanen for den nye Konstabelskole 1916 er baseret paa 25 Ugers Teori om Aaret med 7 Timers daglig Undervisning. Al Undervisning om Aftenen, hvilket hidtil har fundet Sted, er bortfaldet, da det forøgede Pensum baade i de militære og civile Fag lægger fuldt beslag paa Elevernes Tid til den daglige Forberedelse og Selvstudium.

Hvad den praktiske Uddannelse i Land angaar, da er det 4. Vinterhalvaar for Størstedelen benyttet til praktiske Øvelser og Faguddannelse paa Orlogsværftet, men en Del af Tiden er dog ogsaa anvendt til almen Uddannelse.

Efter Lærernes Udtalelser anses det for nødvendigt, at Undervisningen i Sprog og enkelte andre Fag fortsættes i det 4. Vinterhalvaar, da det 5. Skoleaar udelukkende skal anvendes til praktisk Uddannelse.

At lægge disse Fag paa Hylden eet Aar anses for uforsvarligt, og det vilde ikke være muligt for Læreren at paatage sig Ansvaret for at naa det tilsigtede Maal ved Afgangsprøven.

Med Hensyn til Værkstedsuddannelsen, da er dette Fag for Dæksdelingernes Vedkommende henlagt til det 3., 4. og 6. Skoleaar.

Der vil i det kommende Vinterhalvaar blive 3 Klasser, der skal undervises efter den nye Plan.

Maskinkonstabelskolen og Matros- og Konstabelskolen maa fremdeles holdes igang, indtil de forskellige Aargange har gennemgaaet Skolernes 1. og 2. Afdeling. For yngste Aargangs Vedkommende vil denne Uddannelse være afsluttet 31. Marts 1920.«

Forud for de af skolen her fremsatte bemærkninger til forslag om en skoleplan havde chefen for Orlogsværftet anmodet underofficererne af deres rækker udpege en repræsentant fra maskin-, artilleri- samt matros- og søminekorpset, der skulle udtale sig, om det af ham udarbejdede forslag. Der havde således fra flere sider været gjort store forarbejder for at nå en for alle tilfredsstillende plan for elevers og konstablers fremtidige uddannelse. Her må især fremhæves kontreadmiral Nyholm, der igen havde lagt hele sin autoritet i at give eleverne såvel den bedst mulige teoretiske som praktiske uddannelse efter en fornuftigt tilrettelagt 6-årig uddannelsesplan.

Oversigt over timefordelingen i Konstabelskolen ifølge planen:

Fag	Elevafdelingen			Konstabelafdelingen		
	Artilleri-deling	Matros-deling	Maskin-deling	Artilleri-deling	Matros-deling	Maskin-deling
Dansk	200	200	200	100	100	100
Engelsk	200	200	200	100	100	100
Tysk	50	50	50	100	100	100
Historie	125	125	125	50	50	50
Geografi	75	75	75	25	25	25
Naturhistorie	25	25	25	25	25	25
Regning og matematik	275	275	275	100	100	100
Tegning	150	150	100	100	100	—
Maskintegning	—	—	100	—	—	125
Skrivning	150	150	150	—	—	—
Naturlære	175	175	175	75	75	75
Elektroteknik	—	—	—	125	125	125
Sømandskab og navigation	300	300	25	75	75	25
Søminelære	50	150	50	50	175	100
Teoretisk og praktisk artilleri	425	250	50	325	50	—
Signalering og telegrafering	100	175	—	25	100	25
Maskinlære	—	—	425	—	—	275
Tjenestekendskab	25	25	25	25	25	25
Håndvåbeneksercits	225	225	100	100	50	50
Takkelloft	—	—	—	150	150	—
Værkstedsuddannelse	150	150	600	125	125	550
Legemsøvelser	450	450	400	275	275	225
Ialt	3150	3150	3150			
Radiotelegrafering				—	125	—
Torpedoværksted og elektrisk installation				—	150	—
Artilleriværkstedet, laboratoriet og arsenalet				150	—	—
			Ialt	2100	2100	2100

Da skoleplanen endelig forelå den 4. september 1916 havde ministeriet i store træk fulgt de af chefen for Orlogsværftet og skolen foreslåede ændringer. Som nye fag indførtes tysk og naturhistorie, og i Klasse C. (4. skoleår) var der i vinterhalvåret også teoretisk undervisning, således som af skolen foreslået. Også i klasse A. (6. skoleår) fortsattes i vinterhalvåret den teoretiske undervisning, der afsluttedes med en afgangsprøve. I navigation lærtes så meget, at de opfyldte de i tidligere lov om sætteskipperprøven fastsatte krav.

Konstablerne af artilleri- og matrosdelingerne af Klasse C udkommanderedes med flådens skibe i sommerhalvåret. I 5. skoleår udkommanderedes Klasse B ligeledes med de udrustede skibe, medens klasse A i det sidste skoleår deltog i øvelsesskibets togt.

For dæksdelingernes vedkommende anvendtes tiden fra prøvernes afslutning til begyndelsen af søtogtet udelukkende til praktiske øvelser, der omfattede: Skydning med håndvåben, marchøvelser, fartøjsøvelser, signalering, legemsøvelser og udviklende idræt samt besøg i flådens skibe og på Orlogsværftet. Dæksdelingerne deltog endvidere i øvelsesskibets ekvipering.

Endvidere kunne der i den periode foranstaltes omvisning eller belærende besøg på samlinger, udstillinger eller andre steder, der havde betydning for udviklingen af elevernes sans for historiske begivenheder eller vække deres interesse for tekniske og kulturelle fremskridt.

Værdien af en kostration på K.E.-Skolen var i april 1916 ansat til 37.80 kr. pr. 28 dage.

I årene 1916-17 var der en bemærkelsesværdig stor afgang af såvel konstabelelever som konstabler, der enten kasseredes for en eller anden svaghed eller sygdom eller afskedigedes for dårlig opførsel eller ansøgte om afsked af ulyst til at fortsætte. Enkelte lærlinge rømmede endog fra skoleskibet og hjemsendtes uden at blive straffede.

Om årsagen for de ældre årganges vedkommende skyldtes de mange og langvarige udkommandoer under sikringsstyrken eller uvisheden om fremtidige chancer i søværnet skal være usagt. Størst var afgangen af maskinelever og -konstabler, der muligvis har øjnet bedre vilkår, større lønninger og hurtigere avancement i koffardimarinen.

Bestemmelserne for tildeling af udmærkelsestegn og præmier ændredes i 1917:

Efter udfaldet af den teoretiske prøve i land tildeltes der konstabelelever og konstabler, der havde bestået prøven i land med mindst 6 i middelkarakter, et udmærkelsestegn bestående af een stjerne i gult broderi (mod tidligere 2).

Efter udfaldet af bedømmelserne for sommerhalvåret (klasse B for hele året) tildeltes der de bedst beståede - middelkarakter mindst 6 - et udmærkelsestegn som ovenfor beskrevet.

Udmærkelsestegnene skulle bæres nedenfor ærmedistinktionen.

Retten til at bære udmærkelsestegnet gjaldt for et år og bortfaldt, såfremt det ikke generhvervedes.

Foruden de tidligere omtalte flidspræmier blev skolechefen bemyndiget til at tildele opmuntringspræmier til de konstabler og konstabelelever, der udviste særlig flid og dygtighed i legemsøvelser, værkstedsuddannelse og signalering. I værkstedsuddannelse skulle præmier tildeles maskindelingen og i signalering dæksdelingen.

Kommandør H. F. Kiær, der havde været chef for Konstabelskolen fra 1915-18 i forbindelse med sin tjeneste som chef for Kadetskolen, blev i efteråret 1918 afløst af kommandør R. Bauditz.

Kommandør R. Bauditz.

I anledning af at det i de senere år havde vist sig, at adskillige elever trods undersøgelse ved optagelsen som lærlinge havde været farveblinde, bestemtes det i 1919, at anmeldte aspiranter, der havde bestået adgangsprøven i land forinden optagelse som lærlinge, skulle undersøges umiddelbart efter endt adgangsprøve på marinehospitalets øjenklinik, for at få konstateret om de opfyldte de i regulativet stillede fordringer.

I skoleåret 1918-19 var der på Konstabelskolen ialt 106 elever, hvoraf 33 var maskinelever og 73 i dæksdelingen.

Det er bemærkelsesværdigt, at tilgangen til skolen var i aftagende, hvad årsagen hertil end kan have været, for i 1920 var der kun anmeldt 50 aspiranter, der søgte optagelse mod henholdsvis 129 og 90 i 1918 og 1919. Af de med øvelsesskibet, skonnerten INGOLF, i 1920 udkommanderede 33 lærlinge afgik ikke mindre end 10 lærlinge i løbet af togtet. Det var helt exceptionelt, at lærlinge afgik under togtet. Man skulle tro, at drenge med lyst til søen ville føle sig tiltrukket af tilværelsen om bord i et skib som INGOLF med en chef som kaptajn Nørregaard. Af de resterende lærlinge fordeltes 12 til dæks- og 11 til maskindelingen.

Blandt de udkommanderede lærlinge sporedes der en tendens til, at flertallet ønskede optagelse i maskindelingen, formentlig dikteret af forældrene, der skønnede, at chancerne for senere overgang til privat erhverv derved mentes at være større.

Da INGOLF i 1918 var skoleskib var ønsket om at komme til maskindelingen størst hos de bedst beståede af lærlingene, men der opnåedes dog ved togtets slutning det af ministeriet bestemte antal: 12 dækselever og 6 maskinelever, hvilket kunne tyde på, at uddannelsen i et skib med sejlrejsning gav mere lyst hos ungdommen til indtrædelse i dæksdelingen.

Som modsætning hertil kan nævnes, at da GEJSER det følgende år var øvelsesskib, blev det særlig grelt, idet der af 25 lærlinge kun var een, der ønskede optagelse i dæksdelingen.

Da kommandør Bauditz i efteråret 1920 faldt for aldersgrænsen, afløstes han som skolechef af kommandør G. C. Amdrup.

Det var ikke let at klare sig gennem skoleårene uden at blive straffet, for der blev vogtet med argusøjne på enhver af elevernes handlinger. De fleste uefterretteligheder og småforseelser, som de med ungdommelig letsind kom ud for, blev for det meste honoreret ved anvendelse af disciplinarmidler. Der var dog elever, der som påskønnelse og opmuntring i løbet af skoletiden opnåede, at få tildelt de eftertragtede 6 teaterbilletter det sidste skoleår, hvilket var maksimum, een for hvert år den pågældende elev ikke havde været straffet.

Man kan ikke påstå, at tidligere års elever havde været særlige pragteksemplarer, men efter nedenstående oversigter at dømme, ser det tilsyneladende ud til, at såvel straffeprocenten som forseelsernes art var tiltaget med årene.

Oversigt over straffeprocenten i skoleåret 1920-21 sammenlignet med de to foregående skoleår.

	1918-19	1919-20	1920-21
Antal elever	83	84	84
Antal straffe	62	57	79
Straffeprocent	74.7	67.9	94.0

Oversigt over forseelsernes art i skoleåret 1920-21 sammenlignet med de to foregående skoleår.

Forseelsens art	1918-19	1919-20	1920-21
Respektstridig opførsel	0	0	2
Dårlige karakterer (lektier)	14	12	16
Småforseelser	35	35	51
Røget tobak	5	5	1
Upræcision	6	3	3
Uden tilladelse forladt skolen	2	0	0
Ikke efterkommet givet påbud	0	2	0
Mangel på agtpågivenhed	0	0	1
Slået en yngre elev	0	0	4
Forstukket sig	0	0	1
Ialt:	62	57	79

For at undgå enhver misforståelse og senere utilfredshed hos lærlingene ved deres udstikning til dæks- og maskindelingerne skulle der fremtidigt tages hen-

syn til de pågældendes ønske, idet de dog skulle vælge efter den rækkefølge, de opnåede ved adgangsprøven i land, indtil det af ministeriet for hver deling fastsatte antal var nået.

Efter at chefen for Konstabelskolen i februar 1922 havde fået til opgave at udtale sig om den af forsvarskommissionen afgivne betænkning vedrørende uddannelsen på den kommende Dæksofficerselevskole [1]), fremsatte kommandør Amdrup bl. a. følgende kommentarer:

»Ved at gøre Skolen 6-aarig istedetfor som foreslaaet 5-aarig, vil man ogsaa kunde forøge Artilleri-, Matros- og Søminedelingernes Sejlads med et Sommertogt, saaledes at de istedetfor 3 Sommertogter faar 4 Togter à 4 Maaneder, hvad der maa tilraades.

For vordende Dæksofficersassistenter er det af Betydning, at de faar en solid praktisk Uddannelse om Bord i et søgaaende Skib, og det forekommer mig, at man i Forslaget for Dæksofficerselevskolen er gaaet for langt ned i denne Henseende. Til Sammenligning kan følgende opstilles:

	Sejlads i Maaneder efter		
	nuværende Plan	Udvalgets Plan for D. O. E.-Skolen	den af Skolechefen foreslaaede Plan
Artilleriafdelingen og Matros- og Søminеafdelingen	32	12	16

I Tabellen er Lærlingetogtet *ikke* medregnet.

I Planen for Dæksofficerselevskolen er Radiotelegrafi for Matros- og Søminеafdelingen nedsat fra 125 til 50 Timer, hvad der formentlig er et alt for lille Timeantal, hvis de overhovedet skal kunne faa nogen Forstaaelse af Radiotelegrafering. Endvidere er Uddannelsen for Matros- og Søminеafdelingen på Torpedoværkstedet og i elektriske Installationer og for Artilleriafdelingens Uddannelse paa Artilleriværkstedet, Laboratoriet og Arsenalet ganske bortfalden, hvad der ikke kan tilraades. Hvis Skolen gøres 6-aarig vil imidlertid disse Fag kunne bibeholdes.

Da Eleverne skal bibringes de Kundskaber, der for de almindelige Fags Vedkommende i det væsentligste svarer til Realeksamen, kan Timeantallet i disse Fag, der er ganske af samme Størrelse som paa den nuværende Konstabelskole, ikke gøres mindre.

Paa det faglige Omraade skal Eleverne i Dæksafdelingerne lære, hvad der omtrentlig svarer til Sætteskippereksamen, hvilket vil kunne naaes med det stipulerede Timeantal, om end det var ønskeligt, at det forøgedes noget.

Lærerne i Sømandsskab kan kun gaa med til den store Reduktion i Time-

[1]) D. O. E.-Skolen.

GEJSER, skolens øvelsesskib i 1919 og 1924-27.

antallet - 100 Timer - under Forudsætning af, at Sejlskibsuddannelsen helt bortfalder.

Endelig foreslaas Pædagogik optaget som Undervisningsemne ud fra den Betragtning, at Befalingsmænd optræder som Lærere.

I Betænkningen opstilles som Betingelse for Optagelse paa Skolen, at Vedkommende skal være fyldt 14 Aar, men der er ikke fastsat Begrænsning for Alderen opefter. Det er yderst uheldig, saafremt Aldersforskellen indenfor Klassen er for stor. Den tidligere Bestemmelse for at indstille sig til Adgangsprøven er, at Vedkommende fylder 14, 15 eller 16 Aar i det Skoleaar, i hvilken Prøven afholdes.«

Skolechefen sluttede sit indlæg med at gøre opmærksom på, at det fremtidig vil være nødvendigt, at de vordende dæksofficerers uddannelse sker i et skoleskib med fuldt moderne indretninger på alle områder, da den store reduktion i deres sejlads ellers ikke vil kunne forsvares.

Dæksofficerselevskolen.

Ved lov af 7. august 1922 bestemtes det, at den nuværende konstabelskole fra den 1. oktober 1922 benævnes *Dæksofficerselevskolen.* Ved skolen bibeholdes der indtil videre en særlig afdeling for konstabelelever og konstabler, der uddannes efter den gældende plan for Konstabelskolen.

I henhold til uniformsreglementet af 6. december s. a. bestemtes, at dæksofficerselevernes beklædning skulle være som hidtil for Elevskolen og Konstabelskolen. Ærmedistinktionerne var for dæksofficerselever i ældste Klasse 2 guldsparrer med spidsen opad og i sparrernes vinkel et anker med krone over i guldbroderi.

For de øvrige dæksofficerselever var de et i gult uld broderet anker med krone over og derefter for elever i næstældste klasse 2 gule sparrer af uld med spidsen nedad, og for elever i tredieældste klasse 1 gul sparre af uld med spidsen nedad. For de øvrige klasser et gult distinktionsbånd af uld. Ærmedistinktionerne skulle bæres på begge ærmer.

Huebåndene var mærket D.O.E.-SKOLEN.

Før skoletogtet i 1923 fastsatte ministeriet, at der i det kommende år antages og udkommanderes 12 lærlinge til at deltage i skolens øvelser om bord i VALKYRIEN for at underkaste sig adgangsprøven om bord, og at der af de således antagne efter bestået adgangsprøve om bord vil være at optage 6 elever i skolens klasse E.

Ministeriet fastsatte endvidere følgende bestemmelser for skoleordningen i overgangsperioden:

A. Samtlige elever.

1) De konstabler og konstabelelever *der var* på D.O.E.-Skolen, da den ny søværnslov trådte i kraft, uddannes efter *Midlertidig Plan for Konstabelskolen* af 1916.
2) De elever, der blev antaget den 1. oktober 1922, og de der fremtidig antages, uddannes efter *Plan for Dæksofficerselevskolen* af 1923.
3) Af de 2 hold elever, der i 1927 vil blive udnævnt til dæksofficersassistenter, skal det hold, der er antaget i 1921 have anciennitet forud for det hold, der er antaget i 1922.

B. Vedrørende maskinkonstabler.

1) Når maskinkonstablerne efter bestået afgangseksamen afgår fra skolen som maskinoverkonstabler, gives der dem på Orlogsværftet det antal timer i værkstedsuddannelse, som de endnu måtte mangle i at få bevis for 3 års værkstedsuddannelse.
2) Senere vil der, såfremt forholdene tillader det, kunne gives dem tjenestefrihed i fornøden udstrækning, for at de ved Københavns Maskinistskole kan tage såvel den almindelige som den udvidede maskinisteksamen.

3) For at kunne blive udnævnt til undermaskinmester må de pågældende have gennemgået maskinassistentskolen.

Den 15. juni 1923 forelå der en *Plan for Dæksofficerselevskolen:*

»Skolens Formaal er at uddanne unge Mænd til Dæksofficersassistenter. Eleverne benævnes Dæksofficerselever.

Skolen gennemgaas i 5 Aar og deles i 5 Klasser, der benævnes E. D. C. B. og A, af hvilke A er den ældste Klasse.

Undervisningen er dels teoretisk og dels praktisk.

I de 5 Vinterhalvaar sker Uddannelsen i Land, paa Skolen og paa Orlogsværftet, saaledes at Hovedvægten i de to første Halvaar lægges paa den almene Uddannelse, og de 3 sidste Halvaar paa den faglige Uddannelse.

De to første Sommerhalvaar anvendes dels til Udkommando med Øvelsesskib, dels til Værkstedsuddannelse, de tre sidste Sommerhalvaar til Udkommando med Øvelsesskib.

Dæksofficerseleverne er kasernerede eller udkommanderede i hele Uddannelsestiden, de har fri Undervisning, Beklædning og Ophold samt frit Lægetilsyn m. v. Eleverne i Klasse A er lønnet med 360 Kr. aarlig.

Optagelsen i Klasse E sker efter bestaaet Adgangsprøve og Undervisningen i hver Klasse afsluttes med en Prøve. Prøven i Klasse D benævnes Overgangsprøven og i Klasse A Afgangsprøven.

Efter bestaaet Afgangsprøve udnævnes Eleverne til Dæksofficersassistenter og er derefter forpligtede til at tjene ved Søværnet i 4 Aar.

Ministeriet fastsætter Antallet af Dæksofficersassistenter indenfor hver Tjenesteretning, og Dæksofficerseleverne vælger efter bestaaet Afgangsprøve, i hvilken Retning de ønsker Uddannelse efter den ved Afgangsprøven opnaaede Rækkefølge - dog kun forsaavidt Skolen anser dem for hertil egnede.

Den der indstiller sig til Adgangsprøven i Land i Maj maa fylde 15, 16 eller 17 Aar i det Kalenderaar, i hvilket Adgangsprøven finder Sted, være sund og have en fejlfri Legemsbygning.

Fordringerne til Adgangsprøven i Land skal svare til Aarsprøven i Folkeskolens 7. Klasse og omfatter følgende Fag:

Dansk, Historie, Geografi, Regning, Skrivning, Naturhistorie og Naturlære.

De hidtil gældende Bestemmelser om Udmærkelsestegn og Præmier er uændrede.«

Det vil af ovenstående ses, at skoletiden for dæksofficerseleverne var nedsat til 5 år plus $^1/_2$ år som lærling i modsætning til den tidligere uddannelsestid på $6^1/_2$ år.

Ved betragtning af skoleplanen står man uvilkårlig uforstående overfor betimeligheden af, at eleverne af artilleri- og matros- og søminedelingerne hver skulle have 1325 timers værdstedsuddannelse, hvoraf 1050 timer i klasse D. Hvorfor skulle der ofres så megen tid på værkstedsuddannelsen for vordende

*dæks*befalingsmænd? Planen foreskrev, at de skulle lære at stå ved en esse, en skruestik og drejebænk samt erholde øvelse i smedning af lettere værktøj, såsom skruetrækkere o. l., gevindskæring, slibning af drejestål, forfærdigelse af et stk. værktøj: dobbelt skruenøgle, vinkel eller andet lettere værktøj. De vordende dæksofficersassistenters opgave var dog i første række at være praktisk uddannede dæksbefalingsmænd og ikke teknikere.

Det er højst sandsynligt, at ingen af disse elever nogensinde fik praktisk brug for eller glæde af denne omfattende uddannelse, henset til at der i ethvert skib fandtes maskinpersonel og i større skibe tillige artillerimekaniker.

Der oprettedes ved hver af søværnets skoler et *skoleråd* bestående af skolens chef som formand samt skolens officerer og lærere. Ved denne ordning fik lærerne således adkomst til at fremsætte forslag til pensum, undervisningsmateriel med mere.

Dæksofficerselevskolens fag- og timeantal efter skoleplanen 1923.

Klasse	E	D	C	B	A	Sum
Dansk	75	75	50	50	50	300
Engelsk	75	75	50	50	50	300
Tysk	—	—	50	50	50	150
Historie	75	50	25	—	50	200
Geografi	25	25	25	—	25	100
Regning og matematik	100	100	75	—	—	275
Matematik	—	—	—	50	50	100
Tegning	75	50	25	50	50	250
Skrivning	75	50	25	—	—	150
Naturlære	50	50	50	50	50	250
Naturhistorie	—	—	50	—	—	50
Militær-pædagogik	—	—	—	—	25	25
Elektroteknik	—	—	25	50	50	125
Sømandsskab	75	50	25	25	25	200
Navigation	25	25	25	25	25	125
Teoretisk artilleri	50	50	75	50	50	275
Aktiv søminelære	—	25	25	25	50	125
Passiv søminelære	—	25	25	25	25	100
Maskinlære	—	75	—	—	—	75
Signalering	75	75	—	—	—	150
Signalering og telegrafering	—	—	50	50	50	150
Tjenestekendskab	—	—	25	—	25	50
Praktisk artilleri	75	75	—	50	75	275
Takkelloftet	—	—	—	75	—	75
Artilleriværksted, arsenalet, laboratoriet	—	—	—	75	—	75
Radiotelegrafering, torpedoværkstedet og elektrisk installation	—	—	—	75	—	75
Værkstedsuddannelse	—	1050	150	50	75	1325
Legemsøvelser: Gymnastik, våbenøvelser og friluftsidræt	150	150	125	125	125	675
Dans	—	—	25	25	25	75
Håndvåbeneksercits	50	25	50	25	50	200
Ialt	1050	2100	1050	1050	1050	6300

Chefen skulle efter bestemmelserne sammenkalde skolerådet mindst een gang om året, eller såfremt han fattede beslutning i sager vedrørende undervisningens art og omfang.

Skolerådet skulle også behandle spørgsmål vedrørende undervisningens art og omfang, elevernes standpunkt, flid og opførsel m. m.

Allerede i april 1924 var der planer om at flytte Dæksofficerselevskolen ud på Orlogsværftet til en bygning, hvor der måske ikke var muligheder for at indrette beboelse for chef, næstkommanderende og skoleofficerer, hvilken ordning skolechefen betragtede som en stor tilbagegang for skolen, der samtidig var elevernes hjem.

Kommandør Amdrup var meget imod en sådan ordning, idet han påpegede, at det af hensyn til en stadig overvågen af eleverne i høj grad var ønskeligt. at såvel chef og næstkommanderende som skoleofficererne boede på skolen for at føre det krævede tilsyn. Efter indhentede oplysninger henvistes der endvidere til, at der såvel på Sorø Akademi som Herlufsholm ikke alene var beboelse for rektor men også for en del lærere for at have kontrol med eleverne.

Kontreadmiral G. C. Amdrup.

70 aspiranter indstillede sig i maj 1924 til adgangsprøven,
32 kasseredes ved lægeundersøgelsen,
5 tog forinden prøven ansøgningen tilbage, og
3 udeblev fra prøven.

Af de 30 aspiranter, der underkastede sig prøven bestod 22.

12 af disse udkommanderedes med øvelsesskibet, og kun 6 af dem blev efter bestået adgangsprøve til søs optaget på Dæksofficerselevskolen i september 1924.

Eleverne blev igennem årene stærkt interesserede i at dyrke sport, formentlig for at skolen kunne hævde sig ved de årlige idrætsstævner. Mange af dem var også medlemmer af en eller anden sportsforening, og der blev derfor af skolen givet dem lejlighed til at deltage i foreningernes opvisninger o. l. Endvidere blev de jævnligt inviterede til underholdninger og foredrag, som foreningen Dannevirke og Marineforeningen afholdt, ligesom der også var kontakt med Dansk Skolescene og lejlighed til at overvære dens forestillinger.

Kommandør G. C. Amdrup, som havde været chef for skolen fra 1920 til 1925, og som afløstes af kommandør Rüdinger, var en betydelig personlighed, en dygtig sømand og administrativ leder. I besiddelse af en umådelig flid forlangte han meget af sine undergivne, men havde han først fået tillid til et menneske, var der ingen grænser for den venlighed og tiltro han viste vedkommende.

Amdrup var meget grundig og satte sig meget nøje ind i hele tjenestegangen. Måske fandt en eller anden, at han var for pertentlig og gik for meget i detailler, men nægtes kan det ikke, at han var en både retlinet og stærkt interesseret skolechef, der gjorde meget for eleverne og deres ophold på skolen.

Budgettet lå stramt for søværnet, hvad angik midlerne til udrustning af skibene, og der fandt derfor mange forhandlinger og overvejelser sted, før ministeriets endelige plan forelå.

Et ministerielt forslag i 1926 om fremtidig at udkommandere dæksofficerseleverne med et orlogsskib (artilleriskib) istedetfor som oprindeligt bestemt med en krydser blev ikke anbefalet af skolens chef, der bl. a. henviste til vanskelighederne ved at skaffe eleverne eget opholdsrum afsondret fra den øvrige besætning i orlogsskibet.

Endvidere ville togtets varighed blive een måned mindre end krydserens, hvilket var uheldigt, efter at skolen nu kun var 5-årig. Det ville være ret føleligt henset til, at eleverne hidtil under den 6-årige uddannelse var udkommanderet på eet søtogt af et års varighed.

Endelig henviste skolechefen til, at orlogsskibene (kystforsvarsskibene) som søskibe ikke var egnede til udenlandstogter, en væsentlig anke i betragtning af, at elevernes sømandsmæssige uddannelse derved delvis ville falde bort.

I 1928 gjorde kommandør Rüdinger marineministeriet opmærksom på, at der af hver af de i somrene 1927 og 1928 udkommanderede 10 lærlinge *i løbet af søtogtet* var afgået 3 af disse, hvorfor han foreslog, at antallet af lærlinge, der udkommanderedes, forøgedes til 12 à 15, for at man kunne sikre sig de mest praktisk anlagte optaget på Dæksofficerselevskolen som elever.

Da det i de to nævnte år i enhver henseende var de bedste af lærlingene, der lod sig hjemsende, ville det være i høj grad heldigt, om man ved endt sommertogt havde mindst 9 lærlinge at vælge imellem ved udtagelsen af de 5-6 dæksofficerselever, der skulle optages på skolen.

Usikkerheden vedrørende Dæksofficerselevskolens fortsatte beståen havde været mærkbar i de senere år, hvor det ene forslag om en nyordning for værnene afløstes af et andet, og selv om ministeriet i 1929 bestemte, at der på øvelsesskibets sommertogt kun skulle deltage 10 lærlinge for at underkaste sig adgangsprøven til søs, så ville der først senere blive taget stilling til antallet af de lærlinge, der efter endt togt skulle optages i skolens klasse E.

Ganske vist approberede ministeriet det af skolen tilsendte udkast til et avertissement i dagspressen vedrørende antagelse af lærlinge, men der skulle dog tilføjes følgende:

»Elever, der optages paa Skolen, maa erklære sig villige til, saafremt Skolen efter Vedtagelsen af Forslaget til »Lov om Rigets Forsvar« eller andet Lovforslag skulde blive vedtaget, enten at afgaa fra Skolen eller eventuelt fortsætte deres Uddannelse paa andet Grundlag«.

NIELS IUEL, skolens øvelsesskib i 1928-30.

I 1928 og 1929 var eleverne udkommanderet på togt med NIELS IUEL, og der blev således ikke fra ministeriet taget hensyn til skolechefens ønske om, at der stilledes en krydser til rådighed som øvelsesskib for skolen.

Året efter var elevernes udkommandoer således:

22/5-11/7 med NIELS IUEL
11/7-11/8 med BESKYTTEREN
12/8-30/8 med HERLUF TROLLE.

I sidstnævnte skib var det ikke muligt (på et eskadretogt) at drive rationelle skoleøvelser for dæksofficerseleverne, hvorfor skibschefen foreslog, at de to ældste klassers elever, ialt 6, udkommanderedes 1 med hver af de 6 torpedobåde.

I 1931 var de få dæksofficerselever udkommanderet med BESKYTTEREN.

Flytningen af skolen blev påny aktuelt, for i april 1931 tilskrev skolechefen marineministeriet, om der måtte blive truffet afgørelse om enkelte spørgsmål vedr. D.O.E.-Skolen, når denne flyttedes ud på Flådestationen og installeredes i Nyholms Vagt.

Han foreslog, at det såvel af hensyn til tilsynet med eleverne og deres militære og rent menneskelige opdragelse var nødvendigt, at såvel elevinspektøren som regnskabsføreren fulgte med skolen, men tilsyneladende syntes denne flytning meget svævende, for i februar 1932 meddelte Søværnets Bygningsvæsen, at flytningen af D.O.E.-Skolen til Nyholms Vagt burde udsættes indtil videre, idet den påtænkte installation af Fyr- og Vagervæsenets kontorer i Søkvæsthuset ikke ville kunne iværksættes før 1933.

Kommandør E. N. M. Rüdinger.

»Man undgaar derved, at de nuværende Skolelokaler kommer til at staa ledige i 1½ Aar, og at man derfor for Tiden undgaar Udgifter til Flytning og Indretning af Skolelokaler i Nyholms Vagt.«

Ved lov om søværnets ordning af 23. marts 1932 blev »dødsdommen« over Dæksofficerselevskolen afsagt, og i en kundgørelse for søværnet 7 dage senere hed det: »Dæksofficerselevskolen ophæves efter Afslutningen af de forestaaende Prøver i Land, hvorefter Dæksofficerseleverne afgaar fra Skolen«.

I april 1932 skrev chefen til marineministeriet, at da man er vidende om, at ministeriet har til hensigt at nedlægge skolen efter endt eksamen ved udgangen af april og søge de dæksofficerselever, der måtte ønske det, ansat i søværnet, ønskede skolechefen [1]) at fremsætte udtalelser om hvilke af de nyoprettede stillinger, der formentlig burde gives eleverne adkomst til at søge.

Skolen foreslog, at såfremt de nuværende elever var indtrådt i søværnets tjeneste som lærlinge og havde fulgt den i loven af 23. marts d. a. angivne linie ville:

nuværende klasse D. have været lærlinge på 3. år,
nuværende klasse C. have været mather på 1. år,
nuværende klasse B. have været mather på 2. år,
nuværende klasse A. have været underkvartermestre, idet det skulle anføres, at eleverne i klasse A hidtil havde stået i militær rækkefølge med overkonstabler II.

Endvidere henstilledes det til overvejelse at lade:

1) Mather overført fra klasse B (med 4 års uddannelse bag sig) erholde adgang til ansættelse som underkvartermester *uden* gennemgang af underkvartermesterskolen, og

[1]) Under kommandør Rüdingers sygdom overtog kommandørkaptajn R. Moth forretningerne som chef for D.O.E.-Skolen fra den 8. marts 1932 og indtil dens ophævelse i slutningen af april. Kommandør Rüdinger døde den 20. marts 1932 og oplevede således ikke loven om søværnets ordning af 23. marts s. a. vedr. bl. a. D. O. E.-Skolens nedlæggelse.

HERLUF TROLLE.

2) at anse underkvartermestre overført fra klasse A med bestået afgangsprøve i land for kvalificerede til kvartermesterstillingerne *uden* gennemgang af kvartermesterskolen, forsåvidt de blev velrekommanderede fra den praktiske tjeneste.

Endelig påpegede skolen muligheden af, at give dæksofficerselever af klasse A adkomst til at søge optagelse i flyveskolens flyverklasse med ansættelse som flyverofficerer i reserven for øje.

Efter endt eksamen den 27. april 1932 var der på skolen ialt 14 elever:

Klasse A. G. Madsen, S. V. T. Nielsen, J. K. Nielsen og S. Hansen.
Klasse B. P. Hansen, A. Madsen og C. Olesen.
Klasse C. O. Jørgensen, R. Jensen, V. Petersen og B. Hansen.
Klasse D. A. Thomsen, M. Christensen og F. Ahlberg.

Samme dag forelå der afgangsmelding fra skolen for eleverne G. Madsen (kl. A), C. Olesen (kl. B) og O. Jørgensen (kl. C).

De resterende 11 elevers videre skæbne blev således:

S. V. T. Nielsen, J. K. Nielsen og S. Hansen i kl. A blev underkvartermestre, medens 8 elever i klasserne B, C og D blev mather.

S. V. T. Nielsen blev gennem modstandsbevægelsen i 1946 udnævnt til kaptajnløjtnant (i 1952 orlogskaptajn). P. Hansen og A. Madsen (i kl. B), V. Petersen (i kl. C) og A. Thomsen (i kl. D) er nu søløjtnanter i specialgruppen og B. Hansen (i kl. C) overfenrik.

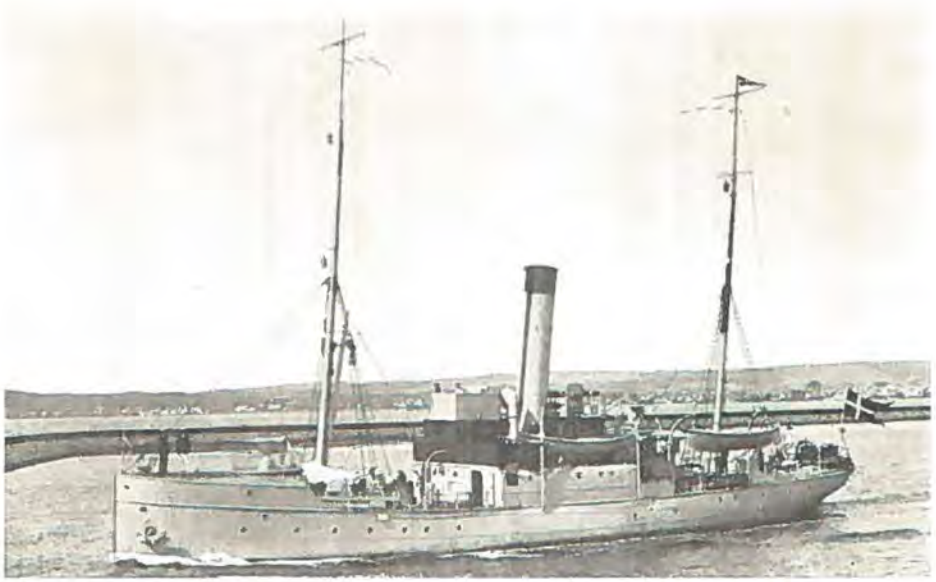

BESKYTTEREN, skolens øvelsesskib i 1930-31.

Oversigt over antallet af elever på Dæksofficerselevskolen [1]) *pr. 1. januar fra 1922 til 1932.*

	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932
Klasse A	18	19	11	10	10	—	6	5	3	3	4
Klasse A^{I}	—	—	—	—	—	12	—	—	—	—	—
Klasse A^{II}	—	—	—	—	—	9	—	—	—	—	—
Klasse B	19	12	10	11	—	6	6	4	3	5	3
Klasse B^{I}	—	—	—	—	13	—	—	—	—	—	—
Klasse B^{II}	—	—	—	—	9	—	—	—	—	—	—
Klasse C	12	10	12	—	6	6	4	4	5	3	4
Klasse C^{I}	—	—	—	15	—	—	—	—	—	—	—
Klasse C^{II}	—	—	—	11	—	—	—	—	—	—	—
Klasse D	10	14	—	6	6	5	5	5	4	5	3
Klasse D^{I}	—	—	18	—	—	—	—	—	—	—	—
Klasse D^{II}	—	—	11	—	—	—	—	—	—	—	—
Klasse E	21	—	7	6	6	5	5	5	6	3	—
Klasse E^{I}	—	19	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Klasse E^{II}	—	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Klasse F	26	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ialt	106	86	69	59	50	43	26	23	21	19	14

Fra den 1. oktober 1928 til skolens ophør i 1932 var der udelukkende dæksofficerselever på skolen.

[1]) Fra den 1. januar 1922 til 7. august 1922 Konstabelskolen.

Oversigt over antal elever udgået fra Flaadens Underofficersskoler [1]) *1867-1930.*

Årgang	Antal elever optaget på skolen	Afgået fra skolen til: Artilleri-korpset	Matros-korpset	Søminekorpset	Afgået fra skolen i elevtiden
1867	8	6	2	—	—
1868	8	3	4	—	1
1869	8	3	3	—	2
1870	11	4	4	—	3
1871	13	5	5	—	3
1872	14	5	5	—	4
1873	10	1	1	—	8
1874	6	3	1	—	2
1875	15	1	3	1	10
1876	18	4	3	3	8
1877	20	8	3	4	5
1878	20	10	1	3	6
1879	12	7	—	3	2
1880	20	16	—	—	4
1881	20	13	—	—	7
1882	20	12	—	5	3
1883	20	7	3	5	5
1884	20	7	—	5	8
1885	20	11	—	2	7
1886	20	14	—	—	6
1887	20	9	—	—	11
1888	26	11	6	—	9
1889	22	8	4	4	6
1890	23	6	5	4	8
1891	21	5	3	—	13
1892	15	—	5	6	4
1893	12	5	2	—	5
1894	10	—	4	5	1
1895	10	5	1	2	2
1896	11	6	—	—	5
1897	13	6	5	2	—
1898	13	6	4	2	1
1899	18	5	2	3	8
1900	15	2	5	3	5
1901	20	9	4	3	4
1902	18	3	5	4	6
1903	20	7	5	3	5
Overføres	590	233	98	72	187

Årgang	Antal elever optaget på skolen	Afgået fra skolen til: Artilleri-korpset	Matros- og søminekorpset	Maskinkorpset	Afgået fra skolen i elevtiden
Overført	590	233	98	—	187
Søminekorpset	—	—	72	—	—
1904	15	6	7	—	2
1905	16	1	7	7	1
1906	16	2	5	6	3
1907	21	5	6	4	6
1908	20	5	2	8	5
1909	22	5	5	8	4
1910	30	9	9	9	3
1911	28	7	9	5	7
1912	30	5	12	10	3
1913	30	7	9	10	4
1914	30	5	6	2	17
1915	30	4	5	7	14[1])
1916	30	6	6	6	12[2])
1917	22	6	5	8	3
1918	19	2	3	5	9
1919	14	2	2	6	4
1920	23	3	4	4	12
1921	26	—	3	8	15
1922	12	6	1	—	5[3])
1923	6	3	2	—	1
1924	6	2	2	—	2[4])
1925	6	2	1	—	3
1926	5	2	—	—	3
1927	5	3	underkvtmestre		2
1928	5	2	mather		3
1929	5	3	mather		2
1930	3	2	mather		1
Ialt:	1065	338	281	113	333

[1]) heraf 2 overgået til intendanturen.
[2]) heraf 4 overgået til intendanturen.
[3]) heraf 1 overgået til intendanturen.
[4]) heraf 1 overgået til intendanturen.

Det fremgår af oversigten, at der er afgået 333 elever (÷ 8 som overgik til intendanturkorpset) eller ca. 31 % af det samlede antal elever, der har frekventeret elevskolerne i årene 1867 til 1930, dog er eleverne i maskindelingen på D.O.E.-Skolen 1922-28 ikke medregnet, da der savnes oplysning om antallet.

[1]) Ved Flaadens Underofficersskoler skal forstås Elevskolerne fra 1867 til 1930.

Bageste række: O. Rødtjer, C. Backe, C. Gross, J. E. Holst, H. Rasmussen, Th. V. Schou, C. Soelberg, G. Mortensen, C. Traulsen, C. Castberg, E. Elmgren, C. Larsen, L. Lüdemann.
Mellemste række: L. Lund, V. Erdmann, Th. Becker, T. F. Reitzel, H. Thorstensen, P. G. Friis, P. Lund, Snydstrup.
Forreste række: Lorentzen, Harald Jensen, C. Lillie, C. Pøckel, J. Sørensen (Vallenstrøm). (Fotograferet 1887)

Med Ærefrygt gik hver Mand om Bord
i Kærlighed til sin Fregat.
Som en Flok Svaner Fregatterne laa
og spejled' sig yndefuldt i Havets Blaa.

V. Backmann.

SØUNDEROFFICERERNE OG DÆKSOFFICERERNE FRA 1868 TIL 1932

Indtil midten af det forrige århundrede var underofficerernes kår som helhed endnu ikke undergået større forandringer til det bedre. De levede meget primitivt og under så beskedne økonomiske forhold, at mange så sig nødsaget til udenfor tjenestetiden at søge et eller andet job, der gav mulighed for lidt ekstrafortjeneste, for at de kunne klare dagen og vejen. Således havde f. eks. flere matrosunderofficerer i deres hjem indrettet et takkelloft i tagetagen, hvor de udførte spledsearbejder o. l. for private.

Det var endnu i den tidsalder, hvor marinen sendte stolte fregatter og korvetter på langfart, og der endnu fandtes typer på gode, gammeldags bådsmænd og kanonerer, prægtige typer på søulke, der ikke altid tog på de værnepligtige med glacéhandsker, men desuagtet var afholdt og estimerede. Dygtige var de i deres fag, og bag det ofte noget barske væsen var der ikke så lidt af menneskelig forståelse og hjertevarme.

Var livet om bord dengang ikke altid lige let for underofficererne, så tabte de dog aldrig modet, for togtet fik jo trods alt også ende. Når de omsider trådte ind ad den lave dør til hjemmet i Nyboder, ja, så formede livet sig for dem på en helt anden måde, for livsglæden har altid siddet til højbords i de små, hyggelige stuer i Christian den IV.s gamle våninger; her følte de stoute søulke sig hjemme, og her tog de kommandoen - tilsyneladende da.

Axel Thiess, der var værnepligtig i fregatten JYLLAND i 1881, fik her den idé at skrive en folkekomedie om livet om bord i et orlogsskib og i Nyboder. Det var »Gutter om bord«, som havde premiere i 1890 og fik en dundrende sukces, idet stykket opførtes ikke mindre end 900 gange i København og i provinsen.

Flere forfattere har omtalt datidens matrosunderofficerer og givet en udmærket karakteristik af dem. Således har kommandør Wilde i sine erindringer [1]) skrevet følgende om en underofficer:

[1]) Wilde: Erindringer fra »Før jeg blev Løjtnant« København 1885.

Et Sted havde vi dog Fred og Trøst, og det var tilvejrs hos vor allerbedste Ven Christian Sørensen, der var Matros [1]) og som Topsgast boede den halve Tid oppe i Mærset, baade Nat og Dag. Han var en af Nyboders Perler. Tilfreds, modig og adræt, var han med til alt, og der var Kulør i hans Svar. For os Drenge var han en ren Velsignelse, idet han talte til os om dem derhjemme, mest om Mo'er, og oppe hos ham havde vi det som Børn, der i Ferien kommer hjem til Forældrene.

Overbådsmand O. C. Børgesen, født 11. aug. 1821.
Antaget som lærling 1836, 1/1 bef. 1848, qvartermester 1852, bådsmandsmath 1854, bådsmand 1866 og overbådsmand 1874. Deltog i GALATHEA's jordomsejling 1845-47 samt i de slesvigske krige 1848-50 og 1864. Død 1894. Fik Dannebrogskorset som bådsmandsmath i 1864.

Da han i 1847 og 48 [2]) var Højbaadsmand ombord i Korvetten VALKYRIEN og blev spurgt om, hvorledes han syntes om Chocolade, som Mandskabet forsøgsvis fik om Morgenen istedetfor Brændevin, svarede han: »Jo-o-josaamænd! Chocolade smager ganske godt, men noget højtideligt, ligesom man havde været til Alters«. - (Der vanker nemlig Chocolade i Nyboder efter Altergang).

Kort efter at være bleven Skipper paa Holmen med Rang som Løjtnant, mødte jeg ham paa »Elefanten« [3]). Idet vi gave hinanden Haanden, sagde jeg: »Gratulerer, hvordan har De det Sørensen?« - »Jo-o, jeg siger saa mange Tak. Skidt nok«. - »Er Du ikke rask, kære Sørensen?« - »Jo, Død og Pine, nu har jeg det min Salighed dejligt, men jeg troede Kaptajnen var gal paa mig«. - »Hvorfor det?« - »Jo, for dette hersens med Di [4]) kan jeg nu inte døje.«

Da han nogle Aar senere døde, anmeldte jeg det i et af vore Dagblade saaledes: »Hvor mange af os har ikke kendt Christian Sørensen, Matrosen, Baadsmanden, Skipperen fra Nyboder? Hvor mange af os have ikke glædet sig over

[1]) Christian Sørensen var udkommanderet som topsgast med kadetskibet, korvetten NAJADEN, hvor Wilde var kadet i 1827.

[2]) Af matroskorpsets stamrulle fremgår det, at han gjorde tjeneste på Toldbodbommen fra 1. juli 1847. Fra 13. april til 9. oktober 1848 var han udkommanderet med fregatten GEFION og fra 12. marts 1849 med orlogsskibet CHRISTIAN DEN OTTENDE til skibet den 5. april s. a. sprang i luften ved Eckernførde. Han hjemkom fra krigsfangenskab den 22. august 1849. Der foreligger således en fejltagelse, når kommandør Wilde skriver, at Christian Sørensen var med VALKYRIEN i 1847 og 1848.

[3]) På Nyholm.

[4]) De gamle underofficerer var vante til fra gammel tid at blive tiltalt med »Du«.

hans sunde, kraftige og dog milde Livsglæde, der aldrig fornægtede sig, hvad enten han dansede ud ad et Spir eller sloges med Fjenden.

Kun een Gang var han mørk, og det var, da han som Krigsfange blev tiltalt af Donner [1]), og denne Herre sagde til ham: »Kender Du mig ikke Christian«? - »Jo! men forbandet nødig«.

Christian Sørensen var Matros i et og alt, han levede og aandede som saadan, og saaledes døde han, idet han i Mandags, da en Hage sprang, fik Blokken i Hovedet og faldt død om.

Han bar Officers-Uniform, var Dannebrogsmand, Ridder af den russiske Stanilaus Orden og hædret med Medaljen for god Tjeneste ved Søetaten«.

Videre anfører Wilde i en fodnote, »at der er flere end Christian Sørensen, der har gjort Nyboder Ære. Navne som Molin, Halvor Berg, Lorentzen, Lynge, Peter Larsen, Lønholt, Konig, Lindorff (alle matrosunderofficerer) og mange andre har stemplet Nyboder, som trods alt sit Kævl og Vrøvl, har bevaret sin Stifters Aand. Aldrig har Nyboder svigtet, naar det kneb, og det har løst sin Opgave, at give den danske Marine et Mellemled af Befalingsmænd, der søge deres Lige. Har en Officer været istand til hurtig at organisere sit Skib, har Nyboders Underofficerer haft stor Andel i, at det lykkedes«.

Skipper J. H. Lønholt i dagliguniform med Brandebourgs i guld på skuldrene, kasket med guldbånd, kokarde med krone over, (bestemmelse af 1858).

Christian Sørensen var ikke alene en agtet, men også en dygtig mand, der kunne sit kram, rolig og besindig i enhver situation og dertil i besiddelse af en vis jovialitet og slagfærdighed, det sidste uden hensyn til, hvem svaret gjaldt.

Således berettes der, at da han en dag som skipper ved Bradbænken under arbejdet med Nyholms kran var i færd med at sætte master i en fregat, kom ekvipagemesteren, en officer, der var kendt som en lidt vigtig herre, ledsaget af en inspektionsofficer forbi. Ekvipagemesteren stoppede op og råbte: »Skal vi hjælpe dig Sørensen«? Prompte svarede den gamle skipper: »Ja Tak Hr. Kaptajn! Hvis Kaptajnen vil passe det nordre Spil og Løjtnanten det søndre, siger jeg saa mange Tak,« - hvorefter han roligt og besindigt, uanfægtet af situationen fortsatte: »Staa i søndre, hiv i nordre Spil, - hiv i begge - - opgaa søndre o. s. v.«, indtil masten var sat på plads i fregatten.

[1]) Donner, tidligere dansk søofficer, blev toldkrydsinspektør på vestkysten af Hertugdømmerne, og gik i 1848 over til oprørerne.

Skipper Christian Sørensen var født i København i 1802, og 15 år gammel blev han ansat som lærling i 1. divisions 4. kompagni, blev $^1/_2$-befaren i 1821 og 5 år senere $^1/_1$-befaren matros, qvartermester i 1831, bådsmandsmath i 1836 og kun 39 år gammel avancerede han til højbådsmand. Han fik overdraget posten som fungerende skipper i flåden med et tillæg på 10 rdl. månedlig af skipper Arentzens gage i h. t. ministeriets skrivelse af 28. august 1848 og 18. august 1851, og ved kgl. resolution af 27. maj 1854 blev han med tilbagevirkende kraft fra 1. april s. a. beskikket til 2. skipper ved flåden med reglementeret gage og emolumenter.

Han døde ved føromtalte ulykke på Holmen den 9. december 1861.

2 af de af kommandør Wilde nævnte underofficerer har følgende data:

	P. L. Lorentzen	*Jacob Hansen Lønholt*
Født	3/1 1799	23/9 1818
Lærling	31/1 1815	1/1 1834
Halvbefaren matros	1/1 1817	1/1 1837
Helbefaren matros	1/1 1822	1/1 1842
Qvartermester	1/1 1828	1/1 1845
Bådsmandsmath	1/1 1830	1/1 1848
Skibmand	1/1 1834	1/1 1851
Højbådsmand	1/4 1841	1/1 1857
Skipper ved takkelloftet	24/4 1853	24/5 1864
Død	25/4 1864	22/4 1885
Værftsløjtnant		1/9 1880

Lønholt var bl. a. udkommanderet med korvetten GALATHEA 1845-47 på jordomsejling.

I 1847 kom der en lille forbedring af underofficerernes lønninger, der, selv om de endnu ikke var helt tidssvarende, gav løfte om en mildning af kårene, ligesom de nogle år senere vedtagne nye pensionsbestemmelser var et lyspunkt.

Grundloven havde medført det gode, at fastsættelsen af lønninger og andre spørgsmål af betydning for militæretaternes personel fremtidigt skulle afgøres af rigsdagen og ikke som tidligere af Admiralitets-Collegiet.

Det bar tilsyneladende imod lysere tider for underklasserne, idet der forud for loven om »Søværnets Ordning af 24. april 1868« i en kommissionsbetænkning af 1866 bl. a. var anført følgende:

»For at Søværnet skal kunne gøre Fyldest, maa man derfor bestræbe sig for at forskaffe de faste Officerer og Underofficerer en god Uddannelse og gøre dem i alle Henseender skikkede til Tjenesten. Dette maa søges opnaaet ved et skønsomt Udvalg af Individer, ved velindrettede skoler, ved tilstrækkelig praktiske Øvelser og ved Bestemmelser for Forfremmelse og Afgang, der er rettede paa, at fremdrage de dygtige og paa at forhindre, at Individerne henstaa for længe i de forskellige Klasser«.

Der hengik en del år, før den noget specielle tone i underofficerernes sprog, der var almindelig kendt, helt forsvandt. Det næsten overvældende gloseforråd, de var i besiddelse af, har formentlig kun tilsigtet at skabe respekt hos de værnepligtige. Datidens underofficerer var i virkeligheden brave mennesker, joviale og særdeles bramfri i deres udtryksmåde. Denne var fra at være en tillært efterhånden blevet en vanemæssig ordstrøm, på en gang djærv og gemytlig, undertiden tilsat rædselsfulde brandere og kraftige superlativer, som forøvrigt var ganske harmløse. De menige har utvivlsomt i stilhed moret sig derover, for det var undertiden intet mindre end en underholdning, som brød med almindeligt kendte, kedsommelige timer i eksercits og militær anstand.

Betegnende er det, at i vore dage træffer man i København eller provinsbyerne tidligere orlogsgaster, som spørger, om den eller hin underofficer lever endnu, ja, man kan vist godt røbe et enkelt, særlig efterspurgt navn: senere overartillerimester Flye, der i sine velmagtsdage på utallige eksercerskoler på en uforlignelig morsom måde kunne underholde et helt kompagni, uden at det gik ud over disciplinen eller de værnepligtiges uddannelse. Når sådanne tidligere værnepligtige fortæller løst og fast om tildragelser og oplevelser fra deres tjenestetid, forstår man, at svundne tiders specielt maritime ånd og tone på ingen måde har været nedbrydende for disciplinen, - tværtimod virkede den opmuntrende på *basserne,* som bagefter utvivlsomt har moret sig dejligt.

Her skal gengives et par eksempler på Flye's slagfærdighed og sans for humor.

Han holdt engang med den mest alvorlige mine følgende indledningstale til kompagniet: »I ved sikkert Gutter, at der er noget, der hedder ingen Rettigheder uden Pligter og ingen Pligter uden Rettigheder, og saaledes er det ogsaa her. I har Pligter, men ogsaa Rettigheder. Det er jeres Pligt at lystre blindt og ubetinget, men saa har I til Gengæld ogsaa Ret til at udføre, hvad der bliver paalagt Jer«.

Da det sidste af kystforsvarsskibene, PEDER SKRAM, i sidste halvdel af fyrrerne blev solgt til ophugning, skrev kaptajn Schaffalitzky de Muckadell i »Berlingske Tidende« en slags nekrolog over skibet, og ganske naturligt kom Flye, der så ofte havde sejlet med kystforsvarsskibene, med i omtalen:

»Bag Kanonerne saa man dengang den herlige Kanoner Flye, om hvis Person Historierne skarede sig som Bierne om en Honningkrukke. Som f. Eks. da han forklarede nogle arme Søfolk Geværeksercitsens Mysterier og indskærpede dem, at de ikke maatte tabe Geværproppen«.

I skal selv erstatte den!« - Kunstpause.

»Den koster en Krone« - - lang kunstpause.

»Og den sælges kun - i dusinvis!«

Der var dengang en del underofficerer, som gjorde statisttjeneste på teatrene og således tjente et kærkomment tillæg til den ikke særligt store landgage. Også Flye agerede i forskellige påklædninger i kunstens tempel.

Under et Middelhavstogt blev en del officerer og underofficerer en aften inviteret i den stedlige opera, hvor Flye og en kollega sad i logen bag et par af

skibets yngre officerer. Under forestillingen fortalte Flye hviskende sin kammerat om replikker og handling efterhånden som forestillingen skred frem, og da den var endt, sagde en ung løjtnant henvendt til Flye: »Jeg er meget imponeret over Kanonerens store Kendskab til det franske Sprog«!

Flye nævnte imidlertid intet om, at han havde sin viden om enkelthederne ikke alene til den opera, de lige havde hørt, men også til mange andre, der var opført på Det kgl. Teater i København; her havde han gennem årene erhvervet sig et godt kendskab til både tekst og handling i teaterets store repertoire.

Sejlskibenes tid var et eldorado for overmatroserne. Fra kommandohejsningen levede de hele togtet praktisk taget tilvejrs i mærsene, og det var sjældent, at disse skibets yngste og ikke altid lige estimerede matrosunderofficerer viste sig på dækket, ihvertfald så længe det var lyst. Det hændte da også engang ved en kommandostrygning, da chefen tog afsked med sin besætning, at han pludselig stoppede op ud for overmatroserne og henvendt til næstkommanderende spurgte: »Hvad er det for Fyre, der staar der?«

»Jo, det var da Overmatroserne«, var svaret.

Dengang var mærsene i kadetskibet et sted, hvor også de yngste kadetter og lærlinge ofte søgte op i deres fritid, fordi overmatroserne tog sig af de unge og lærte dem at spledse og knobe - det var lærerige timer.

Walter Christmas [1]) giver følgende skildring fra sit togt som lærling med fregatten JYLLAND i 1875:

»I Mærsene levede en Klasse Mennesker, der nu maa føle sig hjemløse - Matroskorpsets yngste Medlemmer. De maa jo nu fornemme det som Aberne i en Abeskov, naar Træerne pludselig hugges om. Storemærs havde et Fladerum som et jævnt stort Dagligstuegulv. Dér levede Overmatroserne, dér følte de sig i deres rette Element. Brillante Fyre, samtidige stærke og »nikne« - det betyder saadan noget som »fjong«. De lavede selv Tøjet deroppe, syede deres Sko, let underskaarne, høje Hæle under Sejldugsskoene var paa Mode. At se saadan en Overmatros bevæge sig op og ned ad Vantet - det var en Fryd for Øjet. Svajrygget med Bagdelen godt udefter i den stramme, hvide Buksebag. Huen ned i Nakken og et Udtryk i Ansigtet af den mest knusende Overlegenhed og Foragt for Dækskravlet. De Overmatroser blev mit Forbillede som Indbegrebet af mandig Fuldkommenhed. Alle de andre Væsener dernede paa Dækket var i Grunden kun andenklasses Mennesker.

Jeg ved ikke, hvordan det gik til, at jeg selv blev taalt mellem disse Overmatroser i Storemærs, men hver Gang jeg saa mit Snit, smuttede jeg derop, sad musestille og hørte paa deres Udveksling af Meninger. Af og til fik jeg lov til at ryge en Cigaret, som Chefshovmesteren havde foræret mig, og fyldtes med Stolthed og Livsglæde.

[1]) »Krydstogt gennem Livet«, pag. 72.

Jeg husker bedst to af Vidunderne i Storemærs: Mølgaard og Wismann [1]). Mølgaard beundrede jeg mest - det var nok Skibets stærkeste Mand«.

Vi går fremefter i tiden til omkring århundredskiftet, da et af kystforsvarsskibene eller panserskibene, som de hed dengang, var på prøvetur. Skibets næstkommanderende, en meget initiativrig officer og senere viceadmiral, var stærkt interesseret i alt, hvad der foregik om bord for derefter at nedskrive det i sin overleveringsbog.

En dag skulle der lægges tøj i blød, samtlige ballier stod på dækket, og folkene var igang med at fylde vand i dem under tilsyn af skibmanden, kanoner B., som var kendt for sit dejlige humør og slagfærdige replik. Der udspandt sig følgende samtale mellem næstkommanderende og B.:

»Sig mig Skibmand, hvor mange Pøse Vand gaar der nu i hver Ballie?«

»Der gaar 10 Pøse«, kom det omgående fra B.

»Nej, det kan ikke være rigtigt. Jeg mener, der gaar mindst 12«.

»Ja, men saa skal de ogsaa være godt fulde«, svarede B. uden at fortrække en mine.

»Selvfølgelig«, kom det omgående fra næstkommanderende, der derefter med en betænksom mine gik afsides. Hvordan var det nu? B. sagde 10, og da jeg sagde 12 pøse, svarede B, at så skulle de også være godt fyldte!

Næstkommanderende gik tilbage og med et smil sagde han: »Tak skal De have B. - der tog De mig!«

Skibenes overbygninger var dengang malet gule, og da der engang på togtet skulle males, havde B., under hvem malergrejerne sortede, udrørt en gul farve, som kendeligt afveg fra den oprindelige. Da næstkommanderende senere på dagen iagttog malingen, kaldte han B. op og sagde, at der var en synlig forskel på den oprindeligt gule farve og den nylig påsmurte, hvortil B. på den mest troskyldige måde bemærkede, at farven var god nok, »for den *trak sig*, når den blev tør«.

B.s samvittighed har dog allerede på det tidspunkt været noget plettet, for han havde i stilhed udrørt en ny gul maling, og på førstevagten, da der var ro og stilhed i skibet, blev alle disponible på vagtskiftet sat igang med at fjerne den påsmurte maling og erstatte den med den rigtige farve. Da næstkommanderende om morgenen kom på dækket, betragtede han forundret malingen.

Sandelig havde B. haft ret: Malingen havde virkelig trukket sig!

Man må beundre underofficerernes sans for humor som ovenfor skildret, trods det, at de endnu ved århundredskiftet levede under meget beskedne lønvilkår, idet der siden 1873 og indtil 1902 ikke var sket nogen væsentlig forbedring af lønningerne. Firsernes til tider oprivende politiske kampe levnede

[1]) C. V. T. Mølgaard og P. Wismann, begge udgået fra Flaadens Underofficersskole henh. fra elevholdene 1868 og 69, blev begge overbådsmænd. Wismann udnævntes i 1909 til værftsløjtnant i flåden.

ikke lovgivningsmagten tid til at beskæftige sig med en forbedring af tjenestemændenes beskedne lønninger.

Oprettelsen af Flaadens Underofficersskole i 1867 medførte, at der efterhånden tilførtes søværnet en stand af veluddannede underofficerer, der havde forståelsen af og satte en ære i, at følge de tekniske fremskridt, som materiellet undergik i årenes løb. Deres optræden og behandling af det værnepligtige mandskab var også således, at der så godt som aldrig forelå tilfælde af myndighedsmisbrug, og ingen kan vel nægte, at den opdragelse, skolen gav eleverne, bevirkede, at de med få undtagelser blev støtte, pålidelige og loyale underofficerer, der både viste lyst til og forståelse af deres gerning.

Det er derfor bemærkelsesværdigt - hvad årsagen end kan have været - at der i årene omkring århundredskiftet var et kedeligt misforhold mellem underofficerernes pligter og rettigheder. Enhver indskrænkning i de værnepligtiges lod gjaldt oftest også underofficererne. I den henseende skete der ingen forbedring, uagtet man måtte forvente, at en befalingsmand, der hele sit liv måtte underkaste sig de genvordigheder, som militærlivet nødvendigvis medfører, havde et naturligt krav på sådanne lempelser, som tjenesten og omstændighederne iøvrigt måtte tillade.

Eksempelvis kan nævnes, at landlovsbestemmelserne ofte lod meget tilbage at ønske, idet de for underofficerernes vedkommende ikke afveg synderligt fra de værnepligtiges.

På Garnisons Sygehus forlod man omkring 1900 den hidtidige ordning, at underofficerer og menige lå på samme stuer, da man anså det for uheldigt af hensyn til de militære forhold. Da søværnet nogle få år senere fik sin egen afdeling på det gamle sygehus, gik man tilbage til den gamle ordning. I vore dage ville det formentlig ikke blive taget alvorligt, såfremt pladsforholdene tvang en befalingsmand til at ligge på stue sammen med en menig. Det ville i hvert fald ikke medføre nogen form for personsanseelse, men dengang følte underofficererne, at de på mange måder blev holdt nede.

Noget der har præget sig i erindringen, og som underofficererne stod uforstående overfor, var det stærkt iøjnefaldende eksempel på den kløft, der var mellem officerer og underofficerer, nemlig flagføringen i et orlogsmæssigt udhalet fartøj. Skulle en officer i land, blev der givet ordre til at sætte flag og lægge hynde i fartøjet. Skulle en underofficer umiddelbart efter i land, blev begge dele fjernet. Set med nutidens øjne er det uforståeligt, at love og bestemmelser ikke tog mere hensyn, end tilfældet var.

Dette hører heldigvis fortiden til og ville være utænkeligt i vore dage, men det ligger dog ikke længere end ca. 40 år tilbage i tiden.

Ved lov om søværnets ordning af 24. april 1868 bestemtes det, at de 2 underofficerskorps skulle bestå af:

Artillerikorpset	*Matroskorpset*
2 tøjhusløjtnanter	2 skippere
11 underofficerer af 1. kl. 1. grad	9 underofficerer af 1. kl. 1. grad
30 underofficerer af 1. kl. 2. grad	18 underofficerer af 1. kl. 2. grad
62 underofficerer af 1. kl. 3. grad	48 underofficerer af 1. kl. 3. grad
indtil 30 underofficerer af 2. kl.	24 underofficerer af 2. kl.

Ved lov af 15. maj s. a. fastsattes lønningerne således:
Tøjhusløjtnanter og skippere 1000 rdl., stigende hvert 5. år med 100 rdl. til 1200 rdl.

Underofficerer af 1. kl. 1. grad, ældste halvdel	600 rdl. pr. år
Underofficerer af 1. kl. 1. grad, yngste halvdel	500 rdl. pr. år
Underofficerer af 1. kl. 2. grad, ældste halvdel	420 rdl. pr. år
Underofficerer af 1. kl. 2. grad, yngste halvdel	375 rdl. pr. år
Underofficerer af 1. kl. 3. grad, ældste halvdel	300 rdl. pr. år
Underofficerer af 1. kl. 3. grad, yngste halvdel	275 rdl. pr. år
Underofficerer af 2. kl.	200 rdl. pr. år

Overtallige underofficerer af 2. kl. erholdt efter eet års god tjeneste ved hjemsendelse 100 rdl. og efter 2 års god tjeneste 200 rdl. i orlovspenge.

Samtlige underofficerer tilkom 1½ pund brød daglig in natura eller godtgørelse derfor i penge.

Underofficerer af 2. kl. havde frit kvarter eller, når sådant ikke kunne anvises dem, en godtgørelse af 30 rdl. årlig.

Underofficerer af 1. kl. kunne tildeles bolig i Nyboder mod afdrag i lønningen for et enkelt hus 30 rdl. årlig og
for et dobbelt hus 60 rdl. årlig.

Samtlige underofficerer erholdt 20 rdl. årlig for overmundering og havde desuden frit lægetilsyn og medicin. Efter 8 og 16 års dadelfri tjeneste udbetaltes der underofficererne et tillæg på henholdsvis 30 og 48 rdl. årlig.

Ved kgl. resolution af 28. maj s. a. fastsattes benævnelserne for underofficererne i matroskorpset således:

Underofficererne af 1. kl. 1. grad	Overbådsmand
Underofficererne af 1. kl. 2. grad	Bådsmand
Underofficererne af 1. kl. 3. grad	Underbådsmand
Underofficererne af 2. kl.	Overmatros.

Hermed bortfaldt de gamle betegnelser højbådsmand, skibmand, bådsmandsmath og qvartermester. Ordet skibmand bibeholdtes som betegnelse for den artilleri- eller matrosunderofficer, der havde tilsyn med lasten.

Under udkommando fastsattes i 1869 følgende søtillæg:

Underofficerer af 1. kl. 1. grad	7 rdl. pr. måned
Underofficerer af 1. kl. 2. grad	6 rdl. pr. måned
Underofficerer af 1. kl. 3. grad	4 rdl. pr. måned
Underofficerer af 2. kl.	3 rdl. pr. måned

Desuden tilkom der dem en portion skibskost, hvorfor den ved landtjeneste tilståede brødration bortfaldt.

Marineministeriet resolverede under 14. maj 1870, at distinktionerne for yngste halvdel af underofficererne i artilleri- og matroskorpsets 1. kl. 3. grad ændredes til 3 guldgule uldsparrer over ærmeopslagene samt til 3 guldgule uldsnore med rød kant på kasketten. Endvidere skulle distinktionerne for underofficerer af 2. kl. forandres til 2 guldgule uldsparrer over ærmeopslagene og til landtjeneste reglementeredes en hue med 2 guldgule uldsnore med rød kant.

Da ministeriet i 1871 havde bragt i erfaring, at der ikke herskede ensartethed i måden, hvorpå søværnets befalingsmænd tiltalte de underordnede, fandt ministeriet anledning til at påbyde, at de underordnede skulle tiltales med »De«.

Den 8. september 1871 kom et nyt beklædningsreglement, der for underofficererne skulle træde i kraft den 1. januar 1872 med undtagelse af, at de i reglementet påbudte kapper først skulle anlægges fra 1. april 1873.

Underofficerer af 1. kl. 1. og 2. grad:

Tjenestefrakke med henholdsvis artilleri- og matroskorpsets emblem på hver side af kraven. Benklæder og vest af mørkeblåt officerskirsey. *1. kl. 1. grad* kasket med anker og krone samt 2 egegrene under krydset af ankeret, alt i slaget forgyldt metal. Sabel med sølvkvast i livgehæng.

Underofficerer af 1. kl. 2. grad: kasket med anker og krone i slaget forgyldt metal. Sabel med sølvkvast og i livbælte af sort, lakeret læder.

Underofficerer af 1. kl. 3. grad: Langtrøje, benklæder og vest af mørkeblåt underofficers klæde og korpsemblem på hver side af kraven. Kasket som for 1. kl. 2. grad. Sabel med gul uldgarnskvast og i livbælte.

Alle underofficerer af 1. kl. skulle have kappe af mørkeblåt underofficerskirsey.

Underofficerer af 2. kl.: Langtrøje, benklæder og vest samt sabel som for 1. kl. 3. grad.

Hue uden skygge med huebånd, hvorpå var trykt med forgyldte bogstaver for overkonstabler: *Artillerikorps* og for overmatroser: *Matroskorps*. Til brug om bord reglementeredes søtrøje med hornknapper og ærmedistinktioner.

Emblemerne skulle være således: Artillerikorpset et anker og en kanon korslagt under en kgl. krone. Matroskorpset 2 ankre overkors under en kgl. krone.

Ærmedistinktioner:

Underofficerer af 1. kl. 1. grad .. 3 guldsparrer og derover to guldoverspundne rosetter.

Underofficerer af 1. kl. 2. grad .. 3 sparrer af guldgule uldtresser og derover en uldoverspunden roset.
Underofficerer af 1. kl. 3. grad .. 3 sparrer af guldgule uldtresser.
Underofficerer af 2. kl. ..... 2 sparrer af guldgule uldtresser.

I maj 1873 fastsattes ved lov følgende lønningstillæg med tilbagevirkende kraft fra 1. oktober 1872 at regne:

Underofficerer af 1. kl. 1. grad 50 rdl. årlig, øvrige underofficerer fik tilstået 72 rdl. årlig, hvilket beløb for en uafbrudt tjenestetid af 10 år forhøjedes til 96 rdl. årlig. Disse tillæg var, skønt der kun var hengået 5 år siden den sidste lønningslov var trådt i kraft, et ret anseligt tillæg, der for 1. kl. 1. grad udgjorde ca. 8 % og for de øvrige underofficersgraders vedkommende procentvis betydeligt højere, nemlig gennemsnitlig 22 %.

Da der i halvfjerdserne indtrådte en dyrtid vedtoges på finansloven 1878-79 et *dyrtidstillæg*. Den højeste underofficerslønning var derved stegen til ca. 800 rdl. og den laveste til henved 450 rdl.

Ved folketingets forhandlinger i 1879-80 om lovforslag til søværnets ordning udtalte et medlem følgende:

»For Underofficererne Vedkommende har den højtærede Marineminister som nævnt foreslaaet en Forøgelse af 88. Matroskorpset skulde vel formindskes med 13 Underofficerer, men Artillerikorpset forøges med 58 og Søminеafdelingen udvides til 43. Udvalget har paa dette Punkt ikke troet at kunne gaa saa vidt som den højtærede Minister, men har foreslaaet Forøgelsen nedsat fra 88 til 67.

Der har været et Spørgsmaal, som det har været naturligt for Udvalget ved denne Lejlighed at overveje, nemlig om det ikke vilde være hensigtsmæssigt at sammendrage alle Underofficererne i eet Korps istedetfor, at de i Lovforslaget ere opførte i tre Korpser: Artillerikorpset, Matroskorpset og Søminekorpset. Det er imidlertid oplyst, at et sådant Forslag vel vil have sine Goder, men at Ulemperne derved dog formentlig vilde være større, og Udvalget har derfor ikke stillet Forslag i saa Henseende, men har derimod ment, at det dog under alle Omstændigheder vilde være nødvendigt, at der i Loven indsattes en Bemyndigelse for Orlogsværftschefen, der er den overordnede Chef for samtlige disse tre Korpser, til at kunne forsætte Underofficererne fra det ene Korps til det andet og derved egalisere Forholdet baade fra Individernes og fra Tjenestens Standpunkt«.

Der synes at have været gjort en stor indsats for at hæmme en yderligere stagnering af matroskorpsets personel, idet der i »Tidsskrift for Søvæsen« 1879 pag. 203 findes en artikel: *Et Par Ord om Matroscorpsets Fremtid*, hvori det hævdes, at folketinget bestemt havde modsat sig en foreslaaet ringe udvidelse af matroskorpset, skønt erfaringerne havde vist, at dette ved loven af 1868 var

blevet reduceret ud over det mål, der stemte med marinens og tjenestens tarv med den motivering, at dampmaskinens indførelse i orlogsmarinen betydeligt havde forringet nødvendigheden af den »rene matrosdygtighed«, der var påkrævet, dengang rejsninger med sejl var skibenes eneste fremdrivningsmiddel.

For enhver sømand måtte det være indlysende, at man ikke kunne undvære matroser i et skib, selv om det ikke havde andre sejl at sætte og bjerge end kul- og regnsejl. Mange arbejder som betjening af ankre og kæder, styring, fartøjstjeneste o. s. v. fordrede ubetinget sømænd til deres udførelse, når tingene skulle gøres på rette måde, og udførelsen af næsten al anden tjeneste om bord betingedes for en stor del af matrosuddannelsen hos besætningen.

På grund af korpsets indskrænkning var forfremmelsen gennemgående slet, og hertil kom den kendsgerning, som matroskorpsets underofficerer stadig måtte have for øje, at artillerikorpset - dette sideordnede og undertiden noget rivaliserende korps - havde fået en forøget betydning og udvikling i samme grad, som det andet korps var aftaget. Det ville kun stemme lidet med fædrelandets og marinens tarv, om man lod det fortrinlige materiale efterhånden gå til grunde, som man nu havde i matroskorpset.

»Kunde man til Erstatning for den mere fremtrædende Virksomhed som Dampkraftens Indførelse har berøvet Matroscorpset, give det en anden Virkekreds ved Siden af den tidligere Matrosgjerning, kunde man benytte Corpset til en mere udvidet Tjeneste, som atter gav det Tro til Fremtiden og hævede dets Betydning som Led i Marinens faste Personel, vilde man utvivlsomt have grebet det bedste Middel til at undgaa den Fare, der nu er for, at Staten og Marinen efterhaanden berøves de mange værdifulde Egenskaber, som Matroscorpset fra gammel Tid besidder, Egenskaber som ikke kunde skabes, men kun efterhaanden udvikles gennem lange Tider, og som derfor, naar de engang gaa tabt, ikke kunde bringes tilveie igjen for nok saa mange Penge. Den nævnte Vei vilde vistnok være noget nær den eneste, ad hvilken man blev istand til at sikre Matroscorpsets Fremtid, der ikke vilde komme til at staa i en alt for stor Modsætning til dets stolte og smukke Fortid«.

Artiklens forfatter pegede derefter på den mulighed, at da torpedovåbnet var i stor udvikling og krævede sit eget korps, kunne det vordende torpedokorps slås sammen med matroskorpset, og derved give dette forøget virkefelt, uafhængig af rejsninger og sejl, der fremtidig kun var uundværlige i skoleskibe.

Matroskorpset kunne kun have fordel af, at få sit virkeområde udvidet ved at blive betroet betjeningen af torpedovåbnet, og at staten ved en sådan ordning ville opnå den bedst mulige betjening af det nye våben.

Hidtil havde torpedovæsenet klaret sig ved at uddanne befalingsmænd såvel af matros- som artillerikorpset, og disse havde lejlighedsvis gennemgået et kursus, men de ville formentlig kun til en vis grad gøre virkelig fyldest i denne tjeneste, da fordringerne med tiden ville vokse betydeligt, og da artilleriunder-

Skipperen på Takkelloftet, matrosunderofficerer og arbejdere fotograferet ca. 1880 udenfor Takkelloftsbygningen. Ved skipperens højre side sidder overbådsmand J. C. Jørgensen, der 1. februar 1887 blev udnævnt til værftsløjnant. Tilvenstre i billedet ses C. Hoppe, der i 1905 blev løjtnant på Takkelloftet.

officererne kun i ringe grad ville være disponible til torpedotjenesten, var det rimeligt, at uddanne unge matrosunderofficerer.

»Uddannelsen til Matros maatte ikke lide nogetsomhelst Afbræk, for det første skal jo Matrosvirksomheden udføres lige saa tilfredsstillende som hidtil, og for det andet er netop denne Uddannelse et fortrinligt Grundlag for den særlige Uddannelse til Torpedounderofficer. Man maa jo nemlig erindre, at dennes Virksomhed for en stor Del vil bestaa i at undersøge, have Tilsyn med og spledse elektriske Kabler, rigge og holde Øvelser med Torpedobaade, samt føre disse i paakommende Tilfælde. Hvor megen særlig Kendskab der end er nødvendig hertil, saa er det dog først og fremmest praktisk dygtige Folk, man maa have, og den praktiske Dygtighed, Nemhed paa Fingrene og en kvik og bestemt Opfattelse af en given Situation læres næppe ad nogen bedre Vei end gennem Matrosuddannelsen.«

Forfatteren foreslog, at det ville være gavnligt, hvis der f. eks. i Flaadens Underofficersskole blev givet eleverne undervisning i elektricitetslærens begyndelsesgrunde, og senere lade alle overmatroser få et kursus ved torpedovæsenet, samt at signaltjenesten burde bestrides af matrosunderofficererne, da elektriske signalapparater i fremtiden vil blive almindelige i skibene, og disse apparaters betjening og vedligeholdelse ganske naturligt burde henhøre under det korps, der varetog hele den øvrige elektriske virksomhed, og endelig at såvel signaleringen som torpedotjenesten henlagdes under matroskorpset.

»Matroscorpsets Stilling er paa Grund af Tidernes Ugunst lidt efter lidt bleven særdeles vanskelig, og det er udsat for langsomt, men sikkert at miste det Bedste det eier: Bevidstheden om sin egen Betydning for Marinen og for Fædrelandet. Intet har støttet den danske Marine mere under Udøvelsen af dens mange forskellige, for Fædrelandet saa betydningsfulde Pligter end den Omstændighed, at dens to militære Befalingsmandscorps have været i Besiddelse af den rette Aand, Nidkjærhed og Kjærlighed til deres Gjerning. Først og fremmest for Statens og dermed tillige for Marinens Skyld bør man arbeide hen til, at ikke disse Egenskaber gaa tilgrunde. For Matroscorpsets Vedkommende er Spiren til en langsom Hensygnen lagt allerede for længe siden, og lader man Sagen gaa sin egen Gang, vil Fremtiden i sit Skød bære Betingelser nok for denne farlige Spires Trivsel. Matroscorpsets tidligere Tumleplads har tabt sin væsentligste Betydning, og Corpsets anerkendte Sømandsdygtighed formaar ikke paa egen Haand at sikre det en Fremtid, der er dets Fortid værdig.

Formaalet med disse Udtalelser har kun været at antyde, hvorledes man muligvis ved at skaffe Matroscorpset en forøget Virksomhed, der i Fremtiden kunde hæve det til sin tidligere Betydning, vilde kunne bjerge Corpsets Traditioner, dets deraf flydende gode Aand og dets gennem Slægter erhvervede Dygtighed for Marinen og Landet.«

Ved lov om søværnets ordning af 28. maj 1880 skulle underofficerskorpsene bestaa af:

	Artillerikorpset	Matroskorpset	Søminekorpset
Underofficerer af 1. kl. 1. grad ..	15	9	6
Underofficerer af 1. kl. 2. grad ..	40	18	9
Underofficerer af 1. kl. 3. grad ..	80	36	15

Endvidere et ubestemt antal underofficerer af 2. kl., hvoraf der i fredstid til stadig tjeneste kunne være: 40 overkonstabler, 18 overmatroser og 10 oversøminører.

Af underofficerer af 1. kl. i artillerikorpset var der i 1867 ialt 103, nu 135.

Af underofficerer af 1. kl. i matroskorpset var der i 1867 ialt 75, nu 63.

Sammenlignet med 1867 forøgedes antallet af overkonstabler med 10, og overmatrosernes antal formindskedes med 6.

I 1881 oprettedes en underofficersskole, fortrinsvis for overkonstabler og underkanonerer, med ca. 2 timers daglig undervisning fra midten af november til 1. februar.

Undervisningen omfattede følgende fag:

ca. 60 timer artilleri
ca. 20 timer tjenestereglement og
ca. 40 timer regnskabsføring.

Ved en ændring af uniformsreglementet i 1882 bestemtes det, at der for alle underofficerer reglementeredes hvide benklæder og hvide hueovertræk, der skulle bæres under særlige forhold.

Hvidt tropetøj var endnu ikke reglementeret, men der kunne til daglig tjeneste bæres uniformsstykker af mørkeblåt flonel: uniformstrøje med små ankerknapper, emblem og ærmedistinktioner.

Ved lov af 28. maj 1870 overtog ingeniørkorpset ledelsen af søminetjenesten, hvortil hæren tilkommanderede 2 officerer og 7 underofficerer, som dog yderligere kunne suppleres med befalingsmænd af såvel hæren som flåden.

I 1878 bestemtes det ved kgl. resolution, at chefen for søminevæsenet kunne være en officer af flåden eller ingeniørkorpset, der underlagdes chefen for Orlogsværftet. Personellet deltes i 2 afdelinger. *Flådens søminеafdeling* skulle varetage tjenesten ved de *aktive* søminer (torpedoer) med en kaptajn som chef, 2 à 3 premierløjtnanter og de fornødne underofficerer.

Under *ingeniørbataillonens søminеafdeling* henhørte de *passive* søminer med dens hidtidige personel af hæren suppleret med en premierløjtnant og fornødent underofficerspersonel af flåden.

Chefen for denne afdeling trådte i samme forhold til chefen for søminevæsenet som det, hvori han hidtil havde stået til chefen for søminetjenesten, medens afdelingens forhold til ingeniørbataillonen forblev uændret.

Marineministeriet, der i 1880 overtog ledelsen af søminekorpset, fastsatte s. a. benævnelserne for underofficererne i det nyoprettede søminekorps således:

Underofficerer af 1. kl. 1. grad	....	Overskibsminør
Underofficerer af 1. kl. 2. grad	....	Skibsminør
Underofficerer af 1. kl. 3. grad	....	Underskibsminør
Underofficerer af 2. kl.	.....	Oversøminør.

I følge love og bestemmelser skulle der forholdes således ved Giftermålstilladelse: »Underofficerer af 1. Klasse kan der af Chefen for Orlogsværftet meddeles Giftermaalstilladelse under Betingelse af, at den Paagældende, naar han gifter sig, har fyldt sit 25. Leveaar, at han er i Stand til at sætte Bo uden at gøre Gæld, at hans Forhold saavel i som udenfor Tjenesten er tilfredsstillende, og at der iøvrigt ikke skønnes at være noget imod den attraaede Forbindelse at indvende«.

Medens landets borgere helt tilbage fra middelalderen dannede sammenslutninger (laug) eller foreninger, opstod der først i begyndelsen af 1880'erne den tanke hos de yngre underofficerer at danne en forening.

Der har utvivlsomt før stiftelsen af søunderofficersforeningen været store betænkeligheder hos de mænd, der vovede skridtet til stiftelsen af *Søunderofficersforeningen »Ørnen«*, endskønt grundloven af 5. juni 1849 - 34 år tidligere - havde foreskrevet en sådan tilladelse for landets borgere, idet lovens § 92 indeholdt følgende: »Borgerne har Ret til uden forudgaaende Tilladelse at danne Foreninger i ethvert lovligt Øjemed. Ingen Forening kan ophæves ved Regeringsforanstaltninger. Dog kan en Forening foreløbig forbydes, men der skal da anlægges Sag mod den til dens Ophævelse«.

Da underofficerer af de 3 militære korps - *alle udgåede fra Flaadens Underofficersskole* - i 1883 stiftede søunderofficersforeningen »Ørnen« med underkanoner C. P. V. Gross som formand, var det i første række foreningens opgave at knytte et fast, kollegialt forhold mellem sine medlemmer ved afholdelse af sammenkomster, foredrag og selskabelighed, men foreningen satte samtidig alt ind på, at medlemmerne for at hævde deres plads i samfundet først og fremmest måtte besidde dannelse og fornødne kundskaber.

Tidligt indså underofficererne, at skulle standen hæves socialt, måtte den først og fremmest gøre en indsats i kulturel henseende for at kunne hævde sig såvel i tjenesten som i befolkningens omdømme og i lighed med andre samfundsklasser opnå en forbedring af levevilkårene. Foreningen søgte derfor dels gennem foredrag om aktuelle emner at påvirke medlemmerne lysten til selv at gå videre, dels ved anskaffelse af et bibliotek og endelig at understøtte de medlemmer, der ønskede at deltage i forskellige kurser.

En underofficersforening var dengang noget nyt, og den måtte derfor ligesom føle sig frem i alt, hvad den som forening foretog sig. Medlemmerne var

alle tjenstgørende militære, og som sådanne var de foreningsmæssigt set anderledes stillede end civile. Vel kunne man indenfor foreningen i stilhed diskutere faglige interesser, men »militære fagforeninger« var på det tidspunkt et ukendt begreb. Udsigten til ad den vej at opnå forbedring af kårene kunne man således næppe forvente.

Underofficererne var bundne af mange hensyn, såsnart de ville beskæftige sig med standens faglige og økonomiske interesser, idet der fandtes følgende bestemmelse: »Uden særlig Tilladelse maa militært Personel ikke indtræde i Foreninger, som angaar deres Tjenesteforhold eller mødes i Forsamlinger af Militære for at raadslaa om slige Anliggender«.

Det var da heller ikke meget foreningen opnåede ved sine henvendelser til myndighederne. I nogle tilfælde ses ministeriet at have taget hensyn til de af foreningen fremsatte ønsker, og i andre tilfælde afvistes de pure, enten uden svar eller med den motivering, at ministeriet ikke så sig foranlediget til at forhandle med en privat forening. Den var derfor til enhver tid afhængig af den forståelse og velvilje, hvormed dens ønsker blev efterkommet, eller den fik direkte afslag.

Det er rigtigt, at »Ørnen« dengang *ikke* omfattede *alle* underofficerer, og at foreningens henvendelser ikke var et udtryk for den samlede underofficersstands ønsker, idet de ældre, tjenstgørende underofficerer, samt maskin- og håndværkerunderofficererne *ikke* kunne være medlemmer af foreningen, dette skete først i 1901. Medlemsantallet var da vokset til ca. 300.

Som organisation fik foreningen først virkelig betydning ved tjenestemandslovens fremkomst i 1919, da bestemmelser heri hjemlede foreningen »Marinens Underofficerer« (tidligere søunderofficersforeningen »Ørnen«) forhandlingsret.

Efter at den tyske flåde til udførelsen af styrmandstjenesten havde uddannet såkaldte »navigations bådsmænd«, matrosunderofficerer med styrmandsuddannelse, rejstes det spørgsmål, om der herhjemme var mulighed for at skabe et styrmandskorps i søværnet. Styrmandens opgave skulle være at assistere navigationsofficeren i alt, hvad der vedrørte skibets navigering samt flagmands- og signaltjenesten [1]).

Dette spørgsmål besvaredes med følgende: »Den dalende Betydning, som Matroskorpset nødvendigvis paa Grund af de nye Skibstyper indtager, vilde derved blive modarbejdet, og der vilde indblæses nyt Liv og nye Interesser i dette Korps, der nu gaar en lidet tillokkende Fremtid i Møde.«

Udvalget var enigt med forfatteren i, »at Matroskorpset helst, og især naar det samtidigt skal være Styrmandskorps rekruteret fra Underofficersskolen, skulde suppleres ved Tilgang fra Koffardimarinen, men Tilgangen vilde formentlig blive forsvindende, naar Underofficerskorpsene havde naaet deres normerede Størrelse, hvilket med den nuværende Ordning formentlig vilde blive

[1]) Søe-Lieutenant-Selskabet: Prisspørgsmål 3/1889, lb. nr. 345.

naaet i 1894. I alle Tilfælde kunde man ved fremtidige Antagelser af befarne til Overmatroser lægge særlig Vægt paa Kundskaber og Intelligens.« Det tilføjedes dog, at et sådant korps i en lille marine ville blive fåtalligt og avancementsforholdene derved blive uheldige.

Spørgsmålet søgtes imidlertid løst på anden måde, idet marineministeriet, som før omtalt, i 1890 rettede en forespørgsel til chefen for Søværnets Underofficersskole om, i hvilken udstrækning eleverne kunne oplæres i styrmands- og signaltjenesten om bord med henblik på den tjeneste, de senere ville komme til at udføre som befalingsmænd.

I firserne og halvfemserne ebbede sejlskibenes tid i søværnet efterhånden ud, og det var en kendsgerning, at matroskorpsets underofficerer ligesom blev sat lidt i skygge i modsætning til det voksende behov af artilleriunderofficerer, efterhånden som artillerimateriellets nyere våben tonede frem. Allerede ved søværnsordningen af 1880 forøgedes artillerikorpset med 42, medens matroskorpset formindskedes med 18 underofficerer.

Fregatterne SJÆLLAND og JYLLAND var på deres sidste togter henholdsvis i 1885 og 1887, skruekorvetten HEIMDAL udgik af flådens tal i 1886, hvorefter korvetten DAGMAR blev øvelsesskib for kadetter indtil 1901. Krydserfregatten FYEN gjordt ialt kun 5 togter fra 1884 til dens sidste togt i 1898-99.

Foruden briggen ØRNEN (1881-95 og 1902-04) var der tilbage af skibe med sejlrejsning: Skonnerterne FYLLA, DIANA, ST. THOMAS og INGOLF, skibe der var meget benyttede til opmåling og fiskeriinspektionstjeneste ved Færøerne, Island og Grønland, vintertogter til Middelhavet eller stationstjeneste ved de danske besiddelser i Vestindien. Medens FYLLA var på sit sidste togt i 1889, ST. THOMAS i 1898 og DIANA i 1902, var INGOLF et meget anvendt skib indtil 1922, måske flådens mest benyttede gennem 45 år.

Var sejlskibstiden forbi, skulle det dog vise sig, at der på anden vis blev hårdt brug for matrosunderofficererne, dels ved udvidelse af personellet ved søminekorpsets 1. og 2. afdeling, dels til radio- og signaltjenesten i flådens større skibe, torpedobåde og undervandsbåde.

I 1886 bestemte marineministeriet, at ingen, der fremtidig udnævntes til underofficerer af 2. kl., måtte bære civil påklædning, så længe han stod i nævnte klasse.

Senere blev denne bestemmelse dog ændret til, at korpschefen var bemyndiget til undtagelsesvis at tillade afvigelser fra denne regel for underofficerer af 2. kl., som ikke var udkommanderet, og som kunne godtgøre at have et iøvrigt passende, privat bierhverv, til hvis udførelse det måtte anses for nødvendigt eller ønskeligt at være iført civilt tøj.

Tiden omkring århundredskiftet bragte iøvrigt forskellige ændringer i underofficerernes forhold, det var i det hele taget en for flåden og dens personel

udviklende periode, hvor der henset til landets størrelse og midler efterhånden var skabt et passende maritimt forsvar med et efter datidens forhold afpasset, og omend ikke helt som ønsket, så dog fortræffeligt materiel.

Underofficererne, der hidtil havde haft ret primitive underbringelsesforhold om bord, - nybygningerne undtaget - opnåede efterhånden sådanne forbedringer i messeforhold o. l., at det ialtfald gav indtrykket af, at der fra myndighedernes side blev afhjulpet adskillige savn.

I 1893 fik underofficererne 80 kr. årlig i godtgørelse for overmundering istedetfor de tidligere tilståede 40 kr., og de underofficerer, der var tildelt Holmens Hæderstegn for 25 år tro tjeneste, fik hvert år den 29. januar en gave på 20 kr.

Under behandlingen af forslag til lov om nogle ændrede lønningsbestemmelser for søværnet fremsatte marineminister N. F. Ravn [1]) i folketinget den 28. februar 1899 følgende:

»I lov om Lønninger ved Søværnet af 15. Maj 1868 blev det bestemt, at Loven skulde underkastes en almindelig Revision inden Udgangen af Finansaaret 1872-73, og saafremt denne ikke skulde føre til en ny Lov, følgende Finansaar, indtil en anden Lov fremkaldtes.

I Henhold hertil blev der ved Lov af 17. Maj 1873 bevilget Underofficererne et Tillæg til deres Lønning, voksende efter 10 Aars Tjeneste, men siden den Tid er deres Lønninger ikke bleven forhøjet. Vel er der fra 1874-77 og fra 1880 til dato tilstaaet dem Dyrtidstillæg, der noget forbedrede deres Kaar, men desuagtet maa det sikkert erkendes, at Underofficerernes Løn er meget ringe i Forhold til den Tjeneste, der forlanges af dem og til det Vederlag, der bydes mænd i civile Stillinger af tilsvarende Betydning.

Ifølge det her nævnte har Underofficererne et billigt Krav paa, at der tages Hensyn til de Forandringer, der siden Lovens Emanation er foregaaede i saa godt som alle Livsforhold. Det har sikkert ogsaa været Lovens Mening, men dog er Underofficerernes Lønningsvilkaar endnu de samme som for næsten 20 Aar siden. Man kan derfor ikke undres over, at Ønsket om at faa deres Kaar forbedrede stadig mere indtrængende gør sig gældende hos Underofficererne, og at de, naar dette ikke opnaas, i stedse stigende Grad søger ud i civile Stillinger, der byder dem bedre Levevilkaar end den militære Stilling. At dette virker i høj Grad skadeligt for Tjenesten er indlysende. En saadan Udvandring af Underofficererne er allerede begyndt, og skulde den vedblive eller endog tiltage, vil Situationen i Fremtiden blive betænkelig.

Saafremt de i Lovforslaget for Underofficerer opførte Lønninger, der betegner en beskeden Fremgang, maatte blive tilstaaede, vilde Forholdene formentlig bedres saa meget, at disse Mænd vilde se lidt lysere paa deres Stilling, og man tør haabe, at den største Trang derved vilde være afhjulpen.

[1]) Marineminister 1873-75 og 1879-1900. Kontreadmiral i 1885.

Allerede ved Loven af 1873 indførtes det Princip, at den længere Tjenestetid medfører en højere Løn, og dette Princip er yderligere udvidet i nærværende Lovforslag ved Indførelsen af Tillæg for 5, 10, 15 og 20 Aars Tjeneste, da man finder det rigtigt, at den ældre og veltjente Underofficer lønnes forholdsvis bedre end den yngre med kortere Tjenestetid.

Underskibsintendanterne er ifølge Loven af 24. Juli 1880 lønnede som Underofficerer af 1. Klasse 3. Grad og bør derfor oppebære samme Tjenestetillæg som disse«.

Lønningsloven blev dog ikke vedtaget før i februar 1902, hvorfor der ved lov af 3. april 1901 blev tilstået enhver fast ansat person, der er fyldt 25 år, et midlertidigt tillæg, såfremt hans løn ikke oversteg 1500 kr. årlig.

Tillægget udgjorde 12 % af de første 600 kr. og 6 % af de følgende 400 kr. af lønningen, dog måtte den samlede indtægt ikke ved lønningstillæget forhøjes ud over 1500 kr.

Selv om planen aldrig blev gennemført, er det ikke uden interesse her at gengive et uddrag af de bemærkninger, som marineminister F. H. Jøhnke [1]) fremsatte i folketinget den 19. febr. 1902 til et af ham udarbejdet forslag til lov om »Opførelsen af Boliger for Søværnet paa Orlogsværftets Grund«.

Efter at have givet en oversigt over Nyboders tilblivelse og senere afhændelse af forskellige husrækker og arealer, udtalte ministeren: »Man har tidligere været af den Anskuelse, at Nyboder burde beholde sin nuværende Beliggenhed, for at Marinens Haandværkere og Arbejdere kunde begive sig til Orlogsværftet ad Toldboden og den saakaldte Toldbodbom. Tiden har imidlertid medført saa forandrede Forhold, at en Del af Nyboder nu bør evakueres, nemlig den Del, der ligger Nord for Linien Gernersgade, Borgergade, Haregade, Ny Kronprinsessegade og Suensonsgade. Dette betragtes som nødvendigt under Hensyn til Gennemførelsen af københavnske Gadestrækninger til Tilvejebringelse af et Bykvarter med mere storstadsmæssigt Præg, og Tjenestens Tarv gør det tillige ønskeligt, at Mandskabets Adgang til Orlogsværftet udelukkende finder Sted ad dettes faste Forbindelse med Christianshavn ved Værftets sydlige Ende, hvorved bidrages til at opnaa en tidssvarende og konsolideret Værftsdrift. Særlig nu, hvor Spørgsmaalet om Arbejdstid og Timebetaling er aktuelt, er det af stor Vigtighed, at den arbejdende Styrke uden uforskyldt Ophold kan begive sig til Arbejdsstedet, men saaledes som Forholdene er nu, maa en stor Del af Mandskabet for at komme til Orlogsværftet ikke alene passere over *Bomløbet* men ogsaa over *Nyt Løb,* hvilket kan lægge Hindringer ivejen.

Naar den nordlige Hovedadgang til Værftet inddrages, vil tillige opnaas, at den daglige Lukning af Toldbodbommen Morgen og Eftermiddag, naar Mandskabet gaar til og fra Orlogsværftet, kan bortfalde. Denne Forandring vil blive hilst med Glæde og Tilfredshed af Havneautoriteterne og de Søfarende,

[1]) Marineminister 1901-1905. Chef for Orlogsværftet 1899-1901.

idet Bomløbets Spærring længe har været betragtet som en uheldig og lidet tidssvarende Foranstaltning til daglig Gene for Skibsfarten. Størstedelen af Arsenaløen er ikke bleven bebygget, hvorfor det foreslaas her at opføre Arbejderboliger. Naar Flytningen først nu tænkes realiseret, kan Grunden hertil maaske søges i, at Beboerne i Nyboder, trods Husenes væsentlige Mangler, gennemgaaende nødig forlader denne Bydel, som de gennem saa mange Aar har vænnet sig til at betragte som deres særlige Hjem, og som de er knyttet til, dels ved gamle Minder, dels ved mere reelle Interesser, idet mange i Tidens Løb har skaffet sig Bierhverv i de omliggende Kvarterer. Endelig har Nyboder den store Fordel at ligge i den indre By, og det er derfor et Aktiv af betydelig og stadig stigende Værdi.

Skal derfor et nyt Byggested vælges, bør det frembyde væsentlige Fordele, navnlig med Hensyn til gunstig Beliggenhed. En saadan i alle Henseender formaalstjenlig Byggeplads mener Ministeriet at have fundet i Arsenaløen, hvorfor det foreslaas at overflytte hele den nordlige Del af Nyboder hertil, dog uden Bibehold af det kasernemæssige Præg, som med Hensigt altid har været givet Nyboder, og som tidligere passede til Forholdene, men som ikke længere er tidssvarende.

Tanken at benytte Arsenaløen som Byggegrund er meget naturlig og er det i Særdeleshed nu, efter at Orlogsværftet er sammendraget med Nyholm, idet man vil opnaa at faa Arbejderboligerne beliggende i Værftets umiddelbare Nærhed, hvad der maa siges ubetinget at være til stor Fordel.

For Nødvendigheden af Nyboders Fraflytning taler ogsaa andre, deriblandt rent sanitære Hensyn. Med Undtagelse af den nybyggede Del, som omgiver St. Pauls Plads, er Bygningerne gamle, medtagne Huse, hvis Mure er gennemtrængte af Fugtighed til Taget, og som er blottede for Hyggens og Hygiejnens mest elementære Krav. Værelserne og Kamrene er utilbørlig smaa, og noget egentligt Køkken findes i Reglen slet ikke, idet Ildstedet, der som oftest er fælles for 2 Familier, findes paa Trappegangen, hvor samtlige Husbeboere har Gennemgang, og hvor i Stueetagerne al Transport af Dag- og Natrenovation foregaar. De er desuden udsat for Brandfare, idet Størstedelen af Loftsrummene, i hvilke mange af Familierne paa Grund af deres indskrænkede Lejlighed har maattet indrette Kamre til Sovested for Børn, kun er adskilte indbyrdes ved Træskillerum istedetfor ved Brandmure, og som Følge deraf vil en opstaaende Ild af Betydning forplante sig til hele Huslængen. Hvilken Fare for Menneskeliv disse Forhold kunde medføre, er indlysende, naar man er vidende om, at en Huslænge bestaar af indtil 30 Huse, og at en stor Mængde af disse beboes af 4 Familier. Endvidere kræver disse Huse forholdsvis store Summer til aarlig Vedligeholdelse, uden at denne kan siges at være fyldestgørende.

Arealet paa Arsenaløen, hvor Bebyggelsen er foreslaaet, udgør ca. 21½ tdr. Land.

Forinden Bebyggelsen paabegyndes er det nødvendigt at gøre Øen skikket til Bebyggelse. Grunden er ved et betydeligt Antal Boringer blevet undersøgt,

hvoraf det fremgaar, at den i ældre Tid anvendte Opfyldning har været af en meget daarlig Beskaffenhed. Den maa derfor fjernes paa hele det Areal, hvor Bebyggelsen skal finde Sted, og istedetfor maa der indbringes rent Sand, men for at sikre dette Fyld mod Udskridning, maa den paa alle Sider have en fast Begrænsning, og det er derfor ogsaa af denne Grund ønskeligt at udfylde Kanalen. Denne Grundforbedring kræver vel et betydeligt Arbejde, men er med de store tekniske Fremskridt ikke uoverkommelig.

De foreslaaede Bygninger skulde indeholde følgende Lejligheder:

258	med 2 Værelser	24	med 4 Værelser og Pigekammer
258	med 3 Værelser	12	med 5 Værelser og Pigekammer
84	med 4 Værelser	6	med 6 Værelser og Pigekammer

Ved den store Bebyggelse vilde det være af stor Betydning at faa bygget et Hospital i Nærheden, hvorfor det var Ministeriets Hensigt at lade udarbejde et Forslag til Opførelse af et Hospital for Søværnet. Til dettes Opførelse tænkes Udgifterne hertil afholdt af Restsummen af Søkvæsthusfondens Midler.

Udgifterne til det her foreslaaede Projekt var beregnet til 4 Millioner 435.000 Kr.

Efterhaanden som de omhandlede Boliger blev taget i Brug skulde en tilsvarende Del af det Omraade af Nyboder, der ligger Nord for Linien Gernersgade, Borgergade, Haregade, Ny Kronprinsessegade og Suensonsgade afgives til Finansministeriet.

Den Del af Nyboder, der paatænkes evakueret, udgør ca. 124.000 Kvadratalen til Bebyggelse og Gadeanlæg. Der er sikkert ingen Tvivl om« sluttede ministeren, »at Grundene - og da navnlig de ud mod Østbanegaarden, mod den projekterede Boulevardbane og mod St. Kongensgade beliggende - er af saa betydelig Værdi, at Planens Realisation vil kunde udføres, uden at den virkelige Udgift ved Opførelsen af Boligerne paa Arsenaløen bliver af større Betydning for Statskassen.«

Det så altsammen meget lovende ud, og var planen bleven vedtaget, ville personellet have fået bedre og mere tidssvarende boliger. Imidlertid blev projektet henlagt, og efter nogle års forløb hørte man ikke mere derom. Det er muligt, at den ret omfattende, kostbare pilotering af grundene har været årsagen til, at »det nye Nyboder« aldrig blev opført.

Kontreadmiral F. H. Jøhncke var meget slagfærdig og brugte undertiden ret kraftige udtalelser, når han udtrykte sig. Betegnende er f. eks. admiralens udtalelse til oversergent R. Christiansen, der omkring århundredskiftet var redaktør af hærens underofficerers organisationsblad: »- - - hvis De skriver mere om marinens folk bør have smør i stedet for margarine, så får de kraftstejleme' kultjære på maden i stedet for margarine«!

I 1901, da I. C. Christensen var kultusminister, udvirkede han, at der på finansloven blev givet midler til, at børn, hvis fædre er eller havde været underofficerer i marinen, kunne blive optaget i den Classenske Legatskole på Christianshavn. Dette gode blev udnyttet i stor udstrækning, således at skolen det følgende år blev frekventeret af ca. 100 børn af marinens befalingsmænd.

Den længe ventede og hårdt tiltrængte forhøjelse af lønningerne kom omsider ved loven af 15. februar 1902, efter hvilken lønningerne fastsattes til:

Underoff. af 1. kl. 1. grad, ældste halvdel ...	1520 kr. årlig
Underoff. af 1. kl. 1. grad, yngste halvdel ...	1320 kr. årlig
Underoff. af 1. kl. 2. grad, ældste halvdel ...	1220 kr. årlig
Underoff. af 1. kl. 2. grad, yngste halvdel ...	1120 kr. årlig
Underoff. af 1. kl. 3. grad, ældste halvdel ...	1020 kr. årlig
Underoff. af 1. kl. 3. grad, yngste halvdel ...	920 kr. årlig
Underoff. af 2. kl.	820 kr. årlig

Desuden tilkom der dem et alderstillæg for uafbrudt tjenestetid som underofficer i:

5 år	84 kr. årlig	15 år	240 kr. årlig
8 år	144 kr. årlig	16 år	276 kr. årlig
10 år	192 kr. årlig	20 år	324 kr. årlig

Kvartergodtgørelsen for underofficerer af 1. og 2. grad samt ældste halvdel af 3. grad fastsattes til 144 kr. årlig og for 3. grad yngste 96 kr. Bestemmelsen i lov af 15. maj 1868 om, at underofficerer af 2. kl. erholdt frit kvarter bortfaldt, hvorimod kvartergodtgørelsen på 60 kr. årlig bibeholdtes.

I lighed med hærens underofficerer tildeltes der også flådens underofficerer 8 og 16 års hæderstegn, hvilket medførte et tillæg på henholdsvis 2 og 4 år i tjenestetid ved pensionsberegningen.

Ved lov om søværnets ordning af 15. maj 1903 skulle korpsene bestå af følgende:

Artillerikorpset.	*Matroskorpset.*
15 overkanonerer	9 overbådsmænd
40 kanonerer	18 bådsmænd
80 underkanonerer	36 underbådsmænd
og indtil 40 overkonstabler.	og indtil 18 overmatroser.
Søminekorpset.	*Maskinkorpset.*
6 overskibsminører	20 maskinassistenter 1. kl. 1. grad
9 skibsminører	30 maskinassistenter 1. kl. 2. grad
15 underskibsminører og	30 maskinassistenter 1. kl. 3. grad
indtil 10 oversøminører.	og indtil 10 overfyrbødere.

I *tøjhusafdelingen:*
2 tøjhusløjtnanter
1 overgymnastiklærer, ligestillet med underoff. af 1. kl. 1. grad
2 gymnastiklærere, ligestillet med underoff. af 1. kl. 2. grad
1 stabsmusiker, ligestillet med underoff. af 1. kl. 1. grad
5 hornblæsere, ligestillet med underoff. af 1. kl. 3. grad
5 hornblæsere, ligestillet med underoff. af 2. kl.

I *ekvipageafdelingen:*
2 værftsløjtnanter og
8 værftsunderofficerer, ligestillet med underoff. af 1. kl. 3. grad, og
ved *søværnets intendantur* 6 underskibsintendanter.

I 1905 oprettedes der *underofficersskoler*, der havde til formål at bibringe de yngre underofficerer, som var udgået fra Elevskolen, en fyldestgørende teoretisk uddannelse i betjening af flådens materiel. Skolerne skulle afholdes på Orlogsværftet ved korpsene og gennemgås i løbet af vinterhalvåret.

Undervisningen omfattede en beskrivelse af flådens vigtigste og nyeste materiel, dets behandling og anvendelse i skibene, samt i fag som det af hensyn til underofficerernes tjeneste i almindelighed var ønskeligt at medtage.

Artilleriunderofficererne skulle undervises i: Artilleri, elektroteknik, naturlære, mathematik, regnskabsføring og tjenestekendskab.

Matrosunderofficererne i: Sømandsskab, styrmandslære, signalering og telegrafering, elektroteknik, naturlære, mathematik, maskinlære, regnskabsføring og tjenestekendskab.

Sømineunderofficererne i: Aktiv og passiv søminelære, elektroteknik, sprængstoffer, naturlære, mathematik, regnskabsføring og tjenestekendskab.

I årene omkring århundredskiftet var der en ret stor afgang af underofficerer fra de forskellige korps, en afgang der fortsatte med årene. Årsagen hertil var dels de dårlige avancementsforhold, og dels fordi lønningerne var ringere end dem, der kunne opnås ude i de civile erhverv.

Nedenstående oversigt viser det normerede antal og vakancerne i korpsene i 1907:

	Artilleri-korpset	Matros-korpset	Sømine-korpset	Maskin-korpset	Intendantur-korpset	Ialt
Normeret	175	81	40	90	13	399
Vakancer	31	15	4	28	—	78

Det fremgår af ovenstående oversigt, at vakancerne udgjorde ca. 20 % eller ca. $^1/_5$ af underofficerspersonellet, og hvad ville denne mangel på personel ikke betyde ved en eventuel mobilisering? Imidlertid var der allerede på det tidspunkt forelagt et forslag til en ny lønningslov, som havde stor mulighed for at blive vedtaget, og den virkelige årsag til den store afgang måtte derfor snarere søges i de dårlige avancementsforhold.

Lønningsloven kom dog ikke før i maj 1908, men ved lov af 2. maj 1907 blev der tilstået fastansat personel over 25 år et midlertidigt løntillæg for finansåret 1907-08 til dem, hvis lønninger lå under 1500 kr. årlig.

Tillæget udgjorde 12 % af de første 600 kr. og 6 % af de følgende 400 kr. af den faste gage - dog måtte den samlede indtægt ikke ved lønningstillægget forhøjes udover 1500 kr.

I mange år var underofficerernes ønsker gået ud på om bord i skibene at få en afsondret plads eller en messe til fælles spise- og opholdsrum, da det mere eller mindre udprægede fællesskab med mandskabet, der fandt sted i mange skibe, langt fra var tidssvarende. Et udvalg af underofficerer fik i den anledning i 1884 foretræde for direktøren for skibbygning og maskinvæsen, der lovede at tage sig af sagen, og i løbet af årene skete der også en del forbedringer i den retning.

Skipper ved Bradbænken J. G. D. Freese. Født 1810, halvbefaren matros i 1829, højbådsmand 1845. Var om bord i CHRISTIAN DEN VIII. ved Eckernførde i 1849. Død i 1880.
Han er iført galla. Sabelgehænget er det for højbådsmænd reglementerede. I spændet ses to løvehoveder.

Efterhånden, som der indførtes underofficersmesser i skibenes apteringsplaner, kom messeforholdene også ind i en mere tilfredsstillende udvikling. Således bestemte ministeriet i 1904, at underofficererne uden afgift kunne låne service og køkkeninventar til messerne fra hovedmagasinet. Da størstedelen af dette inventar var emailleret jern og grimt, besluttede foreningen selv at anskaffe for 700 kr. Aluminia-fajance med »Ørnen«s monogram fra den kgl. Porcelænsfabrik til brug i messerne.

I 1896 ansøgte underofficererne marineministeriet om at få oppassere i messen stillet til rådighed og om forpligtelse for skibskokken til at lave et ekstramåltid daglig for underofficererne, begge ønsker blev tilstået. Tidligere havde underofficererne ved velvilje fra skibets næstkommanderende kunnet »låne« en mand, men til andre tider blev det nægtet.

Imidlertid kom der den 2. juni 1908 et messereglement for underofficerer af 1. kl., som bestemte, at underofficersmessen er en tjenstlig institution. Alle med et skib udkommanderede underofficerer af 1. kl. og ligestillede skulle føre fælles bord i underofficersmessen, eller i skibe, hvor der fandtes underofficerer af maskinkorpset, i maskinistmessen.

Den i anciennitet ældste underofficer var formand i messen og var således ansvarlig for, at der stedse i messen herskede en med militære forhold og be-

greber stemmende omgangstone mellem medlemmerne. Han skulle lade foretage valg af en messeforstander til at forestå økonomien og lede bespisningen. Messeformanden havde indsigt med messens økonomi og førelse samt indseende med, at der ikke påførtes messen større udgifter, end de kunne dækkes af det tilståede kosttillæg.

Angående betjeningen i messen kunne denne besørges af een eller flere oppassere til borddækning, opvask o. l., men ikke til personlig opvartning. Spiserekvisitter, service og køkkeninventar kunne udlånes fra hovedmagasinet efter de der gældende regler.

Den bebudede lønningslov kom den 27. maj 1908, og herefter bortfaldt den indenfor hver grad tidligere inddeling i ældste og yngste halvdel, idet lønningen nu steg indenfor bestemte grænser for hver 4 års tjeneste:

Underofficerer af 1. kl. 1. grad o. l.	1980 kr. årlig
og efter 4 års tjeneste i graden til	2200 kr. årlig
Underofficerer af 1. kl. 2. grad o. l.	1620 kr. årlig
og efter 4 års tjeneste i graden til	1860 kr. årlig
Underofficerer af 1. kl. 3. grad o. l.	1200 kr. årlig
stigende for hver 4 års tjeneste i graden med 120 kr. til	1560 kr. årlig
For hornblæsere dog til	1800 kr. årlig
Underofficerer af 2. kl. o. l. lønnes med	924 kr. årlig
stigende for hver 4 års tjeneste med 96 kr. til	1116 kr. årlig

Den ny lønningslov medførte også, at der kunne udbetales 4 bestillingstillæg til underofficerer, hvis tjeneste medførte, at der stilledes større krav end almindeligt til tid, dygtighed og kundskaber. Tillæggene udgjorde 300 kr. om året.

I februar 1909 forelagde forsvarsminister N. Neergaard den af forsvarskommissionen udarbejdede betænkning i folketinget. Det nedsatte udvalg foreslog dog, at spørgsmålet om befalingsmændenes uddannelse og rekrutering blev udskudt til senere overvejelse og afgørelse. Under de senere forhandlinger i folketinget fremsattes forslag om, at den siddende regering inden 1914 skulle fremsætte forslag til lov om uddannelse af befalingsmænd i hær og flåde.

I flertallets udkast til søværnsordningen, der var udarbejdet af flådens tilforordnede i kommissionen, viceadmiral Wandel og kommandør J. Nyholm, hed det bl. a. personellet vedrørende: »Den rivende Udvikling i Krigsskibsbygningen, der er en Følge af de sidste Aartiers tekniske Fremskridt, har naturligt stillet større og større Krav til Personellets Uddannelse, saavel i teoretisk som i praktisk Henseende. Denne Udvikling har paa den ene Side nødvendiggjort en udstrakt Specialisering og paa den anden Side umuliggjort Anvendelse af Værnepligtige med kort Uddannelsestid i en Række af de vigtigste Poster: Kanon-

kommandører, Signalgaster, Telegrafister og til dels Minevæsenet, og da Flaaden ikke som andre udenlandske Mariner, der har en lignende kort Uddannelsestid for deres Værnepligtige, har raadet over en Stamme af faste Menige, undtagen i Fyrbøderkorpset, er Antallet af Underofficerer i Skibene vokset, uden at det dog har været muligt at skabe forsvarlige Forhold.«

Udkast og forslag gik ud på, at der oprettedes en stamme af faste menige ved de militære korps. Hvorvidt denne stamme skulle tilvejebringes ved hvervning blandt værnepligtige eller ved en elevskole (skibsdrengeskole), ville man lade erfaringerne afgøre, idet man dog foreslog en foreløbig anvendelse af begge metoder.

Denne ændring forudsatte, at underofficererne til de to militære korps, i lighed med hvad der allerede fandt sted i maskinkorpset, blev udtaget af den faste stamme af menige, og dette tillagdes stor betydning ud fra den betragtning, at underofficerer, der havde gjort tjeneste som menige, gav garanti for den rette forståelse og tillidsforhold mellem dem og det menige mandskab. For fuldt ud at benytte de bedste kræfter blandt underofficererne, og for at give underofficererne højere mål at stræbe efter, havde man oprettet flere officersstillinger: 7 ved Artillerikorpset, 8 ved Matros- og Søminekorpset og 10 ved Maskinkorpset.

Til at beklæde disse stillinger udnævntes: Tøjhusløjtnanterne H. C. Hansen og O. S. Rødtjer, værftsløjtnanterne J. P. Wismann og C. E. F. Hoppe, undersøminemestrene T. V. O. Staack og L. P. Ulrichsen. Fra artillerikorpset overkanonererne P. Andersen, J. V. Vallenstrøm, L. C. T. Lüdemann, E. Sander og E. Jørgensen. Fra matros- og søminekorpset overbådsmændene J. E. Jensen, H. F. Jacobsen, J. F. Wagner og F. V. Wismann.

Distinktionerne for disse løjtnanter var een normalbred guldgallon og een i halv bredde, hvorfor de populært kaldtes 1½ snors løjtnanter.

Medens de i 1909 udnævnte løjtnanter skulle afgå ved det fyldte 60. år, kunne de overførte tøjhus- og værftsløjtnanter være tjenstgørende, indtil de havde nået 70-års alderen.

Ved lov om søværnets ordning af 30. sept. 1909 fastsattes antallet af underofficerer og ligestillede således:

Artillerikorpset:
12 underoff. af 1. kl. 1. grad
32 underoff. af 1. kl. 2. grad
50 underoff. af 1. kl. 3. grad
Af overkonstabler og konstabler af 1. kl. kunne 65 være til tjeneste.

Matros- og søminekorpset:
13 underoff. af 1. kl. 1. grad
37 underoff. af 1. kl. 2. grad
60 underoff. af 1. kl. 3. grad
Af overmatroser og matroser af 1. kl. kunne 38 være til tjeneste.

Maskinkorpset:

23 maskinister af 1. kl. 1. grad
42 maskinister af 1. kl. 2. grad
58 maskinister af 1. kl. 3. grad

Af maskinoverkonstabler og maskinkonstabler kan et ubestemt antal være til tjeneste.

20 overfyrbødere, ligestillet med underofficerer af 2. kl.

Intendanturkorpset:

3 underintendanter af 1. kl. 1. grad
3 underintendanter af 1. kl. 2. grad
3 underintendanter af 1. kl. 3. grad

Af intendanturoverkonstabler og -konstabler kan tilsammen 6 være til stadig tjeneste.

Underofficererne fik følg. søtillæg:		*dagpenge:*
Underofficerer af 1. kl. 1. grad	27 kr. pr. måned	5.00 kr. pr. dag
Underofficerer af 1. kl. 2. grad	21 kr. pr. måned	4.00 kr. pr. dag
Underofficerer af 1. kl. 3. grad	15 kr. pr. måned	4.00 kr. pr. dag
Underofficerer af 2. kl.	9 kr. pr. måned	3.00 kr. pr. dag

Under udkommando som proviantregnskabsfører blev der tilstået underofficerer 40 øre pr. dag, og et lignende tillæg til dem, der havde certifikat som radiotelegrafist.

Udover skibskosten fik underofficerer af 1. kl. o. l. under udkommando et kosttillæg af 50 øre daglig. Til tjeneste i land på kasernen eller i vagtskibet var kosttillægget 30 øre pr. dag.

Underofficerer o. l. samt deres hustruer og børn under 18 år havde fri læge og medicin, og der tilkom dem under ophold på sygehus fri kur og pleje mod et afdrag af 65 øre pr. dag.

Af ændringer i det tidligere udkomne uniformsreglement havde underofficerer af 1. kl. 1. grad nu tilladelse til at bære trekantet hat til galla, og underofficerer af 1. kl. 2. grads ærmedistinktioner ændredes til guldsparrer. Kasketemblemet skulle være nationalkokarden med et anker under en guldbroderet krone samt egeløv af 4. og 5. størrelse for henholdsvis 1. og 2. grad. Underofficerer af 1. kl. 3. grad havde ikke egeløv.

Endvidere bestemtes det, at det var tilladt underofficerer af 1. kl. at bære civil påklædning under landlov fra de udrustede skibe, når disse lå i København, dog skulle uniform altid bæres ved ankomst til eller afgang fra skibet.

Den 18. oktober 1909 bestemte marineministeriet i h. t. lov om søværnets ordning af 30/9 s. a., at matroskorpset og søminekorpset sammendrages til eet korps: *Matros- og Søminekorpset,* bestaaende af 3 afdelinger:

1. afd. Mineafdelingen,
2. afd. Torpedoafdelingen og
3. afd. Styrmands- og Signalafdelingen.

Korpsets underofficerer skulle benævnes: Overbådsmand, bådsmand, underbådsmand og overmatros, hvorefter benævnelserne overskibsminør, skibsminør, underskibsminør og oversøminør bortfaldt.

Korpsemblemets udseende bestemtes til at være en torpedo og et anker overkors og derunder en sømine.

For søunderofficersforeningens formand, overkanoner Joh. Fr. Jensen, har det utvivlsomt været en personlig skuffelse, at han i 1909 ikke udnævntes til løjtnant. Han var i sin tjeneste en fremragende underofficer, i besiddelse af en utrættelig energi, og dertil djærv og beslutsom. Som foreningens formand i 10 år havde han udført et stort og dygtigt arbejde, bl. a. ved at samle alle søværnets underofficerer af de forskellige korps i een forening og intenst arbejdet på at skaffe dem den bedst mulige uddannelse. Han havde været en utrættelig forkæmper for standens udvikling og dertil var han i besiddelse af en usvigelig tro til sin sags fremgang, og som en af de første arbejdede han for underofficerernes frigørelse fra alle gamle, tyngende traditioner. Hans skarpe pen og omgang med politikerne var ikke velset hos de øverste maritime myndigheder og skaffede ham da også både ubehageligheder og påtale.

Overbådsmand P. F. Petersen, født 24. okt. 1834.
Antaget som lærling 1851, 1/1 bef. 1857, qvartermester 1864 og deltog i affæren ved Rügen 17. marts 1864 om bord i fregatten SJÆLLAND, bådsmandsmath 1867, bådsmand 1875 og overbådsmand i 1882. Død 1914.

Han tog imidlertid konsekvenserne, søgte sin afsked og gik ud til privat virksomhed, hvor han få år senere oprettede Bladkompagniet og blev dets direktør.

For at skaffe værnene i kontakt med landets befolkning fattede den daværende forsvarsminister, I. C. Christensen den tanke, at det ville være af betydning årligt at udsende nogle underofficerer fra såvel hær som flåde til ophold på landets folkehøjskoler, for derved at bibringe befolkningen forståelsen af militærets betydning for landet i forbindelse med, at den værnepligtige ungdom gennem dette samvær fik kendskab og tiltro til underofficererne som værnenes egentlige lærere.

I den anledning blev der bevilget midler til, at en del underofficerer i vinterhalvårene 1908-10 fik lejlighed til at frekventere nogle af landets folkehøjskoler.

I en notits i »Kalundborg Avis« for 27. januar 1911 fandtes følgende artikel: »*En skarp Kritik af Marinens Underofficerer*«.

»I en Rapport til Marineministeriet har Eskadrechefen, Kommandør Kofoed-Hansen, rettet en meget streng Kritik mod Underofficererne i Marinen og navnlig anket over, at de i Praksis var meget sløje. Der maatte kræves mere Flid og større Appel, thi som Forholdet var, maatte flere anses for umulige. At Underofficererne var dygtige i Teori gjorde ikke Sagen bedre.

Rapporten er oplæst for samtlige Marinens Underofficerer, blandt hvilke den har vakt stort Røre.«

Marinens underofficerer var således stillet i et yderst ugunstigt omdømme i befolkningen, og under sådanne omstændigheder ville det være uforsvarligt ikke at tage til genmæle. Tiderne tillod ikke tjenstgørende underofficerer at foretage et sådant skridt, hvorfor en tidligere kollega gav dem en håndsrækning ved i en artikel bl. a. at anføre følgende:

»Efter alt, hvad jeg har hørt om Begivenheden, kan den i store Træk fremstilles saaledes: I det Uddrag af Generalrapporten, som er oplæst for Underofficererne, udtaler Eskadrechefen om Underofficererne i sin Helhed, at det store Flertal af dem savner Lysten til Tjenesten, og at de ikke evner at sætte Fart og Skik paa Mandskabet. De ældre Underofficerer mangler Selvstændighed i en iøjnefaldende Grad. I faglig Dygtighed staar Matros- og Søminekorpset godt, hvilket ikke er Tilfældet med Artillerikorpset. Om dette Korps Underofficerer siger Eskadrechefen, *at der egentlig ikke er nogen Gren af Tjenesten, hvori de gør Fyldest*. De er daarlige Gruppekommandører, fordi de savner Initiativ og Hurtighed. De er højt regnet kun middelgode Skytter, og som vagthavende har de ingen Sans for Orden og kan ikke lede Mandskabet. Naar Materiellet svigter, staar de hjælpeløse, fordi de mangler indgaaende Kendskab til Artilleriet, og dette har sin Grund i, at de ikke personligt har deltaget i det faglige Arbejde, saaledes som de andre Underofficerskorps i Marinen.

Det kan ikke nægtes, at Artilleriunderofficererne her har faaet maalt Skæppen fuld. Der levnes dem ikke megen Ære, for det skal erindres, denne Dom udtales ikke om enkelte Underofficerer i Korpset, men om det store Flertal. Det vilde være ganske besynderligt, om denne Dom passede, og det er utænkeligt, at Underofficererne skulde være gaaet saa meget tilbage. Det er næppe heller rimeligt, at ret mange, selv Søofficerer, vil kunne give denne Dom deres Tilslutning, og den staar da ogsaa i den skarpeste Modstrid med alt, hvad der foreligger fra Eskadretogtet 1910. De Dagsbefalinger, der er udstedt, indeholder kun Anerkendelse for den Iver og Interesse, *alle* har lagt for Dagen og derved bidraget til de opnaaede gode Resultater. Der var stor Fremgang i Artilleriskydningerne, navnlig i Præmie- og Fægtningsskydningerne ikke blot i Træfning, men ogsaa i Skudhastighed. I Standerskibet var Fremgangen særlig iøjnefaldende, idet Skudhastigheden under Præmieskydningen for 24 cm. Kanoner var fordoblet

fra 1908 og for 15 cm. K. vokset med over 50 %. At ville fratage Artilleriunderofficererne en Hovedpart af Æren herfor synes absurd, da hele Uddannelsen af de Værnepligtige Kanonbesætninger for en stor Del paahviler Underofficererne.«

Underofficerernes uddannelse var et spørgsmål, der optog sindene stærkt i den periode. Under omtalen af konstabelelevskolens evt. nedlæggelse stod det skolechefen, kommandør J. Nyholm, klart, at spørgsmålet om rekrutering af underofficerer igennem den faste mandskabsstamme syntes uhensigtsmæssig og mente derfor, at man burde gå tilbage til den gamle ordning.

Medlem af folketinget, kaptajn M. Madsen-Halsted, udtalte i 1911:

»Naar Underofficererne ønsker deres Uddannelse forbedret, saa er det ganske naturligt og har først og fremmest den Grund, at der ikke er nogen Stand i dette Land, der siden den fri Forfatnings Indførelse selv har gjort saa enorme Anstrengelser for at hæve sig op over det Niveau, den oprindelig er sat paa«. Denne udtalelse anså underofficererne for at være af særlig betydning, fordi den var udtalt af en mand, der kendte deres forhold.

Da søværnsloven af 1909 var trådt i kraft, gjaldt det først og fremmest om at få rekruteringen og uddannelsen af fremtidens underofficerer ad to veje: 1) fra værnepligten og 2) fra K.E.-Skolen. At den første vej havde ledelsens store interesse er utvivlsom, derom vidnede såvel forslag som bemærkninger og betænkninger i fuldt mål.

Noget kunne tyde på, at K.E.-Skolen kun skulle være den stødpude, man for alle tilfældes skyld kunne falde tilbage på, såfremt den første vej skulle være for vanskelig at befare. Man begyndte derfor hvervning af værnepligtige, og opgaven var indtil videre årlig at få 20 konstabler og 10 faste matroser, hvilket lykkedes det første år efter 3 måneders anstrengelser, men så var man også henvist til at tage, hvad der meldte sig og uden hensyn til deres kvalifikationer. Det påfølgende år forsøgte man antagelse af et lignende kontingent, men der meldte sig imidlertid kun 11 konstabler og 7 faste matroser.

Tilgangen til Konstabelelevskolen svigtede også i disse år. Medens antallet af ansøgere om optagelse på skolen tidligere havde ligget omkring 200, var der i 1910 kun ca. 100.

Det syntes, som om forældrene var lidt betænkelige ved at lade deres sønner optage på en skole, hvor fremtidsudsigterne for avancement til underofficersstillingerne syntes forringede, og i det hele taget fandt de stillingerne mere end tvivlsomme.

Ser man på resultatet af hvervningerne i løbet af perioden 1909-12, hvor der *årligt* forsøgtes hvervning af 20 konstabler og 10 faste matroser, så nåede man ikke det, der oprindeligt var ventet:

I 1909	hvervedes	20	konstabler	og	10	faste matroser.
1910	hvervedes	11	konstabler	og	7	faste matroser.
1911	hvervedes	14	konstabler	og	8	faste matroser.
1912	hvervedes	13	konstabler	og	10	faste matroser.
	ialt:	58	konstabler	og	35	faste matroser.

Afgangen stillede sig således:

I 1910	afgik	3	konstabler	og	5	faste matroser.
1911	afgik	9	konstabler	og	0	faste matroser.
1912	afgik	8	konstabler	og	6	faste matroser.
1913	afgik	15	konstabler	og	5	faste matroser.
	ialt:	35	konstabler	og	16	faste matroser.

De 4 års høst af hvervede var således 23 konstabler og 19 matroser eller henholdsvis 29 % og 48 % af det oprindeligt ønskede antal.

Myndighederne indså da også, at hvervningssystemet var en uheldig løsning, der ikke havde bragt det ønskede resultat.

I januar 1914 gav chefen for Orlogsværftet derfor ordre til, at hvert af de 3 underofficerskorps: maskin-, artilleri- samt matros- og søminekorpset inden 20. samme måned ved hemmelig afstemning hver skulle vælge en repræsentant til overfor værftschefen at udtale sig om et af denne formuleret forslag angående den fremtidige underofficersuddannelse.

Værftschefens forslag brød resolut med ordningen af 1909, således at underofficerernes rekrutering fra de værnepligtiges rækker - den hvervede stamme - skulle ophøre, og den 6-årige elevskole med antagelse fra alderen 14-16 år genoprettes.

Dette var optakten til bestemmelserne om den fremtidige uddannelse af underofficerer, således som den blev gennemført ved den senere lov af 15. marts 1916 om oprettelsen af *Konstabelskolen*.

Da kontreadmiral Zachariae, der i mange henseender var underofficererne en god og forstående chef, afgik i 1915, blev han afløst af kontreadmiral Nyholm, der, som tidligere skolechef, i såvel skrivelser som forslag til uddannelsesplaner, havde gjort et stort og dygtigt arbejde for at vende tilbage til den gamle, omend en noget moderniseret 6-årig elevskoleuddannelse.

I juni 1914 fremsatte marineministeriet forslag om ændringer af de forskellige underofficersgrader, som herefter skulle være:

Underoff. af 1. kl. 1. gr.:	Stabskanoner, stabsbådsmand og stabsmaskinist.
Underoff. af 1. kl. 2. gr.:	Overkanoner, overbådsmand og overmaskinist.
Underoff. af 1. kl. 3. gr.:	Kanoner, bådsmand og maskinist.
Underoff. af 2. kl.:	Underkanoner, underbådsmand og undermaskinist.

For de faste meniges vedkommende var foreslået benævnelserne: Artillerist, korpsmatros og fyrbøder, og ved forfremmelse kunne de udnævnes til henholdsvis: Overartillerist, overmatros og overfyrbøder.

Det var således hensigten, at den ældste underofficersgrad skulle være en slags »dæksofficerer«, men til gengæld skulle underofficererne af 1. kl. 3. grad bære blå ulden skjorte og rund hue samt distinktioner som for underofficerer af 2. kl. Forslaget blev imidlertid pure afvist af underofficerernes repræsentanter, men fra marineministeriets side var man ikke tilbøjelig til at ville foretage nogen ændring. Forslaget blev dog aldrig gennemført.

I henhold til et af underofficererne fremsat ønske om, at løjtnantsstillingerne af 1909 skulle bortfalde, foreslog ministeriet, at der istedetfor oprettedes stillinger for 2 værftsløjtnanter, 2 tøjhusløjtnanter og 4 mineløjtnanter. Der skete dog ingen ændringer i den bestående ordning.

Ved sikringsstyrkens formering den 1. august 1914 blev alle kræfter sat ind på flådens klargøring, og så godt som alt personel udkommanderedes. De mange spørgsmål, som søunderofficerernes forening i de senere år havde arbejdet på for at hæve underofficersstandens niveau blev derfor foreløbigt henlagt.

Underofficerernes repræsentanter arbejdede dog stadig på fortsættelsen af den gamle elevskole og dermed bortfald af den ved søværnsordningen af 1909 påbegyndte rekrutering af underofficerer fra de faste meniges rækker. Der blev forhandlet mange gange i marineministeriet om dette spørgsmål, og omsider nåede man så vidt, at også autoriteterne brød med denne ordning, og den gamle seksårige elevskole skulle nu videreføres.

Der indtrådte ved krigens udbrud en dyrtid på fødevarer, lys og brændsel, hvorfor der i 1915 bevilgedes et dyrtidstillæg, der for gifte tjenestemænd med bopæl i København og omegn udgjorde:

Lønninger indtil 1350 kr.: 75 kr. + 25 kr. for hvert barn under 15 år.
Lønninger indtil 1550 kr.: 50 kr. + 25 kr. for hvert barn under 15 år.
Lønninger indtil 1750 kr.: 25 kr. + 25 kr. for hvert barn under 15 år.
Lønninger indtil 1950 kr.: 0 kr. + 25 kr. for hvert barn under 15 år.

Ugifte tjenestemænd over 25 år med lønninger indtil 1350 kr. fik 50 kr.

Loven af 15. marts 1916 indeholdt ingen ændringer i antallet af underofficerer af 1. kl. og ligestillede i korpsene.

For underofficerer af 2. kl. blev betegnelserne overkonstabler og overmatroser ændret til henholdsvis artillerioverkonstabler og matrosoverkonstabler. Af disse kunne der i hvert af korpsene være indtil 12 til stadig tjeneste.

De tidligere betegnelser konstabler af 1., 2. og 3. klasse af artillerikorpset eller matros- og søminekorpset bortfaldt og istedetfor indførtes overartillerister, overmatroser, korpsartillerister og korpsmatroser.

Artillerioverkonstabler og matrosoverkonstabler skulle have bestået afgangsprøven på Konstabelskolen (tidligere Konstabelelevskolen).

Til overartillerister og overmatroser kunne forfremmes korpsartillerister og korpsmatroser (faste menige), som har gennemgået en uddannelse og bestået en prøve i overensstemmelse med de herfor givne regler fastsat af ministeren. Den i 1909 oprettede Matros- og Konstabelskole, blev aldrig nogen sukces og nedlagdes derfor ved loven af 1916 [1]).

Underofficerernes lønninger fastsattes således:

Underofficerer af 1. kl. 1. grad o. l.	1980 kr. årl.
og efter 4 års tjeneste i graden	2200 kr. årl.
Underofficerer af 1. kl. 2. grad o. l.	1620 kr. årl.
og efter 4 års tjeneste i graden	1860 kr. årl.
Underofficerer af 1. kl. 3. grad o. l.	1200 kr. årl.
stigende for hver 4 års tjeneste i graden med 120 kr. til	1560 kr. årl.
Underofficerer af 2. kl.	924 kr. årl.
stigende for hver 4 års tjeneste i klassen med 96 kr. til	1116 kr. årl.

Ved beregning af alderstillæg for underofficerer af 1. kl. 2. grad o. l. medregnedes den tid, de pågældende udover 18 år havde gjort tjeneste siden deres udnævnelse til overkonstabler.

Overartillerister, overmatroser og overfyrbødere var lønnet med 1380 kr. årlig stigende for hver 4 års tjeneste i klassen med 96 kr. årlig til 1572 kr.

Der indførtes den bestemmelse, at enken efter en tjenestemand, som har lovbestemt adgang til pension fra staten, er berettiget til i 3 måneder efter mandens død at oppebære hans løn eller pension. Samme ret tilfaldt den pågældendes uforsørgede børn under 18 år, når enke ikke efterlodes.

Dyrtiden i Danmark voksede fra år til år, og der udbetaltes derfor indtil 1931 tjenestemændene et dyrtidstillæg [2]), som fastsattes på de årlige finanslove.

I april 1916 blev der ved lov tilstået tjenestemændene et dyrtidstillæg, der havde tilbagevirkende kraft for perioden 1. august til 31. december 1915. Beløbet, der skulle udbetales i april 1916, udgjorde for gifte 75 kr. og for ugifte 37.50 kr. For året 1916 blev dyrtidstillægget ansat til 180 kr. for gifte og 90 kr. for ugifte, dog i intet tilfælde udover 20 % af den lønning som berettiger til tillægget. Beløbene skulle udbetales med en fjerdedel i hver af månederne april, juni, august og oktober 1916.

Ved kgl. anordning af 17. april 1917 kunne underofficerer af maskinkorpset forsåvidt de havde bestået afgangsprøven ved underofficersskolen få sønæringsbevis, dog måtte de maskinunderofficerer, der i årene 1905 til 1914 havde bestået afgangsprøven ved Elevskolen eller Konstabelelevskolen anses at opfylde bestemmelserne, uanset at de ikke havde gennemgået underofficersskolen.

Foreningens indmeldelse i 1917 i *Fællesrepræsentationen for offentlig an-*

[1]) Sidste hold elever afgik dog først i 1919.

[2]) Dyrtids- og konjunkturtillæg bortfaldt ved lov af 31. marts 1931 og erstattedes af et reguleringstillæg.

satte Tjenestemænd i Danmark gav anledning til påtale fra chefen for Orlogsværftet, som anmodede *Marinens Underofficersforening* om en udtalelse om dens motiv til denne indmeldelse. Videre udtalte admiralen, at foreningen havde handlet mere korrekt ved først at have indhentet de foresattes tilladelse dertil, og at det nu var hans agt at afæske ministeriet en udtalelse i sagen.

Bestyrelsen afsendte derefter følgende svarskrivelse:

»Foreningens Indmeldelse, der fandt Sted den 20. September 1917, skyldes navnlig den nogen Tid forinden udsendte Meddelelse om Lønningskommissionens Nedsættelse, som gav Stødet til, at man fandt det formaalstjenligt at blive optaget i denne saa at sige alle Tjenestemænd omfattende Organisation. Foreningen nærede den Anskuelse, at den rette sociale Placering i Tjenestemandsstanden for Underofficererne vilde man lettere opnaa som Medlem af Organisationen, idet man her fik Lejlighed til imellem Tjenestemandsklasserne at gøre sine Anskuelser gældende. Endvidere fandt Foreningen, at de for Aarene 1916-17 opnaaede Dyrtidstillæg, der ogsaa kom Underofficererne til Gode, i væsentlig Grad skyldtes det Arbejde, som Civiletaternes Centralorganisation igennem deres Forhandlingsret med Regeringen havde udført. Da Civiletaternes Centralorganisation udgjorde Kernen af Fællesrepræsentationen, fandt Foreningen det naturligt, at den - da Underofficererne ikke selv ejede Midler til at faa direkte Indflydelse paa Forbedring af Kaarene - talmæssigt og pekuniært støttede denne Bevægelse, som udrettede saa stort Arbejde i økonomisk Retning for alle Tjenestemænd«.

Hertil svarede ministeriet, at sagen havde været forelagt generalauditøren til udtalelse, og vel burde foreningen have ansøgt om tilladelse til indmeldelse, men man ville bemærke, at ministeriet ikke ville have fundet anledning til at nægte tilladelse hertil under hensyn til det af foreningen ved indmeldelsen tagne forbehold, at medlemmerne kun i den udstrækning, som de militære love og bestemmelser tillader, kan følge *fællesrepræsentationen* i dens arbejde til fremme af tjenestemændenes interesser.

Nedsættelsen af lønningskommissionen i 1917 blev af alle tjenestemænd hilst med stor glæde. Vel var militæret ikke repræsenteret i kommissionen, men man håbede, at der ligesom for civiletaternes vedkommende ville blive givet værnene lejlighed til at fremsætte udtalelser og ønsker om den fremtidige lønordning.

Da maskinisterne blev repræsenteret af maskinmesterforeningen, og kvartermænd og formænd [1]) ventede at blive civile og lønnede som arbejdsledere i privatindustrien, var det kun repræsentanter for de militære korps, der søgte foretræde for lønningskommissionen.

De udtalte, at underofficerernes lønningsmæssige placering sammenlignet med andre tjenestemænd måtte, hvad uddannelse og virksomhed angår, nærmest

[1]) De var uniformerede og ligestillede med underoff.

sidestilles med lærerstanden, »vort ganske specielle Hverv som militære Ledere gør det umuligt for os, at finde nogen anden Sammenligning, der nogenlunde svarer til Virkeligheden. Det er en Kendsgerning, at Underofficererne bestrider Værnenes detaillerede Lærervirksomhed, der ikke alene er af militær Art, men ogsaa strejfer Omraader, som danner en naturlig Fortsættelse af Skolelærernes Virksomhed, saavel med h. t. de i Livet saa uundværlige Egenskaber som Præcision, Orden og Pligtfølelse, ligesom mange Underofficerer har virket som Gymnastiklærere i Folkeskolen o. l. samt i Idræts- og Gymnastikforeninger«.

Det princip, hvorefter marinens underofficerer kunne ønske at blive lønnet efter, var *løn efter tjenestealder,* idet underofficererne i marinen er delt i flere, hvert for sig avancerende korps, og da afgangen i disse er højst forskellige, er den alder, i hvilken en underofficer naar slutlønnen, ganske afhængig af tilfældigheder og forhold, på hvilke han selv ingen indflydelse har.

Ved lønningslovenes vedtagelse i efteråret 1919 var det derfor en skuffelse, at hverken marineministeriet eller lønningskommissionen havde taget hensyn til underofficerernes ønske om løn efter tjenestealder. Ganske vist var slutlønningerne steget med 33 %, hvortil kom tildelingen af konjunktur-, dyrtids- og stedtillæg, og dette var trods alt en betydelig forbedring af lønningerne.

Når underofficererne ønskede løn efter tjenestealder og ikke efter grad - altså efter avancement, skyldtes det, at avancementerne indenfor korpsene altid har beroet på tilfældigheder. Var der ingen afgang i de højere charger, kunne selv den dygtigste underofficer ikke rykke op i graderne og opnåede således aldrig højeste slutløn eller pension. Eksempelvis kan anføres, at i 1918 havde 75 % af maskinisterne i 1. kl. 1. grad nået denne charge med en tjenestealder af kun 4-10 år og i en levealder af 27-34 år. De kunne således tjene ca. 25-30 år på højeste løn, medens der i samme korps og i artillerikorpset samt i matros- og søminekorpset var et flertal, som, selv om de havde 30-40 års tjenestetid, aldrig nåede at få andel i slutlønnen. Følgelig måtte det også til sin tid influere på pensionens størrelse.

Overgangen fra krig til fred i Europa sporedes i efteråret 1918 som en befrielse. Selv om Danmark ikke direkte havde været impliceret i krigen havde faren dog stadig været til stede. Sikringsstyrken medførte for marinens personel en til tider strabadserende tjeneste undertiden med ensformigt og opslidende arbejde, ligesom de mange udkommandoer forårsagede lange tiders fravær fra hjem og familie.

Under verdenskrigen og i de nærmest påfølgende år drev et større antal engelske og tyske miner iland på de danske kyster, hvorfor marinen udstationerede minørhold bestående af en underofficer og 2-3 værnepligtige til uskadeliggørelse - enten ved sprængning eller desarmering af ilanddrevne miner.

Blandt disse minørhold, der ofte var udsat for livsfare og store besværligheder under udførelsen af deres vanskelige hverv, må især nævnes underbådsmand J. Jappe, der i perioden 1914-19 havde sit arbejdsfelt på Jyllands vestkyst fra Skagen i nord til grænsen i syd. Han desarmerede eller bortsprængte ikke mindre end ca. 3000 af de i krigsårene 6-7000 ilanddrevne miner.

Eksempelvis kan nævnes, at han i en enkelt måned uskadeliggjorde ikke mindre end 425 miner, - den største præstation på een dag var bortsprængningen af 36 miner på strækningen Hvide Sande til Henne Strand. Med undtagelse af et enkelt tilfælde, hvor han blev forbrændt og pådrog sig en ørelidelse, der bandt ham til sygelejet i ca. 2 måneder, slap han helskindet fra sin 5-årige farlige virksomhed. Minørholdene fik en ducør for hver mine de sprængte eller desarmerede, men selve gerningen var også forbundet med en stor risiko for liv og lemmer.

Kun 29 år gammel fik Jappe i 1919 Dannebrogsmændenes Hæderstegn, som påskønnelse for det fortjenstfulde arbejde han havde udført under og efter verdenskrigen.

Uskadeliggørelsen af miner krævede også sine ofre. Således blev underbådsmand Peter Andersen dræbt på Bornholm i marts 1916 under desarmering af en ilanddreven russisk mine. I december 1918 omkom underkanoner R. Elmøe og 7 værnepligtige i torpedobåden SVÆRDFISKEN under minestrygning i Langelandsbæltet. Ved sprængning af en mine på Henneby Strand på Jyllands vestkyst omkom lederen af et minesprængningshold, bådsmand A. E. Persson, i juli 1919.

Matros- og Konstabelskolen, der aldrig blev det, man havde ventet sig ved ordningen i 1909, nedlagdes i juni 1919.

Ved lov af 30. juni 1919 fastsattes underofficerernes lønninger således:

1. kl. 1. grad o. l.	3000 kr. årlig stigende hvert 3. år med 240 kr. til 3480 kr.
1. kl. 2. grad o. l.	2250 kr. årlig stigende hvert 3. år med 150 kr. til 2850 kr.
1. kl. 3. grad o. l.	1920 kr. årlig stigende hvert 3. år med 150 kr. til 2370 kr.
2. kl. o. l	1680 kr. årlig stigende hvert 3. år med 120 kr. til 2040 kr.
Overartillerister . / Overmatroser . . .	2250 kr. årlig stigende hvert 3. år med 150 kr. til 2700 kr.

Under udkommando udgjorde søtillægget 1/4 af lønningen.

Foruden skibskosten erholdt underofficerer af 1. kl. o. l. et kosttillæg af 1.50 kr. og underofficerer af 2. kl. 1.00 kr. daglig. Som regnskabsfører forhøjedes det tidligere omtalte tillæg til 80 øre pr. dag.

Den ny lov omfattede også bestemmelsen om, at der skulle ydes samtlige tjenestemænd et *ikke* pensionsgivende *stedtillæg,* der for personel med hjemsted i København, Frederiksberg og Gentofte kommuner fastsattes til 450 kr. årlig, dog ikke over 30 % af grundlønnen.

Samtidigt fastsattes dyrtidstillægget for halvåret oktober 1919-marts 1920 til 720 kr. årlig for gifte og 360 kr. for ugifte.

For tiden efter marts 1920 beregnedes dyrtidstillægget således: For hver fulde 3 %, hvormed de i reglerne nævnte udgiftsposter stiger eller falder ved det for juli 1919 beregnede udgiftstal, forhøjes eller nedsættes dyrtidstillægget med 54 kr. årlig.

Der ydedes også samtlige tjenestemænd et ikke pensionsgivende tillæg, der skulle udbetales månedligt sammen med lønningen. Det benævntes *konjunkturtillæg*, som fastsattes således:

For tjenestemænd, hvis grundløn og alderstillæg tilsammen er:

fra 1600 til 1799 ..... 750 kr. årlig,
fra 1800 til 2399 ..... 810 kr. årlig,
fra 2400 til 2899 ..... 840 kr. årlig,
fra 2900 til 3399 ..... 870 kr. årlig,
fra 3400 til 3899 ..... 900 kr. årlig.

Underofficerer o. l. erholdt som tidligere frit lægetilsyn og fri medicin, og ved første udnævnelse eller ansættelse fik de en udrustningshjælp af 500 kr. med forpligtelse til at anskaffe og vedligeholde reglementeret uniform.

Trods skuffelsen over, at underofficerne ikke opnåede at få løn efter tjenestealder, bragte den ny lønningslov dog så væsentlige forbedringer, at den skønt den herskende dyrtid måtte siges at have bragt tjenestemændenes lønninger op i et tilfredsstillende niveau.

Til sammenligning af lønningerne 1916 og 1919 kan opstilles følgende for højeste og laveste underofficersgage:

1916	Lønning	Dyrtidstillæg	Stedtillæg	Konjunkturtillæg	Ialt
1. kl. 1. grad (gift)	2200 kr.	180 kr.	—	—	2380 kr.
2. kl. (gift)	924 kr.	180 kr.	—	—	1104 kr.
1919					
1. kl. 1. grad (gift)	3480 kr.	720 kr.	450 kr.	900 kr.	5550 kr.
2. kl. (gift)	1680 kr.	560 kr.	450 kr.	750 kr.	3440 kr.

Betalingen for enkelt bolig i Nyboder fastsattes således:

I ældre hus		72 kr. årlig
I grundforbedret hus	stuelejlighed	84 kr. årlig
	salslejlighed	96 kr. årlig
I nyt hus	stuelejlighed	96 kr. årlig
	salslejlighed	108 kr. årlig

For dobbelte og tredobbelte boliger betaltes henholdsvis 2 og 3 gange de for en enkelt lejlighed fastsatte beløb.

Året 1919 markeredes ved en bemærkelsesværdig afgang af befalingsmænd fra marinen. Årsagen hertil lå forsåvidt meget nær, dels var der en vis træthed

efter de langvarige udkommandoer under sikringsstyrken, og dels lokkede konjunkturerne i de frie erhverv med langt større indtægter underofficererne til at søge ud. Størsteparten af dem, der søgte ud af tjenesten, opnåede gode og indbringende stillinger og havde her den glæde at være påskønnede og skattede medarbejdere i de virksomheder, de viede deres arbejde.

Helt tilbage fra søunderofficersforeningens stiftelse havde underofficererne haft den overbevisning, at kun ved at løfte i flok kunne kårene forbedres. Enighed og sammenhold var derfor faktorer, som kunne give ønsker og krav vægt. Forholdene var i virkeligheden sådan, at man ikke tillod militære at have nogen mening endsige stille krav, og det var faktisk således, at der undertiden ved henvendelse til myndighederne intet eller kun lidet opnåedes i retning af opfyldelse af selv de mest beskedne ønsker.

Verdenskrigen havde virket revolutionerende på mange måder, og det stod efterhånden politikerne klart, at såvel de militære tjenestemænd som civilt ansatte i militæretaterne ikke vedblivende burde forholdes den ret - forhandlingsretten - som allerede var tilstået de 4 store civiletater. At disciplinen kunne have lidt noget afbræk, såfremt man f. eks. en snes år tidligere havde givet underofficererne forhandlingsret, ville næppe nogen militær autoritet med en blot nogenlunde moderne indstilling kunne påstå, - måske ville man svare, at *tiderne dengang* var anderledes. Det var de vel også, men med lidt god vilje og forståelse kunne mange ting sikkert have været ordnet administrativt, men desværre krævede den militære indstilling, at hvad den lavere myndighed ikke kunne anbefale, ville den højere autoritet sjældent eller aldrig tilstå.

Det vakte derfor udelt glæde og tilfredshed indenfor militæretaterne, at lønningskommissionens betænkning gav *alle* statstjenestemænd organisations- og forhandlingsret.

Loven om statens tjenestemænd af 12. september 1919 omhandlede tjenestemandspligter, ferie og orlov, lønninger, pension, ventepenge, m. m.

Som noget helt nyt og tidssvarende indeholdt loven som nævnt også bestemmelser om organisationsret og forhandlingsregler.

Tjenestemændene havde herefter ret til at danne organisationer, som kunne træde i forhandling med den pågældende styrelse om ethvert fagligt, ikketeknisk spørgsmål vedrørende etaten eller grupper indenfor denne samt vedrørende enkeltmand, dog ikke om enkeltmands udnævnelse eller afskedigelse.

Forhandlingerne kunne føres mundtlig eller skriftlig, og efter mundtlig forhandling kunne sagen af organisationen forlanges forelagt ministeren.

Samme anerkendelse kunne gives centralorganisationer, hvori anerkendte statsorganisationer havde samlet sig, dog ikke mere end 2 centralorganisationer, svarende til de 2 afdelinger indenfor de enkelte etatsorganisationer.

I 1919 kom der en midlertidig plan for *Underofficersskolen*, der ikke havde været igang under sikringsstyrken 1914-18:

Skolen var centralskole for underofficerer af artillerikorpset, matros- og

søminekorpset og dermed ligestillede af maskinkorpset, og dens formål var dels at bibringe dem en videregående special-teoretisk uddannelse, dels at vedligeholde deres fagkundskaber og give dem almene kundskaber og den til de højere grader i korpsene nødvendige uddannelse, samt at bibringe underofficerer af artillerikorpset samt matros- og søminekorpset de teoretiske kundskaber, der fordredes til styrmandseksamen og for maskinunderofficererne de kundskaber, der krævedes til den almindelige maskinisteksamen.

Skolen skulle gennemgås i 2 på hinanden følgende år.

Der skal senere vendes tilbage til en omtale af denne skole, som efter søværnsloven af 1922 fortsattes som *Officersskolen for Dæksofficersassistenter og ligestillede.*

Marineministeriet meddelte i 1920 hovedorganisationerne af tjenestemænd ansatte under søværnet anerkendelse som forhandlingsberettigede i henhold til bestemmelserne i lov om statens tjenestemænd af 1919.

Herefter fik Marinens Underofficersforening (tidligere søunderofficersforeningen »Ørnen«), tilkendt forhandlingsret.

Bevidstheden om organisationens ret til forhandling var en personlig tilfredsstillelse for de tjenstgørende underofficerer, og den vakte også udelt glæde hos foreningens civile ældste medlemmer, der i deres ungdom havde arbejdet for blot at få de mest beskedne krav opfyldt - og de havde aldrig tvivlet eller tabt troen på, at der måtte oprinde lysere tider for underofficersstanden.

Den 22. november 1921 døde søunderofficersforeningen »Ørnen«s stifter, krigsassessor C. P. V. Gross, 69 år gammel. Hans indsats for søunderofficerernes sag kan ikke vurderes højt nok, for han var intet mindre end en banebryder for og nyskaber af den underofficersstand, der var så væsensforskellig fra den underofficerstype, han oplevede, da han i 1867 kom ind på Flaadens Underofficersskole, og som endnu var den fremherskende, dengang han som ung underkanoner i 1883 stiftede søunderofficersforeningen.

På den tid skulle der foruden en personlig indsats også udvises et vist mod for at danne en militær »fagforening«, for *Ørnen* var intet mindre end en forening, hvis opgave og formål bl. a. var en højnelse af underofficersstanden, - »der skulle skabes betingelser for at underofficererne kunne lære at stå på egne ben, og der måtte blæses ren luft ind i underofficersbevægelsen«.

De mål Gross her havde sat sig tjener ham til ære.

Han havde en ejendommelig instinktiv evne til at se det rigtige, og med sin faste tro på det gode, søgte han med alle midler at føre sagerne igennem, selv om vanskeligheder tårnede sig op. Han var stærk i troen på *Ørnen's* fremtid, og på udfaldet af de opgaver han satte sig som mål.

For at finde vej fremover til forbedring af kårene stod det Gross klart, at ville man kræve, måtte man også yde, og det gjaldt derfor i første række om, at underofficererne selv dygtiggjorde sig til de opgaver, der stilledes dem,

således at der skabtes respekt om standen, for at den lidt efter lidt med berettigelse kunne fremsætte ønsker om en forbedring af kårene.

Gross oplevede ikke alene at se en økonomisk fremgang for underofficererne, men også en voksende højnelse af deres sociale kår. Utvivlsomt har han følt særlig glæde, da underofficererne i 1920 fik tilkendt forhandlingsret.

Underofficererne vil i dyb taknemmelighed bevare mindet om Carl Gross, der helt igennem var en hædersmand og altid vil stå som en ivrig forkæmper for højnelsen af sin stand.

Overkanoner C. P. V. Gross.

Ved lov af 12. februar 1919 blev der nedsat en kommission til undersøgelse og overvejelse af hærens og flådens fremtidige ordning. Kommissionen, hvis formand var forsvarsminister, dr. phil. P. Munch, bestod af 19 rigsdagsmænd, 3 tilforordnede fra hæren og 3 repræsentanter for flåden: kommandør F. Cold, fung. departementschef i marineministeriet, kaptajn H. Rechnitzer samt bådsmand K. C. Borrild. Da sidstnævnte i 1920 udnævntes til mester ved Orlogsværftet fratrådte han kommissionen og erstattedes af kanoner R. Schou.

Det var kommissionens opgave: a) at tilvejebringe en samlet redegørelse for, hvorledes forsvarsordningen af 1909 var anvendt og havde virket under krigen. Hvilke udgifter der havde været forbundet dermed såvel samlet som i det enkelte, b) at udrede en samlet plan til hærens og flådens fremtidige ordning, hvor der måtte tages hensyn til, at ordningen passede til Danmarks stilling til de øvrige stater.

Den 4. marts 1920 udtalte Borrild i et møde i kommissionen under behandlingen af spørgsmålet: *Befalingsmændenes Stilling i Flaaden,* under hvilken det bl. a. var antydet, at de faste befalingsmænd skulle udgøre een klasse i to sidestillede grupper: »Grunden til dette Forslag er naturligvis den, at man vil ophæve de Aarsager, der hidtil har været Anledning til Gnidningen mellem Underofficerer og Officerer. Marinens tilforordnede i Kommissionen har hver for sig givet deres Tilslutning til dette Forslag, hvilket ogsaa fremgaar af det Flaadeudkast, som de tilforordnede har udarbejdet, idet de heri skriver, at det faste Personel bestaar af *Officererne,* nemlig Søofficererne og Dæksofficererne samt de med disse ligestillede.

Jeg ved, at Flaaden Underofficerer vil modtage en saadan Ordning med Tilfredshed, thi det, som Forslaget i sin Helhed gaar ud paa, er netop at afskaffe Underofficersnavnet, men at beholde den Gerning, som Underofficererne har udført, saalænge Flaaden har eksisteret. Underofficererne selv ønsker ikke at komme af med denne Gerning, de erkender, at den har meget stor Betydning og slet ikke kan undværes i Tjenesten. For deres eget Vedkommende har de deres Styrke i indgaaende Kendskab til Detailtjenesten og nøje Samvær med Mandskabet under Uddannelsen. Det afgørende Punkt i Ordningen er efter min Mening det, at de ældre Dæksofficerer ikke i militær Rækkefølge bliver underlagt den yngste Søofficer.

Naar en af de tilforordnede i sidste Møde havde udtalt, at enhver Korporal bærer Marskalstaven i sin Tornyster, ja saa kan det muligvis være rigtigt for Hærens vedkommende, omend jeg ikke kan se bort fra, at det er tilfældige Omstændigheder, der skaber Muligheder for den enkelte, men jeg har aldrig hørt, at enhver Overmatros bærer Admiralsepauletterne i sin Tøjsæk, og det maa vel være, fordi der er en vis Forskel paa de tilsvarende Stillinger indenfor Hæren og Flaaden.

Det bedste vil være at holde sig til en Uddannelse fra Drengeaarene, men saaledes, at der stilles forskellige Fordringer ved Optagelsen paa de to Skoler. Eleverne bør straks deles efter det, som de kan, naar de møder. Befalingsmandens Almendannelse bør staa over Gennemsnittet af Mandskabets, og i faglig Dannelse bør Dæksofficererne ved Afgangen fra Elevskolen føres op til Sætteskippereksamen. Derefter skal de gøre praktisk Tjeneste i nogle Aar dels under Udkommando og dels paa Signal- og Radioskole, Maskinistskole o. s. v. og endelig senere paa en Officersskole, hvor de fuldender deres Uddannelse og ender med henholdsvis Styrmands- og Maskinisteksamen, og derefter avancerer Dæksofficeren op gennem Graderne.«

Ved et senere møde udtalte kommandør Cold bl. a.: »For de nuværende Underofficerers vedkommende sker dette ved Indførelsen af Dæksofficersinstitutionen, at der øves Retfærdighed mod vore dygtige og veluddannede Underofficerer, hvorfor jeg ogsaa har gjort mig til Talsmand for denne Ordning« [1]).

Ved kommissionens møde den 26. august 1920 oplæste formanden følgende skrivelse fra marineministeriet: »Da Baadsmand C. Borrild er udnævnt til Mester i Orlogsværftets Fabriksafdeling, og han i denne Stilling har Charge og er uniformeret som Officer, skal Marineministeriet forespørge, om Kommissionen ønsker, at den paagældende vedbliver at være Kommissionen tilforordnet, idet man skal tilføje, at man er bekendt med, at et Flertal indenfor Søværnets Underofficerer ønsker, at en Underofficer indtræder i Kommissionen i Stedet for Mester Borrild.«

[1]) Kommissionens møde den 22. oktober 1920.

Hertil svarede kommandør Cold: »Jeg kan slutte mig til Formandens Forslag om, at Baadsmand Borrild udtræder af Kommissionen og erstattes af en Underofficer, men jeg vil dog benytte Lejligheden til at præcisere, at vi militære Medlemmer af Kommissionen ikke føler os som Repræsentanter for nogen Stand. Jeg staar ikke som Repræsentant for Officererne, og jeg har ikke betragtet Borrild som Repræsentant for Underofficererne, men vi repræsenterer hver for sig en Viden, som vi skulde gøre frugtbringende her i Kommissionen. Vi er ikke Repræsentanter for hverken Overklasse eller Underklasse. Jeg tror, at min Interesse for Underklassen er fuldt saa stor som min Interesse for Overklassen, ligesom jeg er vis paa, at Borrild har kæmpet for Sagen og ikke for Personerne. Det har vel heller ikke været Rigsdagens Mening, at Hr. Borrild skulde have til Opgave at kæmpe for Underofficererne, men snarere at skulle repræsentere en speciel Viden, f. Eks. den, at han kendte Underofficerernes praktiske Tjeneste bedre end andre. Den Mand, som kommer i Stedet for Baadsmand Borrild, bør altsaa heller ikke have den Opgave kun at kæmpe for Underofficererne, men han bør føle sig som Repræsentant *for Marinen* og gøre sin særlige Viden frugtbringende her for at bidrage til den bedst mulige Løsning af vor Opgave. Hvis Underofficererne her i Kommissionen skulde betragtes som kæmpende for en enkelt Stand, vilde Konsekvensen let blive, at ogsaa Officererne skulde arbejde for deres egne specielle Interesser, hvilket jeg vilde finde ganske forkert.«

Resultatet af kommissionens arbejde måtte af underofficererne imødeses med største interesse, og med et lille flertal i folketinget blev søværnsloven vedtaget og trådte i kraft den 7. august 1922.

I bemærkningerne til kommissionens lovforslag hed det bl. a.:

»Den Tjeneste, der hidtil har paahvilet Underofficerer og Ligestillede, der om Bord og i Land har været ansat i mere betroede Stillinger, paaregnes efter Lovforslaget udført af Dæksofficerer og Ligestillede. Man har ved Indførelsen af denne nye Klasse nærmest taget sit Forbillede fra, hvad der i saa Henseende findes i de fleste udenlandske Mariner, og formener, at der herigennem tilvejebringes en Ordning, der er i Overensstemmelse med Tidens og Tjenestens Krav. Dæksofficerer og de hermed Ligestillede indordnes med Søofficerer i den militære Rækkefølge efter lignende Regler som Hærens Officianter.«

I denne forbindelse skal nævnes, at udtrykket *Marinens Underklasser* ved denne lejlighed bortfaldt, idet det ikke var velset hos politikerne. Det samme var tilfældet med betegnelsen *Underofficer,* et navn der nu var ca. 250 år gammelt.

Underofficerernes overgang til dæksofficerer måtte i almindelighed opfattes som en højnelse af standen, en ændring der burde være hilst med glæde, men her tog dæksofficererne allerede fra starten et vist forbehold. Hvorledes ville sy-

stemet virke? Den nye ordning var tilsyneladende ikke velset, og man måtte således ikke forvente velvilje ovenfra, endskønt søofficerernes tilforordnede i forsvarskommissionen helt og holdent var gået ind for nyordningen.

På grund af de mange udkommandoer i årene under sikringsstyrkens formering havde der ikke været lejlighed til afholdelse af de befalede underofficersskoler, hvorfor der efter anmodning fra underofficerer i maskinkorpset blev oprettet en underofficersskole for de ca. 22 maskinister, som var udgået fra henholdsvis Elevskolen og Konstabelelevskolen i årene 1911-14, og som ikke havde erhvervet certifikat for at have bestået den almindelige maskinisteksamen. De havde alle så lang tjenestetid, at det ikke skønnedes hensigtsmæssigt, at lade dem gennemgå en to-årig skole.

Undervisningen skulle omfatte følgende fag: Regning, matematik, naturlære, maskinlære, maskintegning og elektroteknik, tilsammen 684 timer. Skolen skulle gennemgås i løbet af sommerhalvåret 1919, og ved undervisningens afslutning betragtedes fordringerne til den almindelige maskinisteksamen at være opfyldte.

Samtidig blev 11 underkanonerer udgåede fra K.E.-Skolen i 1910-14, og 16 underbådsmænd udnævnte til overmatroser i 1911-14, beordrede til at gennemgå en underofficersskole i sommerhalvåret 1919. Desuden blev flere af de fra Matros- og Konstabelskolen udgåede underofficerer (overartillerister og overmatroser) beordret til at gennemgå den senere to-årige Underofficers Skole.

Medens det i forsvarskommissionen ikke var lykkedes at samle noget flertal for de fremsatte forslag til hærens ordning, så havde for flådens vedkommende halvdelen af kommissionens medlemmer, nemlig venstres og det konservative folkepartis medlemmer, som repræsentanter for de to partier, der dannede flertallet i den siddende rigsdag, samlet sig om et forslag, der også havde fundet tilslutning hos de maritime sagkyndige.

Dette forslag sluttede således. »Man har ophævet den faste Underofficersstilling ved Overgang til Dæksofficerschargen, en Ordning, der formenes at være i Overensstemmelse med Tidens Krav og forenelig med Tjenestens Tarv«. Den 7. august 1922 vedtoges loven.

Underofficererne sporede fra starten, at kun et mindretal af søofficererne nærede sympati for dæksofficersinstitutionen. Det var forsaavidt uforståeligt, da dæksofficererne i realiteten skulle udføre deres hidtidige tjeneste, og de tilforordnede underofficerer af begge værn i kommissionen havde på et vist tidspunkt, hvor politikerne ønskede langt videregående reformer, vist klog tilbageholdenhed, og stadig hævdet, at man f. eks. ikke ønskede at indgå i officersmesserne eller på anden måde træde ind på officerernes enemærker. Uviljen måtte således hovedsageligt søges i uniformsspørgsmålet, idet distinktionerne kom til at ligne officerernes for meget.

Da det i udkastet til ændringer i uniformsreglementet for de fremtidige dæksofficerer og dæksofficersassistenter var bestemt, at der for disse skulle reglemen-

teres en mellemblå tjenestegrensfarve, som skulle bæres imellem distinktionerne (imellem gallonerne eller under eneste gallon) samt i kasket-passe-poil, epauletter og epauletstropper, rettedes der en henvendelse fra organisationen til marineministeriet, hvori det påpegedes, at underofficererne helt tilbage fra 1812, da de gule sparrer for første gang indførtes som distinktionstegn, aldrig havde båret tjenestegrensfarve i distinktionerne. Et så gammelt og hævdvundet princip med så dyb rod i underofficerernes historie blev herved brudt for de egentlige militære befalingsmænd, hvis særlige kendetegn altid havde været korpsemblemet.

Denne henvendelse blev af direktøren for marineministeriet besvaret med, at det havde været nødvendigt overfor rigsdagen at fremdrage, som motiv for underofficerernes overgang til de nye stillinger, at de i fremtidsordningen *ville blive benyttet som teknikere,* og som følge heraf ville det ikke kunne undgås, at dæksofficerer og dæksofficersassistenter - der på grund af de komplicerede kampvåbens udvikling - som andre teknikere fik deres særlige kendetegn som sådanne gennem tjenestegrensfarven.

Overbådsmand og kanoner omkring 1870.

Dæksofficererne.

Loven af 7. august 1922 bestemte bl. a. følgende:

Søværnets hovedskoler er: *Dæksofficerselevskolen* for vordende dæksofficerer og *Kadetskolen* for vordende søofficerer, *Officersskolen* for søofficerer, dæksofficerer, dæksofficersassistenter og ligestillede. Den første og sidste skole skal senere omtales.

Hjælpeskole: *Konstabelskolen* for vordende midlertidige befalingsmænd.

Konstabelskolens formål var at uddanne faste menige eller dermed ligestillede til befalingsmænd. Optagelse på skolen kunne som regel først finde sted, når de pågældende havde tjent ca. 3 år som faste menige eller dermed ligestillede og var velanbefalede fra denne tjeneste. Uddannelsen foregik dels i land og dels om bord.

Efter bestået afgangsprøve og efter at have gennemgået en praktisk uddannelse om bord i flådens skibe kunne eleverne antages som midlertidige befalingsmænd eller dermed ligestillede og var derefter forpligtet til at tjene ved søværnet i 4 år. Efter udløbet af denne tid kunne de tages til tjeneste for indtil 2 år ad gangen. Disse befalingsmænd benyttedes senere i udstrakt grad til at remplacere dæksofficererne i de udrustede skibe.

Dæksofficerernes charger og lønninger var således:

2 overartillerimestre . .	4800 kr. stigende hvert 3. år med 360 kr. til 5520 kr.
2 oversøminemestre . .	
12 dæksoff. af 1. gr. . .	3780 kr. stigende hvert 3. år med 330 kr. til 4440 kr.
36 dæksoff. af 2. gr. . .	3000 kr. stigende hvert 3. år med 330 kr. til 3660 kr.
50 dæksoff. af 3. gr. . .	2220 kr. stigende hvert 3. år med 300 kr. til 3120 kr.
Indtil 60 dæksofficers-assistenter	1470 kr. stigende hvert år med 120 kr. til 2070 kr.

Dæksofficerer af 1. og 2. grad udnævntes af kongen.

Til overartillerimestre og oversøminemestre kunne forfremmes de nuværende løjtnanter. De dertil egnede blandt de øvrige løjtnanter samt nuværende intendanter kunne besætte et tilsvarende antal numre blandt dæksofficerer af 1. grad og lønnes som sådanne.

Til dæksofficerer af 2. grad kunne overføres dertil egnede underofficerer af 1. kl. 1. grad samt dermed ligestillede af intendanturkorpset.

Til dæksofficerer af 3. grad kunne overføres de dertil egnede underofficerer af 1. kl. 2. grad samt ligestillede af intendanturkorpset.

Til dæksofficersassistenter overføres de dertil egnede underofficerer af 1. kl. 3. grad samt ligestillede af intendanturkorpset samt dertil egnede artillerioverkonstabler, matrosoverkonstabler og intendanturoverkonstabler.

Ved udnævnelserne, der fandt sted den 1. februar 1923, avancerede dog et stort antal underofficerer af 1. kl. 3. grad umiddelbart efter til dæksofficerer af 3. grad.

Dæksofficerer af artillerikorpset og matros- og søminekorpset benævntes henholdsvis artillerimestre og søminemestre.

Under udkommando blev der tilstået personellet et søtillæg svarende til en fjerdedel af lønningen, en portion skibskost in natura samt for et medlem af dæksofficersmessen 1.20 kr. pr. dag i kosttillæg. På togter udenfor danske farvande forhøjedes søtillægget indtil halvdelen af lønningen.

Ifølge uniformsreglementet af 6. december 1922 var uniformen for dæksofficerer som hidtil for underofficerer dog med følgende ændringer:

Til gala skulle bæres frakke med epauletter med stof i tjenestegrensfarven på hele bladet men med en 1 cm. bred guldgallon langs kanten og krampe i guldtrækkerarbejde forneden samt med tynde kantiller i mat guld. Overartillerimestre og oversøminemestre havde krone og anker på epauletterne. Dæksofficerer af 1. grad anker og lille roset, 2. og 3. grad anker. Til galla skulle bæres trekantet hat og sabel af ny model.

Kappen var af ny model med Wienerlæg i ryggen, slag af mørkeblåt, vandtæt stof, kasket med nationalkokarde, guldbroderet anker og krone samt egeløv af 3. størrelse. Regnfrakke af mørkeblåt stof.

Distinktionerne var således:

Overartillerimestre og oversøminemestre 2 guldgalloner à 1.4 cm og mellem disse 1 à 0.7 cm.

Dæksofficerer af 1. grad 1 guldgallon à 1.4 cm og 2 guldgalloner à 0.7 cm.

Dæksofficerer af 2. grad 2 guldgalloner à 1.4 cm.

Dæksofficerer af 3. grad 1 guldgallon à 1.4 cm og 1 à 0.5 cm.

Over snorene skulle bæres et guldbroderet korpsemblem.

Imellem gallonerne klædes-stribe af tjenestegrensfarve således:

	Tjenestegrensfarve	Emblem
Overartillerimestre og artillerimestre af 1., 2. og 3. grad ...	mellemblå	Kanon og anker overkors
Oversøminemestre og søminemestre af 1., 2. og 3. grad	mellemblå	2 ankre overkors
Proviantmestre af 1., 2. og 3. grad	lyseblå	Merkurstav og anker overkors
Overintendanter og intendanter ..	hvid	
Maskinmestre	violet	Tobladet skrue og anker overkors

Dæksofficersassistenternes uniformering var således:

Som tjenesteuniform bestemtes jakke, og kappen var som den for underofficerer tidligere normerede.

Kasket: Nationalkokarde, anker udført i slaget forgyldt metal under en guldbroderet krone samt egeløv af 4. størrelse.

Dolk med felttegn i sølv, livgehæng af sort possementmagerarbejde.

Ærmedistinktionen var en guldgalon af 1 cm bredde og over denne emblem i guldbroderi. Efter bestået afgangseksamen fra officersskolen skulle dæksofficersassistenterne anlægge en guldoverspunden roset anbragt oven over emblemet.

Benævnelse	Tjenestegrensfarve	Emblem
Artilleriassistent	mellemblå	Kanon og anker overkors
Sømineassistent	mellemblå	2 ankre overkors
Proviantassistent	lyseblå	Merkurstav og anker overkors
Maskinassistent	violet	Tobladet skrue og anker overkors

Efter bestået afgangseksamen ved *officersskolen* reglementeredes til tjenesteuniform frakke som for dæksofficerer og ligestillede, dog uden epauletstropper, sabel med felttegn i sølv.

Dæksofficersassistenter fik ved den første udnævnelse eller ansættelse som sådanne tilstået 600 kr. i udrustningshjælp.

Fra 1. april 1923 ophævedes den hidtil bestående indordning af søværnets personel i korps og Orlogsværftets afdelinger. Herefter skulle dæksofficerer og ligestillede fordeles til tjeneste efter værftschefens nærmere bestemmelse.

I 1923 skete der i øvelseseskadren en alvorlig ulykke i krydseren GEJSER under demonstration af en fosfor-røgbombe, som eksploderede, og hvor ialt 56 befalingsmænd og menige fra eskadrens skibe kom mere eller mindre til skade. Af disse var 18 søofficerer, 15 dæksofficerer o. l., 16 midlertidige befalingsmænd og faste menige samt 7 værnepligtige, der alle med undtagelse af en søofficer overlevede ulykken. Marineministeriet nedsatte en kommission af videnskabsmænd, der samvittighedsfuldt skulle undersøge årsagen, og om der kunne rejses ansvar mod den danske marine eller opfinderen. Efter vidtgående undersøgelser udtalte kommissionen, »at der ikke med Føje kunde rettes nogen Bebrejdelse mod de maritime Myndigheder endsige gøres Ansvar gældende mod nogen i Anledning af den stedfundne Ulykke«.

Overfor samtlige tilskadekomne udtalte ministeriet »sin uforbeholdne Anerkendelse af den Ro og Koldblodighed, de udviste i Ulykkens Stund, en Optræden, der paa den smukkeste Maade staar i Samklang med det Omdømme, der er blevet Flaadens Personel til Del, saalænge det danske Orlogsflag har vajet paa Søen, og som utvivlsomt i hele Befolkningen er opfattet som Bevis paa den Pligttroskab og ansvarsbevidste Aand, der besjæler Flaadens Personel.«

Underofficererne og senere dæksofficererne har igennem årene været efterspurgte og anvendte til forskellige opgaver udenfor søværnet, og bl. a. været udlånt som lærere i skoleskibene GEORG STAGE, VIKING, DANMARK

samt en enkelt i femmastet bark KØBENHAVN. Endvidere har flere været stillet til rådighed ved løsning af forskellige opgaver i Grønland og grønlandske farvande.

Således var underkanonererne E. Ancker og A. Jacobsen deltagere i henholdsvis løjtnant Ryders ekspedition i 1891-92 og løjtnant G. C. Amdrups ekspeditioner i 1898-99 og 1900 i Østgrønland, bådsmand Chr. Bendix Thostrup deltog i Danmarksekspeditionen 1906-08 under ledelse af Mylius Erichsen. Endvidere var underskibsminør G. Kragh og bådsmand Niels Pedersen [1]) med kaptajn Borg på søopmåling i Vestgrønland.

Endnu en del dæksofficerer har været afgivet til bl. a. at lede opførelsen af større radioanlæg såvel i Øst- som i Vestgrønland endvidere i en årrække som førere af kuttere ved Geodætisk Instituts opmålingsarbejder i Grønland, og endelig har søminemester J. Møller i mange år varetaget stillingen som havnekontrollør i Færingehavnen i Vestgrønland.

I midlertidig plan for *Officersskolen for Dæksofficersassistenter og ligestillede* bestemtes det, at undervisningen skulle begynde hvert år i oktober, som regel i begyndelsen af måneden og vare ca. 6 måneder med en daglig undervisning af 6 timer. Undervisningen kunne være fælles for flere klasser, og ved skoleårets afslutning skulle der afholdes prøver.

Ved 2. skoleårs afslutning skulle der være meddelt eleverne i artilleri- og søminekласserne de kundskaber, som fordredes til styrmandseksamen.

Omstående oversigt viser de fag, der undervistes i samt timetallene i begge skoleår.

Året 1923 blev et mærkeår, ikke alene i underofficerernes historie, men også i vor flådes.

Ser man tilbage, må man ikke glemme, at søværnet for blot 75 år siden havde et andet udseende end i vore dage. Vel havde dampmaskinen holdt sit indtog i skibene, men skytset og de øvrige kampmidler var af en så primitiv beskaffenhed, at de krav, der stilledes til betjening og vedligeholdelse samt til de værnepligtige besætningers opøvelse, kun var ringe. Hertil kom, at også kårene, der blev budt datidens underbefalingsmænd, var ret primitive.

Vel var vor flåde ikke stor, men den var til gengæld i årenes løb bleven sammensat af så mange forskellige enheder og så kompliceret i sine detailler, at såvel de praktiske som teoretiske krav, der stilledes til underofficererne, måtte berettige dem til ønsket om en bedre social position.

Dette opnåedes i henhold til søværnsloven af 1922, men dæksofficererne følte straks fra starten, at nyordningen, der brød med alle tidligere fordomme, ikke var velset opadtil.

Det var derfor af største vigtighed, at dæksofficersgruppen ikke selv tabte modet under indtrykket af tilsyneladende eller virkelig modgang. Den måtte holde sig klart, at en så radikal ændring af den gamle underofficersstand i en

[1]) Var også deltager i 2 videnskabelige ekspeditioner.

Fag- og timeantal for Officersskolen for D.O.-assistenter o. l.

	1. skoleår			2. skoleår		
	Artilleri-kl.	Søminekl.	Intendanturkl.	Artilleri-kl.	Søminekl.	Intendanturkl.
Alle tre klasser:						
Søkrigshistorie	48	48	48	—	—	—
Samfundslære	—	—	—	48	48	48
Engelsk	48	48	48	72	72	72
Tysk	48	48	48	48	48	48
Regning og matematik	48	48	48	72	72	72
Naturlære	48	48	48	72	72	72
Søret	24	24	24	—	—	—
Artilleri- og søminekl assen:						
Regnskabsføring	48	48	—	—	—	—
Tjenestekendskab	—	—	—	48	48	—
Sømandsskab	24	24	—	48	48	—
Navigation	120	120	—	120	120	—
Maskin, motorlære og skibbygn.	48	48	—	48	48	—
Søminekl assen:						
Legemsøvelser	—	96	96	—	72	72
Artilleriklassen:						
Artillerimateriel	120	—	—	72	—	—
Anvendt artilleri	72	—	—	72	—	—
Elektroteknik	48	—	—	48	—	—
Militær uddannelse og legemsøvelser	120	—	—	96	—	—
Søminekl assen:						
Torpedolære	—	72	—	—	48	—
Søminelære	—	72	—	—	72	—
Elektroteknik	—	96	—	—	96	—
Artilleri	—	24	—	—	—	—
Intendanturklassen:						
Regnskabsføring	—	—	120	—	—	96
Bogholderi	—	—	80	—	—	80
Korrespondance og kontorarbejde	—	—	72	—	—	48
Stenografi	—	—	48	—	—	72
Handels- og varekendskab	—	—	40	—	—	40
Tjenestekendskab	—	—	96	—	—	96
Retslære	—	—	48	—	—	48
Ialt	864	864	864	864	864	864

af traditioner bunden marine som den danske, ikke i enhver henseende på stående fod kunne bringe dem de goder og rettigheder, som skulle være forbunden med nyordningen.

Underofficererne havde igennem årene kæmpet for at nå frem, og i denne forbindelse må det ikke glemmes, at standen efterhånden havde vundet hævd og skaffet sig velyndere. Forholdene i skibene var ligeledes bleven tålelige, og den store afgang fra underofficerernes rækker var vel ikke ensbetydende med, at de, der blev tilbage, var de dårligste, eller dem, der følte den største utilfredshed med kårene.

Mellem dem, der holdt ud, var der vel mange, som så hen til lysere tider, og det stod også den besindige del klart, at de måtte komme, når der blot vistes den nødvendige tålmodighed, men det måtte holdes for øje, at selv med de mål underofficererne nu havde nået, måtte der hengå tid, før alt jævnede sig.

Skulle man pege på, hvad dæksofficererne havde nået ved omordningen, da kunne det ikke nytte at lægge skjul på, at det i øjeblikket var ret ringe - når distinktionerne lodes ude af betragtning - ja, resultaterne forekom endog nogle som værende negative.

Dæksofficerernes tjenstlige fremtid lå forsåvidt ikke alene i myndighedernes hænder men i høj grad også i standens, for skulle den vinde frem og skabe sig en position i de nye stillinger, var det ikke tilstrækkeligt, at den indskrænkede sig til blot at kræve sin ret. Det år, der nu var forløbet siden lovens ikraftträden, bekræftede, at det nu mere end nogensinde tidligere var nødvendigt, at dæksofficererne fuldtud gjorde deres pligt, og at hver enkelt havde et ansvar for at jævne vejen fremover.

I fire år sad kommissionen til ordningen af vort forsvar, en kommission, der var sammensat af repræsentanter for det danske folk og med tilforordnede fra hærens og flådens officers- og underofficersgrupper som rådgivende.

Den ordning, som for underofficerernes vedkommende blev resultatet af kommissionens arbejde, var en ordning, hvori de tilforordnede underofficerer havde deres andel, men det må ikke glemmes, at den tillige blev resultatet af indgående undersøgelser og overvejelser indenfor den samlede kommission, såvel som indenfor det af kommissionsmedlemmer og tilforordnede nedsatte specielle befalingsmandsudvalg, samt tillige *efter samråd og med tilslutning såvel af flådens øverstkommanderende som af chefen for marinestaben.*

Når det ovenfor nævnes, at underofficererne i kommissionen havde deres andel i, at ordningen for underofficererne blev som tilfældet var, er det udtryk for, at andre veje kunne have været tænkte, og dette fremgår af udtalelser, som lejlighedsvis kom til orde i kommissionen, og som bl. a. formede sig som en forespørgsel om, hvorvidt det ikke ville være rigtigt, selv om man gik ud fra, at der til syvende og sidst skulle tilvejebringes to grupper af befalingsmænd, at den grundlæggende uddannelse foregik på en fælles skole for officerer og underofficerer, således at de fulgtes ad en vis tid.

Det nævntes som et argument, at en sådan ordning muligt kunne bidrage til, at man kom ud over den meget stærke modsætning, som ofte giver udtryk om problemer, som det for folk, der ikke er befalingsmænd, er meget vanskeligt at forstå, at der kan strides om.

Den af befalingsmands-udvalget afgivne betænkning indledtes således: »Efter en indgaaende Drøftelse af, hvorvidt een eller to faste Befalingsmandsklasser vil være at foretrække, skal et Flertal (7 af 8) udtale, at under Hensyn til de Krav, der stilles til Mandskabets Uddannelse, Tjenestens Omfang og Karakter m. v., maa det anses for nødvendigt at bibeholde to Kategorier, hvis sociale og

tjenstlige Vilkaar dog nærmes til hinanden, saaledes som det fremgaar af de stillede Forslag«.

Det fremgår heraf, at såvel kommissionen som befalingsmandsudvalget havde været inde på drøftelser af systemet *een fast befalingsmandsklasse.*

I juli 1923 blev de hidtidige kontorer for det under søartilleriet og søminevæsenet hørende militære personel samlet i eet personelkontor under chefen for Orlogsværftet, der behandlede alle sager angående fast *militært* personel i søværnet (undtagen søofficerer og læger).

I VALKYRIEN's generalrapport i efteråret 1923 findes følgende udtalelse af skibschefen [1]) vedrørende dæksofficersinstitutionen:

»Da det er iaar, at den nye Ordning med Dæksofficerer er traadt ud i Livet, og da VALKYRIEN er det skib, der i Sommer har været længst under Kommando, og man derfor her om Bord har haft bedst Lejlighed til at dømme om, hvordan Forholdene om Bord vilde forme sig under den nye Ordning, skal følgende fremsættes desangaaende.

Kadetskibet er vel nok det Skib, hvor man paa Forhaand kunde vente, at der kunde frembyde sig Lejligheder, hvor der kunde komme Brydninger som følge af den ny Ordning.

Siden December 1922 er Kadetterne indordnede i den militære Rækkefølge, hvad de ikke tidligere var og saaledes staar i militær Rækkefølge ikke alene under samtlige Dæksofficerer, men ogsaa under Dæksofficersassistenterne.

Som Vagtchefer m. m., hvor de af Chefen i Henhold til de givne Bestemmelser kan tillægges hele den en Vagtchef tilkommende Befalingsmyndighed, faar de, saa længe de fungerer som saadan, Kommando over og modtager Meldinger af saavel Dæksofficerer som Dæksofficersassistenter.

Samtlige Dæksofficerer og Dæksofficersassistenter har imidlertid haft en klar Forstaaelse af, at Kadetterne udenfor de Tilfælde, hvor der tillagdes dem Befalingsmyndighed, var Dæksofficerers og Dæksofficersassistenternes undermænd.

Samarbejdet mellem Søofficererne og Dæksofficererne (Dæksofficersassistenterne) har ligeledes været fortrinligt, og jeg har det indtryk, at det gode Samarbejde, som efter min Mening altid tidligere har eksisteret mellem Søofficerer og Underofficerer, vil fortsættes under de nye Former, naar der blot fra begge Sider altid vises den samme gode Villie, som der efter mit Skøn er udvist om Bord i VALKYRIEN«.

Den ved lov fastsatte deling af Orlogsværftet i *Flaadestationen og Orlogsværftet* iværksattes den 1. april 1924.

Herefter skulle *Holmen* være fællesbetegnelse for det tidligere Orlogsværftområde, og følgende myndigheders virksomhed blev henlagt til Holmen:

[1]) Kommandør G. C. Amdrup.

A. Flådestationen, hvorunder der oprettedes et sekretariat, et kontor for fast personel, et kontor for værnepligtssager samt ekvipagekontoret.
B. Orlogsværftet.
C. Andre myndigheder.

Man overgik således til den gamle betegnelse Holmen som tilflugtssted for flådens skibe, og betegnelsen *Flaadens Leje* forsvandt herefter.

Flådestationens chef var en kontreadmiral, og Orlogsværftet blev et under marineministeriet sorterende civilt skibsværft.

I 1924 fremsatte forsvarsminister L. Rasmussen forslag til lov om afrustning og samtidig oprettelse af et vagtkorps og en statsmarine, et forslag, der omend i ændret form blev fremsat i de kommende år.

Statsmarinens opgave var bevogtning af og tilsyn med de danske farvande til varetagelse af den danske stats interesser samt at udføre fiskeriinspektion og søopmåling. Til dette formål påregnedes følgende skibsmateriel stillet til rådighed: 5 fiskeriinspektionsskibe, 1 større bevogtningsskib (ca. 1200 tons), 3 bevogtningsfartøjer (hurtiggående motorfartøjer), 1 opmålingsskib samt 12 flyvebåde.

Det lykkedes dog ikke ministeriet at gennemføre det her fremsatte forslag.

I juni 1925 døde Marinens Underofficersforenings mangeårige sekretær, fhv. underkanoner Adolph Sørensen, hvis altfor tidlige død vakte megen deltagelse i dæksofficerskredse.

Han havde fra 1904-07 været foreningens næstformand og fra 1909-12 været formand, og han var både i sin maritime tjeneste og civile funktion anerkendt som en i enhver henseende dygtig og samvittighedsfuld personlighed og i besiddelse af fremragende evner. Fuldt vågen overfor tidens rørelser havde han sin andel i de resultater, som standen nåede ved den værdifulde støtte, han ydede foreningens bestyrelse, der gerne lyttede til hans gode råd, hvad enten det drejede sig om et tjenstligt spørgsmål eller et foreningsanliggende.

På en særdeles dygtig og indsigtsfuld måde forstod han straks at finde en sags kærnepunkt og klart fremsætte sine meninger. Hans sjældne oratoriske begavelse var også en faktor, der må føjes til de lederemner, som syntes ham givet i vuggegave.

Hans store interesse og indsigt i arbejdet for standen satte hans navn imellem foreningens største, og for denne indsats vil han altid blive mindet i taknemmelig erindring.

Det af det socialdemokratiske ministerium i 1924 fremsatte afrustnings- eller nedrustningsforslag led en krank skæbne efter behandlingen i landstinget. Det danske folk var endnu besjælet af en forsvarsvilje, og ved folketingsvalget i december 1926 var det en venstreregering, der kom til magten. Ved rigsdagens åbning den 4. oktober 1927 fremsatte statsminister Madsen-Mygdal bl. a. følgende udtalelse: »Som bebudet i sidste Rigsdagssamling vil der i dette Efteraar

blive fremsat Forslag til Ændringer i Forsvarslovene af 1922. Paa forskellig Maade vil Regeringen tilstræbe at forenkle og derigennem billiggøre Administrationen og samtidig med at indføre tekniske Forbedringer i størst mulig Udstrækning at fastholde de Besparelser, der opnaaedes paa indeværende Aars Forsvarsbudget. Det afgørende maa dog være, at vi opretholder et Forsvar, der svarer til de os paahvilende Neutralitets- og Folkeforbundsforpligtelser«.

Allerede i december s. a. fremsatte regeringen et »Forslag til Lov om Rigets Forsvar«. Man måtte dog ikke forvente noget godt, for statsministeren havde ved rigsdagens åbning bl. a. udtalt følgende: »- - - at Regeringen vilde betragte det som sin Opgave at fortsætte den i forrige Rigsdagssamling paabegyndte økonomiske Politik, hvorfor man paa Forhaand ikke maatte forvente nogen særlig Forbedring af vort Lands Forsvar«.

Forslaget til »Lov om Rigets Forsvar« omhandlede for søværnet i store træk følgende:

Befalingsmænd er søofficerer, kystløjtnanter, dæksofficerer, kadetter og kvartermestre af dækspersonellet. De med befalingsmænd ligestillede er: Maskinmestre, læger, intendanter, materielforvaltere I, II og III samt kvartermestre I og II, der ikke er dækspersonel.

Befalingsmænds og dermed ligestilledes skolemæssige uddannelse foregår i hovedsagen på *marinehøjskolen* og *kvartermesterskolen* med tilhørende specialklasser, samt om bord i de udrustede skibe.

I *specialklassen* for dæksofficerer kan optages kvartermestre, der anses for egnet til at gennemgå klassen. For at kunne optages skal vedkommende i reglen bestå en særlig prøve ved marinehøjskolen. Klassens formål er at give eleverne den uddannelse, som bør fordres for at kunne forrette tjeneste som dæksofficer.

Undervisningen i klassen varer i ca. 1 år og afsluttes med en prøve. Efter bestået prøve kan de af eleverne, der anses for egnede, udnævnes til dæksofficerer.

Kvartermesterskolens formål er at uddanne konstabler til kvartermestre. På skolen kan optages konstabler, der ønsker uddannelse til kvartermestre og anses for egnede dertil. De skal forpligte sig til, hvis de består prøven ved skolen, at forrette tjeneste i søværnet i 3 år som kvartermestre.

Undervisningen varer i indtil 2 år og omfatter dels militære fag, dels almindelige skolefag og fag, som kan blive af betydning for eleverne i det borgerlige liv.

Undervisningens længde afpasses efter de krav, der stilles til de pågældende i de tjenestestillinger, de skal indtage.

Til fortsat tjeneste som konstabelelever kan udtages, fortrinsvis blandt dertil egnede frivillige, ca. 10 % af den samlede til søværnet udskrevne styrke af værnepligtige. Tjenestetiden som konstabelelev er indtil ca. 1 år. Konstabelelever kan tages til frivillig tjeneste som konstabler.

Til dæksofficerer kan kvartermestre, der har gennemgået marinehøjskolens specialklasse for dæksofficerer, udnævnes.

Til materielforvaltere af 3. og 2. grad kan henholdsvis dæksofficerer med mindst 4 års tjeneste og materielforvaltere af 3. grad med mindst 6 års tjeneste som sådanne forfremmes.

Til materielforvaltere af 1. grad kan materielforvaltere af 2. grad forfremmes. Forfremmelserne sker ved valg.

Til materielforvaltere I overføres hidtilværende overartillerimestre og oversøminemestre. Til materielforvaltere II og III overføres henholdsvis dæksofficerer af 1. og 2. grad, og til dæksofficerer overføres hidtilværende dæksofficerer af 3. grad (A og S).

Overtallige stillinger som materielforvaltere og dæksofficerer nedlægges efterhånden som forholdene tillader det, og indtil antallet af materielforvaltere og dæksofficerer er bragt ned til det efter nærværende lov normerede, bortfalder hver anden forfremmelse til de respektive grader.

Dæksofficersassistenter, for hvilke der ikke bliver anvendelse i stillinger, som er normerede i henhold til nærværende lov, kan i den udstrækning, forholdene tillader det, forblive til tjeneste med adgang til udnævnelse til dæksofficer.

De nuværende dæksofficerselever af ældste og næstældste årgang erholder adgang til at aflægge afgangsprøve, hvorefter de kan udnævnes til dæksofficersassistenter. Øvrige dæksofficerselever erholder adgang til at fortsætte deres uddannelse på kvartermesterskolen.

Endvidere kunne de nuværende midlertidige befalingsmænd og underofficerer samt de med disse ligestillede erholde adgang til at ansættes som kvartermestre, når de opfylder betingelserne herfor.

Oversigt over antallet af dæksofficerer og ligestillede efter søværnsloven af 1922 og nærværende lovforslag.

	Søværns loven af 1922	Forøgelse til kystbefæstning	Ialt	Forslaget	÷
Dæksofficer Maskinmester Intendant	294	7	301		160
Materielforvalter Dæksofficer Maskinmester Intendant	—	—	—	141	
Midlertidige befalingsmænd og kvartermestre.					
Midlertidig befalingsm. I	79	28	264	—	14
Midlertidig befalingsm. II	157				
Kvartermester I	—	—	—	125	
Kvartermester II	—	—	—	125	

Søværnets budget var efter forslaget ansat til 13.1 mill. årlig.

Ved lov af 27. juni 1927 var lønningerne uændret, men pensionsbidraget forhøjedes til 3 % mod tidligere 2½ %. Dyrtidstillægget var 216 kr. årlig for gifte, 108 kr. for ugifte over 35 år og 72 kr. for ugifte under 35 år.

Stedtillægget for bosiddende i København, Frederiksberg og Gentofte var 495 kr., og konjunkturtillægget for dæksofficersgruppen varierede fra 318.60 kr. til 439 kr., alt efter grundløn + alderstillæg.

Luften syntes fortsat svanger med fremsættelse af forslag til forsvarsordninger, for i oktober 1928 forelagde forsvarsministeren et nyt forslag til lov om rigets forsvar, og i 1929 fremsatte den socialdemokratiske regering atter deres tidligere forslag til lov om omdannelse af hær og flåde til et vagtkorps og en statsmarine til varetagelse af Danmarks neutralitets- og folkeforbundsopgaver. For statsmarinens vedkommende var der kun enkelte forandringer i det af socialdemokrater og radikale i folketinget i foråret 1926 fremsatte forslag af samme navn.

Ved sin forelæggelse af forslaget i 1929 udtalte forsvarsministeren i folketinget bl. a. følgende: »For Statsmarinens Vedkommende er det Princip fastholdt, som vi oprindelig havde, at der kun er een Befalingsmandsklasse, medens man som bekendt i Dag har Dæksofficerer og Søofficerer, er det foreslaaet kun at have een Befalingsmandsklasse. Det er sket af Hensyn til, at vi i mindre Skibe vil have Vanskelighed ved at skaffe Opholdsrum, naar der er to Befalingsmandsklasser. Jeg har om denne Sag forhandlet med Formanden for Dæksofficererne, og ved at give Adgang til visse Stillinger for Dæksofficererne mener vi, man vil kunne naa til en for disse tilfredsstillende Ordning, og jeg erklærede, at vi var villige til at forhandle yderligere om dette Spørgsmaal, ligesom jeg selvfølgelig er parat til at forhandle med det Udvalg, der maatte blive nedsat, hvis man maatte mene, at en anden Ordning var mere at tilstræbe, end den jeg har foreslaaet«.

Ved årsskiftet i januar 1931 var det endnu ikke lykkedes regeringen at bringe en løsning på forsvarssagen eller blot trække linierne op for en fremtidig ordning.

Et lille lyspunkt var forbedringen af lønningerne, der trådte i kraft ved loven af 31. marts 1931:

2 overartillerimestre . } 2 oversøminemestre . }	5040 kr. årl. stigende hvert 3. år med 360 til 5760 kr.
12 dæksofficerer af 1. grad	3660 kr. årl. stigende hvert 3. år med 480 til 4620 kr.
37 dæksofficerer af 2. grad	3000 kr. årl. stigende hvert 3. år med 300 til 3900 kr.

50 dæksofficerer
af 3. grad ..... 2250 kr. årl. stigende hvert 3. år med 300 til 3450 kr.
60 dæksofficers-
assistenter ..... 1500 kr. årl. stigende hvert 3. år med 120 til 2220 kr.

Den 1. juli s. a. bortfaldt de tidligere konjunkturtillæg og dyrtidstillæg og erstattedes af et *reguleringstillæg* med følgende satser:

Grundløn + alderstillæg + pensionsgivende tillæg tilsammen	Gifte	Andre tjenestemænd over 40 år	Andre tjenestemænd som 1. juli var 35 år	Øvrige tjenestemænd
1500-1799 kr.	426 kr.	284 kr.	213 kr.	142 kr.
1800-2999 kr.	450 kr.	300 kr.	225 kr.	150 kr.
3000-4499 kr.	486 kr.	324 kr.	243 kr.	162 kr.
4500-5999 kr.	522 kr.	348 kr.	261 kr.	174 kr.
6000-7499 kr.	570 kr.	380 kr.	285 kr.	190 kr.

Stedtillægget fastsattes til 480 kr. årlig.

I januar 1932 skrev dæksofficersforeningens månedsblad »Udkiggen« følgende: »Et Tilbageblik over Aaret, der gik, volder ingen Glæde eller stemmer Sindet til Optimisme med Hensyn til Fremtiden.

Hovedbegivenheden, Tjenestemandslovens Revision, gav ikke Grund til særlig Tilfredshed, idet de opnaaede Resultater ikke trods alle Henvendelser og Forestillinger gav Udtryk for selv den svageste Forstaaelse af eller Vilje til en rimelig Lønningsplacering i Forhold til det øvrige Personel, men tværtimod gjorde sit til yderligere at bringe Forholdene ud af Balance. At de senere Aars stadigt fremsatte Udtryk for en Bortgang fra den nuværende Personelordning med Ofring af Dæksofficersstanden har sin store Andel i denne Tilstand, ved vi; men vi forstaar ikke det berettigede i det, for selv om en Personelordning, som Ordning betragtet, er uheldig, kan det ikke være retfærdigt at paatrykke denne et Stempel af mindreværd, hvad naturligt maa blive Følgen, hvor Lønspørgsmaalet er det officielle Udtryk, og vi maa derfor beklage, at man ikke har villet eller kunnet forstaa dette og handlet efter det og dermed undladt at forværre de i Forvejen ikke særlig gode Tilstande, som de senere Aar har skabt, og vi skal derfor udtale Haabet om, at der i den Nyordning af Forsvaret som Helhed eller af Personellet under den bestaaende Ordning, som før eller senere maa komme, vil blive vist mere Forstaaelse paa dette Punkt for det Personel, som fortsat skal tjene under Værnet.

Paa Forsvarets Omraade har Aaret ikke adskilt sig særligt fra sine Forgængere, idet det ligesom disse har været mere rigt paa Rygter end paa Resultater. Nedrustningsforslaget, som i forrige Rigsdagssamling blev vedtaget af

Folketinget og oversendt til Landstinget, fremsattes igen ved indeværende Samlings Begyndelse i sidstnævnte Ting og gik i Udvalg og Underudvalg, og disse har ikke senere givet Livstegn fra sig, hvorfor det er vanskeligt paa nuværende Tidspunkt at have nogen Mening om dets videre Skæbne.

Indadtil har Forholdene ikke ændret Karakter. De senere Aars usunde Atmosfære holder sig stadig og ligger som et Tryk paa Personellet og skaber mere og mere uholdbare Tilstande, som enhver med Interesse for saavel selve Værnet som for Personellet maa ønske en Afslutning paa, før de fuldstændig har undergravet al Sundhed i Syns- og Tænkemaade og deraf følgende gensidige Hensynsfuldhed mod og Forstaaelse af de enkelte Personelgruppers Berettigelse og Betydning overfor det samlede hele.

Aaret har som nævnt været rigt paa Rygter, ogsaa saadanne, der tog sigte paa under den bestaaende Ordning at opnaa en Afklaring af Forholdene, men endnu ved Aarsskiftet har ingen af disse Rygter taget fast Form, og vi gaar endnu en Gang ind i et nyt Aar uden at vide, hvad Fremtiden vil byde. En Forsmag har vi dog i den paatænkte Flytning og evt. Nedlæggelse af Dæksofficerselevskolen. Om denne Vej er den rigtige, skal vi paa nuværende Tidspunkt overlade til Sagkundskaben at dømme om og tage Ansvaret for paa Grundlag af indhøstede Erfaringer siden 1922. Vi skal blot ved Aarsskiftet udtale Ønsket om, at den Afvikling af den bestaaende Personelordning, som allerede er paabegyndt, snart maa vise sig for aabent Tæppe, og at den saa maa være af en saadan Beskaffenhed, at den virkelig formaar at afklare Forholdene og i sin Tilrettelægning formaar at give Udtryk for, at det er Ordningen og ikke Personellet under denne, man vil til Livs.«

Løsningen på disse spørgsmål kom ved lov om søværnets ordning af 23. marts 1932, hvori det bl. a. bestemtes, at befalingsmændene henføres til følgende 3 hovedgrupper:

I Officersgruppen
II Kvartermestergruppen og
III Kadetgruppen.

Af tidligere dæksofficerer overførtes til officersgruppen:

3	materielmestre	af 1. grad,
5	materielmestre	af 2. grad,
2	radiomestre	af 1. grad,
3	radiomestre	af 2. grad.

Samtidig overgik en del især yngre dæksofficerer og dæksofficersassistenter som kvartermestre.

Loven indeholdt følgende overgangsbestemmelser: »Personel, der er ansat i Stillinger, der nedlægges i Henhold til nærværende Lov erholder Adgang til, saafremt de findes egnet, at overføres til, antages eller ansættes i de nyoprettede Stillinger.

De Dæksofficerer, der ikke ønsker Ansættelse i Kvartermestergruppen, har Adkomst til at afgaa med Ventepenge i 5 Aar og derefter med Pension.

Dæksofficerselevskolen nedlægges, og der oprettes en Underkvartermester- og en Kvartermesterskole.

Underkvartermesterskolen bestaar af 2 Klasser, der hver skulde gennemgaas i indtil 1/2 Aar.

Kvartermesterskolens Formaal er at give Værnepligtige Underbefalingsmænd en videregaaende Uddannelse for derigennem at gøre dem egnede til Ansættelse som faste Befalingsmænd.

Skolen skal gennemgaas i Løbet af 1 1/2 Aar.

Optagelse paa Skolen finder Sted, naar den Paagældende har forrettet Tjeneste i 3 1/2 Aar som Underkvartermester og er vel anbefalet fra denne Tjeneste.

Efter afsluttet Prøve i ældste Klasse udnævnes Eleverne til Kvartermestre af III. Grad.«

Mandskab til fortsat tjeneste ved søværnet tilvejebragtes hovedsageligt gennem antagelse af unge mennesker, der havde afsluttet deres almindelige uddannelse i folkeskolen. De benævntes *lærlinge*. I det første tjenesteår fik de praktisk uddannelse, og i det følgende år uddannedes de til de forskellige kategorier af menige, der krævedes til tjenestegrenene indenfor søværnet, og efter at de i det 3. år havde været til uddannelse ved divisionerne udnævntes de til *mather*. De dertil egnede kunne derefter indtræde som elever i underkvartermesterskolens yngste klasse.

Dæksofficerselevskolen, som havde været *en aflægger*, eller om man vil, kalde den en fortsættelse af den gamle underofficersskole på Christianshavn, blev nedlagt, og dæksofficersstanden fik således ikke nogen lang levetid: kun 10 år efter at den omtrent 250-årige benævnelse *underofficer* var forsvundet af søværnets rammer, var dæksofficerernes saga ude.

Den 16. marts 1932 fik dæksofficersforeningen fra formanden for Søe-Lieutenant-Selskabet tilstillet et eksemplar af særtryk af »Tidsskrift for Søvæsen«.

Som bekendt er samtlige tjenestegørende og de fleste afskedigede søofficerer medlemmer af dette maritimt-videnskabelige selskab, og man har derfor igennem dette særtryk et fuldgyldigt udtryk for søofficerernes syn på den nye søværnsordning.

Af særtrykket, hvis indhold var en rent saglig og derfor vægtig kritik af lovforslaget, fremgik det med al ønskelig klarhed,

»at Søofficersstanden som saadan ikke staar bag den nye Søværnslov,

at den ikke har haft nogen som helst Indflydelse paa Lovens Tilblivelse og Udformning, og

at den, idet den fuldt billiger og slutter sig til Viceadmiral Wenck's Vægring ved at udarbejde en Søværnslov indenfor det af Politikerne tilbudte Beløb

- naar den forudsætter et Forsvar - fralægger sig ethvert Ansvar for det Lovforslag, som nu er Lov.«

Det var en kendsgerning, at flåden forsvarsmæssigt set ikke kunne løse sine opgaver med et så ringe budget, der var afsat på finansloven, men for søofficererne selv ville det overfor eftertiden og historien give et afgørende bevis for deres stilling til søværnsloven af 1932. Dog var dæksofficersstandens afskaffelse og søofficerernes indstilling hertil ikke omtalt i nævnte særtryk.

Forslaget til den ny søværnsordning kom ikke helt overraskende for dæksofficererne, for uventet blev dæksofficersforeningens formand kort før lovens vedtagelse kaldt til forsvarsministeren og fik her forelagt et fuldt færdigt forslag til den nye søværnsordning, som ministeren hævdede havde udsigt til at blive vedtaget i daværende rigsdagssamling.

Forsvarsministeren hævdede, at han intet kendskab havde til forslagets detailler, idet de var udarbejdet af et udvalg med assistance af ministeriets embedsmænd, som dog havde ønsket, at forslaget blev behandlet fortroligt, indtil dets forelæggelse for tinget. Dette havde ministeren imidlertid modsat sig, hvorfor han uden kommentarer overrakte forslaget til formanden.

Som allerede omtalt stilledes der dæksofficererne valget imellem at forblive i søværnet som kvartermestre - når undtages ganske få stillinger (13) i officersgruppen - eller afgang med ventepenge.

Det er naturligt at fremsætte nogle betragtninger til den lov, der med et pennestrøg ophævede dæksofficerschargen i marinen, som 10 år tidligere - efter mange og langvarige forhandlinger om forsvarets fremtidige ordning - ved lov var indført til afløsning af underofficersstillingerne.

Ifølge »Betænkning afgiven af Kommissionen til Undersøgelse og Overvejelse af Hærens og Flaadens fremtidige Ordning til Regering og Rigsdag«, bind 1. pag. 288, udtalte venstres og det konservative folkepartis repræsentanter i 1922: »Man har ophævet den faste Underofficersstilling ved Overgang til Dæksofficerschargen, en Ordning der formenes a være i Overensstemmelse med Tidens Krav og forenelig med Tjenestens Tarv«, og i bemærkningerne til det af disse partier fremsatte lovforslag i samme bind pag. 302 anføres »Den Tjeneste, der hidtil har paahvilet Underofficererne og Ligestillede, der om Bord og i Land har været ansat i mere betroede Stillinger, paaregnes efter Lovforslaget udført af Dæksofficerer og Ligestillede. Man har ved Indførelsen af denne nye Klasse nærmest taget sit Forbillede fra, hvad der i saa Henseende findes i de fleste udenlandske Mariner, og formener at der her igennem tilvejebringes en Ordning, der er i Overensstemmelse med Tidens og Tjenestens Krav. Dæksofficerer og de hermed Ligestillede indordnes med Søofficerer i den militære Rækkefølge efter lignende Regler som Hærens Officianter«.

Hertil skal endvidere anføres, at ved mødet i kommissionen den 22. oktober 1920 udtalte kommandør Cold som tilforordnet: »For de nuværende Under-

officerers vedkommende sker dette ved Indførelsen af Dæksofficersinstitutionen, at der øves Retfærdighed mod vore dygtige og veluddannede Underofficerer, hvorfor jeg ogsaa har gjort mig til Talsmand for denne Ordning«.

Det ligger herefter nær at spørge: Hvad var da årsagen til, at man efter kun 10 års forløb igen ophævede den for flådens vedkommende, medens man i hæren bibeholdt officiantgruppen?

Havde der i maritime kredse ikke været tilfredshed med den af dæksofficerer og dæksofficersassistenter udførte tjeneste? En naturlig forklaring på dette spørgsmål savnes.

Forsvarsministeren udtalte i 1929 i folketinget, »at Forslaget om kun at have een Befalingsmandsklasse skyldtes, at det i mindre Skibe var forbundet med Vanskeligheder at skaffe Opholdsrum for *to* Befalingsmandsklasser«.

Er kvartermestrene da ikke befalingsmænd?

Jo - det kan ikke nægtes, for efter søværnsloven af 1932 bestemtes det, *at der er 3 befalingsmandsgrupper:* Officersgruppen, kvartermestergruppen og kadetgruppen.

Der var ingen dæksofficerer, som efter lovens vedtagelse påvirkede kammerater eller kolleger til at overtage de nye stillinger eller at søge ud i civilt erhverv - de var selvstændige nok til at træffe afgørelsen. Vel var der på det Tidspunkt en stor skare af arbejdsløse, som trods evner og god vilje intet arbejde kunne få. Det var således forbundet med en vis risiko at søge ud fra den maritime tjeneste.

Ingen måtte tro, at de, som valgte at blive i tjenesten, var de uduelige. Nej, det var hovedsageligt det yngre personel, som med udsigt til ikke at kunne få eller kun erholde en ringe pension følte forpligtelse og ansvar overfor familien og var klar over, at så længe der er en flåde - den være stor eller lille - ville der altid være en plads for dem i tjenesten - uden hensyn til titel og rang, og de ville sætte en ære i at udføre tjenesten på rette måde.

En af de ældre dæksofficerer udtalte: Betænk følgerne og tag ikke noget overilet skridt i et øjeblik, hvor den »pæne uniform« forsvinder - det er dog i sidste instans ikke den, der er det afgørende, giv derfor ikke op, for da er alt tabt. Svigt ikke det fanemærke, og de traditioner, som vi fulgte som underofficerer, dæksofficerer og ejheller nu som kvartermestre, for det er ikke navnet, der er det afgørende. Nej, nu står vi atter med fødderne på jorden, og vi ved, hvor vi er, - - det vidste vi knapt nok tidligere.

Den del af dæksofficerspersonellet, ialt ca. 60 %, som ikke ønskede ansættelse i kvartermestergruppen, afgik derefter fra den tjeneste, som de havde viet søværnet fra 14 års alderen efter først at have gennemgået en streng 6-årig skole, på hvilken de var uddannet med det ene formål: at dygtiggøre sig til at bestride og udføre de mange specialiserede opgaver og pligter, som tjenesten i flåden nu en gang krævede af de daværende underofficerer og senere dæksofficerer.

Den ældste nulevende, tidligere underofficer udgået fra Søværnets Underofficersskole er den nu ca. 91 år gamle A. Emil Holm [1]), der er bosat i U.S.A.

Han blev optaget som elev på skolen i 1881 efter at have været lærling om bord i fregatten JYLLAND. I de første 4 elevår var han på togt om sommeren med briggen ØRNEN og i 1886 med skonnerten FYLLA. I 1886/87 var han atter med JYLLAND, hvor daværende Prins Carl, senere Kong Haakon VII., var kadetaspirant. I sommeren 1887 var han som ældste elev med briggen ØRNEN.

I 1891 søgte han sin afsked som underkanoner og rejste til New York, hvor han siden har været bosat.

Da Marineforeningens næstformand i 1956 gennem venner erfarede, at der i New York levede en gammel, tidligere underofficer, foranledigede han afsendt en hilsen til ham vedlagt foreningens 40-års jubilæumstegn.

I en takkeskrivelse skrev A. Emil Holm [2]) følgende: »Trods det at jeg ikke kan se, hvad jeg skriver, føler jeg det er min pligt at takke hovedbestyrelsen for den kære æresbevisning. Det er i år 65 år siden, at jeg søgte og fik bevilliget min afsked som underkanoner i den danske flåde, og jeg forsikrer, jeg er glad og stolt af medaljen«.

Det er fristende at afslutte denne beretning om underofficererne (dæksofficererne) igennem tiderne med at citere, hvad Walter Christmas skriver i en af sine bøger [3]), hvori han efter en omtale af besætningens forskellige kategorier fortsætter således: »- - - og dernæst de Befarne, der blev behandlet med Hensynsfuldhed og Velvilje af den halvaristokratiske Underofficersklasse.

Medlemmerne af denne Rangklasse - Marinens næsthøjeste - har jeg fra mine allerførste Dage omfattet med den største Respekt, ja, ligefrem Beundring.

Der var naturligvis raa og hensynsløse Mænd indenfor den Klasse Mennesker som i alle Samfundslag, men i det store og hele var Marinens Underofficerer dygtige, energiske og pligtopfyldende, Folk der fortjente adskilligt bedre Levevilkaar, end dem Marinen kunde byde paa. De levede forude mellem Mandskabet, selv om de spiste i deres egen Messe. De havde den vanskeligste Stilling, der overhovedet kan udpønses, nemlig den at være Mellemled mellem det værnepligtige Mandskab og Officererne. Strenge Tjenestepligter og evige Krav fra oven og fra neden, Ansvar til alle Sider og mere Utak end Anerkendelse - som oftest da. Dertil kom saa om Bord i Skibene den mere end tarvelige Forplejning og usle Boligforhold, - og hvad der var værst -: slet Behandling og meget ringe Fremtidsmuligheder«.

---

[1]) A. Emil Holm ses som ældste elev på gruppebilledet side 167.

[2]) Under bogens trykning er det oplyst, at A. Emil Holm døde i december 1957.

[3]) »Krydstogt gennem Livet«, side 63, (Fra fregatten JYLLAND's togt 1875).

CHEFER FOR FLAADENS UNDEROFFICERSSKOLE [1])

1868-1875 Kaptajn J. C. Kraft, søtøjmester, kommandør 1869.
1875-1892 Kaptajn M. A. C. C. Wulff, tillige chef for søetatens kaserne på Søkvæsthuset indtil 1888, hvorefter skolen overtog hele bygningen såvel til indkvartering som undervisning. Kommandør 1879. Kontreadmiral 1892.
1892-1902 Kaptajn V. J. Schoustrup, kommandør 1899.
1902-1909 Kaptajn C. F. Maegaard, kommandør 1903.
1909-1915 Kommandør J. Nyholm, kontreadmiral 1915.
1915-1918 Kommandør H. F. Kiær, (tillige chef for kadetskolen).
1918-1920 Kommandør R. Bauditz.
1920-1925 Kommandør G. C. Amdrup, kontreadmiral 1925.
1925-1932 Kommandør E. N. M. Rüdinger.

Under skolechefens udkommando o. l. fungerede følgende officerer:

1/10 1913-31/3 1914 Kaptajn F. L. F. Gotschalk.
1/10 1914-10/5 1915 Kaptajn G. C. Amdrup.
10/5 1915-20/9 1915 Kommandør H. G. C. Amundsen.
16/5 1917-15/9 1917 Kaptajn E. F. B. Wessel.
20/10 1921- 8/1 1922 Kommandør H. T. J. Nørregaard.
17/5 1923-15/9 1923 Kommandør E. N. M. Rüdinger.
2/6 1924-30/9 1925 Kommandør H. T. J. Nørregaard.

Efter skolens oprettelse i 1868 beordredes en officer til kasernen som *skoleofficer* for eleverne. Det var indtil 1880 som regel en af inspektionsofficererne ved søartilleriet.

I perioden 1868-1880 har følgende været skoleofficerer på kasernen:

1867-68 Premierløjtnant E. F. Løjtved.
1868-69 Premierløjtnant H. L. R. Thalbitzer.
1869-70 Premierløjtnant P. U. Brun.
1870-72 Premierløjtnant F. Lund.
1872-73 Premierløjtnant U. A. de Fine Skibsted.
1873-75 Premierløjtnant I. N. Sølling.
1875-77 Premierløjtnant O. F. Schwanenflügel.
1877-80 Premierløjtnant G. H. R. Zachariae.

---

[1]) Ved lov om søværnets ordning ændredes navnet *Flaadens Underofficersskole:*
28. maj 1880 til Søværnets Underofficersskole. — 15. maj 1903 til Elevskolen. — 30. sept. 1909 til Konstabelelevskolen. — 15. marts 1916 til Konstabelskolen. — 7. aug. 1922 til Dæksofficerselevskolen
Ved lov om søværnets ordning af 23. marts 1932 nedlagdes Dæksofficerselevskolen.

Følgende officerer har været næstkommanderende på skolen:

1880-1883 Premierløjtnant C. A. P. Schultz.
1883-1887 Premierløjtnant V. J. Schoustrup. Kaptajn 1886.
1887-1892 Premierløjtnant F. L. H. Hammer. Kaptajn 1888.
1892-1896 Premierløjtnant J. Nyholm.
1896-1900 Premierløjtnant J. F. Saxild. Kaptajn 1898.
1900-1904 Premierløjtnant E. E. Andersen. Kajtajn 1902.
1904-1908 Kaptajn E. F. B. Wessel.
1908-1911 Kaptajn C. C. Ziegler-Sørensen (Zieler).
1911-1914 Kaptajn A. G. Topsøe-Jensen.
1914-1917 Kaptajn E. Jessen.
1917-1920 Kaptajn H. C. Ullidtz.
1920-1923 Kaptajn H. A. Ø. Bistrup.
1923-1927 Kaptajn N. T. L. Michaelsen. Orlogskaptajn 1927.
1927-1931 Kaptajn S. H. Rolsted.
1931-1932 Kaptajnløjtnant K. Lundsteen.
1915-1918 Kaptajn E. F. B. Wessel, tjenstgørende officer og periodevis fung. næstkommanderende.

Fra 1888 til 1902 gjorde 2 søofficerer ad gangen tjeneste som skoleofficerer:

1888-1890 Premierløjtnant E. H. C. Rørbye.
1888-1889 Premierløjtnant F. C. Blixenkrone Møller.
1889-1891 Premierløjtnant E. C. F. Jensen.
1890-1892 Premierløjtnant E. F. B. Wessel.
1891-1894 Premierløjtnant C. M. T. Cold.
1892-1895 Premierløjtnant Th. A. Topsøe-Jensen.
1894-1897 Premierløjtnant A. R. da Cunha Sotto Maior.
1896-1899 Premierløjtnant K. F. Maegaard.
1897-1900 Premierløjtnant M. E. Malthe Bruun.
1899-1902 Premierløjtnant V. J. A. Harttung.
1900-1902 Premierløjtnant E. Haack.
1916-1918 Løjtnant H. P. Rasmussen, tjenstgørende officer.
1918-1927 Løjtnant V. Nees, tjenstgørende officer.

Elevinspektører.

1876-1879 Overkanoner H. E. Petersen.
1879-1882 Overkanoner C. E. Hansen.
1882-1885 Overkanoner V. Jacobsen.
1885-1891 Overkanoner C. C. Heide.
1891-1896 Overkanoner O. T. Hansen.
1896-1900 Overkanoner C. G. Jørgensen.
1900-1902 Overkanoner J. V. F. Henckel.

I 1902 blev de to skoleofficerer inddraget, og deres tjeneste blev overtaget af den overkanoner [1]), der havde gjort tjeneste som elevinspektør og en overbådsmand [1]), som tilkommanderedes skolen.

[1]) Senere af tidligere underofficerer med anden stillingsbetegnelse.

T 1902-1904 Overkanoner J. F. V. Henckel.
E 1902-1906 Overbådsmand J. R. J. Wismann.
T 1904-1908 Overkanoner C. A. C. S. Pøckel.
E 1906-1910 Overbådsmand F. V. Wismann, udnævnt til løjtnant i oktob. 1909.
T 1908-1912 Overkanoner J. V. Sørensen [1]), udnævnt til løjtnant i oktob. 1909.
T 1910-1917 Overkanoner N. E. Sørensen.
E 1912-1919 Løjtnant F. V. Wismann.
T 1917-1926 Overkanoner V. Foght, (artillerimester i 1923).
E 1919-1923 Løjtnant H. P. Rasmussen.
E 1923-1929 Søminemester V. T. Kastrup.
T 1926-1930 Artillerimester A. M. J. Andersen.
E 1929-1932 Artillerimester E. A. Hesselberg.
T 1930-1932 Artillerimester V. Petersen.

E betyder elevinspektør.
T betyder tilsynsførende med eleverne, tørnede med E om vagten.

Siden skolens oprettelse i 1868 og indtil 1881, da briggen ØRNEN stilledes til rådighed som øvelsesskib for skolen, blev underofficerseleverne i *sommerhalvåret* fordelt til de udrustede skibe. Af skolens arkiv fremgår det, at eleverne har været udkommanderede med følgende skibe:

Panserfregatterne DANNEBROG og PEDER SKRAM, fregatterne SJÆLLAND og JYLLAND, panserbatterierne LINDORMEN, GORM og ODIN, korvetten HEIMDAL, skonnerterne ST. THOMAS, FYLLA, DIANA, ABSALON, kanonbådene GRØNSUND, BUHL, FALSTER, ØRESUND, MØEN, STORE BELT og LILLE BELT samt panserskibet HELGOLAND.

Desuden udkommanderedes de to ældste klasser elever på vintertogt med de udrustede skibe, hvorved også korvetten DAGMAR kommer ind i billedet.

Den 17. august 1880 løb briggen ØRNEN af stabelen og blev afleveret til Orlogsværftet den 27. oktober s. a. Skibet, der var bestemt til at være øvelsesskib for flådens underofficerselever, var bygget ved »De forenede Oplagspladser og Værfter« efter tegninger fra Orlogsværftets konstruktionskontor.

Briggen havde følgende data: Længde 27.54 m, bredde 7.87 m, dybgående for 3.30 m og agter 3.75 m. Deplacementet var 315 tons.

I nedennævnte år var briggen ØRNEN fra ultimo april til ultimo september på togt med underofficerseleverne:

1881-82 chef kaptajn C. A. Garde.
1883-84 chef kaptajn J. E. V. Hansen.
1885-86 chef kaptajn G. E. Fugl.
1887-88 chef kaptajn N.U. Gad.
1889-90 chef kaptajn F. F. C. Bardenfleth.
1891-92 chef kaptajn F. P. Uldall.
1893 chef kaptajn V. J. Schoustrup.
1894 chef kaptajn H. P. Holm.
1895 chef kaptajn V. J. Schoustrup.

Briggen blev derefter oplagt og var til hovedreparation i 1901-02, og efter at have været på 3 togter med kadetter udgik skibet i 1905 af flådens tal.

[1]) Fungerede som elevinspektør fra 1910-12. Fik navneforandring til Vallenstrøm i 1910.

Da antallet af underofficerselever på skolen med årene var vokset til 100, og der i april hvert år blev antaget ca. 25 lærlinge, var briggen efterhånden for lille til at rumme det meget personel, hvorfor der fra 1896 udkommanderedes 5 klasser elever samt lærlingene på ca. 5 måneders sommertogter med følgende skibe og chefer:

1896	skonnerten DIANA	kaptajn C. L. With
1897	skonnerten INGOLF	kaptajn V. J. Schoustrup
1898	skonnerten INGOLF	kaptajn C. F. Scheller
1899	skonnerten INGOLF	kaptajn V. J. Schoustrup
1900	skonnerten INGOLF	kaptajn V. J. Schoustrup
1901	skonnerten INGOLF	kaptajn P. A. Grove
1902	skonnerten INGOLF til 14. juli	kaptajn C. F. Maegaard
1902	skonnerten ABSALON fra 14. juli	kaptajn C. F. Maegaard
1903	skonnerten INGOLF	kaptajn O. P. F. F. Holck
1904	skonnerten INGOLF	kommandør C. F. Maegaard
1905	skonnerten INGOLF	kaptajn A. Garde
1906	krydseren HEKLA	kommandør C. F. Maegaard
1907	krydseren HEKLA	kaptajn J. Nyholm
1908	krydseren HEKLA	kommandør C. F. Maegaard
1909	krydseren HEKLA	kaptajn J. C. D. Bloch
1910	krydseren HEKLA	kommandør J. Nyholm
1911	skonnerten INGOLF	kommandør H. Konow
1912	skonnerten INGOLF	kaptajn F. L. F. Gotschalk
1913	skonnerten INGOLF	kaptajn E. F. B. Wessel
1914	skonnerten INGOLF	kaptajn G. C. Amdrup
1915	krydseren VALKYRIEN	kommandør H. F. Kiær
1916	skonnerten INGOLF	kaptajn Th. Topsøe-Jensen
1917	skonnerten INGOLF	kaptajn F. Cold
1918	skonnerten INGOLF	kaptajn V. J. A. Harttung
1919	krydseren GEJSER	kaptajn E. N. M. Rüdinger
1920	skonnerten INGOLF	kaptajn H. T. J. Nørregaard
1921	skonnerten INGOLF	kaptajn R. Moth
1922	skonnerten INGOLF	kaptajn H. J. W. Asmussen
1923	krydseren VALKYRIEN	kommandør G. C. Amdrup
1924	krydseren GEJSER	orlogskaptajn H. de Jonquiéres Hansen
1925	krydseren GEJSER	orlogskaptajn H. de Jonquiéres Hansen
1926	krydseren GEJSER	orlogskaptajn E. Briand de Crévecoeur
1927	krydseren GEJSER	orlogskaptajn E. Briand de Crévecoeur
1928	orlogsskibet NIELS IUEL	kommandørkaptajn H. C. Gad
1929	orlogsskibet NIELS IUEL	kommandørkaptajn H. C. Gad
1930	orlogsskibet HERLUF TROLLE	kommandør E. M. Baron Gyldenkrone
1930	orlogsskibet NIELS IUEL	kommandørkaptajn Godfred Hansen
1930	inspektionsskibet BESKYTTEREN	kaptajn F. P. R. Rosted
1931	inspektionsskibet BESKYTTEREN	orlogskaptajn C. V. Evers

Krydserfregatten FYEN.

SØKVÆSTHUSET

»Flaadens Underofficersskole« blev oprettet ved lov om søværnets ordning af 24. april 1868, men allerede den 1. oktober 1867 blev de første 8 elever optaget i skolens yngste klasse og indlogeret på *Søetatens Kaserne,* det såkaldte *Søkvæsthus,* beliggende i Overgaden oven Vandet 62. Da loven i 1868 var trådt i kraft, indgik der på Underofficersskolen yderligere en del underconstabler (artillerikorpset) og halvbefarne corpsmatroser (matroskorpset), der allerede var optaget som lærlinge i skolen på Ankerøen. Skolens chef, kaptajn J. C. Kraft, der samtidig var tøjmester, var underlagt chefen for Orlogsværftet. Under opholdet på kasernen var eleverne underlagt chefen for kasernen, men fra 1875 kun skolechefen.

Søkvæsthuset og søkvæsthusfondens historie er så maritimt interessant, at en omtale af dem her synes naturlig.

I året 1618 opførtes under kong Christian IV. *Baadsmændenes Sygehus* på det østlige hjørne af det nuværende Bremerholm og Holmens Kanal. Da sygehuset omsider blev for lille til at opfylde sin mission, blev det i 1628 forlagt til et hus i Grønnegade (på hjørnet af den for en del år siden nedlagte Lille Regnegade), hvorefter kongen bestemte, at det oprindelige *Baadsmændenes Sygehus* skulle tages i brug af *Holmens Skole,* der den 17. sept. s. a. fik sin fundats. Sygehuset i Grønnegade var imidlertid usundt, og dertil lod tilsyn og forplejning meget tilbage at ønske.

Yngste kapellan ved Holmens Kirke, pastor Henrik Madsen Vallensbæk, der var sygehusets præst, indlagde sig særlig fortjeneste ved at indberette om forholdene, og endvidere iværksatte han en såkaldt *ombåren kollekt,* der gav så store gaver, at der efterhånden kunne dannes et fond til oprettelse af et kvæsthus for sårede og kvæstede *bådsfolk,* og således blev grundlaget lagt for den senere så betydelige og velhavende kvæsthusfond.

Den 2. januar 1658 bestemte kong Frederik III. at 2 etager af sejlhuset på Bremerholm Værft skulle istandsættes for at kunne afgive plads for 80 syge. Allerede under Københavns belejring 1658-59 blev sygehuset benyttet til anbringelse af de sårede og kvæstede, og det blev således det første *Søe-Qvæsthus.*

Den 17. november 1659 oprettedes den først kendte kvæsthusfundats, som 15 år efter fornyedes af Christian V., der skænkede en større sum, da han anså

det betimeligt »udi en velskikket Regiering udi fredelige Tider, at drage Omsorg for deres Beste, som udi Krigs-Tider skulde stride for Land og Riger«.

Kongen udnævnte 2 rådmænd, der skulle modtage og forvalte de penge, som tilhørte Qvæsthuset, og som tidligere havde været varetaget af admiralitetet.

Fundatsen indeholdt bl. a. følgende bestemmelser:

»I hver Kirke i København, saavel som i alle Slotskirkerne, skulde der gaa en Tavle om for Qvæsthuset og udenfor dette være en Blok til at lægge Gaver i [1]).

Qvæsthuset skulde nyde Andeel i alle Confiskationer, som skete ved Domstolene efter nærmere Bestemmelse. (Denne forordning udstedtes den 23. juli 1683).

En Skibspræst, eller, naar ingen af disse vare tilstede, een af Holmens Kirkes Capellaner, skulde dagligt holde Aften- og Morgen-Bøn tilligemed Sang og hver Søn- og Helligdag Prædiken paa Qvæsthuset.

Ingen Andre end de, som vare qvæstede i Kongens Tieneste, maatte indtages i Qvæsthuset og disse ei holdes længere, end indtil de vare helbredede.

De, som deraf bleve uskikkede til at fortjene deres Brød selv eller gjøre nogen Slags Tieneste paa Holmen, skulde sendes til eet af de Hospitaler, hvor Slige optoges«.

Det første pålidelige spor, som har været at finde angående oprindelsen til Søe-Qvæst-Huusets kapitalformue, indeholdes i et kgl. reskript af 29. december 1674, hvori befales, »at Børnehuset paa Christianshavn skulde befries fra at præstere Baadsfolks Logement og Underholdning, samt at Direktøren for bemeldte Stiftelse skulde til Admiralitetet overlevere alle de Qvæsthuset vedkommende Midler og Capitaler med Inventarium m. m.«.

I 1677 udstedtes en Collectbog, hvorved der opfordredes til at give bidrag til stiftelsen, og det ses heraf, at der indkom ret betydelige gaver, således at fonden voksede til 76150 rdl., og omkring 1850 ejede Søkvæsthusfonden ikke mindre end ca. 775.000 rdl.

For at befri staden København for udgifter til syge og såredes pleje i krigs- og ekviperingstider, havde det første hospital været fælles for sø- og landetaten. Dette hospital blev i 1668 flyttet til *Børnehuset* på Christianshavn og i 1675 til *Guldhuset* i Rigensgade for derefter i 1684 at flytte ind i en ejendom på St. Annæ Plads, hvor D.F.D.S. nu har sine kontorer. Kvæsthusgade og Kvæsthusbroen er således navne, der skriver sig fra den tid.

I indledningen til en af 13. juli 1682 udkommen fundats anføres, »at en Del af Kongens høje og andre Betientere og Undersaatter« til denne stiftelse havde givet og udlovet anseelige summer og indskrevet sig i den dertil forordnede bog.

[1]) Ifølge fundatsen af 29. december 1674 skulle der desuden i kirkerne i Christiania, Bergen, Trondhjem og Christianssand ombæres tavler for Qvæsthuset.

Denne bog fandtes endnu i 1840 i Søkvæsthuset og udviste, at ikke alene adskillige embedsmænd og borgere, men også den kongelige familie havde subskriberet til stiftelsen. Af regnskaberne fra den tid fremgår det, at udover de i nævnte bog anførte har flere ydet bidrag til stiftelsen.

Der er således næppe tvivl om, at grundlaget til Kvæsthusets formue er lagt ved milde gaver, således som anført i fundatsen, og at man har villet efterkomme Københavns indbyggeres ønske om at være fritaget for at have syge og kvæstede i kvarter.

En kgl. ordre af den 17. juni 1690 befalede, »at der skulde afgives 9000 Rigsdaler fra Søe-Etatens Qvæsthuus til Land-Etaten af de Fonds, som de før samlede havde haft, da den for kort Tid siden foretagne Adskillelse for Fremtiden skulde vedvare«.

Fra 1690 blev Kvæsthuset således udelukkende hospital for flådens folk. Det kunne rumme 1380 patienter, og under navnet Søe-Qvæst-Huuset virkede det tillige som invalidestiftelse og fattigforsørgelsesanstalt.

I 1693 udvidedes Kvæsthusets virksomhed til også at omfatte flådens almindelige sygepleje i *fredstid*. Da pesten i 1711 hærgede landet, blev besætningerne på den i januar 1712 hjemvendte flåde tilbageholdt i skibene for at undgå smitte, og for at vedligeholde orden såvel i Kvæsthuset, som i de hospitaler, der indrettedes for søetatens syge i København, blev der ansat officerer ved dem som tilsynsførende.

Ved kgl. resolution af 10. maj 1721 skulle kvæsthusfonden dels udrede pension til de ca. 200 personer, som ikke havde det nødtørftige til livets underhold, dels udbetale pensioner til søetatens officerer og betjentere, et beløb der i 1776 udgjorde 7000 rdl. årligt.

For at ophjælpe fonden, af hvilken der blev uddelt pensioner til det mandskab, som i kongens tjeneste var blevet uduelige til at erhverve sig det fornødne til livets ophold, og til enker og faderløse, approberede kongen i 1753 en akkord om, at Søkvæsthuset i fællesskab med Københavns Fattigvæsen skulle overtage privilegiet på et *Assistenshus* i København efter justitsråd Jentofts enke for 6000 rdl. og mod en temporær årlig udbetaling af 200 rdl. Fattigvæsenet udløstes snart efter mod en fast årlig afgift af 1400 rdl., hvoraf 400 rdl. tilfaldt Straffeanstalten på Christianshavn, alt i henhold til en resolution af 8. maj 1753 fra admiralitets- og commissariats-collegiet.

Det var ikke små beløb, der på den måde indgik i fonden, idet overskuddet i Assistenshuset f. eks. i året 1839 var 24.573 rdl. Forbindelsen mellem Kvæsthuset og det kgl. Assistenshus i Nybrogade, som havde fælles direktion, bevaredes helt til fondens opløsning i 1860.

Fonden havde dog også fra gammel tid haft andre indtægter, f. eks. Børsens og dens boders lejeindtægter, og af kong Frederik V.s Søe-Krigs-Artikel-Brev af 1752 § 282 fremgår det f. eks. »at Skibs-Chirurgo eller Over-Mesteren«, såfremt han glemmer den daglige melding til skibschefen om de syges antal og

tilstand, »at han af Chefen et Par Gange er mulcteret til Fattigbyssen paa nogle Mark, - dog ikke over sex Mark hver Gang - skal straffes paa een eller nogle Maaneders Gage«. Efter samme lovs § 617 bestemmes, at »Al Spil og Dobbel skal være forbuden, hvorfor og ingen Gemeen maae tage med sig Kaart-Spil, Tærninger, eller noget, som henhører til saadan Leeg; Men dersom nogen af Officiererne eller Betienterne spille store Spil, da skal alt det, som er vundet, være forbrudt til Fattigbyssen, og hver af dem strax erlægge efter Chefens Sigende 5 Rdl. til Fattigbyssen«.

Ligeledes skulle enhver søofficer, der forfremmedes, den første måned afstå til Søkvæsthuset forskellen i lønningen mellem den grad han forlod, og den han rykkede op i.

Ifølge kong Frederik V.s Søkrigsartikelbrev § 937 og Anhang til disse af 17. januar 1809 tilfaldt der Søkvæsthuset forlods $^1/_2$ % ved byttets deling, f. eks. når et fremmed orlogsskib erobredes.

I foråret 1753 stiftede kong Frederik V. *Det kgl. Opfostringshus* [1]) dels ved gaver fra majestæten og det kgl. hus, og dels ved en indsamling over hele riget, og i 1754-55 opførtes et bygningskompleks i Overgaden over Vandet af Ober-Land-Bygmester og justitsråd J. C. Conradi til brug for denne stiftelse. Kongen skænkede grunden hertil, ligesom opførelsen støttedes ved forskellige begunstigelser. Byggesummen androg 20.000 rdl., og bygningen blev som alle de øvrige i kvarteret bygget med pilotering på opfyldt grund.

I de af Ober-Conducteur Christian Gedde udarbejdede planer af »Den Kongelige Residentz Stadt Kjøbenhavn« 1757, ses i registeret over *Christianshavns Qvarter,* at den i *Ofver Gaden oven Vandet nr. 171* liggende bygning er opført som etablissement *»Til Fattige Børns Opfostringshuus«*. Det var dengang det nordligst beliggende hus i gaden, og strandkanten lå kun ca. 25 m nord for bygningen eller omtrent ved den passage, der nu fører langs Treschow's Stiftelse (bygget i 1853-57), og som eleverne på Underofficersskolen kaldte for *Smøgen.*

I 1776 vedtoges det, at søetaten skulle afstå den gamle kvæsthusbygning på St. Annæ Plads og til påske næste år flytte til Opfostringshusets nye bygning i Overgaden oven Vandet, som fandtes bedre egnet til marinens humanitære institution, og ved mageskifte overtoges bygningskomplekset året efter - dog fandt flytningen først sted sidst i året 1777, »efter at de af Byen udførte Urenligheder var fjernet«. For at afrunde arealet købtes nogle mindre ejendomme mellem hovedbygningen og Baadsmandsstræde, og endvidere blev arealet nord for Vor Frelsers kirke, hvor et derliggende krudttårn blev nedrevet, tillagt

[1]) En mellemting mellem skole, opdragelsesanstalt og fattighus, hvor drengene skule oplæres til »manufakturer og søfarten«. Til dette formål indkom der også midler især ved lotterier, i hvis indtægter fattigvæsenet også skulle have sin andel. Denne ordning blev oprindelsen til klasselotteriet, og formentlig har opfostringshusdrengene fra den tid haft privilegium på udtrækning af lodderne.

Lille Torfve Gade
Lange Brie Gaden
Strand Gade
Strand Gade
Torfve Gade
Kongens Gade
Gade
Strøde
Lille
Anna
Baadsmands
Over Gaden
neden Vandet
Vandet
Ofver Gaden
oven Vandet
Strøde
Dronningens Gade
Vor Frelseres Kirke
Baadsmands
Gade
Printzens Gade
Torfve
Amager Strøde
Amager Strøde
Amager Port
E

ejendommen. Samtidigt tillodes det at inddrage den del af Dronningensgade, som løb op gennem den nu udvidede grund - Søkvæsthusets bagbygning (havehuset) flugter stadig med denne gadelinie - således at arealets østlige begrænsning førtes ud til nuværende Prinsessegade.

I 1781 blev der opført en ny sygehusfløj mod Baadsmandsstræde, og i 1789 påbegyndtes opførelsen af en forbindelsesbygning mellem Fattig- og Sygehusbygningen - en lidet pyntelig bygning, 4 fag lang og 3 etager høj. I den nederste etage, der har dobbelt højde, indrettedes en kirke, hvor præsterne daglig indtil 1819 holdt morgen- og aftenbøn for de kvæstede.

Fattigbygningen, det senere havehus, blev i 1779 forhøjet med 2 etager. Den nedbrændte imidlertid i 1838, men blev straks genopført og anvendt som embedsboliger og kontorer.

Tøjmesteren ses dengang at måtte tage sig af højst forskellige sager. Således skrev kaptajn J. H. Lützow i 1790: »- - - om der maatte blive opmudret i Canalen gjennem Christianshavn, da der er Banker som forbyde Gjennemfart forbi Land-Etatens Laboratorium og Søe-Tøjhuusfolkets Boliger, Tugt-, Rasp- og Forbedringshuset samt Søe-Qvæst-Huuset, hvor der er saa grundt og ganske tørt paa begge Sider, saa at ikke en Gang en Sprøjtepram kan flyde, hvoraf jeg formener det høylig fornøden at een (sprøjtepram) laae mellem Søe-Qvæst-Huuset og Tugt-Huuset, hvor en saa talrig Flok af ubændige Mennesker sig opholde. Det vilde unægtelig være til Tjenestens Befordring, baade for Land- og Søe-Artilleriet, om nogle af de Sprøjtepramme, der ligge i Slots- og Proviant Graven, kunde udi en Hast i fornøden Tilfælde lægge ind i Christianshavns Grav. Fornævnte kongelige Bygninger og Stiftelser, saavel som hele Christianshavns By, staar neppe til at redde, om (hvad Gud maatte forbyde) ulykkelig Ildsvaade skulde opkomme især ved lavt Vande, da Brand-Pomperne ikke kan drage Vand op, og Vandet paa Christianshavn næsten er borte overalt.«

Efter slaget på Reden den 2. april 1801 var Søkvæsthuset hospital for sårede krigere, og i 1811 befaledes, at »de engelske Krigsfanger, som hidtil havde været under Bevogtning i Søe-Qvæst-Huuset, skulde flyttes til Næstved, og Qvæsthuusets 3die Etage overlades til Sygestuer for Landmilitairet«.

I 1816 skulle det i Nyboder mellem Balsamgade og Nellikegade liggende *Søetatens Hospital* i fredstid også optage de syge fra skibene mod refusion herfor fra søkvæsthusfonden. Dermed ophørte Søkvæsthusets opgave som sygehus, medens fonden fortsat skulle være den økonomiske basis for marinens sygeforsorg.

Der blev derefter en hel anden anvendelse for søkvæsthuskomplekset. Da fangerne i Tugt-, rasp- og forbedringshuset i 1817 gjorde oprør og afbrændte hovedbygningen samt dele af de andre fængselsbygninger, måtte underbringelsesmuligheder for fangerne søges andre steder, og efter at der havde været afholdt standret i Søkvæsthusets gård, blev ca. 120 kvindelige fanger anbragt på hovedbygningens lofter.

Året efter udlejedes den sydvestlige fløj mod Baadsmandsstræde til Københavns fattigvæsen og indrettedes til tvangsarbejdshus, og nogle år senere anvendtes Søkvæsthuset til at huse mandsfanger fra forbedringshuset. Nogle af disse kachotter ses at have bestået i en række år, for da hovedbygningen i 1867 blev kaserne for Holmens vagtstyrke og underofficerseleverne, havde søetaten tilsyneladende god anvendelse for disse kachotter, der var beliggende i loftsetagen, hvilket var til stor gene for skolechefen (kasernekommandanten), »naar Delinkventerne i drukken Tilstand om Natten førtes forbi Chefens Dør«.

Da det nye kvindefængsel overfor Vor Frelsers kirke blev taget i brug i 1864, og straffeanstalten 2 år senere havde fået en ny hovedbygning, rømmede fængselsvæsenet søkvæsthuskomplekset, og bygningerne fik en hårdt tiltrængt reparation.

Havehuset, den tidligere fattighusfløj, var som før nævnt benyttet til kontorer og beboelse - også til private. Således boede bl. a. J. L. Heiberg sammen med sin hustru, Johanne Luise Heiberg, og Heibergs 71-årige moder Thomasine Gyllembourg, fra 1844 i stueetagen i den lejlighed, hvor senere chefen for Orlogsværftet havde sin tjenestebolig.

I 1862 blev der dannet et korps af søværnepligtige, der var underlagt søtøjmesterens kommando, og som skulle erstatte de værftsarbejdsmænd, der tidligere havde udført vagttjeneste ved krudtmagasinerne. Til opholdssted for dette mandskab blev der i Nyboderlængerne mellem Klerkegade og Rosengade indrettet en kaserne. Dette mandskab, der kaldtes marineartillerister, underbragtes fra 1867 på søetatens kaserne i Søkvæsthuset, hvor underofficerseleverne samme år også indlogeredes.

Den 1. juni 1888 nedlagdes søetatens kaserne som indkvarteringssted for værnepligtige, der istedetfor underbragtes i vagtskibet ved København. Der indrettedes klasseværelser, tegnestue m. m. for eleverne, således at undervisningen fra samme efterår kunne foregå på selve skolen. Posten som kasernekommandant ophævedes, og Søkvæsthusets hovedbygning benævntes herefter *Søværnets Underofficersskole.*

Tid efter anden blev der solgt af det oprindeligt ret store areal, bl. a. til søetatens enkebolig i Baadsmandsstræde og til Treschows stiftelse. Endelig har der været udlejet arealer dels til gartneri og dels til tømmerplads.

I 1851 henlagdes en væsentlig del af søkvæsthusfonden til invalidefonden, som i 1904 blev inddraget i statskassen. Af hensyn til staden Københavns påberåbelse af det tidligere givne tilsagn om fritagelse for indkvarteringsbyrder og udgifter til militære syge og såredes pleje, blev der ved lov af 18. januar 1861 henlagt 440.000 rdl. under marineministeriets bestyrelse. Renterne heraf anvendtes til flådens sygeforsorg, medens kapitalen skulle bruges til et eventuel hospital for flåden [1]).

[1]) Marineminister Jøhnke fremsatte i folketinget i 1902 forslag om opførelse af et hospital for flåden på Arsenaløen. Restsummen af Søkvæsthusets midler skulle anvendes hertil.

Alle tidligere ydelser og forpligtelser af forskellig art blev ophævet, og ejendomsforholdene vedrørende søkvæsthuskomplekset ordnedes således, at finansministeriet blev den reelle ejer, medens søværnet fik brugsretten til bygningskomplekset.

I 1900 blev der taget 200.000 kr. af restkapitalen til at bygge det for hæren og flåden fælles epidemihospital på Jagtvej. Den sidste rest af søkvæsthusfondens en gang så store formue medgik i 1913 til opførelse af Marinehospitalet, der fra Prinsessegade strækker sig et godt stykke ind på underofficersskolens gamle øvelses- og eksercerplads. Da Marinehospitalet, som blev taget i brug i 1915, nedlagdes i 1928, blev bygningen siden anvendt til forskellige formål og er nu efter en omfattende ombygning i 1951 taget i brug som kommuneskole.

Som det fremgår af det foranstående, har søkvæsthuskomplekset igennem 200 år været benyttet til mange forskellige formål og bl. a. i 65 år været skole for underofficers- og dæksofficerselever, som under streng militær opdragelse har haft til huse i den gamle, ærværdige hovedbygning, der nu er fredet i klasse A.

Efter Dæksofficerselevskolens ophævelse i 1932 blev der i Søkvæsthuset indrettet tjenestebolig for viceadmiralen omfattende skolechefens tidligere kontor og tjenestebolig samt de to mod gården nærmest liggende klasseværelser, det overfor liggende lærerværelse og den tidligere overkanoners (elevinspektørs) lejlighed, altså den del af etagen der fører ud til søndre trappe. I den øvrige del af 1. etage og hele stueetagen flyttede marinens bibliotek, fyr- og vagervæsenet samt lodsvæsenet ind. Søofficersforeningen overtog i 1942, da viceadmiralen fraflyttede sin tjenestebolig, de til denne hørende lokaliteter.

Havehuset beboes fortsat af søofficerer, ligesom Holmens provst med årene også har fået anvist bolig her.

Vel er den store øvelsesplads benyttet til andre formål, og bislaget til spisekælderen, hvor elever om aftenen i smug har nydt mangen en smøg, er væk, men den, der har tilbragt sin elevtid på skolen, vil dog endnu kunne nikke genkendende til mange lokaliteter, ikke mindst til »den gamle Bornholmer«, der fremdeles står i stueetagens nordre opgang. Uanfægtet af tidens omskiftelser tikker den videre, således som den har gjort det i mange år, og den tidligere elev, der i vore dage aflægger besøg i bygningen, standser uvilkårligt op og lytter genkendende til det gamle ur, der utvivlsomt overgår selv den flittigste elev i præcision.

På en skole, hvor hele tjenestegangen var lagt til rette med en gennemført præcision, spillede det nøjagtige klokkeslet en stor rolle for eleverne, som derfor jævnligt søgte ud til *Bornholmeren* for at stille deres ure. Mange minder dukker da også frem, når man står foran det, og måtte det gamle ur engang ende sine dage på et orlogsmuseum.

Selv efter datidens målestok måtte ved århundredets begyndelse underbringelsesforholdene på skolen, som på en måde var elevernes hjem, betegnes

som værende primitive og lidet hyggelige med sand på gulvet i samlingsstuen, ingen gardiner for vinduerne, elendig gasbelysning, en mørk og uendelig trist spisestue i kælderetagen og uhygiejniske, kolde vaskerum, forhold der først blev forbedret i løbet af skolens sidste 25 år.

Skolereglementets strenge bestemmelser og paragraffer tillod ikke forsømmelser eller andre uefterretteligheder, uden at der vankede straf. Man kan måske bedst definere det ved anvendelsen af datidens udtryk, »at der ikke blev taget med fløjlshandsker på eleverne«, hvilket ganske naturligt affødte pligtfølelse, flid og præcision, som senere i livet kom dem til gode. De lærte ikke alene at vise loyalitet op- men også nedefter, noget der fik betydning i deres fremtidige tjeneste som befalingsmænd.

Uddannelsen var fortrinlig, selv om en bedre udnyttelse af tiden til teoretisk undervisning havde været ønskelig. Hvilket formål tjente det f. eks., at ofre time efter time på opremsning af fregatternes »fart og takling«, specielt når f. eks. INGOLF var øvelsesskib og havde en helt anden rigning. Hvorfor ofrede man tid på at terpe forlængst kasserede forladekanoners projektilvægt og begyndelseshastighed? Ligeledes havde eleverne svært ved at forstå betydningen af 2×3 timers ugentlig kanoneksercits i fregatten FYEN. Alle disse timer kunne sikkert have været anvendt til en endnu bedre teoretisk eller praktisk uddannelse. Der savnedes f. eks. indtil 1911 undervisning i så vigtige fag som søkrigshistorie og samfundslære, kendskab til førstnævnte fag var dog af stor betydning for eleverne på en sømilitær skole. Trods alt var eleverne ved afgangen fra skolen i besiddelse af sådanne kundskaber, der gjorde dem skikkede til den gerning, de som befalingsmænd var udset til: at være lærere for de værnepligtige.

Af de 1065 elever, der med årene er udgået fra den gamle elevskole, søgte mange ud i det civile erhverv, oftest for at opnå større lønninger og bedre kår end dem, der blev budt underofficererne. Mange hævdede sig godt i deres nye stillinger, og de blev respekteret i kraft af dygtighed, loyalitet, og evnen til at omgås mennesker.

Havde eleverne i ungdommens vår haft svært ved at forstå betydningen af disciplinens strenghed, så har årene formentlig bibragt dem forståelsen af den betydning Elevskolen har haft for deres opdragelse og fremtid, og de vil muligvis også af og til sende »den gamle skole på Christianshavn« en venlig tanke.

Vort søværn af i dag ville sikkert have ønsket denne skoles fortsatte beståen.

ILLUSTRATIONER

Side

Københavns slot og flådehavn i Christian IV.s tid 8
En bøsseskytte 25
Udsigt over Københavns havn mod Holmen 53
Ankerøskolen 57
Den danske flåde forlader i 1807 havnen for sidste gang 73
Parti fra Nyboder med reberbanen og Dronningens mølle 80
Tappenstreg i Nyboder 81
En rugdreng 85
Matros 1837 88
Overkanoner i søetaten 91
Kanoner C. W. Petersen 102
Konstabel Valdemar Klein 106
Elev L. J. Caspersen 107
Elevholdene 1868-69 121
Kommandør J. C. Kraft 126
Elevholdet 1870 131
Søkvæsthuset 137
Briggen ØRNEN 141
Kontreadmiral M. A. C. C. Wulff 147
Plan af Flaadens Underofficersskole .. 152
Chef, lærere og elever på skolens øvelsesplads 1902 161
Elevholdet 1881 167
Skonnerten DIANA 172

Side

Kommandør V. J. Schoustrup 173
Skonnerten INGOLF 175
Skonnerten ABSALON 179
Professor Nicolai Bøgh 181
Kommandør C. F. Maegaard 183
Krydseren HEKLA 185
Kontreadmiral J. Nyholm 189
Krydseren VALKYRIEN 197
Kommandør H. F. Kiær 199
Kommandør R. Bauditz 202
Krydseren GEJSER 205
Kontreadmiral G. C. Amdrup 209
Orlogsskibet NIELS IUEL 211
Kommandør E. N. M. Rüdinger 212
Orlogsskibet HERLUF TROLLE 213
Inspektionsskibet BESKYTTEREN ... 214
Underofficerer 1887 216
Overbådsmand O. C. Børgesen 218
Skipper J. H. Lønholt 219
Skipper, matrosunderoff. og arbejdere på Takkelloftet ca. 1880 229
Skipper J. G. D. Freese 241
Overbådsmand P. F. Petersen 245
Overkanoner C. P. V. Gross 257
Overbådsmand og kanoner 261
Krydserfregatten FYEN 282
Geddes plan over Christianshavns kvarter 286

PERSONREGISTER

Amdrup, G. C., kontreadmiral, 196, 203, 209, 265, 268.
Ancker, E., underkanoner, 265.
Andersen, E. E., kommandør, 156.
Andersen, Gotfred, overkanoner, 97.
Andersen, P., overkanoner, 243.
Andersen, P., underbådsmand, 253.

Bauditz, R., kommandør, 202, 203.
Bielke, Chr., admiral, 12, 21.
Bjelcke, Henrik, admiral, 11.
Borg, Th., kaptajn, 265.
Borrild, K. C., bådsmand, 257, 258, 259.
Brandt, F. C., lærer, 169.
Bredal, P. J., ekvipagemester, 15.
Budtz, Hans, bøsseskytte, 23.
Bøgh, Nicolai, cand. phil., senere professor, 168, 181.
Børgesen, Iver, kaptajn, 14.

Carstensen, Viggo, elev, 147.
Caspersen, L. J., elev, 107.
Christensen, I. C., minister, 233, 245.
Christiansen, R., oversergent, 238.
Christmas, Walter, kaptajn, 222, 278.
Clausen, C. T. E., kaptajn, 130.
Cold, F., kommandør, 257, 276.
Conradi, J. C., Ober-Land-Bygmester, 286.

Danneskjold-Samsøe, greve, 47.
Degenkolv, H., etatsråd, 182.
Dockum, J. van, kommandør, 69.
Donner, tidl. søofficer, 219.
Drackenberg, Chr., højbådsmand, 46.

Elmøe, R., underkanoner, 253.
Erichsen, Mylius, 265.

Fabricius, L., kaptajn, 69.
Fischer, Olfert, kommandør, 63.
Flye, E., kanoner, senere overartillerimester, 221, 222.

Gedde, Chr., Ober-Conducteur, 286.
Gerner, Henrik, fabrikmester, 57.
Gross, C. P. V., senere krigsassessor, 119, 232, 256.
Grove, A. C. G., ekvipagemester, 67.
Gyllembourg, Thomasine, 288.

Hansen, F. C. C., højbådsmand, 106.
Hansen, H. C., tøjhusløjtnant, 243.
Hansen, L., højbådsmand, 16.
Heiberg, J. L., professor, 288.
Heiberg, Johanne Luise, 288.
Helbig, C., konstabel, 184.
Hohlenberg, F. C., fabrikmester, 44.
Holberg, Ludvig, baron, 14.
Holm, A. Emil, underkanoner, 278.
Holm, Jens Andersen, skipper, 48.
Hoppe, C. E. F., værftsløjtnant, 243.

Iuel, Niels, admiral, 12, 15, 21.

Jacobsen, H. F., overbådsmand, 243.
Jacobsen, A., underkanoner, 265.
Jappe, J. C., underbådsmand, 253.
Jensen, E. N., underkanoner, 85.
Jensen, J. E., overbådsmand, 243.
Jensen, Joh. Fr., overkanoner, 245.
Jentoft, justitsråd, 285.
Jøhncke, F. H., marineminister, 236, 238.
Jørgensen, E., overkanoner, 243.
Jæckel, Christopher, højbådsmand, 48.

Kaas, admiral, 57.
Kierulff, kommandør, overekvipagemster, 66.
Kiær, H. F., kommandør, 196, 202.
Klein, V., konstabel, 106.
Klingenberg, Povl, admiralitetsråd, 32.
Kofoed-Hansen, kommandør, 246.
Kok, N. H., kaptajn, 15.
Kraft, J. C., søtøjmester, kommandør, 116, 126, 127, 133, 134, 283.
Kragh, G., underskibsminør, 265.
Kønig, J., højbådsmand, 106.

Larsen, C., højbådsmand, 48.
Lorentzen, grosserer, 79.
Lorentzen, P. L., skipper, 220.
Lüdemann, L. C. T., overkanoner, 243.
Lynge, skipper, 48.
Lützow, J. H., kaptajn, 287.
Lønholt, J. H., skipper, 220.

Madsen-Halsted, kaptajn, 247.
Madsen-Mygdal, statsminister, 269.
Maegaard, C. F., kommandør, 174, 188.
Mathisen, højbådsmand, 48.

Mathisson-Hansen, kantor, 169.
Meldahl, professor, 80.
Michelsen, kommandør, 58.
Mortensen, P., skibslæge, 148.
Mossin, H., kaptajn, 69.
Moth, R., kommandørkaptajn, 212.
Munch, P., dr. phil., 257.
Mølgaard, senere overbådsmand, 223.
Møller, H. C., smedemester, 103.
Møller, J., søminemester, 265.

Nelson, H., viceadmiral, 64.
Neergaard, N., forsvarsminister, 242.
Nyholm, J., kontreadmiral, 188, 189, 192, 194, 196, 197, 200, 242, 247.
Nørregaard, H. T. J., kaptajn, 202.

Obelitz, C, A., kaptajn, 116.
Olafsson, Jon, bøsseskytte, 23, 24.
Olsen, C. R., overbådsmand, 111.
Olsen, P. C. E., havnefoged, 97.
Orning, Erik Ottesen, admiral, 13.

Paludan, orlogskaptajn, 88.
Pantmann, C. F., bådsmandsmath, 105.
Pedersen, Niels, bådsmand, 265.
Persson, A. E., bådsmand, 253.
Prins Valdemar, H. K. H., 130.

Raagaard, P., overkanoner, 59.
Rasmussen, L., forsvarsminister, 269.
Rechnitzer, H., kaptajn, 257.
Recke, E. v. d., forfatter, 182.
Rosenvinge, kst. ekvipagemester, 67.
Ryder, C. H., premierløjtnant, 265.
Rüdinger, E. N. M., kommandør, 210, 212.
Rødtjer, O. S., tøjhusløjtnant, 243.
Rønning, F., dr. phil., 176.

Sander, E., overkanoner, 243.
Schaffalitzky de Muckadell, premierløjtnant, 188, 221.
Schou, R., kanoner, 257.
Schoustrup, V. J., kommandør, 146, 170, 174.
Seerup, Thomas, løjtnant, 15.
Skibsted, O. W., kaptajnløjtnant, tøjmester, 116.
Skram, Peder, rigsadmiral, 7.
Smidth, P. H. C., premierløjtnant, 89.
Span, Henricq, Holmens admiral, 12, 18, 21.
Staack, Th., undersøminemester, 243.
Struense, J. F., greve, 19.
Svendsen, L., skipper, 52.
Sørensen, A., underkanoner, 269.
Sørensen, Chr., skipper, 218, 219.

Thiess, Axel, tegner, 217.
Thostrup, Chr. Bendix, løjtnant, 63, 165, 265.
Tolle, A., overkanoner, 100.
Torgiesen, A., qvartermester, 16.
Trolle, Herluf, rigsadmiral, 7.
Tromp, Martin, admiral, 15.
Truelsen, skipper, 81.
Trundsen (Rustung), Kristoffer, admiral, 13.
Tøllesen, Chr., overkanoner, 63.

Uldall, F. P. A., kommandør, 170.
Ulfeldt, Korfits, rigshofmester, 18.
Ulrichsen, L. P., undersøminemester, 243.

Vandel, Bagge Jensen, navigationslærer, 10.
Vallensbæk, H. M., kapellan, 283.
Vallenstrøm, J. V., overkanoner, 243.

Wagner, J. F., overbådsmand, 243.
Walberg, L. P., skibmand, 100.
Wandel, C., viceadmiral, 242.
Wenck, H. L. E., viceadmiral, 275.
Wilde, kommandør, 217, 219.
Wismann, E., 1/1 bef. constabel, 105.
Wismann, F. V., senere løjtnant, 223, 243
Wismann, J. P., værftsløjtnant, 223, 243.
With, C. L., kommandør, 171.
Wleugel, E., kommandørkaptajn, 69.
Woderup, søtøjhusløjtnant, 93.
Wulff, M. A. C. C., kontreadmiral, 116, 134, 145, 151, 168, 169, 170.

Zachariae, G. H. R., kontreadmiral, 248.
Ziegler, C. F., skibmand, 100.

STIKORDSREGISTER

Årstjeneste, 12.

Admiralitetslavet, 13.
Ankerøens Ligkasse, 83.
Ankerøskolen, 57, 116.
Arkelimestre, 23.
Arsenaløen, Nyboders flytning til, 236.
Artilleriskolen 1768, 54.
Assistenshus, Det kgl., 285.

Bådsmandspiben, 32.
Bemandingsreglement, 89.
Bespisningsreglementer, 9, 16, 33, 47, 61, 100, 149, 173.
Bøsseskytter, 23, 24.

Christiansholm, 54.

Dellehaven, 62.
Divisionernes inddeling, 72, 92, 95, 101.
Divisions- og kompagniinddelingen ophæves, 101.
Dyrtidstillæg, 227, 249, 250, 253.
Dæksofficersassistenter, Officersskolen for, 256, 265, 266.
Dæksofficerselever, sidste, 213.
Dæksofficerselevskolen, 204, 206, 210, 211, 212, 214.

Eckernførde, kampen ved, 96.
Elevhold, Flaadens Underofficersskole 1867-68, 119.
Elevinspektører, Fortegnelse over, 280, 281.
Elevskolen, 176, 177, 185.

Flådens ran 1807, 66.
Flåden på Schelden, 68.
Flådens Leje, 8, 269.
Flådestationen, 268.
Flaadens Underofficersskole, 58, 113, 115, 124, 139, 215, 283.
Flaadens Underofficersskole, mundering, 124.
Flaadens Underofficersskole,plan for, 120, 138.
Frimåned, 38, 39.
Frimandsordning, 39.
Fællesrepræsentationen for off. ansatte tjenestemænd, 250.

Giftermålstilladelse, 232.
Grønnegaards Havn, 7.
GEISER, ulykken i, 264.

Havnefogeder, ansættelse som, 99.
Helgoland, kampen ved, 103.
Hilsen, militær, 82.
Holmen, 268.
Holmens Hæderstegn, 62.
Hvervning af faste menige, 247.
Højbådsmænd, 22, 27.

Indrulleringsordning, 11.

Justitsqvartermesteren, 49.
Justitssergenten, 49, 50.

Kokarder, 82.
Kommissionen til overvejelse af hærens og flådens fremtidige ordning, 257, 259.
Kompagnichefer, 38.
Kompagnidreng, 51, 53.
Kompagnisergenten, 78, 80.
Konjunkturtillæg, 254.
Konstabelelevskolen, 186, 194, 247.
Konstabelskolen, 197, 248, 262.
Krabbeløkke Havn, 8.
Krigen 1848, 96.
Krigen 1864, 103.

Ligbærertjenesten, 102.
Ligkasser, (begravelseskasser), 83.
Lov om Rigets Forsvar, 270.
Løber, 83.
Lønninger, 242, 250, 253, 254, 272.

Månedstjeneste, 12.
Marinens Underofficerer, foreningen, 233, 251.
Matrosskolen, 57.
Matros- og Konstabelskolen, 186.
Matros- og Konstabelskolen, plan for, 187.
Maskinelever, 177, 180, 181, 184, 195, 198, 201.
Maskinkonstabler, 206.
Maskinoverkonstabler, første hold, 192.
Maskinunderofficerer, 250, 256, 260.
Matroskorpset, 227.
Matros- og Søminekorpset, 244.

Messereglement, 241.
Mestermanden, 9, 40.
Militær hilsen, 82.
Mundering, 30, 39, 50, 61, 82, 93, 101, 103, 115, 124, 226, 244, 263.

Nyboder, 72, 236.
Nye Slotshavn, 8.

Officersskolen for dæksofficersassistenter o. l., 256, 265, 266.
Opfostringshus, Det kgl., 286.
Organisation af artilleri- og matroskorps i land, 89.
Organisationsret og forhandlingsregler, 255, 256.
Overarkelimestre, 26.

Pensionsordning, 98.
Personeloversigter, 26, 32, 35, 37, 46, 49, 60, 83, 92, 100, 225, 231, 239, 243, 244, 262, 272.
Pest, 78.
Plan for Dæksofficerselevskolen, 204, 207, 208, 212, 214.
Plan for Elevskolen, 176.
Plan for Flaadens Underofficersskole, 120, 138.
Plan for Konstabelelevskolen, 190, 191.
Plan for Konstabelskolen, 199, 200.
Plan for Søværnets Underofficersskole, 140.
Prisepenges fordeling, 82.
Profos, 40, 49.
Profossvend, 49.

Rugdreng, 50, 56.
Rævehalegattet, 7.

Sergenten, 78, 80.
Skibschefer for øvelsesskibene, 281, 282.
Skibsdrengeskolen, 185.
Skipperboderne, 72, 74.
Skippere og styrmænd, 33.
Skolechefer, fortegnelse over, 279.
Skoler, 20, 51.
Skoleofficerer, 279, 280.
Skoleråd, 182, 208.
Slaget på Reden 1801, 63.
Slesvigske krig 1848, 96.
Soldatesque, 11, 92.
Statsmarine, 269, 272.
Straffe, 41, 154.
Styrmandstjeneste, 233.
Søe-Cadet-Compagniet, 20.
Søetatens hospital, 287.
Søe-Lieutenant-Selskabet, 275.
Søkrigsartikelbreve, 26, 40.
Søkvæsthuset, 283.
Søkvæsthusfonden, 285.
Søminevæsenet, 231.
Søofficersforeningen, 289.
Søunderofficersforeningen Ørnen, 232, 233, 256.
Søværnepligtige, 126, 127, 133, 134.
Søværnets Underofficersskole, 141, 151, 173.

Treschows Stiftelse, 288.
Tiltaleform, 95, 226.
Tobaksrygning, 162.

Udmærkelsestegn, 136, 138, 150, 201.
Underofficerer, dekoreret, 64, 69, 98, 104, 105.
Underofficersskolen, 55, 57, 58.
Underofficersskolen, betænkning 1866, 106.
Underofficersskoler, 231, 240, 255.
Undervisningsråd for søværnets skoler, 182.
Uniformer, 39, 263.
Uniform, obligatorisk for officerer, 32.

Vagts-Ordonance, 36.
Vagthavende officer, 34.

Ærmedistinktioner for underofficerer, 82, 208.

ØRNEN, briggen, 140, 142, 143, 144.
Øvelsesplaner, 142, 143, 190, 191.

BENYTTET LITTERATUR

Commissions Betænkning om Landets Forsvarsvæsen, 1868.

Lovforslag om Søværnets Ordning 1879-80.
Forslag til nogle Ændringer af Lønningsbestemmelser ved Søværnet, Folketinget 1898-1902.
Forslag til Lov om Opførelse af Boliger for Søværnets Personel paa Orlogsværftets Grund, Folketinget 1901-02.
Forslag til Tillæg til Lov om Søværnets Ordning af 28. Maj 1880, Landstinget 1901-02.

Lov om Søværnets Ordning af 28. Maj 1880.
Lov om Søværnets Ordning af 28. Maj 1880 ændret ved Lov af 15. maj 1903.
Lov om Søværnets Ordning af 28. Maj 1880 ændret ved Lov af 30. sep. 1909.
Lov om Søværnets Ordning af 28. Maj 1880 ændret ved Lov af 15. marts 1916.
Lov om Søværnets Ordning af 28. Maj 1880 ændret ved Lov af 7. aug. 1922.
Lov om Søværnets Ordning af 28. Maj 1880 ændret ved Lov af 23. marts 1932.

Plan for Flaadens Underofficersskole af 21. maj 1869.
Plan for Flaadens Underofficersskole af 27. juni 1877.
Plan for Søværnets Underofficersskole af 29. januar 1881.
Plan for Søværnets Underofficersskole af 4. maj 1886.
Plan for Søværnets Underofficersskole af 24. novbr. 1893.
Plan for Elevskolen af 22. apr. 1904.
Plan for Konstabelelevskolen af 16. sept. 1912.
Plan for Uddannelsen af Artillerikonstabler og faste Matroser, 1912.
Plan for Konstabelskolen af 4. sept. 1916.
Plan for Dæksofficerselevskolen af 15. juni 1923.

Admiralitetskontorets ind- og udg. skrivelser 1867-69.

Marineministeriets ind- og udgaede skriv. 1867-69 vedr. Søetatens Kaserne og Flaadens Underofficersskole.

Tøjmesterens og Chefen for Flaadens Underofficersskoles ind- og udgående skrivelser vedr. Underofficerseleverne 1867-75.

Love og Bestemmelser for Søværnet 1877-1932.
Lov om Statens Tjenestemænd af 12. sept. 1919.

Referat af møderne i kommissionen til undersøgelse og overvejelse af Hærens og Flaadens fremtidige ordning, 1919-1922, bind 1. og 2.

Flaadens Underofficersskoles ind- og udgåede skrivelser 1875-1880.
Søværnets Underofficersskoles ind- og udgåede skrivelser 1880-1903.
Elevskolens ind- og udgåede skrivelser 1903-1909.
Konstabelelevskolens ind- og udgåede skrivelser 1909-1916.
Konstabelskolens ind- og udgåede skrivelser 1916-1922.
Dæksofficerselevskolens ind- og udgåede skrivelser 1922-1932.

A. - Kundgørelser for Søværnet.
B. - Kundgørelser for Søværnet.

Tidsskrift for Søvæsen, forskellige årgange.
Nyt Archiv for Søvæsen, 2 række 1846-54.

Kong Christian IV.s Søkrigsartikelbreve, 1625.
Kong Christian V.s Søe-Artikler og Krigs-Rets Instruction af 27. marts 1683.
Kong Frederik V.s Søkrigsartikelbrev, 1752 med tillæg Nr. 1 af 30. Oktober 1731 og Anhang Nr. 1 - 42, 1737-1810.
Kong Frederik V.s Krigs-Artikel-Brev for Landtjenesten i Søe-Etaten 1756.

Marineministeriet: Instructioner og Reglementer for Tienesten paa de Kongelige Skibe, 1849.
Marineministeriet: »Reglement for Underklasserne af Søetatens faste Mandskab«, 1856.

Collegial Tidende 1801, 1807, 1808, og 1864, Hærens arkiv.

Plan for Oprettelsen af en Liigkasse for 1. og 2. Divisions Embedsmænd og Underofficerer, 1817, Marinens Bibliotek.

Rigsarkivet: Søetaten II, Divisionsinspektørens Kopibøger 1815-16 og 1840-48.
Rigsarkivet: Matroscorpsets stamruller 1841-51.

Lommebogsruller over Matroscorpset 1840-51, 1852-59 og 1882-1903, Marinens Bibliotek.
Budget for Aaret 1841 samt Normalreglement for samtlige Stats-Indtægter og Udgifter vedkommende Kongeriget Danmark og Hertugdømmerne, 1841.
Haandbog for Underofficerer og Underofficerselever 1894-1908.

P. Andersen: Bidrag til Søartilleriets Historie, 1909.

A. Baggesen: Den danske Stat, 1840.
Bering Liisberg: Danmarks Søfart og Søhandel, 1919.
O. Blom: Kristian IV.s Artilleri, 1877.
Carl Brun: Kjøbenhavn, 3. Del.

Walter Christmas: Krydstogt gennem Livet, Vimplen hejst, 1923.
Julius Clausen og P. Fr. Rist: Jon Olafssons Oplevelser som Bøsseskytte under Christian IV., 1907.

H. Degenkolv: Gammelholm i ældre tid, 1895.
H. Degenkolv: Bidrag til Oplysning om Flaaden i det 19. Aarhundrede, 1897.
H. Degenkolv: Oplysninger vedrørende den danske Flaades Skibe i sidste Aarhundrede, 1906.
Christian Jacobsen Drackenbergs Levnedsbeskrivelse, udgivet i anledning af hans 300 Aarsdag, 1926.

O. Eidem og O. Lütken: Vor Sømagts Historie, 1906.

H. G. Garde: Efterretninger om den danske og norske Sømagt, bind I-IV, 1832-35.

Honnens de Lichtenberg: Fortegnelse over Malerier og historiske Effekter i S.O.F.s Lokaler i det gamle Søe-Qvæst-Huus, 1954.

E. N. Jensen: Livet i Nyboder og ombord i Flaadens Skibe, ved Henning F. Kiær, 1956.

F. H. Kjølsen: Vort Søværns Hæders- og Mindedage, 1942.
J. Krøier og J. Hinge: Den danske Underofficer, 1916.

H. D. Lind: Nyboder og dets Beboere, 1882.
H. D. Lind: Kong Christian IV. og hans Mænd paa Bremerholm, 1889.
H. D. Lind: Fra Kong Frederik II.s Tid, 1902.
H. D. Lind: Marinekommissionen 1673, 1895.
H. D. Lind: Kong Frederik Den Tredjes Sømagt 1648-1670, 1896.
H. D. Lind: En liden Bremerholms Krønike 1576-1648, Tidsskriftet Museum 1892.
O. Lütken: De Danske paa Schelden, 1888.

Marineforeningen: Marineveteraner fra 1864 fortæller, 1924.

Michael Neiiendam: Københavns Kirkeskolers Krønike, 1941.

Kay Reinhard: Haandbog i kortfattet alm. Søkrigshistorie, 1906.

P. Fr. Rist: Fra Støvlet Tiden, 1884.

Schaffalitzky de Muckadell: Haandbog i Nordens Søkrigshistorie, 1911.
J. H. Schultz: Den Danske Marine 1814-1848, Bind I og II, 1930-32.
Søe-Lieutenant-Selskabet: Fagindeks, Organisation nr. 67, litra B, 1839.
Søe-Lieutenant-Selskabet: Prisspørgsmaal nr. 345, litra 3/1889.
A. Sørensen: Søunderofficersforeningen »Ørnen« 1883-1908.
Janus Sørensen: Søunderofficersforeningen »Ørnen« 1908-1918, Marinens Underofficersforening 1918-23, Dæksofficersforeningen 1923-32.

Chr. Bendix Thostrup: Holmens Hæderstegn, Særtryk af Tidsskrift for Søvæsen 1943.
Chr. Bendix Thostrup: Fra Ekvipagens Arkivhylder, Optegnelser.
Th. Topsøe-Jensen og E. Marquard: Officerer i den dansk-norske Sømagt 1660-1814 og den danske søetat 1814-1932, Bind I og II, 1935.

»Udkiggen« 1902-1914 og 1916-1932.

Wilde: Erindringer fra »Før jeg blev Løjtnant«, 1885.

F. Zachariae: Orlogsværftets Historie, »Før og Nu«, 1924.

TRYKFEJLSLISTE

Side	18, 5.	lin.	f. n.,	måneder	*læs*	måneders
-	19, 2.	-	f. o.,	omhandlede	-	omhandlende
-	20, 14.	-	f. n.,	af	-	for
-	24, 1.	-	f. o.,	Bøsseskyter	-	bøsseskytter
-	51, 16.	-	f. o.,	formenlig	-	formentlig
-	84, 8.	-	f. o.	en enke	-	hver enke
-	84, 9.	-	f. o.			
-	92, 17.	-	f. n.,	arbejdsmandsskab	-	arbejdsmandskab
-	96, 8.	-	f. o.,	lit de parada	-	lit de parade
-	96, 8.	-	f. n.,	sin	-	sit
-	96, 14.	-	f. n.,	Commisariats	-	Commissariats
-	186, 3.	-	f. n.	værksteduddannelse	-	værkstedsuddannelse
-	186, 8.	-	f. n.			
-	186, 13.	-	f. n.			
-	188, 11.	-	f. o.,	interese	-	interesse
-	280, 7.	-	f. o.,	kajtajn	-	kaptajn